

Charles de Foucauld &
A. de Calassanti-Motyliniski

Textes touaregs en prose

(Dialecte de l'Ahaggar)

Publiés par René Basset
Alger 1922

*retranscription complète par
Karl-G. Prasse*

1742

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab
The Royal Danish Academy of Sciences and Letters

DET KONGELIGE DANSKE VIDENSKABERNES SELSKAB

udgiver følgende publikationsrækker:

THE ROYAL DANISH ACADEMY OF SCIENCES AND LETTERS

issues the following series of publications:

Historisk-filosofiske Meddelelser, 8°

AUTHORIZED ABBREVIATIONS

Hist.Fil.Medd.Dan.Vid.Selsk.

(printed area 180 × 107 mm, c. 2470 units)

Historisk-filosofiske Skrifter, 4°

(History, Philosophy, Philology,
Archaeology, Art History)

Hist.Filos.Skr.Dan.Vid.Selsk.

(printed area 2 columns,
each 215 × 80 mm, c. 2180 units)

Matematisk-fysiske Meddelelser, 8°

(Mathematics, Physics,
Chemistry, Astronomy, Geology)

Mat.Fys.Medd.Dan.Vid.Selsk.

(printed area 200 × 123 mm, c. 3120 units)

Biologiske Skrifter, 4°

(Botany, Zoology, Palaeontology,
General Biology)

Biol.Skr.Dan.Vid.Selsk.

(printed area 2 columns,
each 215 × 80 mm, c. 2180 units)

Oversigt, Annual Report, 8°

Overs.Dan.Vid.Selsk.

Correspondence

Manuscripts are to be sent to

The Editor

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab

H. C. Andersens Boulevard 35

DK-1553 Copenhagen V, Denmark.

Tel: +45 33 43 53 00 · Fax: +45 33 43 53 01.

E-mail: kdvs@royalacademy.dk.

www.royalacademy.dk

Questions concerning subscription to the series should be directed to the Academy

Editor Marita Akhøj Nielsen

© 2010. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced in any form without the written permission of the copyright owner.

Textes touaregs en prose

Charles de Foucauld &
A. de Calassanti-Motylnski

Textes touaregs en prose
(Dialecte de l'Ahaggar)

Publiés par René Basset
Alger 1922

retranscription complète par
Karl-G. Prasse

Historisk-filosofiske Meddelelser 107

DET KONGELIGE DANSKE VIDENSKABERNES SELSKAB

© Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab 2010
Printed in Denmark by Special-Trykkeriet Viborg a-s
ISSN 0106-0481 · ISBN 978-87-7304-353-0

Soumis à l'Académie juin 2009
Publié septembre 2010

Table des Matières

par ordre numérique de l'édition 1984

PRÉFACE XIII

INTRODUCTION PHONOLOGIQUE XV

I	LA VIE QUOTIDIENNE	I
1	Tentes - Ihānan	3
2	Ustensiles de la tente	4
3	Lit - Tadābut	4
4	Occupations des hommes	5
5	Occupations des femmes	5
6	Nourritures	6
7	Repas	7
8	Takāḍort, aḡlāh	7
9	Lait et beurre	7
10	Sauterelles - Tahwalt	7
11	Cachettes - Asāggāfār	8
12	Tāsalit - Isutal	8
13	Mouture du blé	8
14	Sécheresse, disette	9
15	Vêtements	9
16	Savons	10
17	Voile des hommes	10
18	Bracelets	11
19	Tabac - Taba	11
20	Violon - Imḗad	12
21	Don des côtes	12
22	Fabrication d'un violon	13
23	La récompense du poète	13
24	Afādawa - Courtisan	13
25	Jeux des hommes	13
26	Jeux des enfants	14
27	Lutte - Timsal	14

- 28 Tamätart - "Signe de connivence" 14
 29 Tadyärt - "Fameux! Extra!" 15
 30 Hospitalité 15
 31 Naissance des enfants 16
 32 Le petit dernier 17
 33 Scarifications 17
 34 Education du garçon 17
 35 Education de la fille 18
 36 Mariage - Ädubän 18
 37 Divorce, veuvage 20
 38 Mort - Tamättant 21
 39 Deuil - Tasnit 22
 40 Beauté de la femme 23
 41 Couleur des yeux et des cheveux 23
 42 Moustache et barbe 24
 43 Cheveux et ongles 24
 44 Corps humain 24
 45 Défauts physiques et moraux 25
 46 Maladies 26
 47 Blessures 27
 48 Poux - Tilken 28
 49 Rhume 28
 50 Ver de Guinée - Atləb 28

II ENVIRONNEMENT ET MOYENS DE SUBSISTANCE 29

- 51 Biens individuels 31
 52 Migration des tribus 31
 53 Troupeaux envoyés loin des tentes 31
 54 Les chameaux dans l'Atəkor - Feux 32
 55 Marques des chameaux 33
 56 Castration des chameaux 33
 57 Bons chameaux de selle 33
 58 Méhari 34
 59 Chamelles de selle 35
 60 Méharis des femmes 36
 61 Les chameaux en voyage 36
 62 Maladies des chameaux: Toza et taləkmät 37

- 63 Agneaux et chevreaux 37
 - 64 Chevaux 37
 - 65 Bœufs et vaches 38
- 66 Ânes en liberté - Ihulelän 39
- 67 Vocabulaire relatif aux animaux 39
 - 68 Rezzou 40
- 69 Episode d'un rezzou de Mosa ägg-Ämastan 41
 - 70 Attaque d'une caravane près de l'Ayr dans l'hiver 1905-1906 42
- 71 Rezzous de Räsku 'ägg-Yähya en mai 1906 42
 - 72 Défense contre l'ennemi 43
 - 73 L'alarme 43
- 74 Fumée pour annoncer l'arrivée de l'ennemi dans l'Adyay des Ifoyas 43
 - 75 U-täylamt - "Le pleutre" 43
- 76 Tambourins - Gängatän 44
 - 77 Épées - Tikobawen 44
 - 78 Jeu des épées 44
- 79 Javelot dit takärmoyt 45
- 80 Azägiz - "Poignard" 45
 - 81 Essai des fusils 45
- 82 Apprentissage des armes 45
 - 83 Caravanes de dattes 46
- 84 Voyages dans l'Ayr et au Niger 46
 - 85 Commerce (Dialogue 2) 47
 - 86 Commerce (Dialogue 3) 48
 - 87 Mesures et poids 48
- 88 Asäkti n-alkära n-əmnas - Tarif des transports à dos de chameaux 49
 - 89 Artisans - Inäḍän 51
 - 90 Poteries 51
 - 91 Colle 52
 - 92 Teinture 52
- 93 Usage et commerce des peaux 52
 - 94 Laine, poils et peaux 52
 - 95 Tesärke 53
 - 96 Tannage 53

- 97 Briquet, matière servant d'amadou 53
 98 Droit d'usage du territoire 54
 99 Cultures 54
 100 Puits - Unan 56
 101 Interdiction des vallées 56
 102 Graines diverses 57
 103 Jusquiamc - Efälählah 57
 104 Oseille sauvage - Tanäsmimt 58
 105 Aḡallaššəm 58
 106 Baies du jujubier sauvage 58
 107 Chiens - Iyāḡan 58
 108 Antilopes 59
 109 Gazelle - Ahənkāḡ 59
 110 Mouflon - Udad 60
 111 Pièges 60
 112 Taskomt - "Crochet à lézard" 60
 113 Phacochère - Āzobāra 61
 114 Autruche - Anhel 61
 115 Hérisson - Tekānesit 61
 116 Porc-épic - Emäyāy 62
 117 Gerboise - Eḡāwi 62
 118 Souris - Ākotāy 62
 119 Tarente, gecko - Temätāqqāšt 63
 120 Tewan 63
 121 Loups peints d'Afrique (Cynhyène) - Taysit 63
 122 Minéraux 64
 123 Eaux de l'Atākōr n-Ahāggar 65
 124 La soif dans le désert 65
 125 Astronomie, guide 66
 126 Le temps qu'il fait (dialogue 4) 67
 127 Le temps qu'il fait (dialogue 5) 67
- III HISTOIRE ET HIÉRARCHIE SOCIALE 69
- 128 Langage des Iwəlləmmədān, des Kel-Ēdyay, des Kel-Ayār,
 des Kel-Ahāggar, des Kel-Ažžār et des Taytoq 71
 129 Anecdotes sur les Iwəlləmmədān 71
 130 Les Isābātān, Anecdote sur l'un d'eux 72

- 131 Esclavage 73
 132 Äboyälli, Käšeda 74
 133 Esclaves pris au Soudan 74
 134 L'esclave Ewäteti 75
 135 Sang d'esclave 75
 136 Jeunesse de Mosa ägg-Ämastan; mort de ses frères 76
 - Liste des amänokals de l'Ahäggar 77
 137 Sidi 'ägg-Äkäraži 78
 138 Dassen wält-Ihämna 79
 139 Yabidin äg-Sidi-Älkunti 79
 140 Bäckäta 'ägg-Ibrahim 80
 141 Mulay-Äbdälla 80
 142 Combat de Tet (Ahäggar), 7 mai 1902 81
 143 Caravane au Dämärgo (Hiver 1905-1906) 81
 144 Tentative d'assassinat près de Tamänyäsät 82
 145 Rixes 83
 146 Meurtre d'Ewänzäg ägg-Äkänesi par Amdäy
 äg-Buhäyya 84
 147 Assassinat d'un homme des Kel-Yäzzi à Tamänyäsät 86
 148 Meurtre du fils d-Älbəyəl à Tamänyäsät 86
 149 Dispute entre Kel-Ahnät et Ifoyas dans
 l'Adyay (été 1906) 87
 150 Voleurs 87
 151 Vol de bosse 87
 152 L'épreuve du feu 88
 153 Pèlerinage 88
 154 Instruction arabe 88
 155 Succession 89
 156 Offrandes aux marabouts 89
 157 Sentences 89
 158 Présages 89
 159 Rêves 90
 160 Consultation des esprits 91
 161 Amulettes - Tera 91
 162 Superstitions 92
 163 Sortilèges - Ikəlwan 92
 164 Malédiction des proches parents 93

165 Amies portant bonheur; lieux hantés	93
166 Oiseau appelé mula-mula	94
167 Hibou et chouette	94
168 Le mois noir - Tallit sātṭāfāt	94
169 Nombres heureux	94
170 Eclipses	95
171 Etoiles	95
172 Nouvelle lune	95
173 Pluie et soleil	96
174 La génie de Šiši	96
175 Conte de Ġəlwan, la génie aux cent bouches	97
176 Le chacal et la brebis	97
177 Le chacal pasteur	97
178 Conte de Wa-nnäs et Ta-nnäs	98
179 Exclamations	98
180 Formules	99
181 Voyage	101
182 Imäsäknan	102
183 En voyage (dialogue 6)	102
SUPPLÉMENT (TEXTES OMIS DANS L'ÉDITION 1984)	III
Dialogues français-touaregs, dialecte de l'Ahäggar	113
I Salutations - Temps - Nouvelles - Achats	113
II Avec un guide	114
III Avec une femme	115
IV Avec un malade	116
TP no. 71: Le mendiant et l'avare (anecdote arabe)	118
TP no. 104: L'hôte obstiné (anecdote arabe)	118
TP no. 105: L'homme et le pot de beurre (anecdote arabe)	118
TP no. 136: Le chacal et l'agneau (fable française)	119
TP no. 144: Le fenek et le corbeau (fable française)	119
TP no. 146: La mort et le bûcheron (fable française)	120
TP no. 147: L'âne et les voleurs (fable arabe)	120
TP no. 162: L'homme et les œufs (fable arabe)	121
TP no. 171: Proverbes tirés de l'Écriture Sainte (Livre des Proverbes)	122

Proverbes de l'Ahäggar 1 - 215 130

Enigmes populaires de l'Ahäggar 1 - 7 142

TABLE DES MATIÈRES

par ordre alphabétique des mots français 143

TABLE DES MATIÈRES

par ordre alphabétique des mots touaregs 149

Préface

Le présent volume est destiné à servir de supplément à notre Manuel de grammaire touarègue (tahäggart) VIII-IX, volume 4 Syntaxe, paru en 2008 chez Cargo-Verlag, Allemagne. Son but est de donner le texte complet où figurent les nombreux exemples pris dans les Textes en Prose.

Nous avons choisi de donner les Textes dans l'ordre de l'édition de 1984 (éd. Salem Chaker e.a.) qui est encore trouvable et qui a l'avantage de contenir une traduction française, cependant en ajoutant les textes sautés de l'édition 1922, notamment les proverbes et énigmes. Des renvois à la numérotation de l'édition 1922 sont rigoureusement données entre parenthèses. On sait que l'édition de 1922 est aujourd'hui introuvable en dehors des bibliothèques scientifiques et que d'ailleurs elle ne comporte pas de traduction sauf pour les proverbes et énigmes.

Nous avons en outre choisi de ne pas donner de traduction, en renvoyant nos lecteurs à l'édition 1984 et pour les proverbes touaregs à celle de 1922. Cette retranscription s'ajoute à celle des Poèmes touaregs de 1925 + 1930.

Cette nouvelle édition contient pour la première fois une transcription phonologique "correcte" selon les dernières données de la linguistique moderne et en même temps rigoureusement proche de l'"orthographe" adoptée par les gouvernements du Niger et du Mali pour l'enseignement des "langues nationales" maternelles dont le touareg fait partie. – Elle est donc utilisable à la fois comme instrument de travail pour les linguistes modernes qui s'intéressent au touareg, et comme texte de lecture avancée dans les écoles bilingues du Niger et du Mali, et évidemment dans celles de l'Algérie méridionale (Ahäggar) où l'on fait aussi, aujourd'hui, de timides essais pour enseigner le touareg comme langue maternelle.

Conformément à la politique des Éditions de l'Académie, une version électronique de l'ouvrage sera rendue accessible, en temps voulu, au site Internet de l'Académie Royale Danoise des Sciences et Belles-Lettres du Danemark (www.royalacademy.dk).

En effet, cette édition est plutôt à considérer comme un instrument pour les futurs linguistes qui veulent travailler sur le patrimoine de Charles de Foucauld. Malgré son degré de “correction” elle fait appel à de nombreux commentaires linguistiques que, dans notre grand âge, nous n’avons plus pu élaborer. Akhmadou Jakal a cependant fait un essai dans ce sens en munissant les pages 98-110 (dialogues) de 31 notes qui dans l’ensemble donnent une idée des corrections ultérieures qu’il aurait voulu ajouter à notre version. On note surtout qu’il aurait choisi, dans un certain nombre de cas, un parfait simple au lieu d’un parfait intensif ou inversement.

Nous avons préparé une triple Table des Matières: 1) Une table des titres français dans l’ordre alphabétique français, 2) Une table des titres touaregs dans l’ordre alphabétique touareg (selon les racines consonantiques des mots), 3) Une table des titres dans l’ordre numérique des textes de l’édition 1984.

Cette édition est une sorte de célébration du centenaire des textes de Charles de Foucauld envers le patrimoine duquel nous sommes si profondément endetté et auquel nous avons eu recours sans cesse pendant toute notre carrière.

Nous remercions notre ami Akhmadou Jakal pour avoir patiemment revu avec nous la prononciation de centaines de mots touaregs de l’Ahäggar. Ses observations et nos analyses métriques se complètent et se confirment réciproquement de façon extrêmement convaincante.

Nous remercions aussi vivement l’Académie Royale des Sciences et Belles-Lettres de Danemark d’avoir bien voulu financer et inclure dans sa collection de publications scientifiques la présente édition. Nous tenons enfin à remercier nos voisins Per et Thomas Ahle pour avoir sauvé ce manuscrit de l’oubli en réalisant sagement sa conversion du programme Multi Lingual Scholar en Windows et Word avec police Gentium.

Karl-G. Prasse

2010

Université de Copenhague

honoré de la médaille d’or de

L’Académie Royale des Sciences et Belles-Lettres du Danemark

Introduction phonologique

On sait bien qu'une longue vie d'études de la phonologie touarègue m'a mené depuis longtemps à la conclusion que la notation phonétique de Charles de Foucauld n'est plus soutenable. Evidemment, nous ne pouvons pas garantir que nos conceptions actuelles sont solides dans tous les détails, car Foucauld travaillait voici maintenant cent ans et la prononciation a pu changer et, d'autre part, il est difficile de travailler au Hoggar de nos jours et les sondages que nous avons pu faire sont d'envergure limitée. Néanmoins, nous sommes convaincu que nos idées actuelles de la prononciation de la tahäggart sont infiniment plus proches de la vérité que celles de Foucauld et que le moment est venu où il est utile d'offrir une retranscription de ses anciens Textes Touareg en Prose.

Ma retranscription des textes de Charles de Foucauld (ci-après CF) se fonde sur une analyse des mètres poétiques, dont CF n'avait pas compris la vraie structure, et sur les informations données surtout par M. Akhmadou Jakal (ci-après AJ), membre des Isäqqämarän, qui nous a rendu visite plusieurs fois à Copenhague et avec qui nous avons entretenu une correspondance assez longue.

Une partie des dialogues (pp. 98-110) a été soumise à AJ dans la transcription ci-dessus et munie de ses commentaires qui accompagnent le texte comme notes en bas de page. Elles montrent à la fois la validité générale de notre transcription et la nécessité de soumettre le texte entier à une analyse critique supplémentaire.

Nous renvoyons nos lecteurs aux trois ouvrages suivants:

Prasse 1972, Karl-G.: Manuel de grammaire touarègue (tähäggart) 1 (Copenhague), chapitre I, section G.

Prasse 1993, Karl-G.: Du nouveau sur la vocalisation de la tahäggart, in À la croisée des études libyco-berbères, Mélanges offerts à Paulette Galand-Pernet et Lionel Galand = Comptes rendus du GLECS, supplément 15 (Paris), pp. 269-286.

Prasse 2008, Karl-G.: Manuel de grammaire touarègue (tähäggart) 4 (Cargo-Verlag, Schwülper), Introduction à la transcription.

En outre, il faut consulter les ouvrages suivants sur les dialectes du Mali et des Udalän qui sont plus proches de la tahäggart que ceux du Niger:

- Heath 2005, Jeffrey: A Grammar of Tamashek (Tuareg of Mali) = Mouton Grammar Library 35 (Berlin - New York), 745 pp.
 Sudlow 2001, David: The Tamasheq of North-East Burkina Faso, Notes on Grammar and Syntax including a Key Vocabulary = Berber Studies, volume 1 (Köppe Verlag, Köln), 358 pp.
 Prasse 1985, Karl-G. & Ekhya ägg-Älbostan äg-Sidiyän: Tableaux morphologiques, dialecte touareg de l'Adrar du Mali (berbère) - Tesaten ən-Tmäwiten, Tāmašāq, Aḍagh, Mali (Copenhague), 62 pp.

Heath surtout est important, étant une étude indépendante de la nôtre qui arrive pratiquement aux mêmes conclusions que nous sur la phonologie: 5 "full vowels" (a, e, o, i, u) et 2 "short vowels" (ə et æ = notre ä). L'ouvrage présente en outre l'étude la plus complète de l'accent jusqu'ici.

Système vocalique (cf. ch. I.A)

La tahäggart possède donc 7 phonèmes voyelles comme les dialectes méridionaux: 5 voyelles longues (a, e, o, i, u) et 2 voyelles brèves (ä, ə). Les mètres poétiques sont bâtis sur cette opposition quantitative qui, par conséquent, est fondamentale dans la langue. Alors que l'opposition des quantités se place au niveau phonologique, les variations de timbre (les brèves normalement de timbre central) appartiennent au plan phonétique.

A ceux-ci s'ajoutent, en tahäggart, les semi-voyelles vocalisées \bar{y} et \bar{w} , qui fonctionnent comme voyelles longues et diffèrent de i et u respectivement (selon AJ). Dans les dialectes méridionaux elles correspondent soit à $y\bar{ə}$, $w\bar{ə}$, $\bar{ə}y$, $\bar{ə}w$ préservés (tayərt), soit à i, u confondus avec i, u primitifs.

Le dialecte de l'Ahäggar (la tahäggart), de l'extrême sud algérien, appartient au groupe de dialectes touaregs caractérisés par le pas-

sage de ə > ä, de i > e et de u > o devant les uvulaires etc. (ɣ, x, q, ŋ, ɖ, ʈ, ʒ, ʂ, l, r, h). Ce groupe comprend également les dialectes de Ghat et Djanet (täyatit), l'Adrar du Mali (tadyaq ou taɖaq), de la région de Tombouctou (tenšärt ou tanəsləmt) et des Udalän de Burkina Faso (tudalt, variété tamäyitt).

La règle s'applique surtout aux syllabes fermées alors qu'en syllabe ouverte le changement semble facultatif, si la syllabe suivante contient une des voyelles ə, i, u. C'est surtout la syllabe finale des mots qui est atteinte.

En tahäggart et en täyatit ce changement est souvent (plus souvent que dans les dialectes maliens) contrarié par l'influence de l'analogie. Ainsi i et u ne changent pas devant la désinence verbale -ɣ de la 1ère personne ni non plus dans la syllabe finale des imparfaits intensifs et des pluriels des infinitifs formels devant désinence -än.

Notre retranscription suit les règles bien connues de nos publications antérieures. Elles sont très simples:

Quand une voyelle finale se rencontre avec la voyelle initiale du mot suivant, c'est normalement la première qui est supprimée dans la prononciation. Nous écrivons les deux voyelles en laissant au lecteur le soin de faire la suppression (alors que CF supprime la première dans l'écriture). P.ex. *Ÿkka Egädäh* [*Ÿkk Egädäh*]. – La règle est valable même si les deux voyelles sont séparées d'une virgule.

Si par exception les deux voyelles se prononcent (hiatus), p.ex. par exigence du mètre, nous mettons une apostrophe devant la deuxième. P.ex. *Ÿkka 'Egädäh*.

Parfois c'est au contraire une voyelle initiale brève de verbe qui se supprime. Dans ce cas nous suivons CF en ne l'écrivant pas, mais il arrive que nous la mettons entre parenthèses (ə), (ä) pour rendre clair ce qui se passe. Il faut se rendre compte que ce cas se présente surtout quand la voyelle supprimée constitue l'initiale d'un verbe, p. ex.: *wär-e-(ä)nsin* "ils ne passeront pas la nuit", *ənta (ə)zzäyän-tu hullan* "lui ils le connaissent bien". D'autre part une voyelle brève initiale de nom se conserve devant hiatus, p.ex.: *yäkkä äkal-näsän* [*yäkk äkal-näsän*] "il se rendit à leur pays".

Les voyelles i, u, e, o peuvent se diphtonguer devant hiatus et il se crée alors une voyelle brève qui compte comme telle dans les mètres poétiques (iy, üw, ey, öw).

Les parfaits intensifs ont la voyelle longue accentuée marquée par un circonflexe (ȳlmâd) et la voyelle brève accentuée marquée par un accent aigu (mäqqâřän, sëmámän). L'accent sur les voyelles brèves avait échappé à CF. – Les imparfaits intensifs ne sont pas marqués par un accent, étant donné qu'il se reconnaissent normalement facilement. Seulement, quand il y a risque de confusion, nous le notons, p.ex.: tukas (impf.spl.), mais tûkas = tətûkas (impf.int.).

Les conjonctions as “quand; que” et ad “jusqu'à ce que” s'écrivent en un seul mot malgré leur origine. Elles se distinguent ainsi de a s “ce avec/par quoi”, a d “ce avec/en compagnie de quoi” etc.

Le préfixe *yǝ- des verbes se contracte en ȳ-, c.-à-d. un y- très lâchement articulé qui fonctionne comme une voyelle longue, sauf dans les cas où il forme une diphtongue avec une voyelle précédente. ȳla commence donc par une syllabe longue, alors qu'en tayərt sa réplique yəla commence par une syllabe brève. Dans notre notation, les diphtongues en question ne sont pas particulièrement signalées, alors que dans le cas d'hiatus conservé nous mettons une apostrophe devant le ȳ-. Donc:

wa ȳlän avec diphtongue (2 syllabes)

wa 'ȳlän 2 voyelles longues séparées (3 syllabes)

La voyelle initiale a- non accentuée de beaucoup de noms n'est pas brève -ă- à l'état libre comme la note CF. La poésie montre clairement qu'elle varie a/ă de l'état libre à l'état d'annexion, comme le confirme AJ, p.ex.: dans amăkši (ămăkši), Wă-has-sələnkimăy amăkši (P.I 351), Yănhăġġă ħănsa d-ămăkši-nnet (P.I 371).

Notations de CF réclamant une attention particulière

Ci-dessous nous donnons une liste des mots dont la notation de CF est particulièrement surprenante:

Kel- “gens de ...”. CF note kel qui doit être retranscrit kəl ou kâl, formes qui existent actuellement dans les dialectes maliens. Mais la poésie montre clairement qu'en tahăġgart le mot a un -e- long, comme à Djanet et dans l'Ayr et comme le confirme AJ. Pas un seul cas qui demande une voyelle brève n'a été relevé. CF a sans doute en-

tendu un -è- ouvert français. Cf. Nāyîl amāzzay wa n-kel-Ālezi (P.I 34), Wār-ġen dāy-i kel-āsuf alhin (P.II 325). – Il faut se rappeler que seuls les ex. de kel- devant voyelle (ke- en syllabe ouverte) sont probants et cela avec l'exception de la première syllabe des vers.

Erk- “mauvais”. CF note erk qui à cause du -r- doit être transcrit ār̄k, forme qui en effet se rencontre sporadiquement dans les dialectes méridionaux mais qui selon AJ n'existe pas en tahāggart. CF a sans doute entendu un -è- ouvert français.

Wār- “ne ... pas”. CF note our, mais reconnaît que le mot se prononce quelquefois ouer, c.-à-d. wār ou peut-être wər (Dict. 1522). Dans ses Poésies, volume I, p. XV, il a une remarque analogue. Pour AJ wār est seul possible. Dans l'Adrar on a wār, qui devient wər en syllabe ouverte immédiatement devant voyelle ə, i, u. La poésie montre clairement que wār donne toujours une syllabe brève quand immédiatement suivi d'une voyelle (syllabe ouverte).

On relève cependant quelques rares vers qui demandent une syllabe longue (or? abrégé o?). On constate, à ce sujet, que des chercheurs travaillant au Mali et dans les Oudalān ont relevé la prononciation ur à côté de wər. Ainsi Sudlow 2001, p. 65, note: “Some people contract [wər, wār] to ‘ur’ or even ‘u’ in rapid speech.” Il ne précise pas si cela est valable pour les deux dialectes de la tadraq et de la tudalt proprement dite, mais il semble vouloir dire que les deux ont la forme wər alternant avec wār devant consonne et ā, a, e, o.

Voici une liste complète de ces vers: Āddunāt-in, wā-kāwān-nāyder (o-kāwān-?) (P.I 336), Nāk wā-sār-ək-tiġmāy Eheli (o-sār-ək-?) (P.I 446), Tadrart-nānāy a dāy wā-kāy-re (o-kāy-re?) (P.II 104), Tunte w(ā)-has-t-e-təkkəs Ālḷahi (Tunt(e) o-has-?). Tous les ex. présentent la forme abrégée wā- (o-?).

Wāla “sans” etc. CF note oula, mais reconnaît que la prononciation ouela (= wāla) existe aussi. Cette notation est d'autant plus étonnante que CF n'a pas senti le besoin de la distinguer de ul (oul) “cœur”, même quand le a final de wāla s'élide. La poésie montre clairement que wāla donne toujours une syllabe brève quand immédiatement suivi d'une voyelle (syllabe ouverte). On ne relève aucun cas qui demande la prononciation ula (syllabe longue). Selon AJ la prononciation wāla n'existe même pas dans la formule wāl-əyyān “aucun”, ce qui est à revoir.

ändärrän. CF n'a pas su distinguer le participe pur "étant petit" de la locution a (ä)ndärrän "ce qui est petit, un peu" (aussi adverbe).

Le verbe aġəġ "è. éloigné" a une conjugaison unique également connue en tadyaq: ed-yəġəġ/yuġəġ – yuġəġ/ytəġəġ (^Ditiġəġ). Selon CF le pf.int. n'est pas yuġəġ mais yúġəġ, une accentuation qui, à notre avis, est douteuse, mais cf. yûf = yufä "il est meilleur". AJ ne connaît pas cette conjugaison particulière mais conjugue selon la cj.I.A.3: aġəġ (yaġəġ/yoġəġ – yoġəġ/ytəġəġ).

Le verbe yaym "s'asseoir", selon AJ, a une voyelle longue -a- à l'impf. simple et appartient donc à la cj.XVIII comme en tadyaq. Donc: yäqqaym/yäqqim/ytayäyima. La forme yaym de notre Manuel cj.III.B.3, par conséquent, est une erreur.

Les verbes kəmət et ləyət (cj.V.appendice 1), selon CF, auraient une vocalisation particulière des imparfaits (ed-ȳkkəmət/ȳkkəmət/ȳtikmut, ed-ȳlləyət/ȳlləyət/ȳtilyut, pl. ed-əkkəmun etc.). Selon AJ ces verbes suivent la cj.III.A.2 normale (ed-yäkkəmət/ ȳkkəmət/ ȳtakəmət, ed-yälləyət/ȳlləyət/ȳtaləyət).

Le NPL Aḍay s'écrit en tfinay avec un ḍ emphatique (cf. DictNP 34) tout à fait comme aḍay "caillou", ce qui semble bien s'accorder avec sa forme originale Adḍay (dḍ > ḍ?) usitée dans d'autres dialectes. Néanmoins CF note presque constamment Əḍay son état d'annexion, au lieu du Āḍay attendu devant ḍ. On se demande, par conséquent, si, malgré son orthographe, ce NPL se prononce Əḍay avec un ḍ non emphatique. En effet, l'état d'annexion d'aḍay est əḍay en tenṣärt = ^Hadrar (ədrar).

Les verbes à ière radicale W de la cj.I.A.6 présentent des problèmes phonétiques que CF n'a pas pénétrés à fond. En effet, ces verbes se conjuguent de la même manière que ceux de la cj.I.A.5 (əġən etc.), le parfait ayant une forme double. Nous donnons ici la conjugaison du verbe əwət (CF äwt):

imp.	əwət, pl. äwtät, əwətmät (äwt-i! äwt-as imzad! əwət chäre! = äwt chäre!?)	
impf.	äwtäy, täwtäd, ȳwət, təwət	nəwət, täwtim, təwətmät, äwtin, əwətnät

pf.	əwätäy, təwätäd, ywät, təwät	nəwät, təwätäm, təwätmät, əwätän, əwätinä
pf.	wätäy, wätäd, ywät, wät	ənwät, wätäm, wätmät, wätän, wätinä

ənwät peut évidemment perdre sa voyelle initiale après une voyelle précédente.

Le verbe *əwər, à cause de son R, devient əwār (impf. ywār/āwrin etc.).

Le causatif est:

imp.	səwət, pl. səwätät, səwätmät (səwār, pl. səwrät, səwärmät etc.)
impf.	səwtäy, yswət, pl. səwtin, səwätinä etc.
pf.	əswätäy, yswät, pl. əswätän, əswätinä etc.

Formes prévocales de certains pronoms

Le pronom suffixe de la 1.c.sg. i (hi) se prononce iy (hīy) devant une voyelle suivante (diphthongaison normale). P.ex.: A ġey y-əmis, ynn-iy ul nosâr (P.I 349), Wä-dd-əlläyən a hīy-ykšäfän (P.I 407). On n'a pas relevé d'ex. où le mètre demande iy (hīy).

Les suffixes déictiques di et ändi se prononcent dīy, ändīy devant une voyelle suivante (diphthongaison normale). P.ex.: Abror-dīy yqqäl-d wāla a 'ykna (P.I 133), ahändīy as t-yġmäy, äġġīlen (P.I 207, < ahäl-ändi). On n'a pas relevé d'ex. où le mètre demande diy (ändiy).

Les pronoms i, ti (indéf.), wi, ti (dém. pl. de wa) se prononcent iy, tiy, wiy, tiy devant une voyelle suivante, donc avec voyelle longue. wiyäḍ, tiyäḍ contient également un -i- long. P.ex.: Ämman əmdän, wä-tt-ylle iy yddārän (P.II 428), Näqqim ad əġmäḍän wiy ohäyñen (P.I 602), Ewa (ə)llänät tiy ähosäyñen (P.I 153). On n'a pas relevé d'ex. où le mètre demande iy, wīy, tīy.

Selon AJ, i; wi, ti ont une forme prévocale secondaire əyy, wəyy, təyy, analogue au əyy, təyy relevé en ^{WY}. Il a donné un seul ex.: ^Hiy ängälän = ^Həyy ängälän (même variante qu'en ^{WY}).

mi semble également avoir une variante prévocale miy. Par ex. Sastannät miy ykkän iblalän (P.I 493).

iyän et wiyäḍ et leur féminin ont une forme secondaire accentuée əyyän, wəyyäḍ [iyyän, wiyyäḍ] etc. non relevée par CF. Nous l'avons mise de temps en temps selon notre sentiment.

Toutes les formes avec i long ont naturellement des conséquences pour la reconstruction du protoberbère.

La préposition du complément indirect, selon AJ, se prononce normalement e- devant consonne, y- devant voyelle, comme en tadyaq et en tanəsləmt, mais certains prononcent i- devant consonne. Dans cette retranscription nous mettons le e- de AJ devant consonne.

Pourtant, dans les Proverbes de l'Ahäggar, on trouve trois exemples de proverbes rythmés qui semblent demander la forme prévo-calique iy- (régulière en tayərt), p.ex. Āğ iy-āḡḡa-k a wä-hak-ḡḡe (TP prov. no. 96). De même nos. 97 et 123.

Notations erronées de CF

CF n'a pas compris que le pronom démonstratif wen a un pluriel win (fém. ten/tin). Il note win aux deux nombres.

CF n'a pas compris que la particule d'éloignement -in des verbes se distingue du pronom personnel suffixe m.pl. -en (et du suffixe déictique d'éloignement -en = -hen des noms). On dit donc: ḡkk-in "il est allé là-bas"; ḡkk-en "il est allé chez eux"; ḡkk-en-in "il est allé chez eux là-bas"; adrar-en = adrar-hen "ce mont là-bas".

CF n'a pas su distinguer clairement entre les adverbes de lieu de, den précédés de la préposition ən et les suffixes déictiques temporels ändi, ändin. Il faut en effet distinguer:

aləs ən-de "un homme de là (d'ici)" et aləs-ändi "l'homme de tout à l'heure/de peu de temps/d'alors". Avec pron.dém. wa n-de || wa-ndi
aləs ən-deräy "un homme d'ici(-même)" (aləs-ändiräy ne semble pas exister).

aləs ən-den "un homme de là-bas" et aləs-ändin "l'homme d'autrefois/d'il y a quelque temps/d'il y a longtemps/d'alors". Avec pron.dém. wa n-den || wa-ndin

aləs ən-dendäy "un homme de là-bas même" et aləs-ändindäy "l'homme même d'autrefois" etc.

Le problème se complique par le fait que l'expression conjonctionnelle *dendäy əd* peut en soi avoir un sens temporel, soit: "à l'endroit où; au moment où".

La décomposition de *ändi*, *ändin* est en effet délicate à faire mais il ne semble pas que la préposition *ən y* entre.

Le sens précis de *-ändin* varie avec le ton, selon AJ: *-ändín* (ton haut) "de tout à l'heure, d'il y a quelque temps", *-ändìn* (ton bas) "de tout à l'heure".

Une série de mots comportent, selon AJ, une géminée comme en touareg méridional, sans que CF l'ait notée, à savoir:

äyy (*yäyy/yoyya/ytayy*) "laisser" (*äyy* forme une syllabe longue en poésie)

änn̄ (pf. *yñña*) = *änn̄* (*yänn̄*) "ê. mûr" (*änn̄* non attesté en poésie)

änn̄na = *änn̄na* "frère" et dérivés (deux syllabes longues en poésie)

axxu "bête sauvage" (deux syllabes longues en poésie)

Cependant, il est correct que *äğ* (*yğa*) "faire" n'a de géminée que dans l'impf.int. *ytağğ*

La voyelle initiale ä- des verbes

Cette voyelle initiale se révèle assez régulièrement dans la notation de CF par le fait qu'il note le préfixe *yä-* comme *ie-*, p.ex. dans *yäkkus*, *yäkkûs*, parfait de *ukas*. Il s'ensuit que les autres personnes commencent également par *ä-*, soit *täkkus*, *äkkusän* etc.

Mais AJ est en désaccord avec CF sur deux points importants où il se conforme plutôt aux dialectes maliens:

Dans les parfaits des verbes de la cj.V et les dérivés qui la suivent la voyelle initiale serait *ä-*: pf. simple: *yäkläntäf*, pf. intensif *yäkiläntäf*. Selon CF, on aurait *ä-* à l'intensif seul: *ykläntäf*, *yäkiläntäf*. Imparfait: *ykläntəf*. Dans cette retranscription nous suivons AJ, mais nous ne pouvons pas garantir qu'à l'époque de CF, on ne prononçait pas *ykläntäf*.

Dans les verbes qui commencent par une uvulaire etc. (*y*, *x*, *q*, *ŋ*, *ç*, *ʧ*, *ʒ*, *ʃ*, *l*, *r*, *h*) **yə-* changerait en *yä-*, p.ex. *äçkəl* (*yäçkəl/yäçkäl* mais *yçakkäl*), *ärməs* (*yärməs/yärmäs*, mais *yrammäs*). Selon CF, on aurait *yçkəl/yçkäl* etc. (noté avec un *i-*), mais on sait bien que

dans les Textes en Prose il note souvent *yǎḍkəl/yǎḍkāl*, noté avec *ie-* et même parfois *ia-*). Dans cette retranscription nous suivons AJ, mais nous ne pouvons pas garantir qu'à l'époque de CF, ce changement n'était pas encore pleinement réalisé.

En effet, certains vers semblent demander *ȳklāntāf*, *ȳḍkəl/ȳḍkāl* après une voyelle, avec formation d'une syllabe ouverte brève devant le *ȳ*. En voici des exemples: A *hasān-ȳġa wār-ȳwnawān* (P.II 212), *Tənna sǎbǎkk! Mi tāt-ȳkrätten* (P.II 247), *Et-tǎtkǎlād sorīy ȳmsārȳa* (P.I 132), *Abror-dīy ȳqqāl-d wāla a 'ȳkna* (P.I. 133), *Meȳ Egāde n-ǎklīy ȳmdāggān* (P.I 310), *Šawa, ġārāq-q, tānnād ȳmḡatār* (P.II 134), *As hi-ȳnāy I-n-Təswād ȳskāndām* (P.I. 502).

Mais d'autre part, d'autres vers demandent *ȳkīlāntāf* contre la notation constante de *yǎkīlāntāf* donnée par CF. Faut-il prononcer *ekīlāntāf*? La contraction de *yǎ-* en *e-* est connue en touareg méridional. En voici deux exemples: *Ġer-ekmāt yāsīnākālwa izlan, (esīnākālwa?)* (P.I. 401), *wār-ȳġēy aləs tān-yāsīddān (essīddān?)* (P.I 273). Le mètre demande une syllabe ouverte brève devant le *e-*.

Soulignons que, selon AJ, la prononciation avec *ǎ-* existe à toutes les personnes, donc pluriel: *ǎklāntāfān, ǎkīlāntāfān; ǎḍkəl/ǎḍkālān* etc.

On ne peut pas exclure totalement qu'à l'époque de CF, la prononciation avec *ǎ-* existait sauf après *y-* (*ȳklāntāf, ǎklāntāfān*) – car CF note *e-* dans les deux cas. Mais cela semble invraisemblable.

D'autre part, il serait absolument acquis, selon AJ, que les pf.spl. des causatifs de type *səġən, səwəl* (cj.I.A.5-6) ont la voyelle initiale *-ə-* (*ȳsġān, təsġān = ȳžžān, təžžān, ȳswāl, təswāl* etc.) comme le veut CF, contre ^D(y)ǎsġān, (y)ǎswāl. Le pf.int. est bien *yāsīġān, yāsīwāl* etc.

Finalement, on note que, selon AJ et CF, les verbes *ār* et *āh* se prononcent *ȳra, ȳha* à la 3.m.sg. du pf. malgré leur consonne R et H. Mais on dit *tāra, tāha, ǎrān, ǎhān* etc. D'autre part, on dirait *ǎḍən* (*yǎḍən/yǎḍān/yǎḍḍān*) "paître" en syllabe ouverte. Il y a désaccord sur le verbe *əru*, pf. CF *ȳrū*, AJ *yārū* "il est ancien; anciennement".

Selon CF, le préfixe *y-* des verbes disparaît entre la particule de l'imparfait *e-* (*he-*) et une voyelle suivante, au moins devant *-ǎ-* et *-a-*, P.ex.: *wār-e-yāmmāt* (P.I 28) "il ne mourra pas"; *wā-hi-dd-e-yas* (P.I

109) “il ne viendra pas chez moi”; mi he-yawyin tä sawit?” (P.I 33) “qui donnera un poème?”.

A notre avis le -y- est là, mais dans une prononciation très affaiblie. En tadarq etc. du Mali un phénomène analogue a été observé. D’autre part, un hiatus total est peu probable dans ces circonstances.

On note qu’une voyelle -i- devant le -y- ne suffit pas pour supprimer celui-ci dans la notation de CF. P.ex.: a hi-yāmos āhniy isutal (P.I 169) “jusqu’à ce que le sang me devienne une enveloppe”.

Emploi des parfaits

La distinction des parfaits simple et intensif chez CF donne lieu à des hésitations. Dans les relatives, on attend en effet le pf. simple après les pronoms définis, p.ex. wa yāmosān, wi hānen, ənta a yāhān, alors que CF note souvent un pf. intensif (wa yāmōsān, wi hānen, a yāhān).

Il semble également acquis que CF n’a pas découvert, que certains verbes gardent une voyelle brève au pf.int., uniquement marquée par le fait qu’elle porte l’accent, p.ex. yoğār, yokāy, yāddārāt – i māqqārān, i sāmāmān, iy yāddāren.

Voici une liste des mètres poétiques de l’Ahäggar selon notre analyse

sāyānin:	-- ˇ - - ˇ - --
yl-ānāy Yālla:	-- ʒ -- ˇ -- --
hāynāna:	-- -- ˇ -- --
ahəlləl:	-- - ˇ -- -- - ˇ - --
aliwān:	-- -- -- -- -- --
tare:	-- - ˇ - --
azāhālag I :	--- --- ---
azāhālag II :	-- -- -- -- ˇ - --
mètre inconnu 1:	-- - ˇ - -- -- (Poésie no. 345; CF: sāyānin est une erreur).
mètre inconnu 2:	-- ˇ - -- - ˇ -- (Poésies nos. 353, 354); CF: yl-ānāy Yālla semble une erreur). (?)
mètre inconnu 3:	-- ʒ -- -- ˇ -- (Poésie no. 424; CF hāynāna semble une erreur)

L'analyse des mètres poétiques donne un excellent guide à la détermination de la longueur des voyelles des mots individuels (surtout la distinction entre ä/a).

Pour l'évaluation correcte, il ne faut pas oublier que la première syllabe de chaque vers peut toujours être brève ou longue à volonté. Elle n'est donc pas un bon guide si l'on veut connaître la quantité de la voyelle. – Pour les autres syllabes, un manquement aux règles du mètre est toujours une licence exceptionnelle.

Il est intéressant de noter que les mots contenant deux syllabes brèves à la suite présentent toujours un problème dans la poésie touarègue, étant donné qu'aucun mètre touareg ne permet deux syllabes brèves à la suite, sauf par licence. En effet, on ne sait pas exactement comment on traite ces cas de licence dans la scansion. P.ex.: Wāla imārawān wā-ham-ārden (P.I 208), Wa n-Tākādāyt arāboh, äyyāt-t (P.II 40). A considérer l'état d'annexion de noms comme: enāfād, akātab (ann. ānāfād, ākātab).

On note que les voyelles finales i, u, e, o se diphtonguent en iy, üw, ey, öw devant une voyelle suivante, formant une syllabe brève quand le mètre le demande, p.ex.: Wi ġer āzer d-erīy ət-thəkkaḍ (P.I 455), Nanna, kām-ak, bahūw a tanned (P.I 622), Wā-tt-yllēy ar windäy a s ynsa (P.I. 276), As yāffōw ärreq-qāt I-n-Sāywan (P.I. 259).

Remarquer que notre notation -əy, -əw à la fin des mots devant une voyelle finale marque des syllabes brèves contenant des -y, -w primitifs. C'est simplement une convention graphique, car la prononciation est la même que pour i, u primitifs diphtongués: [iy, üw].

NB

(?) après un mot indique que la vocalisation est incertaine.

AJ = Āxmādu Jakal

petites capitales soulevées = indicateurs de dialectes autres que

tahāggart^H = tahāggart, ^D = tadyaq, ^W = tawəlləmmət, ^Y = tayərt

I
La Vie Quotidienne

No. 1 (1) – Tentes – Ihānan

Ihānan wi n-Muhay wi dāy tazzāyān, ed-āknin chāket dāy lāmawān n-udadān d-ulli; ilāmawān, ed-əkkəsin imzadān-nāsān əs-təškat (əs-tāškat?), e-tān-siflin s-āğğar (s-əğğar?) d-āla n-tāmat; e-tān-āzmyñāt tədeḍen (tādeḍen?); chāket wa āndārrān ākkozāt təmārwen n-ālām, wa n-ğereğere sādīsāt təmārwen, wa māqqārān hullan temede. Karrāsñāt-tān əs-ğättān; wa n-ğereğere, esəm-ənnēt tāmankayt; wa n-dat, iğəm; wa n-ādes-ənnēt ayil wa n-āyil (əyil?) maday; wa n-āyil wa n-tāhālğe maday; wi n-dāffār kāraḍ unnusān; wi n-āyil wah d-āyil wah tisdas. Emi wa n-āhān abādah wa n-āyil y-əlqablāt (e-lqablāt?). Ihānan tağğān-asān isəbran (isābran?); isəbran kannān əs-tāzəwen n-āfāzo; kannānāt-tān tādeḍen əmdānāt.

Dāy təğrəst, karrāsān ihānan wi māqqornen, ġammāyān efi y-āsāmeḍ. Dāy āwelān, wār-kārrəsān; kud ohāzān əškan, ed-kallān daw-sān.

Imuhay, ewa d tağālen, tidawān meḡ ak-iyān ḡas-ənnēt?

Wəyyāḍ d-əsān tidawān abādah, wiyāḍ d-əsān ak-əyyān ḡas-ənnēt. Wi n-hāggarān tidawān, Isāqqāmarān d-əmyad tamāzzayān; foll-innin ihāggarān wāl-len ar təla māqqārāt, kel-ulli lān ulli əd-heḍan, āksōḍān ed-ārtəyān, ak-əyyān y-tazzay tenyārt ḡas-ənnēt.

As e-ḡhəlān tağle, as əy-iba amākši, ed-əñhəyān, ed-ənkārnāt ḍeḍen, ed-əkrədnāt ihānan-nāsñāt; kudet ihāggarān, sawarnāt-tān imnas; kudet kel-ulli, iheḍan.

Ewa d əmhālān, teḍeḍen əd-meddān ed-idawān, ed-aḡrin imnas, eklan ed-āwtin təla. Tihāggaren lānāt ixīwa əd-hānnākatān; as əy-ayārnāt, ed-āṭṭəfnāt ibāraḍān wi māḍroynen d-əsnāt. Tiḍeḍen ti n-kel-ulli wār-tiyārnāt ar iheḍan, wāl-lenāt ixīwa əd-hānnākatān.

Ikassān n-āhān wi dāy sassān əd-wi dāy tattān, tağğān-tān dāy āhāğa. Ahāğa, kannān-t s-āyēt; amukən-net hund āğa, ənta i māqqārān. Iyālān əd-tāylalen əd-kassān wi māqqornen, e-tān-silñāt ḍeḍen foll əmnas.

Āddunāt as rān tağle, ed-armin amāḍal s-āyil wah d-āyil wah; ayil dāy nāyān amākši, ənta a s-əy-āğğālen.

No. 2 (2) – Ustensiles de la tente

Ehän wa n-häggarän yäzûn: ayil wa n-tähälge i n-aləs; ayil wa n-äyil (əyil?) i n-tämät; ayil wa n-tähälge tärük n-aləs ət-təzoli-nnet əd-ğärwan wi n-ämäkši; ayil wa n-äyil äxawi n-tämät əd-hännaka-nnet ət-təbwan-net əd-kassän ət-thəttan ti n-udi; tibwan ət-thəttan oläynät tigəttäwen ədlâğnen s-əlmosi yäkkûsän əs-tämse; tigəttäwen ytaläytänät äsäggäfi ət-tənwart ta ytagğäh äx. Esäggäfi ykann dəy äsäyer, ykann əs-ləgga.

Sañnen dəy äyer, sañnen dəy täyert ta n-tälaq. Raggäyän s-əsärwÿ n-äsäyer. Tattän əs-tsokalen kannän dəy äsäyer wa n-täboraq. Wa s lakkäwän ax, esəm-ənnət əsokal, kannänät-t thəggaren iman-näsnät dəy təbäräkkat.

Ihānan ən-Muhay lân adäfor, əsamu-näsän. Ihānan ən-Muhay lân tende 'a dəy taddän d-ähäyän; taddän d-əs teyne d-änäle d-ak-härät. Ahäggar yttadd enäle, ykann d-əs taräwayt; erəd, ykann d-əs tağəlla; erəd, äzzadän-t äddunät əs-tähunt. Əlfətət, izəggayän a tt-ykannän.

Awa dəy tazzağän tellämen, esəm-ənnət äzazəğ: äkus mäqqārän, yknän dəy təbäräkkat.

– Ma ytahawalän y-awaräy?

– Esəm-ənnət tawset. Təkann s-äfäzo; ənta 'a fattäyän äddunät dəy ähän; sawarän-tät tagəđänfəst.

No. 3 (18) – Lit / Tadäbut

Äddunät wiyäđ dărûsnen dəy Ahäggar lân tidba. Tadäbut, nassän foll-as aləs ət-tämät yas-näsän. Təkann əs-säyerän: ed-səbdədin äkkožät tğəttäwen ġəzzûlnen, e-tänät-səwrin isäyerän äzzälnen əttam, əyyän bären äyäf, əyyän bären đarän, sädīs ġereğere; ed-əftäyän foll-sän tawset ət-təgəđänfəst. Tadäbut, tağğän-tät foll eret ewelän äksôđän tukse, tağrəst äksôđän təsəmđe n-ämäđal. Äddunät wi länen tidba dărûsän dəy Ahäggar: wä-tt-yille ar amänokal hund Mosa [ägg-Ämastan] mey əyyän əyyän.

No. 4 (3) - Occupations des hommes

Kut təgâ 'əlyafyāt, wār-äksodän härät, aləs ed-yǧalläy təla-nnet, yṭassän wāla a yārīnän d-əs, meṭ yḥ-ê ähəyyäḍ meṭ yäxrāk d-əs härät; kud wā-tāt-yǧrew härät, e-dd-yäqqəl chän-net, e-d-əs-yätṭəs ar tadəgḡat; ed-yṅkār, yṅkəd e-təla-nnet, ed-yänn y-eklan: "səgṅät tellämen yor ähän!"

Ihəggarän, tellämen-näsän a län abädah, wār-təməzziyän d-əsnät fāw, ḡammäyän d-əsnät taməddort. Wār-olen əd-kel-ulli; kel-ulli ḡammäyän taməddort dəy ulli.

No. 5 (4) - Occupations des femmes

Tamät, dəy ähän-net, emer iyän zammäy isəlsa meṭ təgḡat imzad. Kut təla məddan-əs, sasw-en ax-näsän, zakš-en amäksi-näsän; emer iyän tərassäm eṭäf-ənnət meṭ wälät-ma-s meṭ tamiditt-ənnət; awendäy ar tarut; kud ewelän, et-tätṭəs əs-tərut ar tadəgḡat, et-tənkār; et-täkk äddunät-ənnət ar azällawaz, et-täqqəl chän-net, et-täqqaym d-əs ar almäz. Kudet tamät ändärrät, et-tāwt imzad (et-təwət imzad?) y-aləs-ənnət, ed-asin meddän wi məḍroynen, ywāt ähal yor-əs ar azuzəḡ e-tän-təsənkār.

Tamät təgḡat imzad, meddän wi məḍroynen tawäyän imzad, tawäyän äsahäy. As yewäy äsahäy aləs iyän ad yəmmənda, e-has-ännin äddunät: "əñhêy-ak, əñhêy-ak." Aləs wa n-ähän, kudet iy ändärrän, ed-yäqqaym dəy ähal dendäy; kudet aləs wäššārän hānät-t thāwhāwen, ed-yäkk imyarän wi wäššarnen, ed-yäqqaym yor-sän ar azuzəḡ, e-dd-yäqqəl; meddän wi məḍroynen äksodän wi wäššarnen, wār-tiwyän äsahäy əntāneḍ äqqîmān.

Äddunät sidəwənnin, wəyyäḍ tagḡän ifassän dəy ḍeḍen, timəllun e-ḍeḍen dəy tiñhar; tamät täsidāwännät y-aləs s-ətektak, foll-innin wā-has-e-(ä)slin äddunät, wā-tt-ylle ar ḡer-essän. Ku dd-osey ähal, ed-səttəktəkäy e-tämät, e-has-ännäy: "ed-äqqəläy ḍäffār äzuzəḡ meṭ kälä?" e-hak-tänn: "äqqəl-d!"; meṭ e-hak-tänn: "wār-täqqeläd!". Ku hi-tənnä: "äqqəl-d!", e-dd-asäy dəy tihay, tayäsäy sollan, a tät-asäy ewat təllä, e-tät-sənkäräy; kut tuḡäy et-tənkār, ed-ärməsäy tiñhar-

ənnet, et-tənkār: ku hi-təнна: “äkk ʔllâ-hin (ʔll-ê-hin?) y-ähän, e-käy-in-asäy dendäy”, ed-ägläy; ku hi-təнна: “ʔaym deräy!”, ed-ätəkäläy isälsa-nnet, e-d-əs-ägğähäy.

No. 6 (8)-Nourritures

Ax a s taddärän Muhay, kud ʔll-ê; kud wä-tt-ʔlle, wəyyäḍ tağəlla, wəyyäḍ tarawayt; emer iyän kannän tixämmäzen; kud änyän ämağor mey tesut mey udad, kannän taläbägğat däy san-näsän. Amukən əntäläbägğat, ed-ənkəḍin (-ənkäḍin?) isan s-əlmosi a-nḍärrän a-nḍärrän, e-tän-ägin däy äyer mey teyert ad äññin, e-tän-ägin däy tende, e-tän-äddin s-ähäyän ad ilmaḍän, e-tän-ənfəsin əs-ʔekfän, e-tän-ägin däy täyähut; kud əddären, e-tän-äksin; kud əlbäkän, e-d-əsän-ägin udi.

Kannän ikərrayän, saññen-tän däy täyert; as əññän, e-tän-əkkəsän däy täyert, e-tän-uʔzanän y-erk-aytadəm, hund eklan ət-tläqqewen.

Ayähara ʔkann däy änäle ət-tkämmaren ət-teyne; ed-äddin enäle, əkkəsin d-əs təlumt; təlumt e-tät-sənyəlän; enäle e-tt-ərrin tende, e-tt-äddin ad yumas hund eḡel; ed-äddin tikämmaren ad umasnät hund eḡel, ed-äddin teyne, e-tän-särtəyin, e-tän-ənfəsin əs-härät n-aman, e-tän-əlkəsin ad ilmaḍän. As lämməḍän, e-d-əsän-ägin aman äggətnen, e-tän-səmməssun s-ähäyän, ed-əffəyin däy kassän-näsän, ed-əswin.

Kut təssəstänäd əd-san wi tattän Muhay, tattän isan n-udad, d-ähənkäḍ, d-äner, ət-täməllalt (təməllalt?), ət-tämärwält, ət-teyse, ət-tähäle, d-ämağor, ət-tesut. Kannäfan-tän däy tämse, tağğän-tän däy täyert. Isan wi n-täwəqqast ta rammäsän iyäḍan, ku tän-ğän äddunät däy täyert, wä-tän-rəggəyän əs-täsokalt; ġän ahärik; raggäyän-tän əs-täborit. Kud wä-tän-änyen iyäḍan, wär-äkkulän.

Eklan d-erk-aytadəm tattän ebäggi, d-äxorhī (äxorhi?), ət-telut, d-äḍäwi, d-äkundär, ət-tʔədwen (tʔədwen?), ət-tʔalgiwen, əd-ʔazzän, əd-ʔalgiwän, əd-käkkämäzän, ət-təḍbar d-əgḍaḍ wi häḍnen.

Äddunät wi n-Muhay wiy oläyən wär-təttin ikähan əd-sulmäyän d-əgḍaḍ əmdän; anhel ʔas tattän-t. Kud näyän Muhay äwadəm ʔkšän isulmäyän, wä-d-əs-əy-ahrin äkus.

No. 7 (5) - Repas

Imuhay, ewa d tattän, tamäť d-aləs tahärän kud wä-tt-ylle ar ässin-essän; inuba wi mädroynen tattän Ƴas-näsän. Kud aləs Ƴla 'abärađ mäqqärän, e-d-əs-yahär; kut täll-ê täbärať mäqqärät, et-tahär önta d-ma-s.

Kud əllän-t mäğarän, wär-e-tahär tämäť d-aləs.

No. 8 (94, 121) - Takäđort, ağläh (p. 102)

- Takäđort:

Awa s ġannen äddunät "takäđort" tabəlläq n-əlhärer mey ta n-həddän; teyne təkäsät, tärtâyät ət-tkämmaren d-änäle, ku tät-əsbälläyan, ġannen-as "takäđort". Takäđort ta n-teyne kannän d-əs äzzad, tattän-tät akəd dəy hānan.

- Ağläh.

Awa dd-yoyya əwadəm dəy əmäksi, a yämös, mey tesäse a tämös, ġannen-as äddunät "ağläh". Kud yos-ädd erk-əwadəm, ġannen-as: - "Əgəl, äkk ġer tsikka d-awa ġallähän äddunät!"

No. 9 (6) - Lait et beurre

Ax wa n-tlämen as yəzzäğ, kudet i yəğğên, e-d-əs-əswin awa sassän, ed-äkfin tiläqqewen a yäqqîmān; kud Ƴll-ê äx dəy, e-tt-äkfin əyyəsan mey imnas wi n-triken.

Kel-ulli, ax wa-näsän kannän d-əs tikämmaren əd-wəlsan; iwəlsan kannän dəy äx wa Ƴndāwān; tikämmaren kannänät dəy äx wa kəfayän.

Udi wa n-tlämen dərūs; wä-tt-ylle ar a s e-tärsəm tämäť. Ax wa n-ulli, tağğän-t dəy äğiwer ad Ƴslȳ, ed-Ƴğğäh tanwart, ed-Ƴndu. Yärtây äx n-ulli ət-thatten.

Kud rān asəslȳ n-äx, e-tt-ənḅəlin dəy ezzäh, mey e-has-ağin elämmäse.

No. 10 (94) - Sauterelles - Tahwalt

Tahwalt, as ət-tosa, e-tät-ənyin äddunät; e-has-äknin anu, e-tät-ənḅəlän d-əs, e-tät-səwrin temse at täññ, e-tät-əfsärän at täqqar, et-

təǧǧāh isumad. E-tāt-takkāsān, e-tāt-taddān dāy tende, e-tāt-sārtəyān ət-teyne, e-tāt-ākšīn əddunāt; kud wāl-lenāt teyne, tattān-tāt yas-ənnət.

Tahwalt, kut tāra, təkrah awātay tənsā dāy əsaməd, wār-e-tāyšəd.

No. 11 (24) – Cachettes – asəggəfār

Wārǧey allon ɣas a ɣtaffārān ɣor Muhay. Taffārān teyne, taffārān isəlsa, taffārān udi, taffārān iwəlsan, taffārān tikəmmaren, taffārān isan n-udadān wiɣ əqqornen. Wəyyəɖ taǧǧān isəggəfar dāy kāhman, taǧǧān d-əsān tasəssalit, e-dəs-əǧin exmal, salayān d-əsān tihəttan ti n-udi, salayān d-əsān isan, salayān d-əsān iǧārwan wi n-tkəmmaren, salayān d-əsān ikassān, salayān d-əsān eɣran, d-awa 'əssīmyārān ɣmdā.

Ak-əwadəm ɣssān asəggəfār n-əñña-s. Ak-əwadəm wār-ɣtəmmār a ɣla əyyān.

No. 12 (57) – Tāsəlit – Isutal

1. Tāsəlit:

Tāsəlit ǧannen Muhay y-əkāhām wa dāy salayān kaya.

2. Isutal:

Awa s ǧannen əddunāt isutal, hārāt wa s tattālān tekəməst təynāyāt, meɣ abārnuh yəynāyān, meɣ əlkəttab, meɣ tərīk təynāyāt, meɣ awa ɣtattālān ɣmdā. Isutal kannān əs-malṭi (CF malṭe), kannān əlkəɖ (əlkəɖ); əǧut-nāsān isəlsa wiɣ əmməndānen.

No. 13 (41) – Mouture du blé

Erəd dāy Ahəggar, əzzadān-t foll tāhunt fəltāyāt d-əzzəd; əzzəd akəd ənta ablal, e-tt-əknin əs-təməšše a t-sugdun foll tāhunt. Ed-səwrin erəd tāhunt, e-tt-əzdin s-əzzəd. Əwadəm yəddīnkāyān ezed, yəzzad mārəwāt tziwawen dāy əhāl meɣ mārəwāt əd-səmmosāt fəw.

Tasert wā-tāt-len Muhay; izəggayān lān taseren dāy ɣərman.

Ullul d-əfəzo d-ənāle, kud rān tidawt-nasān, taddān-tān dāy tende s-əhāyān; kud rān ezed-nāsān, əzzadān-tān foll tāhunt.

No. 14 (69) - Sécheresse - disette

Ākal-nānāy yīlā sādisāt tlil wā-d-əs-ȳwet āgənna (əgənna?). Iṣkan-net əmdān āqqōrān. Telḷāmen d-āhāre wār-əgrewān a (ə)kšān; āḍḍāhān, ābbūddālān. Ākal-nānāy mānna, en-nəgməy amākši n-təla s-Āḍay (Īḍay?), en-nəfəl ākal warāy. Āddunāt wiy əffānnen teyne d-allon əgrāwān a s əssūdārān tilāqqewen-nāsān; āddunāt a wārān-ȳffer hārāt, sarḍalān ȳor wi lānen. Āddunāt a wārān-ȳle hārāt, tilāqqewen, ed-ḡammāyān ahlewān, e-tān-āddin, əfsərin-tān (əfsərin-?) ad āqqarin, kannān d-əsān taḡəlla mey əsīnk. Nākkunan ḡēy foll Yāllā əd-māran-in. Īffārāy əssin mudhan n-erəd, bāššan əmməndān.

No. 15 (33) - Vêtements

Isəlsa wi n-hāggarān əd-kel-ulli olān. Lassān tikəmsen (tikəmsen?) ti sātṭafnen ti n-Kora əd-Kore; lassān tikəmsen ti n-taylalt ət-tin rati. Lassān akərbās wa n-əlmələf ət-təkəməst ta n-əlmāxmodi. Taḡḡān ekərbāy həgrēn yewāḍ atfār; ḡannen-as ekərbāy, ḡannen-as kārtəba. Taḡḡān taḡulmust, ət-təkərhāyt, d-āššaš, d-ātəlli, d-əlməzdudān wi n-əlhārər, d-ābārnuh, əd-ȳatəmān ən-tānba-tānba. Wəyyāḍ lān tikunbaten ti n-əlməṭri ət-tera n-azrəf əd-xayki.

Wār-səlsin takərkort s-āfālla, yolā wa 'ānḍārrān əd-wa māqqārān, kundāba wa ȳha korkor. Wa ȳha korkor mey tetəȳāyt ȳsalsa eȳf-ənnət ȳmdā.

Meddān wi māḍroynen taḡḡān foll ȳāfawān-nāsān hārāt iyān s ȳtahawal atənkārər; esəm-ənnət əyyān hāḍān tadābanat; wār-ȳnfe hārāt; wā-t-ȳle ar ȳkann tamāngot ȳas. Meddān wi māqqoronen, kāla wār-təḡḡin tadābanat. Bāren Ayār a dd-ȳfāl hārāt warāy, ȳāynāy. Meddān wi māḍroynen, wəyyāḍ d-əsān rassāmān iyāfawān-nāsān, wəyyāḍ d-əsān taḡḡān iyārkobatān.

Meddān wi māqqoronen, wəyyāḍ d-əsān taḡḡān iyārkobatān; wəyyāḍ wār-təḡḡin hārāt fāw, ed-əfrənin imzadān ən-ȳāfawān-nāsān əmdān.

Telāsse n-ḍeḍen ti n-Ahāggar, lassānāt tekəməst ta sātṭāfāt, ət-ta māllāt, d-əbroȳ, d-ākərbāy, əd-həbḡan (həbḡan?). Ihəbḡan-nāsānāt, awa ȳāḡḡen dāngəlatān, təyyāḍ lānāt wi n-azrəf. Tiḍeḍen təyyāḍ taḡḡānāt tisyen dāy ḍāḍwan-nāsānāt. Īmdānāt taḡḡānāt tisyalen ti

n-tmäywanen dāy erawān-nāsnāt. Taġġānāt tazolt, sawarnāt tefātāst əd-mākāra udmawān-nāsnāt; emer-emer taġġānāt anālla dāy fassān-nāsnāt. Tamāt, daw səlsa-nnet əmdān, et-tāġ asāġbəs wa n-tāmāt, e-t-tāqqən dāy tāġāhe; tazzagrət n-āsāġbəs, ed-yawāḍ (yawḍ?) ar elāy ymdā; asāġbəs, yor səmmos yallān ən-malṭi ar əssa. Ahāl wa n-āhān, tiḍḍen lassānāt isəlsa-nāsnāt wiy āhosāyenen, taġġānāt oynān-nāsnāt, ed-awynāt imzad, ed-əžžārnāt s-ādāyān, ed-əggatnāt imzad, meddān əggatān iluġan (= iləwgān), əsifānnāyān dāy əġənnā.

Teḍḍen rassāmnāt iyāfawān-nāsnāt; kannānāt arāsam yāhōsāyān; kannānāt imesan əs-dat bāren udəm; bāren ārori kannānāt inkəbān. Rassāmnāt s-udi d-aman.

No. 16 (57) – Savons

1. Tābareq ta māllāt a s sasamnāt ḍḍen isəlsa-nāsnāt (isālsa?), ənta 'amāḍal māllān yāmōs hund tālaq yḥā terġit.

2. Ašək iyān yḥān Ahāggar, esəm-ənnēt tasa, e-t-amdīn āddunāt, ed-əkkəsīn ifrawān-net wiy əbdāġnen, e-tān-awynāt ḍḍen, sasamnāt s-əsān (sār-sān?) isəlsa: e-tān-āddināt ad əlkəsān; e-tān-tinənnəyutnāt foll əbroyān; ġammāḍnāt d-əsān tkuffawen hund āššabu; bāššan aḍu-nāsān yārkā dāy səlsa.

No. 17 (119) – Voile des hommes

Kel-Ahāggar naġġāḍān tiġulmas, sadarān as nāyān tiḍḍen (teḍḍen?). Imuhay əmdān awendāy a ġān, dāy māntātu-nāsān. Kud āwadəm ykkās foll udəm-ənnēt dat ḍḍen, əlyar yor-sān. Kut tattān dat āddunāt wiy āhrākken, tattān dagg āmawal, ed-səwrin asālsə iyāfawān-nāsān, əswin; āwadəm kud ykkās foll āmi-nnet yor ḍḍen, hund innin ykkās ekārbāy-ənnēt. Aḍāggal-nāsān, meddān wār-səssin dat-əs, kud ynaqq-en fad. Meddān lānen tibāraḍen olāyenen əsrāyenen, meddān wi māḍroynen wār-səssin dat-sān; aləs āndārrān, kud yswa dat-sān, hund tikra a yġa. Aləs, dāy āhān-net, emer emer ytakās foll āmi-nnet, imerān wiy āġġotnen yāsīwār emi-nnet.

No. 18 (28) – Bracelets

Imuhay taġġġān ihəbġān dəy əġhalān-nāsān. Kannān dəy ākāde esəm-ənnət alolāy. Wəyyāḍ taġġġān dəy əġhalān-nāsān issəhān; wəyyāḍ taġġġān əyyān dəy əġhal (əġhal?) wa n-əyil (əyil?). Alolāy yġhā eyāhār wa n-Tāyāhārt yor utul ən-Təbələnəbəla, yġhā eyāhār wa n-Əsəksam. Alolāy i sātṭāfān. Ahbəġ, as ykna, ‘e-tt-əhwəyin s-udi mey tadənt, e-tt-əttəlīn s-ākārġəwəḍ sātṭāfān, e-tt-əġīn dəy tāmse, at tākš tāmse akārġəwəḍ, e-tt-əkkəsīn dəy tāmse, e-tt-əhwəyin yākkūs animer, e-tt-əġīn dəy əġhal. Ihəbġān wi zāryāfnen, Ayār a dd-əffalān, zañhen-tān-d əddunāt dəy Ayār; hakkān d-əsān ākkoz yallān ən-malṭi (CF malṭe) mey sām̄mos.

Ihəbġān ən-meddān, wəyyāḍ kattābnāt foll-sān ḍeḍen tīfinay. Awa kattābnāt: – “Awa nāk tāmāndām tənnāt: tāḍmān tāfolt-in dəy mās̄s-is n-əhbəġ (əhbəġ?).”

Ahbəġ wā-tt-yille ar tenneq yās, wār-ren ed-əyyīn ifassān-nāsān əlxal-dih. Ġannen əddunāt wi n-nəsbuħa: kud təkñāsād kāy d-əhānġo, e-has-tārməsād eyāf-ənnət s-əyil-ənnāk, ed-yārrəz̄z̄ əyāf-ənnət s-əhbəġ (əhbəġ?) wa yġhān ayil-ənnāk. Wā-tt-yille ar bahu yās. Nākkāneḍ wār-ənney ere yānyā ’əhbəġ (əhbəġ?).

No. 19 (16) – Tabac / Tabac

Imuhay wār-səssīn taba ta n-əben ar i dārūsnen; əġut-nāsān asāray d-əġāmam. Āssōfān taba ta häġġəyāt ən-Tāwat. Asāray ed-yəzəḍ, e-tt-yġġāh oksəm, e-t-sarrāyān mey ġammāmān. Kud əba taba foll əddunāt, e-hasān iba əmnay dəy əmāḍal fāw; ku tāt-əġrāwān əs-nāzzan, hund tāt-əġrāwān bānna, wār-ākkulān tāyła (tāyła?) wāla tārxā (tārxā). Oksəm yġhā iyāhāran wəyyāḍ; yġhā Tamānyāsāt, yġhā Abālāssa, yġhā I-n-Āmāġāl, bāššan yūf-en wa n-Tāfəġġeḍ. Tīḍeḍen akəd əntāneḍ, təššəm-nāsnāt ġammām̄nāt mey sarrāynāt, olānāt ti māḍrōynen ət-ti māqqōrnen. Wār-səssīnāt taba ta n-əben ar ti wāššārnen; sassānāt-tāt dəy əduf ən-teyse, mey eben wa n-Tāwat.

No. 20 (164) - Violon / Imzad

Tamät ta n-Ahäggar ta tæssänät imzad hullan hullan, ere has-ÿslän e-täd-d-yas, e-has-təwət, ed-yänn: - “Izlan wiräy wär-nähilän; wärgəy tamät tənkarät e-tän-təwət; wä-tän-e-təwət ar hund iyät tæssänät hullan; ÿsl-as Ahäggar, akəd Äday (Äday?), akəd Ažžär. Ak-awadəm iganna: - “Tämändam tæssän imzad. Yğarräz e-meddän ammas n-ulawän-näsän. Kud əslän-as təwät ättäsän, ed-ənkərin əmdän wi mäqqörnən akəd wi mädröynen.” Ed-ÿwət imzad s-əğdəlset, ed-yäddukkəl yor-əs əhal at täğ tərut, ed-ənkärän, ed-əglin. Ed-ÿwət imzad əs-tädəggat, ed-yäddukkəl əhal yor-əs dəy ar almäz, ed-əglin. Wəyyəd ed-sədwin təlawen-näsän, wəyyəd ed-əknin iwəzlan-näsän, ad yäg dəffär əlmäz. Ed-ÿwət əhal dəy, ar əzuzəğ; iyät dəy dəden et-tänn e-meddän: - “Ənkärät!” E-has-ännin: - “E-d-näqqəl mey kälä?” E-hasän-tänn: - “Tibərəden wärgəy yor-i ad əllänät.” E-has-ännin: - “Wärgəy kām as tamyart n-əhal?” E-hasän-tänn: - “Əngom, ewa d wätəy imzad, tamyart n-əhal, dimardəy əddunät eḍəs a tağğän.” E-has-ännin meddän: - “Səstən-anəy tibərəden.” E-hasän-tänn: - “Ənnänät-awän: əqqələd-d.” Ed-ənkärän; akk-əyyän ed-ÿsufəd tamiditt-ənnət ar ehän-net; ed-ÿgəl, ed-yäqqəl ehän-net akəd ənta, ed-yäks, e-dd-yäqqəl yor təmiditt-ənnət.

No. 21 (148) - Don des côtes

Ahäggar, kud yäyräs y-əmağor mey teyse, ÿla tamiditt-ənnət tæssänät imzad, mey təll-ə təmyart wəššärät tæssänät imzad, adi tasəğa e-hintas iyät d-əsnät. Kudet tiy əndərrät, e-has-tät-awyin šayät dəy allay, təddəw mey wär-təddew; e-has-tät-awyin iman-näsän. Ed-səytin allay yor əmi n-əhän, et-tənkär təmət, et-tərməs iyərdəššan, et-tuzan e-tmidiwen-net, e-hasnät-tänn: - “Əswədmät, nək ta tæssänät imzad, tos-id təsəğa, wä-kämät-tose!”

Aləs, kud yäyräs e-härät iyän, ÿkša tasəğa, e-has-awynät dəden tisiway tiy əššədnen ti n-ərgəm (ərgəm?).

No. 22 (58) - Fabrication d'un violon

Imzad wa n-ɖeɖen, atəklas-ənnet Ayär a dd-ÿffal. Ašək wa n-tätäkält, ənta 'a Ƴtarāwän atəklas, ənta 'a Ƴarräfnät ɖeɖen, ed-əkənnät imzad. E-d-əs-äginät tāborit, e-t-səwärnät eläm ən-teƳse, e-has-ägin sänatät teɖɖawen, e-t-səwrin äziw n-əƳəs. Ed-əkənnät tägañhe dəƳ eləl; e-tät-səkkərənbynät hullan, e-d-əs-ägin äziw n-əƳəs. Ed-asäƳnät sänatät tɖewen, e-tänät-səbdədnät foll äläm ed-äɖkəlnät tɖewen äziw. Ed-äɖɖəfnät ɖeɖen tägañhe, ed-əggatnät. Saswenät äziw əs-täƳänyärt.

No. 23 (Ø) - La récompense du poète

Kud Ƴäqqim Ahäggar Ƴäsüwät ähal, ad ƳewäƳ əƳƳän täsawit Ƴ-əƳƳät, e-has-tänn:

- "Äläk-ənnäk tämullet."

TisiƳay ti tawäƳän meddän e-ɖeɖen əgräznät-asnät hullan, ğarrāwän Ƴor-snät äläk ƳoläƳän waydəƳ a rän Ƴüfän timulla.

No. 24 (121) - Afädawa - Courtisan

Meddän wiƳ əmmalnen Ƴor ämänokal n-äkal, ämösnen Ƴor-əs hund əƳäskärän, kannän-as iwäzlan-net, Ƴzamaħal-tän seh əd-seħ, tagäzän-as tälawen-net, baddädän foll mägarän-net, Ƴtahawal-asän bären kallän wi n-Ġälatän d-Ayär "ifädawatän"; äkal waräƳ n-Ahäggar esəm wa n-fädawatän wä-t-təgggin, ar dəƳ hallän əs-tähändäzzit ğannen wəƳƳäd e-wəƳƳäd: "Ĥggäneɖ ifädawatän ən-tämändam."

No. 25 (Ø) - Jeux des hommes

Ahäggar wär-ƳtəƳənnin dəƳ äddäl s-ähäre hund Kel-Tawat; wär-Ƴtəggg ehäre (ähäre?) tamƳännant. Kud ğän ənnəšarät, meƳ äsmäläƳän foll əmnas meƳ foll əƳƳəsən meƳ tarämän tikobawen, meƳ tarämän allayän s-äɖkul (əɖkul?), meƳ əbbəllänän ğer-essän (ğer-esän?), foll tisällät n-äddunät awendäƳ Ƴmdä.

Sawarän sārħo e-man-näsän Ƴor meddän əɖ-ɖeɖen, ed-änninät ɖeɖen: - "Mändam a Ƴärnän əs-təkoba-nnet, akəd əmis-ənnet Ƴärnä imnas; tamkärra ti ğän, ənta Ƴärn-ən." Aləs waräƳ Ƴärnän meddän

däy tämkärra tæmdâ, yärn-ên akəd yor dæden: tamät hin-yosa, e-tät-ÿsänkär däy eḍəs, e-has-təsæddəwənnət, təsəwt-as (təsəwət-as?) ähal. Meddän wi mäqqôrnen wär-təggîn timkärriwen hund wi mädrôynen, wä-tt-ÿlle ar äqqîmân ämôsän tiġuhawen n-awa ÿġän. Tidæden äqqîmnät əswâḍnät tassänät mi yärnän, wa yärnän ÿġrâz-asnät.

No. 26 (120) – Jeux des enfants

Ibäraḍän wi n-Ahäggar wi mädrôynen taddälän, kannän izəkwan əs-kädewän, kannän idäbnan, kannän imnas ət-tlämen əs-kädewän, kannän əyyəsən əs-kädewän, kannän tiriken əs-tzewen, kannän tikobawen əs-säyerän, kannän älbəroḍän əs-tälaq, kannän iġärwäyän s-äzzäman.

Tibäraḍen ti mädrôynen kannänät tiknaren s-äyäs n-äduf (əduf?) ən-teyse mey ähənkäḍ; kannänät-asnät tixiwa, kannänät-asnät isəlsa, kannänät-asnät ikärhäyän, taġġänät-asnät tisyalen, kannänät-asnät iyäfawän əs-həddän sättäfnen.

Ibäraḍän kannän ikanarän; sidubunän-tän ġer-essän (ġer-esän?), aknar ʔtawäy taknart.

Näy waräy äddäl wa n-bäraḍän.

No. 27 (118) – Lutte – Timsal

Ibäraḍän wi mädrôynen akəd meddän taġġän timsal. Iyän d-əsän ed-ÿsəwär äfus-ənnət izərän n-ämidi-nnet, emer iyän ed-yärməs izərän, emer iyän ed-yärməs eri; wa həḍän ed-yäġ äfus-nnet daw tädäyḍäq n-ämidi-nnet; ak-əyyän ed-ÿġməy ed-yäġġällät ämidi-nnet. Ak-əyyän ʔla aswär n-äfus eri; wa ʔswärän əs-təzzär, as yoḍa 'iyän d-əsän, ed-ənkərin, ed-alsin, ed-ÿsəwär wa həḍän, wa wärän-ʔswär əngom. Ere ʔġġällən ämidi-nnet, ənta wa yärnän. Kudet änmawäyän, wäla a ʔḡhädän; e-hasän-ännin äddunät: – “Tolâm! Ak-əyyän wär-yärne 'əyyän.”

No. 28 (156) – Tamätart – “Signe de connivence”

Kut täléd ämidi-nnäk, yuġəġ-käy (yüġəġ? AJ yuġâġ), täyhäläd yor-əs härät iyän, e-has-təsənkäräd äwadəm, e-has-tännäd: – “ʔġəl, äkk-e,

tännäd-as: yähûl-käy-d mändam, ynna-hak: as tæzzäyäd tamätart ta ġer-enäy: ahändin (< ahäl-ändin) hak-ənney: as käy-d-yosa ‘änämmahal-in, yärmäs aqađ-ənnäk wa n-ġereġere, tamätart ta ġer-enäy näy taydäy. Siwī-dd awāzlu waydäy s ak-e-yänn änämmahal-in wa yewäyän tamätart.” Awa s ytahawal tamätart, ässin äddunät ohärnen taġhe əyyät foll wär-ÿssen äwadəm wäləyyän ar əntäneđ.

Tamätart dāy Ahäggar tûf teräwt. Timitar elwänät: emer iyän et-tahrim käy d-əyyän aqađ tamätart; emer iyän tämart; emer iyän ađälöy; emer iyän tiñhar; emer iyän tamäzzuk; emer iyän et-təsiwyäd y-ämidi-nnäk tera-nnäk, mey äsaru-nnäk, mey awa tohäram dāy täġhe a yämôs. Emer emer tamätart et-tumas awal iyän ändärrän, mey härät iyän yämôsän taġhe ġer ässin a yämôs. Emer iyän taġġän tamätart dāy teräwt.

No. 29 (57) – Tadyärt – “Fameux, Extra!”

– Awa s ytahawal: “awaräy tadyärt, tadyärt a yämôs”, hund amis yolâyän, mey tələmt yhä äx yäġġên, mey tesut, mey teyse, mey tamät tolâyät, mey afäraġ yolâyän, mey tazayt tolâyät, mey awa yufän ymdâ. Tadyärt, hund kud tənäyäd härät iyän hak-yġrâzän, et-tännäd: “awaräy, ədyâräq-q!”, a yämôs dāy härätän, kud wäla stänfus.

No. 30 (9) – Hospitalité

Imuhay, ku tän-d-yosa iyän d-əsän, ässimyarän-t hullan, e-has-əftəyin dāy ammas n-ähän, e-has-ännin: “ahäl waräy, näddiwät hullan as ət-tosed. Nəssän as tärêd-anäy.” Ed-yäqqaym dāy ähän, et-täqqaym yor-əs tamät, täsidäwännät-as. Ed-ärməsin teyse, e-has-äyrəsin, et-təbtəl dāy tämse, at täññ, et-tämmukkəs, et-təsfäđ, et-təsläđ, et-təġġäh aylal, e-d-əs-äġin udi, ed-awyin tixämmäzen, e-tänät-yġġäh udi, ed-yahär ämäġar d-aləs, e-has-yänn aləs: “äkš, uksađ e-hanäy-täġäd ikäzzan. Ehän waräy i-nnäk.” Kudet amäġar aləs wäššärän, ed-yätəəs dendäy, dāy ähän; kudet aləs ändärrän, as ykša, ed-yñkär, ed-yġmÿ tičedən tiy əsräynen dāy ämāzzay.

Kud amäġar yäbök ed-yġəl, e-has-ännin: “Əkəl yor-näy ahäl waräy ət-tufat; nəzzûyyät-ak; yrû (AJ yärû) wä-käy-ənney.” Amäġar, as yġla, e-t-sufđin äddunät, e-has-yänn aləs: “Ahäl waräy, tosed-

anäy-ədd wär-nəle härät käy-nəkfa; kut tärêd abal əyyän, kudet ʔnf-ik əs-härät.” E-has-tänn tämät: “Təll-ê täsakayt (täsakäyt?) iyät deräy, ar innin wär-tonen; Kudet tärêd e-tät-təlwəyäd, e-hak-kät-ənsəkən; kudet tärêd, et-tärräd əwadəm e-hak-kät-in-ʔlwəy.” Ed-ʔgəl, e-hasän-yänn: “S-älxer, s-älxer. Yäymär-anäy Yälla, yäymär-käwän.” Wä-tän-e-ʔtamäl hullan, näkkəneç əlyar ʔor-näy.

Kud yos-ədd əmässakul ədd-ʔfälän əkal əyyän, ed-ʔsəğən ar tu-fat, ʔgəl; e-has-əknin aməğaru; kud əmässakul n-Ayär mey i n-Əday (Əday?), e-has-əknin teyne; kud wa n-Təwat, e-has-əknin isan. Kud yəqqim ʔor-ək əssin hədan mey kərəç, wä-has-e-tännäd: “Əgəl!”; əlyar.

No. 31 (10) – Naissance des enfants

Tamät kut təkräh abərəç, e-dd-asin aytma-s əd-šetma-s, ed-əddäwen hullan hullan, ʔğrəz-asän innin əñña-ssän mey wälätma-ssän əkrähän abərəç, e-hasän-ännin: “E-tt-yəğ Yälla ’əmbarək foll-wän əd-foll-näy!” E-tän-d-asin nərağän-näsän, e-hasän-ännin: “E-tt-yəğ Yälla ’əmbarək!” Kud əkrähän tabərəç, wär-e-(ə)ddäwen əddunät hund abərəç; meddän wä-tän-d-əy-asin fəw, wä-tt-ʔlle ar tiçəden ʔas.

Kut tarəw tämät, e-täd-d-asinät çəden ti məqqörnən, ed-əqqayminät (əqqaymenät?) ʔor-əs at tarəw, ed-əfrəsnät təbutut y-əbərəç, e-t-sirədnät s-aman əkkûsnən, e-has-ərkəbnät tiñhar-ənnət, e-t-səlsinät əxawliil wa n-əššaš; e-tt-əkfinät e-ma-s e-t-təsənkəs, as tāt-e-takə tənəyalift; kud wä-tät-tokey tənəyalift, ed-əçdnät y-əbərəç aman ən-teyne s-əsəçnəy. Asəçnəy (Asəçni?) ʔkna dəy əsäyer ən-təbərəkkat, kannänät-t Təmuhay iman-nəsnät; asəçnəy wa n-bərəçän ʔlā esəm əyyän hədan: gannen-as ayalāla. Et-tätçəf təmyart abərəç dəy faddän-net; e-has-tänn: “Dudälla, dudälla, dudälla”, e-t-təsiwliwəl. Tamät, kud wä-tät-ʔhe ’əx, ed-əççəfän teyse, ak-emer tazçəğän d-əs härät, çannäyän y-əbərəç. Dat awarəy, ed-zihzin abərəç ma-s, e-has-təzçəğ ax ən-fəfan-net dəy tiñhar.

Abərəç as ʔkräh əssa hədan, ed-yəğ esəm. Ed-əknin kərəç säyerän ogdānen əs-təzçəğrət, ak-əyyän d-əsän ʔğā esəm foll əwadəm əyyän (əññätmaw-es ən-tämät mey aləs, mey ibubah-näsän), ed-awyin isäyerän e-tän-əkfin ma-s n-əbərəç, et-tätçəl əyyän d-əsän; näy wendəy esəm n-əbərəç. Wä-has-təğğin esəm foll ti-s; tağğän-as

foll ti-s ən-ti-s. Ahäl wa n-esəm, e-dd-asin äddunät yor hānan ən-ti-s n-äbäraḍ, ed-yäyrəs y-ulli sānatāt meḡ kāraḍāt, ed-ḡkən isinkawān ət-tǧəlwen, ed-ākšin äddunät, ed-āǧin əlfatixān, e-has-ännin: “Abäraḍ-ənnäk ämbaräk, inšaŋla!”

Tabäraḍ, akəd ənta, foll əssa häḍan et-tāǧ esəm; e-has-āǧin kāraḍ säyerān foll ma-s ən-ti-s, meḡ wälätma-s ən-ti-s, meḡ tābabaht ən-ti-s. E-has-ānyin teḡse ’əyyāt; e-dd-asin aytadəm dārūsnen; e-has-āǧin esəm.

Ahäl wa d e-yāǧ esəm äbäraḍ, e-has-əfrənin imzadān n-äyāf-ənnət əs-tmuḍah (tmoḍah?). As e-ḡlammād awal, ed-ḡǧann: “babba (bābba?)”, “anna”, “aman”, “häkka”, “dudu”, “axxa”, “bubbu”, “ah”, “äšš”, “häǧ (həǧ?)”.

No. 32 (111) – Le petit dernier

Tamät as təkrah ibäraḍān, wa yähräyān (wa yhräyān?) d-əsān, ḡannen-as mārāwān-net: – “Käy a yähräyān, wä-käy-yährey härät dāy täsa, ar amākši d-aman.”

No. 33 (55) – Scarifications

Abäraḍ, as yäqqäl ahǧiri, taǧǧān-as tiǧǧah dāy äyāf ḡer tamäzzuk ət-tet, taǧǧān-as aḡil wah d-äḡil wah; taǧǧān-as tiǧǧah dāy säǧbas (säǧbas?). Awen tinawt n-äddunät, ḡsisuhut abäraḍ, ḡzarāǧah-t.

No. 34 (10) – Education du garçon

[Abäraḍ] as e-ḡddubət (e-yäddôbät?) tekle, ḡlaggäy-t əskiwi ändārān, taddälān ənta d-əs; as e-yäḡhəl anākas, e-tt-idd-ḡdbəl əskiwi əs-ma-s, e-t-təsənkəs, e-t-təsəsəw aman meḡ ax, ed-yätḡəs.

Abäraḍ, as yewäḍ äkkoḡ wəḡyan meḡ sämmos, e-t-zəmmuhdin mārāwān-net; e-has-d-əlwəyān äwadəm ḡssānān azəmmuhəd ənbäraḍān; e-dd-asin äddunät-ənnət wi tt-ohāznen, e-has-yāny ti-s ulli, ed-ḡtatt isan ad ḡzzḡ.

As ḡdwäl äbäraḍ, yewäḍ äzum-ənnət, ed-saggäḍān dāy tädäyḍäqq-ənnət kud hân-tāt imzadān meḡ kāla. Ku tāt-hân imzadān, äzum-ənnət yewäḍ; kud wä-tāt-hen, wär-yewedḍ animer.

As yāmohād, yzzāy, e-tt-ysayar ti-s tārik, ed-ylammād tiyra n-əmnas; as yāzum, ed-ytakk tiḍeḍen, ed-ytaǧǧāh iǧnan. Ewa d wār-yāzum animer, emer emer yṭawāy tākoba d-allay. As yāzum, ed-ynǧād tāǧulmust.

No. 35 (11) - Education de la fille

Tabāraṭ, tadāwla-nnet tolā d-ābāraḍ. As tādwal a-nḍārrān, et-tāqqaym edes ən-ma-s, et-təswāḍ dāy ma-s; a təkna ma-s, e-t-təkən akəd ənta, et-təlammād tihorawen. Wa n-tāmmāḍrit-ənnēt (tāmmāḍritt-ənnēt?), e-has-rassāmān eṭāf-ənnēt at tādwal.

Ewa d tāmōs tiy ānḍārrāt, et-tāǧ tasyalt ən-tmāywanen dārūsnen, et-tāǧ tizābaten māḍrōyenen. As tāzum, et-tāǧ awa tagǧānāt ḍeḍen əmdānāt.

Imḗad, tibāraḍen təyyāḍ lammādnāt-t, təyyāḍ wā-tāt-ləmmədnāt. Ta təlammāḍāt imḗad et-tākk tiḍeḍen tiy əssānnen imḗad, et-təlammād yor-snāt s-a-nḍārrān a-nḍārrān.

No. 36 (17) - Mariage - Adubān

Imuhay, wəyyāḍ d-əsān wār-tidawān ad umasān meddān māqqōrnen; wəyyāḍ tidawān māḍrīyān; təššəm-nāsān wār-tidawān ar kāraḍāt təmārwen n-āwātay meṭ kāraḍāt əd-sāmmos. Aləs ed-ysənkār āmahal, wār-e-yǧəl yǧmṭ yor mārāwān ən-tāmāṭ ənta iman-net; ed-ysənkār aləs meṭ tamāṭ, bāriš. Wa n-ānāmmahal ed-yākk tamāṭ, e-tāt-ysəstən tārdā meṭ wār-tārḍe. Kud wār-tārḍe, wār-e-ysəmmənkəd iman-net fāw. Kut tārdā, ed-yākk imārāwān-net, e-d-əsān-tāt-yǧmṭ. E-has-ānnin: “Nākkāneḍ nəkf-ik; əssən imārāwān-net wi hāḍnen.” Ed-yākk āḡa-s ən-ti-s, ed-yākk āḡātma-w-es, ed-yākk aytma-s. Ku tt-əkfān əmdān (ku tāt-əkfān?), ed-yǧmṭ akāras n-āhān. Kudet əssānān foll-as əḡom, ed-yrkəs āhān hik. Kud wā-foll-as-əssenān, e-has-āǧin tāqqān tallit meṭ sānatāt təmārwen n-āhāḍ, ed-āknin iman-nāsān.

Ti-s ən-tāmāṭ wā-has-e-yāǧ āššil-as; kud wār-tāre 'aləs, wā-tāt-e-yawṭ. Ku has-yinna ti-s: - “Āššil-am!”; et-tārṭəl, tawən adrar, e-d-əs-tākk kāraḍ hāḍan meṭ ākkoḗ; s-chāḍ et-tākk erk-aytadəm, et-tāks yor-sān, e-hasān-tānn: - “He-wāt, wā-hi-təlləyem (təlləyem?), innin

oseq-qāwān-d derāy!” As e-tāqqəl ehān ən-mārāwān-net, ed-ännin y-aləs: – “Tamāṭṭ-ənnāk nāy ten! Nākkāneḍ wār-nāhe ġer-ek d-əs; təndār-anāy.”

Kud ānīmārdān ġer-əsān (AJ ġer-essān), aləs ed-yākf e-tāmāṭ əssa muġar taggalt. Ilāllan d-əmyad, taggalt-nāsān wār-tole: taggalt ta n-thāggaren ti n-Ahāggar d-Ažžār əssa muġar; taggalt ta n-təmyad ti n- Ahāggar d-Ažžār āmaġor əyyān meḡ sənātāt təmārwen ən-teyse. Taggalt tarāy tamāṭ iman-net a tāt-ylān, wā-tāt-e-yārmās ti-s wāla ma-s. Ahāl wa d e-ḡkrəs āhān, tələmt əyyāt et-tumas tāytəst dāy əssa; sādīs muġar ed-āqqaymin; kudet yāddobāt-tān aləs, e-tān-yākf hik; kud wā-tān-yāddobāt əmdān, ak-awātay ed-yākf əyyān meḡ əssin.

Ahāl wa d ḡkarrās āhān, ed-aḡrin meddān əmdān, ed-əggatān iləwġan (=iluġan) wan tezzar ar almāz; tiḍeḍen əggatnāt gāngatān d-imzad. Emer wa d əggatān ləwġan, tamāṭ tāqqīm ḡor āhān ən-ti-s; aləs ed-yayār amis bāydāġān, ed-yāġ tākunbut, ət-tera n-azrəf, ət-ktəmsen kāradāt, d-əlməždudān sādīs, ed-yātṭəf allay s-āfus-ənnət, ḡġā ayār d-āġārway, ḡngād tāġulmust tolāt d-āmāmmāl, yāzzukkāt foll əmis-ənnət, wār-ḡġənni hārāt, yāssōsām. As ḡġa əlmāz, ed-ḡggəd aləs, ed-yāqqaym, ed-āddukkəlnāt ḍeḍen ḡor-əs, ed-əkənnāt adbəl, ed-əkərsnāt foll-as ehān. Ed-ənkərin meddān, ed-əlwəyin aləs s-āhān; ed-yāqqaym foll ədbəl. Ed-əġəlnāt ḍeḍen, ed-əlwəynāt tamāṭ, ed-āġināt tare, a dd-asināt ehān, ed-āyləynāt ehān, ed-zuġāhnāt tamāṭ, ed-əġġāhnāt akəd əntānated; ed-āqqaymināt foll āmāḍal, aləs yāqqīm foll ədbəl, tamāṭ tārtāy əḍ-ḍeḍen, tāssōsām. Tiḍeḍen ti hāḍnen āsīdāwānnātnāt əd-meddān ar əssayāt, ed-ənkərnāt, ed-idawnāt ət-tāmāṭ, ed-āqqəlnāt d-əs ihānan.

Et-tāns dāy āhān ən-mārāwān-net ar tufat; aləs ed-yāns foll ədbəl, ed-ānsin ḡor-əs meddān wəyyāḍ. Tufat, as yāffo, 'e-dd-asināt ḍeḍen, ed-ḡnkār aləs, ḡġmāḍ, yāqqaym den dāy tānere, ed-əkəsnāt ḍeḍen ehān foll ədbəl, e-tt-əkərsnāt dāy ādāg yogdān, e-tt-ḡġgāh aləs əd-meddān wəyyāḍ, ed-āqqəlnāt ḍeḍen ḡor hānan ən-mārāwān ən-tāmāṭ, e-tāt-səlsināt isəlsa-nnet wiy āhōsāyenen, e-d-əs-idawnāt a dd-asināt (ad asināt?) ehān; ed-āqqaymināt, ed-əwətnāt (āwtnāt?) imzad, ed-ḡwət āhal. As ġā tərut, ed-ənkərin āddunāt əmdān, tiḍeḍen wāla meddān; tamāṭ et-tāqqaym ḡor aləs-ənnət əssin-essān dāy āhān. Wā-tān-d-e-yas āwadəm wələyyān ar takkāšt. Ed-āqqaymin dāy āhān-

näsän ar əssa häḍan: tamäṭ wär-e-täqqəl äddunät-ənnət; aləs wär-e-yäkk seh wäla seh. As əmdän əssa häḍan, ed-əgməḍin: tamäṭ et-täkk äddunät-ənnət; aləs e-dd-yäqqəl ihānan-net. As ȳkräh ihāḍan dārūsnen, aləs e-dd-yäqqəl ȳor tamäṭṭ-ənnət, ed-əḡḡəhin ehän-näsän.

No. 37 (19) – Divorce, veuvage

Tamäṭ ȳor-näy, kudet tiy ändärrät, et-takk ewa s täbök, wä-tät-ȳtiwäy aləs.

Imuhay wär-təḡḡin ar tamäṭ əyyät, wär-təḡḡin sānatät; əlyar ȳor-snät. Kudet änimäknän änimäyhälän ḡer-esän (AJ ḡer-essän), ed-ənyəymän (änȳəymän?) dəy ähän-näsän. Kud änmäksänän, ȳksän aləs tamäṭ, e-has-ȳlləf bännan. Kut tamäṭ a ȳksänän aləs, e-has-tänn: – “Əlləf-i!”; e-has-yänn aləs: – “Äyy taggalt, e-ham-əlləfäy.”; e-has-tänn: – “Oyyey-ak-kät.” (oyyēy?); e-has-yänn: – “Təlläfäd.” Ed-ämmäzzäyin. Ku has-ȳlläf, adi wäla a yäyhädän (a yyhädän?). Kudet yuḡäy, et-təkkəs ayil-ənnət.

Kud aləs ȳkka tiḍeḍen, ed-yäkf e-tämäṭ taggalt-ənnət äššil-as. Kut tamäṭ a yokärän meddän, wä-tät-ȳhəkk härät, ar awa yḡḡähän äfus-ənnət.

Kudet tamäṭ a ȳkkäsän ayil-ənnət, aləs wä-has-ȳlləf, wä-tät-e-nawəy aləs əyyän häḍän a has-ȳlləf aləs-ənnət wa yəzzarän; ku has-ȳlläf aləs, et-täḡ kərəḍät tlil täṭṭäf älluddät wär-tələss a yähösäyän, wär-təḡḡ tazolt. As təkrah kərəḍät tlil, et-təḡməḍ älluddät, et-täls isəlsa wiy ähosäyən, et-täḡ tazolt, et-täḡ oȳnän, et-təsry; kudet tära tädiwt, et-tidaw.

As təlläf tamäṭ kut təla 'abərəḍ mey tabərəṭ nakkäsän, ed-ämlin ȳor ma-ssän; as oḡälän, e-tän-ȳdbəl ti-ssän.

Tamäṭ as as-ȳlläf aləs, wä-tät-e-yäkf härät dəy ämäksi wäla isəlsa, et-täqqəl äddunät-ənnət, et-tatt ȳor-sän, lass ȳor-sän.

Tamäṭ kut təfäl aləs, at təḡa sānatät tlil, yämün as tässimrāw, ed-ännin äddunät: – “Awa i n-mändam.” E-hasän-yänn aləs: – “Wär-əssenäy i-nnu, mey wärḡey i-nnu.” E-has-ännin: – “I-nnäk!”; e-hasän-yänn: – “Täddöbem tahoḍe? Kut täddöbem tahoḍe, äybäläq-q; kudet wär-täddöbem tahoḍe, wä-t-ley.”

Kut tähäḍ tamäṭ, ȳfläs-tät aləs foll əḡom, ed-yäybəl. Kud wä-tät-ȳfləs foll əḡom, kut tähäḍ wär-e-yäybəl.

Tamät as e-yämmät aləs-ənnet, et-təggäh uḍuf. Et-tätṭəf äkkožät tlil əd-māraw həḍan, et-təgmäd uḍuf. As təgmäd uḍuf, kudet tiy ändárrät, et-təsr̄y; kut tāra 'ādubän, et-tədubən. As tātṭäf aḍuf wa n-tämättant, ġannen-as äddunät tänuḍäft.

Tamät, kudet yämmut aləs-ənnet meḡ təlläf, et-täkk äddunät-ənnet, et-täqqaym ḡor-sän; kut təsr̄y, et-təggäh əhal; kud wär-təsr̄y, et-täqqaym dəy əhän-näsän. Kud wär-tələ 'āwadəm, et-təğ chän foll man-net, e-d-əs-təzzäy. Akəd tamät ta wärät-täddew a twa, et-təkarräs chän-net foll man-net, e-d-əs-təzzäy.

Tiḍeḍen əmdänät tiy əsr̄aynen, takkän-tänät meddän əmdän, ġammäyän tiləmmaz-näsän ḡor-snät. Ti-snät wəla 'əḡḡa-snät wär-ğənnin hərät; ere yəbökän e-tikawt-näsnät, e-tänät-yäkk. Təyyäḍ takkän-tänät erk-aytadəm; təyyäḍ wə-tänät-təkkin erk-aytadəm fəw. Təyyäḍ, kud əyhəlnät erk-aytadəm, äddunät-näsnät wär-äkkulän; təyyäḍ, kud əyhəlnät erk-aytadəm, äddunät-näsnät wär-e(ə)yəbəlīn. Tiḍeḍen tiy ätubnen əksəḍnät Mäss-inəy, əhəsaynät, wär-sərr̄ynät, timuhudnät, länät isəḍnän. Təyyäḍ ätūbnät asri (asr̄y?), ku tänäd-d-yosa 'aləs yoləyän, e-tänät-yawəy əgḡay wa xəlälän, asri kəla; təyyäḍ ätūbnät foll meddän əmdän, tədiwt wəla asri.

Tiḍeḍen tiy ätubnen asri d-ədubän dərūsänät; akəd tiy ätubnen asri dərūsänät; nək wär-əssenəy foll wələyyät tamät (tamät?) tātūbät asri wəla ədubän dəy Ahəgḡar.

No. 38 (21) – Mort – Tamättant

Kud əwadəm yärin (yärin?) hullan, yozär ad ykkäs äṭṭəma dəy man-net, ed-yəmsəyləf d-äddunät, e-hasän-yänn: – “Surfät-i-d, nək əkkäsəy äṭṭəma dəy man-in; ku hi-təhr̄ayəm əs-täməddort, təyləfəm məddan-i.” As yəbök e-tt-yəgmäd unfas, e-has-ənnin äddunät wi y äqqimnen ḡor-əs: – “Šəhəd! Tamättant a yəzzarän ylkām a təməs. Äzzarän-ak wəyyaḍ, e-hak-nəlkəm akəd nəkkəneḍ.” As t-əgməḍən man, e-has-ərrin iləgḡän ən-təṭṭawen; e-t-sugḍun (CF -sugḍin) foll əməḍal, e-t-sənsin foll əyil-ənnet (əyil?). E-dd-asin wi tt-e-sirəḍnen, e-tt-sirdin s-aman äkkūsnen; aytadəm wi tt-əssorəḍnen ed-əzməyän foll-as tefit ta n-əlməxmude (məxmude?) yəynəyän. Ed-əyhīn azəkka foll əsəwəl, e-d-əs-əğin takəsselt əyyät meḡ sənätät; ed-ənfəsin əwadəm s-ənəlla, e-tt-awyin dəy əyərəbu, e-t-sənsin ḍəffär

əzəkka, ed-muhdin foll-as; e-tt-ətkəlin, e-tt-əğin dəy əzəkka; ed-səwrin əzəkka 'əssahāt tfelen; tifelen wär-e-ədəsnāt əwadəm; e-tənāt-səwrin tālaq təbdəğāt; ed-səbdədin ihələsən, əyyən yor əyāf, əyyən yor ɟarən, kudet aləs; e-foll-as-ərrin amədal wa dd-ɣəmədän əzəkka ɣmdā; e-has-əğin tawərarəyāt; e-has-səyləyən iblalən wi məqqörnən, e-has-əkənin taməzzəda (taməzzida?), ed-awyin tisəɟwa ti n- əbsəy meɣ təmat meɣ tabəkət, e-tənāt-səwrin əzəkka, əksôdän e-tt-əkšin axxutän. Kut tamət, e-has-əğin əssin hələsən yor ɟarən, əyyən yor əyāf; awendəy a yəzməzləyən tamət d-aləs. Akəd təmat, tağgän-as əddunāt taməzzəda.

As yənḅäl əwadəm wa yəmmütän, e-has-əğin əddunāt-ənnət tağəzzart dəy əhäre-nnet. Kud ɣlā imuğar, e-has-əğhərin əmağor; kud ɣlā ulli, e-has-əğhərin ulli. Tağəzzart et-təyrəs, et-tuzan y-əddunāt əmdän.

Ihəggarən wär-siridän əwadəm yəmmütän fəw əs-fassən-nəsən; əkkúbḅarən-t hullan. Kud yəmmut d-əsən əwadəm, ed-sukun Isəqqamarən meɣ kel-ulli, meɣ inəsləmən wəyyəd.

As t-ənḅälän, e-tt-əffin, e-has-ənnin: – “Ykf-ik Yəlla əlhənnət, nəssôraf-ak.”

As e-yəmmät əwadəm, tamətt-ənnət əd-məddan-əs saməttawän dəy man-nəsən, wär-ɟəkkəlin tekələt; wär-təttin, wär-səssin ehəɟ-didəy.

As e-yəmmät ti-s n-əwadəm, meɣ ma-s, ed-yənn “anəsləm-in”, meɣ “tanəsləmt-in”. Iwəlləmmədän əmdän, wə-hasən-yəyər əwadəm imərəwän-nəsən əmmütən; ku hasən-təyred ere yəmmütän dəy mərəwän-nəsən, ed-əkənəsin d-ək.

Əwadəm yəmmütän, ɣll-ê 'əzəkka-nnet deh-əyyən, wə-tt-əy-əkkin əddunāt əs-tədəgət; ɣannen təsəwt əs-tədəgət hən-tət kel-əsuf. Ku tt-ohəzən əddunāt-ənnət, takkən-t s-əğdəlset, e-has-əğin əlfatixən. Ku tt-uğəğän (CF uğəğän, AJ oğəğän), wə-tt-e-yəkk əwadəm wələyyən. Awətay ar awətay, wəyyəd əkkatən foll-as dəy təllit tendəy a dəq q-əba.

No. 39 (50) - Deuil - Tasnit

As e-yəmmät yor Muhay wa yəmosən i-nəsən, e-has-əttəfin tasnit kərəɟ həɟan: wa yəmosən ti-ssən, meɣ ma-ssən, meɣ əŋḡa-ssən, meɣ wələtma-ssən, meɣ ror-essən, meɣ yəll-essən, meɣ əbabah-nəsən,

mey tãbabaht-nãsãn, mey âmidi-nãsãn, mey tãmidit-nãsãn, e-has-ãgin kãrađ hãđan tasnit, wãr-eggitan gãngatãn, wãr-ÿggit imzad, iyãfawãn wãr-ræssamin, wãr-tiwyin asahãÿ, wãr-zemmeyin tãmalle. Đãffãr kãrađ hãđan, tasnit tokãÿ: ed-ãgin ak-hãrãt, aked hãnan. Wãr-sãmættiyan telasse dãÿ hãđan wi n-tãsnit. As äba 'ãwadãm-nãsãn dãÿ äkal iyan yug'ógãñ (CF yúg'égãñ, AJ yog'ágãñ), as tãn-d-osãn sãlan-net, e-has-ãttãfin kãrađ hãđan ən-tãsnit. Dãÿ hãđan wirãÿ kãrađ, äddunãt wi s äba 'ãwadãm-nãsãn, ed-ãqqaymin ÿor hãnan-nãsãn, wãr-tãrãghãn, e-tãn-tasãn äddunãt, tayaymen ÿor-sãn, gãnnen-asãn: – “E-hanãÿ-yarãh Yãlla, yarh-awãn! Awa 'abãrãqqa yonãnãn.” E-hasãn-ännin õntãned: – “Ewãlla!” Ad akyin kãrađ hãđan; et-takÿ tãsnit n-ere yãmman.

No. 40 (128) – Beauté de la femme

Tihusay ən-tãmãt: ti ÿãggãlãt; tãlã eri hãgrin (hãgrên[?]); tãlã anğor ÿãhõsãyan ebdãdãn; tãlã anarãn sãttãfnen sãdĩdnen; tãlã tetãawen ähõsãynen, sãttãfnen, mãqqõrnen; tãlã ilaggãn sãttãfnen hãgrõtnen; idlay-õnnet wãr-huhãrãn, wãr-sãdidãn; tãlã isenãn mãllõlnen, õssãynen, tãlã temãzãÿt; isan ən-tayniwen-net ÿãggãlãn; tegãhe-nnet sãdĩd; tamãt ən-geregere, wãr-hãgræt, war-gãzzul; tãlã tãwila tãhõsãÿãt; tãlã idãđwan sãdĩdnen; tãlã tasna sãlũfãt, læmmẽđãt, hund ælhãrer:

“Kut tãsdãwãnnãt, tønna a ÿãzẽdãn;
ku tãđ-đãsãd, tãđsãd a sãlũfãn.”

Tãlã timãrrãza ähõsãynen; tãlã elÿan ähõsãynen; tihækkađ-õnnet ewãđnãt ifãfan; ifãfan-net ebdãdãn, i mãđroynen; tekle tikkal.

No. 41 (38) – Couleur des yeux et des cheveux

Kel-Ahãggar, ägut-nãsãn, imzadãn ən-ÿãfawãn-nãsãn i sãttãfnen; ællãn-t wõÿÿãđ lãnen imzadãn læmlãÿnen; wõÿÿãđ imzadãn-nãsãn i bãhãwnen fãw.

Tetãawen-nãsãn, ägut ti sãttãfnen; ællãn-t wõÿÿãđ wõÿÿãđ tetãawen-naşãn ti zãryãfnen; wi n-Tãgãhe-Mãllãt, tãşşãm-nãsãn

tetṭawen-nāsān ti zāryāfnen dāy tāzzāwzāwt. Awa s yṭahawal tāzzāwzāwt hund ini wa n-əǧənna (ǧǧənna?).

No. 42 (38) – Moustache et barbe

Imuhay farrāsān imāswan s-āsāmmahəd mey timuḍah (timoḍah?); farrāsān aḍāloy wa n-āfālla; farrāsān iǧorhāyān; awa hāḍān tayyān-t ymdā.

No. 43 (161) – Cheveux et ongles

Āwadəm, as yfrān eḡāf-ənnet mey imāswan-net, ed-yānḍow imzadān-net, e-tān-yawəy aḍu. As yǧbāt askarān-net, e-tān-yṭtəl dāy ākārḥəwəḍ, e-tān-yānbəl; ǧānnen āddunāt askarān hārāt dāy san n-āwadəm, ahāl wa ylkāmān, e-tān-yṣədw; kud yṇāy-tān āwadəm, yokār-tān, e-hak-kān-d-yawəy ahāl wa ylkāmān.

No. 44 (159) – Corps humain

- Tamāt tarāy tetṭawen-net ti dalātne.
- Ror-e, elām-ənnet i māllān.
- Tabāraṭ tarāy tēlā eḡāf māqqārān, hund wa n-əmis.
- Aləs warāy, āfus-ənnet wa n-əyil (āyil?) yoǧār wa n-tāhalǧe.
- Akli warāy, imzadān-net ākrōrāyān hund āzzābib.
- Tanārak-nānāy, yāll-es tāhōsāy dimardāy; as e-tədwəl, ordēy-as et-təššād.
- Tiñhar ən-Keke ti huhārnen, əlfāznāt hund ti n- tesut.
- Tamāt tarāy, anarān-net hārān, yzhār-as-tān bədi.
- Abāraḍ ən-tāmāt tah, tinsawen-net ākīrānbāynāt.
- Idda yārrāzza dāy əǧhal (ǧǧhal?); āzzālān-as-t, ǧān-as tifāsasen, yzzāy.
- Ahbəǧ warāy wā-kāy-e-yǧǧāh; taymārt-ənnāk ti māqqārāt.
- Āny tetṭawen-nāk foll-innin wā-kāy-e-yǧǧāh āməḍal.
- Ywāt-i s-tāborit dāy eri.
- Yǧǧəllāt-iy əmis; əlkāzāy dāy āfud.
- Tāqqād-i tāfuk dāy fassān-in issənān.
- Yǧār-i s-allay-ənnet, yǧǧāh-i dāy tayma ta n-əyil (āyil?).

- Ǝǵbət askarän-näk, ämôsän hund wi n-cydi.
- Ǝfræn eyäf-ännäk, imžadän-näk ogdän d-wi n-teyse.
- Ǝǵbət imäswan-näk, ämôsän hund izimzimän n-Arab.
- Sirəd udäm-ännäk, təwâr-t täyormit hund ta n-ähəyyođ.
- Tamät taräy təddörät, togdâ t-tesut.
- Wa n-ənd-ahäl əkmân-i ədmarän-in.
- Yođa dəy ədrar, ärräzzän d-əs ässin yärdäššan.
- Abärađ waräy, täbututt-ənnət təǵmâđ, tämôs hund äfunfan n-cydi.
- Təkm-î täsa; azzal a təǵa ahäl waräy ymdâ.
- Ohäzäy temse; täqqəd-iy ilaggän-in əmdän.
- Ođey foll əblal, yärräzza 'eläy-in.
- Tənkär-əd dəy-i (Tənkär-d dəy-i?) tukse dəy äđäloy wa n-äfälla.
- Ȳnsär äđäloy-in wa n-äfälla, esämeđ a hi-yssənsärän emi.
- Abärađ waräy, əǵmâđän-əd senän-net (əǵmâđän-d senän-net?) wiy äzzarnen.
- Ǝkkey enäđ e-hi-ykkəs tamyəst.
- Ȳknäs d-əs, ykš-as timäzzuǵen tissənäten.

No. 45 (121 + 125) - Défaits physiques et moraux

1. Kud äwadəm, udäm-ənnət i huhärän (huhärän?), wärän-t san, ǵannen-as äddunät: “Eket n-äbäränyay!”

2. Kud abärađ huhärän, yššäđän, mey tamät huhärät, təššäđät, mey ələs huhärän, yššäđän, mey ämaǵor huhärän, yššäđän, ǵannen-asän äddunät “abäläzza” mey “tabäläzzat”: Eket n-äbäläzza! Eket ən-täbäläzzat! Eket n-udəm ən-täbäläzzat!”

3. Awa s ǵannen äddunät “ifyal” hund äddunät əd-muǵar d-a yämôs dəy a yddärän wa s yämînännäđ udäm-ənnət, mey yfräy äminnet, mey hälmây äyäf-ənnət, mey yäkîränbäy eri-nnet, mey ylä täsa mäqqärät təkâf, mey ämînännäđän đarän-net, mey ǵäzzül hullan ənta ylä iwətyan äǵǵôtnen wär-ydwel. A yämôs a yddärän yǵân aydəy, ənta a s ytahawal “afäyol”.

4. Afäyol wa s-ämer d yǵmâđ täsa n-ma-s yäfiyalät, ənta a s ytahawal “amäkkadaw”. Afäyol ytahawal e-wa yäfiyalen as ədd-ywa mey đäffär tiwitt-ənnət; amäkkadaw as ədd-ywa yämîkadaw. Amäkkadaw ytumäs a yddärän ymdâ.

5. Abāraḍ, kud yos-ädd äddunät wi n-nämmäñhäyän (nä-mäñhäyän?; AJ enämmeñhäy/ inəmmuñhäy), yṯaddäl foll faddän-näsän, yḡammäy d-əsän, yṯaggäd foll-sän, ḡannen äddunät: “yṯtäl”. Akəd ämaḡor, ḡannen-as “yṯtäl” kud yṯass ax yṯkârän, yṯatt timẓen ənsânen meḡ teyne, yṯaḡḡäh ihânan, yṯattäy tiḍeḍen, yṯattäy ibāraḍän, yṯattäy tiklaten, yṯattäy meddän lassänen ikārḥəwaḍän; akəd əyəs, d-esu d-äyheḍ, ət-teḡse, kud ḡân aydäy, əṯtälän. Awaräy as yṯahawal “uṯtäl”.

6. Äwadəm yṯaḡḡän imählan, yähâl yor ḍeḍen, yähâl yor bāraḍän, yähâl yor eklan ət-təklaten, yähâl däy ämukən n-äwäẓlu-nnet, ḡannen-as: – “käy taḡḡäd hällö-hällö.”

7. “Azäkkänzar” yṯahawal y-äwadəm wa s abādah osäyän anarän-net; ku has-ässewälän äddunät, ed-yasäy anarän, ed-yäyattäl.

8. “Enäbbeddäl” ere wärän-yäkkul däy man-net, wärän-yäkkul däy təla-nnet, wärän-yäkkul däy səlsa-nnet, wärän-yäkkul däy talya-nnet a tämôs. Ḡannen-as äddunät “Enäbbeddäl adi”. Wä-has-təyyin tanaṯ wäləyyät fäw.

No. 46 (14) – Maladies

Aləs kud yäboyäs, ahäl wa yäzzarän e-has-äḡin ässukär däy äbuyəs; ḍäffär ähäl wa yäzzarän e-has-äḡin taynust n-əsək (-äšək?) wa n-ädäras esəm-ənnət teḡänyərt; et-täẓəd, e-d-əs-ätkärin (-ätkärin?) abuyəs.

Torna iyät s yṯahawal bədi təḡammäḍ-əd däy äläm n-äwadəm, tūmas tuksawen yḥâ ənnəḡəl. Ihäḍan wi t təḡammäḍ däy äwadəm, ed-yḡḡäh efi, ed-yuksaḍ aḍu at təḡmăḍ təmdâ. Bədi kud yḡrāw əyyän, ed-yäkk tenere, ed-yagəḡ äddunät, ed-yäqqaym ḡas-ənnət meḡ ed-yidaw d-äwadəm wa s kälä a tt-yḡrāw. Ahäḡgar kälä wär-yḡḡeh hund Täwat; äksôḍän tamättant; ḡannen ere yḡrāw bədi ed-yämmät.

Torna iyät s yṯahawal lumät, kudet təḡrāw äddunät, ed-äkkinezzäh, e-d-əs-änḫəlän iman-näsän at təlwəs. Kud abāraḍ äñḍärrän, ed-awyin ezzäh, e-d-əs-t-änḫəlän däy ammas n-ähän; äddunät əmdän ed-ärwəlän, äksôḍän; ed-äyyin yor-əs akli meḡ taməṯ ta s kälä a tät-təḡrāw; wälä ma-s wär-e-täqqaym yor-əs.

Ihäḍan n-äwelän däy Ahäḡgar, kudet tattäd tikämmaren, e-käy-

səgrwnāt tazzaq; əs-tufat et-təkšād udi sāmmeḏān foll-innin et-təzzəyād; e-käy-zakšen isan ən-tāhāle əknāfnen, e-d-əsān-āgin tesəmt əd-näyārfəlān.

As käy-əkmānāt tetṭawen, e-hak-əkkəsın esəfe s-isək ən-tesut, e-hak-[k-]ysəltäy əwadəm dəy ədäg wa dəy hak-e-γkkəs ahni, e-tt-yärkəb s-əmi-nnet ad yärməs; as t-γggāh ahni, e-tt-γkkəs, ysānyəl ahni dəy əməḏal.

Əzarif ɣnfā tākmo n-tetṭawen; e-tt-əzdin, e-tt-ədrəzin s-əx ən-teyse tāhā təmälle, e-tt-säyləyān e-tetṭawen.

Kud yārīn əwadəm, ɣtusu, təkās-as təsut eḏəs, taḡḡān-as tirəkkam s-əsayer n-eləl, səḏisət dəy ədmarān əmosnen yək, səḏisət dəy təsa əmōsnen yək, səḏisət ḡer zərān əmōsnen yək.

Kudet yārrəzz əwadəm dəy əmasor, ed-ärkəbin əfus-ənnət ad yəqqəl əyās dəy ədägg-ənnət, ed-ədrəzin eḡel n-erəd s-aman, e-has-t-səlsin y-ədäg wa yārrəzzān, e-t-səwrin təḏuft n-əmaḡor mey ta n-tāhāle, e-has-āgin tifāsasen s-əsayer wa fāsūsān, e-tān-əqqənin əs-təzərkit, ed-səwrin əmasor hārāt n-əsawsaw fāsūsān, e-tt-əqqənin foll tfāsasen; ed-yāḡ əwadəm əfus-ənnət dəy eri-nnet.

Əwadəm ku tt-γgrāw əməhar, ed-γkkəs ikewān ən-torha, e-tān-γkrəd a d-əsān-γkkəs tasəngəfa, e-tān-yədd ad ilmaḏān hullan, e-d-əsān-yāḡ aman, e-d-əsān-γkən hund ayāhara, e-tān-γsw. Dəffār təsāse tarəy ed-yəkš isan n-ulli, foll-innin amāhar e-tt-idd-γgməd s-afälla (s-əfälla?) n-ālām-ənnət, wār-e-yəqqaym d-ammās. Asəfar warəy, wəyyəd ɣnaqq-en fāw, wəyyəd ɣzuzuy-tān. Kud ɣgməd əməhar s-afälla, e-tt-əkrədān a dd-γgməd ahni, e-tt-əqqədin əs-tāmse.

Kudet əyyān təgrāw-t tələwayt, ed-γsəŋɣ eɣəf ən-teyse dəy təyert, e-d-əs-yāḡ šetṭa ət-təyfərt əd-näyārfəlān ad yāŋɣ hullan, ed-γsəw aman-net, ed-yəkš isan-net, ed-γbrubərət əs-səlsa a tt-it-təgməd tide.

No. 47 (101) – Blessures

Kud əwadəm, təggāh-t təblalt, mey allay, mey tākoba, kud yəboyās dəy san, en-nəsukəs udīy ad yukas, e-t-nəffy dəy əbuyəs. Kud ɣggāh tāraḡa-nnet, e-has-nāḡ udi s-afälla dəy əmi (əmi?) n-əbuyəs. E-has-nətaḡḡ tiwəswas ak-emer ak-emer, e-tānāt-nəsāylɣ y-əbuyəs s-əyil wah d-əyil wah. Awendəy a nətaḡḡ nəkkāneḏ wi n-Ahəḡḡar.

No. 48 (89) - Poux - Tilken

Tilken kudet hânät eɣăf n-ăwadəm, e-has-ăhwəyin s-udi tăhâ taba; kudet tilken hânät isəlsa-nnet, e-tănăt-yăbbăkbăk dăy tămse.

No. 49 (100) - Rhume

Kud yărîn əwadəm, ɣġrăw-t əġġəburu (ăġġəburu), e-dd-yawəy ayəllaššəm, e-tt-yăġ dăy əyer d-aman, e-tt-yarəf əs-ɗayən ed-ɣbrubərət foll-as, ed-yawən əhu-nnet (AJ əhu?) əs-tiñhar-ənnət ət-tməzzuġen-net d-ămi-nnet (əmi?); ed-ɣtusarġ, e-tt-idd-əġməɗin inserən, ed-yăkš a yăkkûsən ɣhâ šetṭa, ed-ɣbrubərət, yăṭṭəs.

No. 50 (77) - Ver de Guinée - Atləb

Təll-ê torna iyăt dăy əġărew, esəm-ənnət atləb. Emer emer təġarrăw əddunăt n-Ahəggar wi sakalnen s-ăġărew. Atləb, ɣġammăt-t-idd əhəd (əhəd?) həgrên, məllən; as e-dd-ɣġməɗ, ɣtattălt-t əwadəm foll hărăt n-əsăɣer sollán sollán, yăksôɗ ed-yăqqătăs; băššan ahəd wăr-e-ɣġrəw eɣăf-ənnət ar əwadəm wa tt-ɣzzăyən; kud əwadəm wa wărən-t-ɣzzey e-tt-yărkəb, ed-yăqqătăs; kud yăqqətăs, ġannen ed-yumas y-ăwadəm bəddən. Tawəkke tarəy, əġut-ənnət ġamməɗ ɣor əfud ət-tinse.

II

Environnement et Moyens de Subsistance

No. 51 (60) – Biens individuels

Ahəggar, wəyyəd lân çäre yəgğên, lân tellämen ägğötnen, lân iheçan; wəyyəd lân tazəgga dărûsät, lân tahrut dărûsät, lân cyhed əyyän mey ässin, ğannen: – “Näkkäneç nûf äddunät wi länen çäre wa yəgğen; nûf-en telässe, nûf-en isudar, nətayär imnas ähôsäyenen, e-tän-ənzanñh äylän wäla (ä)rxân. Näkkäneç wi n-tläqqewen, tabəyort-näsän wä-tät-näkkul.” Ak-awadəm ed-yänn: – “Näk amänokal n-äyäf-in!”

Ahəggar, dărûs d-əs ere ykmäsän azrəf: hund temede mey sämmosät təmərwen mey säçisät n-ämätyal. Ed-ännin äddunät: – “Ëkmäsän ğiman əs-wəyyəd.” Ænta bahu, wä-tt-yille.

No. 52 (40) – Migration des tribus

Ahəggar kud ygräw amäksi n-təlawen-net dəy äkal-ənnet, ed-yäqqaym ytakt ğer Ahəggar əd-Tfədsen [Tfətsen], ytwəd ar Immid-er, wəyyəd Wa-Hälləğan (Wa-Həlləğan?) ar Tamänyasät s-ätāram. Kut tağa männa dəy äkal-ənnet, äba as yzakša təlawen-net, kud ysla y-äkäsa n-Äday (Ëday), e-tt-yäkk: ihəggarän təššəm-näsän ed-äkkin Aday, foll-innin wäl-len ulli, wäl-len ar tellämen; kel-ulli əd-Säqqamarän ed-äqqaymin dəy äššil-näsän, foll-innin tiçeden-näsän wär-äddobätnäät tağle hund tihəggaren, ulli-näsän wär-äddinkäyänät Tanəzroft; tellämen ən-kel-ulli əmdänät takkänät Aday.

No. 53 (149) – Troupeaux envoyés loin des tentes

Ahəggar as yzzäy deh əyyän ad äba foll-as ämäksi, ed-yuzan təlan-
net ta n-ulli akəd ta n-tlämen, e-tät-isuk deh əyyän yähä ämäksi,
e-tät-yäyy d-əs, hânät-tät təklaten d-eklan ət-tämätç əyyät mey
sänatät. Aləs as yäyhäl tağle, ed-yänn y-ayətma-s: – “Ëndawät, en-
näğğälät!” E-has-ännin: – “Näkkäneç wär-näddobät tağle.” E-hasän-
yänn: – “Yaymät; näk wär-äkkuläy, əkkäsäy isäryän. Təla-hin təğrâw
asəffel, ak-əhəç et-täns deh əyyän. Æssənät äggäneç wiy ättäfnen
təla-nawän!”

Äddunät wi n-säryän wär-tiwyin kaya färôrän; wär-tiwyin ar a
dărûsän: ässin lämawän mey kərəç, əd-kassän wi dəy sassän,

d-əbyay-nāsän; äzzad wä-t-tiwyin foll-innin ax a dəy əddârän. Təfässe a rân, ak-ahäl tağälen. Kaya yäggên äzuk a yämôs.

No. 54 (Ø) - Les chameaux dans l'Atäkor

Ahäggar as yewän takärkort n-Ahäggar, ed-yäyy imnas-ənnət ətrâgän, ed-yäg sänatät ttil, meḡ kărădät, meḡ äkkožät, wä-tän-ḡncy, wäl-len äwadəm tän-yäḡänän faw, ar ətrâgän foll man-näsän. Aman, əssänän ewa (ə)llän, sassän, kattärän.

Wəyyäḡ tağgän awätay ḡmdâ wä-tän-neyän. Yor äsikəl ed-ənkərin meddän d-eklan-näsän, ed-səssəggəlin, ak-wəyyäḡ ed-ählän seh əyyän, ed-sadawän: ere yosän härät dəy əmnas e-tän-ḡmhəl, e-tän-ḡsiwäḡ ihänan; as ədd-osän əmdän ihänan, ak-əyyän ed-yärməs amis-ənnət. Ed-əmsəstənän ġer-esän (AJ ġer-essän), ak-əyyän ed-yänn: -“ġġrâwäy a-mändam”. Ak-äwadəm ḡzzây amis-ənnət, e-tt-ḡkrəf.

Feux de chameaux des Kel-Ahäggar, d'après Foucauld (Dict. II: 629)

⊢	Imänan
Υ	Kel-Ämäğid
>	fraction des Iwəlləmmədän
†	famille des Däg-Yali
≡	Kel-Ähän-Mällän
==	fraction des Ifoḡas de l'Äžžär
^	Ihäḡanarän
	Iwärwärän
↓	fraction des Ifoḡas de l'Äžžär
⊃	famille des Teğähe-Mällät
⊢	Arabes du Tedekält (Tidikelt)
○	fraction des Ifoḡas de l'Adḡay (Aḡay)
≈	non identifié
⌈	Kel-Enyär
—	Ikärrämoyän
—	Inənbä
≡	famille des Dägğ-Äməllal

No. 55 (56) – Marques des chameaux

Ahäggar, akk-ayrəf ytağg chwāl-ənnət. Däg-Yali lân chwāl-nāsän; Kel-Yäla lân chwāl-nāsän; Ikärrämoyän lân chwāl-nāsän; Teğähe-Mällät lân chwāl-nāsän; Ağoh-ən-Tähle lân chwāl-nāsän; Teğähe-n-Äfes lân chwāl-nāsän; Ayt-Läwayän lân chwāl-nāsän; Kel-Täzölät lân chwāl-nāsän; Ihäyawän-Hada lân chwāl-nāsän; Kel-Enyär lân chwāl-nāsän; Kel-Ämäğid lân chwāl-nāsän; Eklan-ən-Täwset lân chwāl-nāsän; Irägänatän lân chwāl-nāsän; Ibättänatän lân chwāl-nāsän; Kel-Immider lân chwāl-nāsän.

Ahäggar kud yzzəñha ämağor, e-tt-ysəwär chwāl-ənnət; Ku tt-ywâr chwäl ən-mäss-is wa yäzzarän, e-tt-ysəwär chwäl-ənnət akəd ənta.

Ahäggar wär-ȳzəhwil (ȳzəhwil?) ämağor ad yumas aläğod mey aləggəs. Endäl wa n-täzoli ed-ȳğğäh temse ad yihway, ed-zāhwəlin sər-əs ämağor; wəyyäq zahwalän däy taɣma, wəyyäq däy äğhal, wəyyäq däy ämasor, wəyyäq däy cri, wəyyäq däy ämadəl.

No. 56 (112) – Castration des chameaux

Ahäggar, imnas-ənnət əmdän enäddiy a tağgän. Wär-təyyin ar əyyän mey ässin ed-umasän imulay e-tlämen.

As rän enäddi n-əmis, ed-ärməsän amis, e-t-sənsin, ed-äqqənän ađar əyyän däy täyət (täyət?); wa tt-ȳnaddän ed-yärməs əlmosi, ed-yaly, ed-ȳsəğmäq tikäräwräwen-net, ed-ȳkkəs foll-snät isan, e-tän-yärkəb sollan; äddunät has-siməssun (= e-has-siməssun) amis, ənta ȳrakkəb sollan a-tänät-ȳstəf, e-tänät-yändw. Ed-ärməsin täfezza, e-d-əs-äğin amäqal, ed-ätkərin amäqal edäg wa 'əğmäqnat tkäräwräwen, ed-ärkəbin emälläwäy n-əmis hullan, e-has-äğin tiqqad mey tiğğah däy taɣmiwen, kərəqät däy tah, kərəqät däy tah; e-tt-äyyin.

No. 57 (116) – Bons chameaux de selle

Ahäggar wär-ȳləmməd amis wa ȳhâ azzal əd-wa wär-yähe 'ar ȳor ähəlu däy äğän mey ȳor mäñhan. Ğer hənän wär-ləmmədän wa ȳhâ azzal. Amis wa yäzzarän s-ahhay ən-tlämen däy ähəlu, ənta a yärnän, mey wa dd-yäzzarän əs-hənän däy mäñhan. As e-yäqqəl äğän mey

teräkäft, wəyyäḍ meddän ed-ayrin imnas-nāsän foll-innin ed-āgin isālan y-Ahāggar hik; eḡän ət-täräkäft ḡän sollan, meddän ed-zihlin imnas-nāsän. Näy warāy awa s ʔtahawal “imāñhan”; əyyän “emāñhi”, kud okāyän əyyän, “imāñhan”; aləs a yāmôs wa dd-yāzzarän y-āḡän mey teräkäft s-ākal foll sālan, ənta a s ʔtahawal “emāñhi”.

Ak-əmer timyənningän šayät imnas-nāsän; akk-əyyän d-əsän ed-yänn: – “Amis wa-hin a yärnän”. Ed-ännin ḡer-esän (AJ ḡer-essän): – “Wāla as tän-nətimyənningän, noyâr-tän; e-tän-nākf tihiw-nāsän, i yāzzārän əs-hānan, ənta amis wa n-tänāḡmoḡ.”

Ahāggar, ak-aləs ed-yänn: – “Amis-in a yûfän; näkkunan ärnêy meddän ədabu n-əmis!”

Sidi-Moxämmäd äḡ-Yutman (Yotman? Yətman?) ʔlā ’amis-ənnət iyän bāyḍāḡän, esəm-ənnət Emānyî, ere tt-yoyārän e-tt-yāḡḡällät. Kudet yoyâr-t ənta ’iman-net, kāla wä-tt-e-yāḡḡällät, edet amis iman-net ʔssän as t-yāddobät. ʔḡ-as sānat tiḡmen, ʔḡ-as tiyunen əntāmmen; as t-yoyâr, ed-yätḡəf foll-as alākkod, ʔḡgat-t, ənta ʔḡgal ad ʔksən tāwala, ed-yāzzəl dəy azzal.

No. 58 (30) – Méhari

Imuhay as e-(ā)ḡhəlän amis wa n-tārik, ed-əḡməyän āmali, ed-səstənin əd-māntātu-nnet. As əḡrāwän āmalîy iyän māntātu-nnet i yolāyän, e-tt-āgin dəy tḡāmen-nāsän ed-yarəw iwāran əd-twārayen. Awāra wa dəy rän e-d-əs-āknin amis wa n-tārik, e-tt-agzın hullan, e-has-āyyin ax ən-ma-s, wä-tt-āzzəḡin (wä-tāt-āzzəḡin?) fāw, foll-innin ed-ʔdwəl hik. E-d-əs-əswəḍin, e-tt-əkyədin hullan: ed-əkyədin emällāwāy-ənnət, kud ʔḡrāw edāḡ ḡer tətəyāsən-net mey kāla; kud nāyän-t ʔḡrāw (ʔḡrāw?) edāḡ, ʔḡrāz-asän; ed-əkyədin ozḡan-net; kudet nāyän-tän elwän, ʔḡrāz-asän; ed-əkyədin aḡhal-ənnət; kudet nāyän-t ḡāzzûl, ʔḡrāz-asän; ed-əkyədin eri-nnet, wārän-t san mey kāla; kudet wä-tt-werän san, ʔḡrāz-asän; ed-əkyədin timāzzuḡen-net, əbdādnät mey kāla, ti māḍrôynen mey ti măqqôrnen; kud əbdādnät təmāzzuḡen-net, ʔḡrāz-asän, kud ti māḍrôynen, ʔḡrāz-asän; ed-əkyədin eḡāf-ənnət, ed-əssənän i măqqārän mey iy āndārrän mey ḡereḡere; kudet ḡereḡere, ʔḡrāz-asän; ed-əkyədin ibānyän əntetḡawen-net; kudet i măqqôrnen, ʔḡrāz-asän; ed-əkyədin imadli-wän-net; kud i häḡrôtnen, ʔḡrāz-asän; ed-əkyədin ahmār-ənnət

d-äsällankəm-ənnət (äsällankəm ?), ma yogārān d-əsān; kud yogār āhmār, e-tt-agzīn, e-tt-āyyīn yādān ad yumas āqqən-āfud meḡ āyayār. As yāmōs āqqən-āfud meḡ āyayār, e-tt-ārməsin, e-d-əs-āḡīn terewit, e-t-səlmədin alāway ət-təkrəft; s-ahāl laggāyān-t, s-ehād taḡāyān-t. Ad yākk tallit taḡḡān-as awendāy; as təmda tāllit (təllit?), e-tt-ḡtayār āwadəm fāsūsān yāsīdabən, yādḡān foll-as təllāmen. Ad yāḡ ihāḡān māraw meḡ māraw d-ässin, ḡtayār-t foll āsällankəm; as əmdān māraw hāḡān d-ässin, ed-yāqqən foll-as tāxawit, e-tt-ḡtayār foll tāxawit ar māraw hāḡān; ed-ḡkkəs foll-as tāxawit, e-tt-ḡsəwār tahyast, ed-ḡsakal foll-as seh əd-seh, ed-ḡyallāy imuḡar-ənnət, ed-ḡtakk ḡer hānan, ed-ḡtizəkkut ḡor-sān; as ḡa tərut, ed-yākk tenyārt yāhā āmākši, ed-ḡggəd, ed-ḡkkəs tahyast, ed-ḡkrəf abal, e-tt-yāyy ḡfrād, ed-yāqqəl ihānan. Əs-tādəggat ed-yāqqəl abal-ənnət e-tt-yayār. Ed-yākk foll-as imuḡar-ənnət, e-tān-ḡsəddəkkəl, e-tān-d-ḡsəmmāndār. Ed-ḡggəd, ed-yāḡəy abal ḡor āhān ad yāqqən təla-nnet. E-tt-yayār dāy, ed-yākk foll-as āhal. Ed-yāqqaym s-āhal, amis ḡḡān, imḡad ḡwāt, ad yāḡ āzuzəḡ. E-tt-yayār, ed-yāqqəl ehān, e-tt-ḡsikəy ehān sen, ed-ḡggəd, e-tt-ḡkrəf. E-has-yāḡḡəf tayāra tendāy abādah, ar awātay, kudet wār-yāḡḡeh.

As ḡḡa āwātay, ed-yānn y-āwadəm iyān: - “Nāk ahāl warāy ārēḡ ed-armāy amis-in; səmmidəw-i.” E-has-yānn: - “Əndaw-anāy! Sikəl!” Ed-ayrin, ed-əmhəlin. Āmidi-nnet yoyār amis ən-tānəḡmoḡ. Ed-idawān; ed-zahalān imnas-nāsān. E-has-yānn: - “Āḡḡəf foll-i; nāk oyārāy āsaka ’āndārrān wārān-yonen, wār-ḡssen azzal animer.” Ed-yāḡḡəf foll-as. Ed-zahalān imnas-nāsān at taḡ tərut. E-has-yānn: “Āḡḡəf. En-nāḡ sānat-sānat ḡas.” Ed-āqqəlān ihānan; as ohāzān ihānan, ed-zihlin dāy ar ihānan. E-tt-yāyy ḡtrāḡ ar sānatāt tīl meḡ kāraḡāt; e-tt-yārməs, e-has-yāḡ tiḡəmt, e-tt-ḡtayār sollān sollān. Ahəggar yāssōf amis wa bāydāḡān.

No. 59 (64) – Chamelles de selle

Ahəggar yāssōf ed-ḡtayār imnas wi n-eyyan ed-itayār tiylamen. Kud taylamt ḡh-ēt azzal, tārnā imnas, rān-tāt; as terāw, e-tāt-āyyīn. Tiḡeḡen āssōfnāt tiylamen; taylamt, akəd kud terāw, tiḡeḡen tayārnāt-tāt, foll-innin hān-tāt əmnay.

No. 60 (95) – Méharis des femmes

Imuhay wär-təttin imnas wi tayārnāt dēden; tiḍeden wär-ākkulnāt dāy əmnas-nāsnāt ġer-esnāt. Tiḍeden wär-təttināt amis wa n-tārik n-aləs; meddān ġer-esān (AJ ġer-essān) wär-ākkulān. Eklan əd-meddān wi wāššarnen əd-dēden ti wāššarnen wär-ākkulān. Wi mādroynen əmdān, tiḍeden wāla meddān, wā-t-təttin; tamāt wär-tətt amis ən-tārik n-aləs, aləs wär-ytətt amis wa tayār tamāt; ku tt-əkšān hund-innin əkšān eyheḍ, əlyar foll-sān.

No. 61 (Ø) – Les chameaux en voyage

Edäg wa s ġannen Muhay tanāzroft tenere, wā-tāt-ḡhe əmākši, wā-tāt-hen aman asikəl ən-kāraḍ həḍan meḡ ākkoz; edäg hān aman wā-tt-ḡhe 'əmākši fāw, ġannen: "Edäg warāy hund tanāzroft"; edäg wa hān aman āġġōtnen wā-tt-ḡhēy əmākši, wā-has-ġənnin tanāzroft. Dāy tānāzroft, imnas ahāl əssōkālān (əssokālān?, cf. ^Dəssokālān), chāḍ āqqānān, wär-ēy-āḍnin fāw.

- Əddunāt as əġġāhān tanāzroft, ed-siklin hullan, ed-səfsəsān iman-nāsān, ed-awḍin amākši d-aman hik. As ohāzān tanāzroft, ed-āġin ikārrudān ən-tullult foll əmnas-nāsān, ak-aləs ed-yawəy ədabunnet, e-tān-yākf tullult.

- Ihāḍan ən-təġrəst, kut təġarrāw tārākāft amākši, imuġar mārāw həḍan wär-ākkulān dāy aman. Kud wär-əġrewān amākši, 'ed-āyhəlīn aman.

Dāy əwelān ed-ākkīn ākkoz həḍan wär-əswen; kud əġrāwān amākši yolāyān hund aslāy, meḡ tahənnā, meḡ tāmat tāhōsāyāt, takkān əssa həḍan wär-əswen, kud āhhuššālān-tān. Bāššan, ku t-təġrāwād, ak-əssin həḍan səs-w-en; kud wär-səssin, ed-əssəsān, e-hasān-ḡkkəs fad tetāte.

Kud aləs wär-ḡle hārāt ar amis-ənnet, yoḡār-t, ḡġla, hik as e-yawāḍ aman. Ed-yawəy chāḍ, as e-yāyhəl eḍəs, ed-yāttəs, ed-yāyy amis-ənnet ynbār. As yāffo, ed-ḡnhḡ; as ġa tərut, ed-ḡkəl; tadəġgat ed-yadw, ḡsikəl ar almāz; ed-ḡġgəz; ed-ḡġgəd, ḡzəkš amis-ənnet ar āzuzəġ. Kud ḡġrāw āfa n-āyor, ed-yawəy chāḍ; kud wā-tt-ḡlle āfa n-āyor, ed-yāns a tt-yifaw, ḡsikəl s-ahāl (1984, p. 134 s-ahāl).

- Əddunāt kud əssokālān (əssokālān?, cf. ^Dəssokālān) wär-ġe

tuksäda tendäy mäqqärät, wär-zihilän imnas. As ġa tuksäda, ed-zihlin imnas hullan, a tän-əkfan, e-tt-əkfin amədal.

Ənnän äddunät wi n-yrəw (AJ yärəw) aləs iyän yedwa dəy Äqabli, yewäy chəḍ ymdä, s-əğdəlset yos-ädd Arak yor təhunt; ysla e-sälän ən-həngä n-keḷ-Tawat əkkän tellämen.

No. 62 (131) – Maladies des chameaux: Toza et taläkmät

Torna 'iyät, ġannen-as “toza”, as təğrāw əmağor, ed-ytusu hullan. Ɖannäyän šetṭa dəy tiñhar; as yġa 'əssa həḍan, wiyəḍ tağğän-as temse dənnəğ tənuk a-(ä)ndərrän s-äyil wah əd-wah, zahalän-t a-(ä)ndərrän, wärğey hullan, ak-əssa həḍan saradän-t s-aman. Tağğän-t yas-ənnət, wä-tt-ey-äyyin edes ən-muğar, edet toza tanahay.

Torna 'iyät, ġannen-as taläkmät, ġarrāw äddunät dəy ak-ädäg, eri hullan, ġarrāw imuğar, ət-tsita, d-ulli. Emer iyän ġarrāw tələmt dəy teze, et-təhḍəḍy teze, et-təlfəy s-ənnəğəl d-əhni (ähni?); tələmt tərrīgäh, yäsitəkkät d-əs ənnəğəl. Wä-has-təğğin hərät. Tiyəḍ tazžäynät, tiyəḍ wär-təzzynät fəw, ed-əmmətnät taziwen-näsnät.

No. 63 (31) – Agneaux et chevreaux

Kel-ulli, ikärwatän-näsän tağğän-asän əsəddiy e (ə)kkän wär-oğelän, foll-innin wär-e-nakkäsän matt-essän. S-ähäl tarän-tän; s-ähäd tağyän-tän; as ədd-əmməndərnät matt-essän, e-d-əsnät-əzzəğän hərät hərät təzzar, ed-arin ikärwatän, ed-ənkəsin, as ənkäsän, e-tän-ärməsin, ağyin-tän ar tufat; əs-tufat e-tän-arin, ed-ənkəsin; e-tän-ağyin dəy ad yəḍən əhäre e-tän-arin, e-tän-əḍnin.

Iyəydän (AJ Eyəydän), tağğän-tän dəy əğror; ağror, kannän-t s-əblälän; as erəwnät ulli, ed-əknin iğrorän.

Kannän akəd iğrorän wiyəḍ wi dəy tağğän tikəmmaren əd-wəlsan. Iyəydän (AJ Eyəydän) kərəḍät təlil a foll tağälän.

No. 64 (113) – Chevaux

Ihəggarän, ätiwərän yor-sän əyyəsən hullan. Wiyəḍ wär-əddoben aməddor n-əyəs; aməddor-ənnət a yolyên; edet səḍis ġəğğän y-əwätay, d-ässin əbyay, d-cyheḍ wa has-ədd-ṽkattärän aman, d-əmis

wa has-ədd-ýtawäyän ammad, waräy härät wär-nähil foll äddunät əmdân. Ar əyyän əwadəm mey ässin wi tt-əddobätnen. Əllân hund măraw əyyəsən yor häggarän, ässin yor kel-ulli. Wi ta n-tagäznen hund ässin, mey kərəḍ, mey äkkoḍ. Wiyäḍ e-tän-d-zəñhin dəy Äḍay (Əḍay?) mey Ayär, wiyäḍ ġarräwän-tän dəy Äḍay (Əḍay?) mey Ayär.

No. 65 (114) – Bœufs et vaches

Tahəggart iyät, esəm-ənnət Mäladu wält-Äg-Mama äg-Sidi, ti-s amyar ən-Kel-Yäla, ma-s ti n-Taytoq esəm-ənnət Sättin(?), təlä tisita. Mäladu, ənta 'a yeräwän Kənəwwa wält-Ämastan ägg-Orzeg. Tisi-ta-nnet əngom əššämnät, dimardäy dərûsnät. Awa yägğên (yägğên?) d-əsnät yämmût. Ämmutnät awätay-ändin ən-Ti-n-Ese, änyän-tänät əlyäskärän s-ätu. Awätay waräy wär-erewnät fäw, raggälänät y-äddunät, ähörägnät; kud əğmäyän äddunät armus-näsänät, ed-ärwəlnät. Əngom wä-hasnät-ýtakkäs tarəwla ar məddan-snät. Wär-əssenäy ewäḍnät sänatät təmärwen mey käla. Tohär-tänät Mäladu d-Däg-Yali. Äyhälän eklan ən-Mäladu e-d-əsnät-ärməsin ässin əhyutän (əhyutän?), e-foll-sän-ağmin, əndärän-asän; tənna-hasän Mäladu: "Äyyät-tän, uksaḍät ed-ärwəlnän, ed-əğmäḍän äkal; äyyät-tän sassän, kattärän!"

Təll-ê təmyart iyät wəššärät ən-Känbibän, əngom tazḍäy Tamänyäsät, awätay waräy təqqäl bären Ağoh-ən-Tähle, esəm-ənnət Mira(?), yrû (AJ yärû) təṭṭäf tisita, tiyäḍ ti n-kel-ulli, tiyäḍ ti-nnet; tazḍäg d-əsnät ax, kann d-əsnät udi; dimardäy əmməndänät, wär-yäqqim d-əsnät ar səmmosät mey säḍisät.

Ylä Mosa ägg-Ämastan ässin eswan, yäyhäl ed-ykən tunen, ed-ağmin foll-sän zəggayän-net.

Əllân eswan wiyäḍ yor Sidi-Moxämmäd dəy Təzruk, ənta əd-Säqqamarän ohärän-tän, tağämän foll-sän zəggayän-näsän. Wär-əssenäy man-eket, bəššan okäyän măraw. Ed-ağmin foll-sän ad yəññ allon; as yfräs, e-tän-äyyin ähöräğän, ar ihəḍan wi n-äsänyəl e-tän-d-ärməsin.

Tisita zañhen-tänäd-d dəy Äḍay (Əḍay?) s-äkközät təmärwen n-əyil (äyil?) ən-malṭe (AJ malṭi), mey säḍisät təmärwen e-tesut əyyät.

No. 66 (54) – Ânes en liberté – Ihulelän

Ahäggar, hân-t heḍan wi n-hulelän; emer iyän – et-tänyäd sänatät tәмärwen, kăraḍät tәмärwen dăy ädăg äyyän. Emer emer rammăsän-tän äddunät. As äyhälän äddunät armus-năsän, e-dd-asin măs-is n-ämăḍal wa hân hulelän; kud yârḍ-asän, e-tän-ăkkin, e-tän-ărməsin; kud wăr-yârḍe, e-tän-ăyyin. As tän-ărməsin, e-hasän-ăġin tiriwa 'əs-həllumän, e-tän-d-əlwəyän əs-hănan, e-tän-ăġyin ar kăraḍ hăḍan; e-tän-karrăfän, tayărän-tän, ar tallit meḡ sänatät; taġăġġen-asän kaya ad annin.

Kel-ăyrəm (əyrəm?) wi n-Tăwat zañhen ihēḍan Ʒor Ahäggar. Wiyăḍ, hakkän d-əsän teyăreret n-allon, wiyăḍ tăborit d-ăyil ən-malṯe (AJ malṯi), wiyăḍ sänatät tăboriyen, wiyăḍ äkkoḡ mudhan, wiyăḍ kăraḍ yăfawän. Wiyăḍ əggatän ihēḍan əs-Tăwat, wiyăḍ əggatän-tän s-Ayăr.

Iheḍan wi n-Ahäggar iy olăyenen; yĥ-ên əsikəl, äddôben aġăġġi. Wiyăḍ d-əsän i mällôlnen; wiyăḍ i hăggăyenen, wiyăḍ iy ārăyenen, wiyăḍ i sătṯăfnen, wiyăḍ i hărăsnen. Iheḍan lân tasărreṯ dăy ārori sătṯăfăt, iyăt təġbăt iḡerän. Iheḍan əmdân surădän.

Äddunät wi ġammăyenen ihulelän ed-awyin ixmal (AJ exmal). Băššan armus-năsän yăsôhăt; yabbărän əs-ḍarän, əddadän əs-mawän.

No. 67 (57 + 121 + 150) – Vocabulaire relatif aux animaux

1. Amis, kud udəm-ənnət i mällän, ġannen-as amulas; kud wăr-mällul ar aḍăloy-ənnət, e-has-ġannen i-n-ăḍămḍăm.

2. Amis a yămos (yămôs?), kud mällul (mällûl?) äḍăr-ənnət əyyän, e-has-ġannen i-n-ăḡbor; kud mällulän (mällûlän?) əssin, meḡ kăraḍ meḡ äkkoḡ, e-has-ġannen i-n-əḡbar (ăḡbar?).

3. Amis, meḡ ayəs, meḡ esu, meḡ əholay, meḡ eyheḍ, meḡ a yămos dăy təlawen akəd axxutän, kud teṯṯawen-net zărŷăfnăt dăy təmölle, ġannen-as awinay.

4. Ayəs kud iḍarän-nnet i mällôlnen əmdân, udəm-ənnət i mällän, Imuhay wă-t-ren; ġannen wăr-yămos ayəs yolăyän. Kud iḍarän-net əssin meḡ kăraḍ mällûlän, yġrăz-asän.

5. Iməzzuraġ äddunät a wărän-yléy edăg dăy tazăyän, tarăġahän

däy ak-äkal. Akəd məzzurağ n-əmnas, wiy ähoräğnen (ähöräğnen?) foll man-näsän.

6. Adäbay, ahəllum as ytağğ. Kud amis yğgal, e-has-ədbəyin äddunät ifunfanän-net; as ydbäy, wär-yäddobät ed-ɣwəl.

7. Aləs iyän kud yäğugğa y-əmnas, yğa foll wəyyəd kaya yäğğên, a yokäyän ağäğği-näsän, näy waräy a s ytahawal aləbbən. A yddärän ytağğğgen a yämôs, ku tt-ɣwär kaya yokäyän ağäğği wa yäddobät (yäddobät?), awendäy aləbbən.

8. Imuğar wi huhärnen äzzâyän foll ämäḍal tağäğgen hullan, hund imuğar wi n-Arabän, ġannen-asän wa n-cyy äbaxul, tunte täbaxult.

9. “Adärih”, ġannen-t y-awa yämunän (yämünän ?) däy ämäḍal ymdä, hund akukəl ən-teyσε, akukəl n-ämağor, d-äyhed, d-əyəs, d-äbäggi, d-äxorhi, d-äkotäy, d-aššəl. Kel-Ahäggar, wiyəd d-əsän əssänän adärih hullan; zamäzlayän ġer tələmt d-əmis, ġer əmis wa yäğugğän (yägüğğän ?) əd-wa təwär (təwâr?) tärük, ġer esu d-tesut, ġer tämət d-aləs, ġer əkli d-älelli, ġer heḍan wi län əd-wi wäl-len. Wiyəd d-əsän kud yäxräk əmis-ənnäk, səkn-tän adärih-ənnet, e-hak-k-idd-ärməsin əs-musnät n-ädärih, kud wär-əzzeyän udəm-ənnet.

No. 68 (22) - Rezzou

Eğän yäḍäğ, ykka Aḍay, yohäy tellämen, yäqqäl-d. Kud ohäyän äddunät ġänen əlyafyät foll əngöm, təla ta dd-yohäy äğän et-tuzan foll äkkožät təful: tafolt əyyät, e-tät-əkkəsin y-əmyar n-äkal-näsän, kərəḍät e-tänät-yuzan äğän. Amyar n-äğän, takkäsän-as imuğar wiyəd wäla yha 'esäyer-ənnet. Emäner yğarräw ässin muğar wäla yha 'esäyer-ənnet, kut təla təğğət.

Eğän as ymhäl ad yewəd äkal wa ykka, kud wä-t-hen sälan ən-tələwen edäg wa hänät (hänät?), ed-yğməy esersi seh əd-seh əd-seh. As yğrəw äwadəm yäḍänän, mey i yähräğän, mey i yäsisäğğälän, e-has-yänn: “Təla, mani t təllä?” - E-has-yänn: “Əssänäy ewa t təlla (təllä?)” - E-has-yänn äğän: “Sikəl, səkn-anäq-qät! Kut tärḍed (tärḍéd?), e-käy-näkf ässin muğar, äläk-ənnäk; kud wär-tärḍed, et-tägläd äššil-ak, et-təğarräwäd äkasuf, et-tahläd. Yuf-ak tärḍéd, et-təğrəwäd chere-nnäk, et-tayäräd amis-ənnäk, et-tattäd, sassäd; yuf-äk awendäy!”

Ed-ɣgəl ägän, ed-yawəy chəḍ d-ähäl ad yas edäg wa täha (tähä?) təla. Egän ed-yäg ahälu, ed-yämmäzzäy, ak-wiyäḍ ed-ägin ahälu s-äyil iyän. Ed-yäg ägän asihar däy ädägg iyän; i dd-yohäyän, as ədd-yosa edäg n-asihar, ed-yäqqəl e-midawän-net dendäy ad yaddukkäl ägän ymdä. Kud ärmäsän akli, e-tt-ägin däy eri n-ämağor; kudet elelli, e-tt-əlwəyin ar kəraḍ həḍan, e-tt-äyyin; akli, e-tt-əlwəyin abädah, ed-yuzan hund təla. As yaddukkäl ägän ymdä, e-has-yänn əmyar n-ägän y-ägän: “Äba as tosăräm härät?” – Ed-yänn ägän: “Wär-noser härät.” – E-has-yänn əmyar: “İmhəlä! ähyät təla! uksadät eḍəs! Uksadät e-käwän-d-awḍin Arabän, e-käwän-äyhədän bännan!”

Kud wä-tän-tewəḍ tähek, e-dd-awḍin əslämän. Ku tän-tewäḍ tähek, e-d-əs-ənmänyin; ere ɣkrähän ahäl, e-tt-ɣgrw!

Kud yämmut härät d-əsän, əgräwän awen, e-tt-änḥəlin dendäy; kud wär-əğrewän awen, ed-sikkin iman-näsän.

Awätay-ändin nəğğäh eḡän ən-Mosa [ägg-Ämastan], nəkka Ibərbohəyän, newäḍ təlawen-näsän, tiyäḍ yohäq-qänäd-d Mosa, tiyäḍ ohäyän-tänäd-d Sidi [ägg-Äkärazi] d-Änaba [ägg-Äməllal]. Nəmhäl təla täğğət, ɣnaqq-ət fad; teļlämen təyyäḍ yäny-enät fad, təyyäḍ yäny-enät uḍuh. Ewäḍnät-anäy-əd təbägawen ɣor mərawät meɣ yokäy; əssəlfäyän d-ənäy Arabän s-ehäḍ; äyilän e-hanäy-särməyän, e-hasän-nändw təla; nəssəlfäy d-əsän; əssənkärän teɣarit Muhay, ärwälän Arabän, Ahäggar ymhäl təla-nnet. Däffär awen wär-neyän äwadəm wäləyyän; ewädän-d äkal-näsän əslämän. Yämmut iyän däy Taytoq, əssəlfäyän d-əs Arabän s-ähäl, yhä härät n-äytadəm dərüsnen. Näkkəneḍ sānatät təmaḍ wi n-Ahäggar, təğğäh-anäy təmeḍe däy Äḍay (İḍay?).

No. 69 (97) – Episode d'un rezzou de Mosa ägg-Ämastan

Näddew d-ägän wa n-Mosa d-Sidi [ägg-Äkärazi], nəgla 'ad nohäy teļlämen n-Arabän, nəqqäl-d, ad ɣlfäy d-ənäy ätu s-ehäḍ. Nəmhäl härät däy tļämen, näkkəneḍ səmmos meɣ səḍis; nəgla 'an nəffud hullan; nəyarräs e-tļämen, nəḍakkär ibyay s-əhni (ähni?) ət-täzemit; ak-ahäl wär-nəsəss ar ahni ət-täzemit, an nəkräh äkkoḗ həḍan d-äkkəḗ hılan. Nändäw teļlämen fäw. Nəgla 'ad nosa aman.

Ynna Mosa 'e-Dəwwa: “Meddän-näk ma ḡän?” – Ynna Dəwwa: “Wär-əssenäy ämmütän meɣ əddärän?” – Teļlämen ti nändäw,

yāmhāyyāt d-əsnāt hārāt dāy āġān. Ȳnna Mosa: “Meddān wirāy āmmūtān, edet tellāmen-nāsān nāy tirāy!” Wāla a foll əssānān a dd-nəġmād foll-sān.

Yāggorāt foll-nāy Mosa, ȳnna ma foll nətamāzzay d-əs. – Nənna-has: “Ehād a hanāy-yġān; tihay a hanāy-yssəxrākān.” – Ȳnna-hanāy Mosa: “Bahu-nāwān! As təslām y-ātu ylfāy, tārwalām!”

No. 70 (168) – Attaque d’une caravane près de l’Ayr dans l’hiver 1905-1906

Irāġānatān wiyād əddewān d-Āsāqqāmar, əkkān Ayār, əknān d-əs iwāzlan-nāsān, fālān-t-id, ar deh əyyān ewādān-tān-d meddān wiyād ən-Dənnəġ, ānyān d-əsān əssin. Akli d-aləs iyān ārwalān, elelli yāboyās (yābōyās ?), akli yslām. Wi n-Dənnəġ ārwayān imnas, d-ālbarođān, d-əyran (āyran?), ət-triken, əd-lāššan, ət-tkəmsen, əssānyālān enāle dāy tānere, əġlān, əssikkān iman-nāsān.

As yġa āwelān, əġlān əssin Rāġānatān əddewān d-Īlməsakra, sastanān d-əyrəf (āyrəf?) wa tān-yānyān. Īlmādān-t: Ayərəf wa n-Zəllitān, amyār-nāsān esəm-ənnət I-n-Tāsahāq.

No. 71 (138) – Rezzous de Rāsku ’āgg-Yāxya en mai 1906

Eġān wa n-Ažžār idāġ-d dāy təfsit (təfsyt ?), yāmōs əssa meddān. Amyār-ənnət Rāsku ’āgg-Yāxya. Ȳmmār Timasinen, yāmhāyyāt d-ākkoz dāy Īššāyanba; wār-əllen yor kaya-nāsān; ālbarođān-nāsān ənsān dāy kaya; kārađ ārrīġāhān; əyyān yāqqīm yor kaya; a dd-əġmādān foll-as Rāskūw əd-midawān-net. Ȳssəlfāy d-əsān, yāsbayās Rāskūw āgg-Yāxya dāy āfus; əssəlfāyān d-əs, yođa. Ārmāsān tāzoli n-Īššāyanba. Īššāyanba wi hādnen əslān y-ātu, ohālān-d. Ȳyyān d-əsān, ānyān-t Kel-Ažžār; əssin ārwalān. Ārmāsān imnas n-Īššāyanba wirāy, əkkān Immider.

Osān-d eklan əssin, akli ət-təklit, oyyān taklit, ārmāsān akli; ek-lan, osān-tān tamādān ullul; ārmāsān akli d-əmnas, əlwayān-tān. Ȳnna-hasān əkli: “Terākāft eket tokāy, təfāl-əd Tāwat, təkkā Ahāggar.” Īlkāmān-as a dd-osān Ti-n-Aqqor. Āmhāyyen ət-tlāmen dendāy, ti n-Āgg-Ālbāyāđ(?); səđisāt təmārwen n-āmaġor əd-sāmmos. Ohāyān-tānāt, əġlān. Āgg-Yāxya yġa āfus-ənnət dāy eri. Īlkāmān-asān Sāqqāmarān dārūsnen ar deh iyān, yārwal-ədd əkli d-əsān.

No. 72 (39) – Défense contre l'ennemi

Ahäggar kud ysla y-ägän i yäggên, ykk-ê-hid, ed-yäg tedaf dăy bārāqqatän, ak-abārāqqa, e-d-əs-yäg meddän tedaf lânén imnas olâynen; Ahäggar ed-ytidëkkul. As yäddokkäl, ed-yñəy ihəngä, kudet yäddobät (yäddôbät ?) anmäny-näsän, e-d-əsän-yñmäny; kud wär-yäddobät anmäny-näsän, ed-ystăy təlawen-net, yärwəl.

Kudet yoda foll-as ägän yäydär-t, e-d-əs-yñmäny; kudet ihəngä a d yola (yolâ ?), lânén allayän ət-tkobawen, e-d-əsän-yñmäny, ed-yäg ġer-esän (AJ ġer-essän) änmäny i yäggên. Kudet ihəngä a d wär-yole, lânén älbardoän wi n-äkkozät, Ahäggar ed-yärwəl, ed-yäyy tiqedən äqqimnät əd-hänan.

No. 73 (III) – L'alarme

Kudet osän-d sälän ən-həngä, ed-sənkərin ämäkkure(?) aləs yolâyän, ylän amis yolâyän, foll-innin ed-yäg y-äddunät wiy ugəgnen (AJ oğəgnen) isälän ən-həngä hik, e-hasän-ywət äkure.

No. 74 (Ø) – Fumée pour annoncer l'arrivée de l'ennemi dans l'Adğay des Ifoğas

Kel-Äđay (Äđay?) as əslän y-äkure n-həngä, ed-ägin ähu; ere tt-yñäyän ed-yilməd as äkure a dd-yosän, ed-yähruhäy; a dd-yməlän dat-sän, e-tt-ägin dăy tämse, ybdäg wälä yäqqôr; ähu waräy wa tagğän as əslän y-äkure, ġannen-as “amäqqos”. Ähu waräy wä-tt-ytəğğ äwadəm wäləyyän ar Kel-Äđay (Äđay?); Kel-Äđay (Äđay?) yas a has-yğän esəm “amäqqos”.

No. 75 (150) – U-täylamt – “Le pleutre”

As əkkän meddän anmäny, wa yğänän dăy tagğana meç wa ylyäsän deh əyyän, anmäny ytagğ, ənta a s ytahawal “u-täylamt”. Ġannen “yğğäh tiylamen” foll-innin yğän dăy tagğana hund taylamt.

No. 76 (49) - Tambourins - Gängatän

Tihäggaren lânät gängatän; təyyäḍ d-əsnät, wärğey əmdänät. Kelulliy əd-Säqqamarän wä-tän-len. As e-yäḍäğ äğän, ahäl wa d mahhälän, ed-ayrin məğğəna imnas-näsän, tiḍeḍen ed-əwətnät (CF äwtnät) gängatän, ed-ğannenät: “Assa-näsän, osän-in, osän-əd!”

Ed-səskärnät ax dəy äkus ändärrän dəy äbäräqqa n-meddän; ed-awḍətin meddän; kud əssänyälän əmnas ax yhan abäräqqa, eğän ed-yahäy ağlaf; kud wä-tt-əssänyälän, ed-änninät ḍeḍen: “Eğän waräy wä-he-yahäy härät.” Ahäl wa d ymahhäl äğän, ed-əggatnät ḍeḍen gängatän s-ehäḍ akəd dendäy əd yäffo.

Kud yäqqäl-d (Ku dd-yäqqäl?) äğän yslām, tiḍeḍen əggatnät gängatän, meddän əggatän iluğan, laffäyän älbaroḍän; timyad ət-təklaten siyləlitnät, tihäggaren wär-säyləlitnät.

Əggatnät gängatän akəd dəy əmud wa n-tāfaške, mey kud iğa ahän. Wär-əggitnät gängatän bännan. Dəy häḍan ən-təsniṭ wär-əggitnät.

No. 77 (151) - Épées - Tikobawen

Tikobawen ämmîzläynät, ak-əyyät təlä esəm-ənnət. Əyyät “tahle”, əyyät “tazyayt”, əyyät “tamäläwlawt”; təll-ê “tähle ta sätṭäfät”; təll-ê “tähle ta mällät”. Tikobawen, tarämän-tänät; ed-əwtin s-əsnät eḡas mey afəğğag, mey härät iyän yässôhen. Ta s wär-yäyhed əmsud-ənnət (CF əmsud), ənta ta toläyät. Ak-əyyät ywâr-tät chwäl-ənnət.

No. 78 (Ø) - Jeu des épées

Tarämän tikobawen s-äššaš, ed-sənsin äššaš dəy əmäḍal lämməḍän, ed-armin tikobawen; mey ed-ärməsin ahəd n-əlhärer säḍidän, e-t-sənsin foll əmäḍal, ed-armin tikobawen; ak-iyän ed-ywət äššaš mey ahəd əs-təkoba: təkoba təkšät ahəd mey äššaš, ənta a yûfän.

Ed-ənkərin wəyyäḍ, e-hasän-əğin tamkärra s-äsan; ed-əlləmän äsan ad ykən ulum, e-t-səbdəğin s-aman, e-t-säytin dəy əmäḍal ed-ybdəd hund tāborit. Ed-asin, ak-əwadəm yäṭṭäf təkoba-nnet, ak-iyän ed-yänn: “Təkoba-hin ənta a yûfän.” Ed-əwtin äsan, ak-iyän ed-ywət tewete əyyät.

Tākoba tǎzunāt (CF tǎzûnāt) āsan aḡil-ənnet ʔbdād dǎy āmāḡal, aḡil yāndār, taydǎy tākoba ta tolǎyāt. Kud āsan ʔnsa dǎy āmāḡal, adi tākoba tǎššād.

No. 79 (111) – Javelot dit takarmoyt

Takarmoyt ənta tayda āndǎrrāt tǎššādāt. Eḡǎf tǎzoli, ahālu tǎzoli, ġereġere esāyer. Tayda, awa yǎġġen (yǎġġen ?) esāyer-ənnet i hǎġġāyān meḡ i sǎttǎfān; takarmoyt, awa yǎġġen (yǎġġen ?) esāyer-ənnet i mǎllān. Ihǎġġarān wiyāḡ dǎy Ahǎġġar d-əḡyāḡ wiyāḡ dǎy Ayār, ġannen-asān Ikǎrrāmoyān. Ma foll ġān esəm wa n-Kǎrrāmoyān? Foll-innīn ʔrū (AJ yārū) tǎttǎfān tikarmay. Ehwāl-nāsān teqḡet tǎġbātāt tayma: āmaġor, akəd tesut, akəd eyheḡ.

No. 80 (57) – Azǎġiz – “Poignard” (Définition 9)

Azǎġiz (ʔczǎġiz) telǎq iyāt hǎġrēt, kannān-t nǎḡān dǎy Ayār akəd Ahǎġġar.

No. 81 (152) – Essai des fusils

Ahǎġġar ʔrū (AJ yārū) wār-ʔle ālbaroḡān ar āžžāwǎyžatān(?) əd-soritān: soritān, tifārasen a lān (CF lān). Dimardǎy soritān, āba as t-əllān dǎy Ahǎġġar; wāl-len ar āžžāwǎyžatān əd-buzǎraratān. Buzǎraratān-nāsān nazzān-d bāren Yat, ak-āssin temeḡe n-āmātʔal; ak-iyān ʔlā ākkožāt təmārwen ən-tāsānfārt. ʔngom, as tarāmān ālbaroḡ wa n-sori meḡ āžžāwǎyža, ed-ātkərin abāyoḡ aman, e-d-əs-səlfəyīn; kut tablalt tǎžžār abāyoḡ, ālbaroḡ i yolāyān; kut tablalt wāt-tǎžžer abāyoḡ, tāḡqim dǎy aman, ālbaroḡ wār-yoleḡ.

No. 82 (117) – Apprentissage des armes

Abāraḡ as ʔngǎḡ, ti-s meḡ āññātma-s e-t-səlmədin tiġer s-allay, ət-tāwete n-tākoba, d-əḡġār s-āyār, ət-tǎġer s-ālbaroḡ. Abāraḡ emer emer ed-ʔġġār āhulel, emer emer ed-ʔġġār ahənkǎḡ, emer emer ed-ʔġġār afəġġaġ meḡ ablal. Awarāy a ʔsalmadān tiġer dǎy Ahǎġġar.

Ahǎġġar, tǎššəm, iyāfawān-nāsān fāsūsān, lammādān hik.

No. 83 (109) - Caravanes de dattes

As ȳga āmāwan, ed-əgəlnāt trəkfen ən-kel-ulli əd-Säqqāmarān. Wiyāḍ ed-ākkin Awləf, wiyāḍ ed-ākkin I-n-Salāx, wiyāḍ ed-ākkin Enyār, ed-āywārān teyne, ed-əg̃māḍān. Wiyāḍ ed-awyin udi, wiyāḍ ed-awyin iwəlsan ət-tkəmmaren, wiyāḍ ed-awyin udadān, wiyāḍ ed-əlwəyān imnas, wiyāḍ ed-əlwəyān tellāmen, wiyāḍ ed-āwtin ehäre əd-heḍan, e-tān-in-zəñhin, zəñhin-d ibroyān ət-teyne. Īngom ihəggarān gallān, takkān Tāwat; dimardāy imnas wəl-len, āba as əḍḍaḡān; eḡān yewāy dimardāy. Īngom ihəggarān wā-tān-ḡnuffu ar eḡān. Dimardāy āba as əddōben asikəl əs-Tāwat. Kud iyān d-əsān ȳla āmaḡor əyyān mey əssin, e-tān-yākf Isäqqāmarān mey kel-ulli, e-has-d-awyin awa ȳra dəy əbroyān ət-teyne.

No. 84 (65) - Voyages dans l'Ayr et au Niger

Ak-awātay, ihāḍan n-āmāwan, ed-yāddukkəl Ahəggar ḡor sānatāt təmaḍ n-āmaḡor mey kāraḍāt. Emer iyān ȳtakk Ayār, ed-yawḡ s-Ayār tesəmt əd-malṭe (AJ malṭi), e-dd-ḡzəñh enäle, əd-tanzant, əd-lāššan, ət-tkəmsen, əd-ḡatəmān, ət-triken, d-allayān, ət-telḡen. Emer iyān ȳtakk Tāwat; ed-ḡwət sār-əs (sər-əs?) ulli d-akrarān əd-heḍan; kud ȳla tikəmmaren əd-wəlsan d-udi, e-tān-yawḡ; e-dd-ḡzəñh teyne d-əbroyān əd-malṭe d-āššašān. Emer iyān ȳtakk Eḡārew, e-sār-əs-yawḡ (sər-əs?) tesəmt əd-malṭe; e-dd-ḡzəñh tafāyāt d-ānäle əd-wāzzaḡ. As fālān Ahəggar, kāraḍāt tlil a foll taqqālān.

Nay-āḍan nək əd-midiwān-in kāraḍ wi n-Dāḡ-Yali, əd-Kel-Āḍay (Īḍay?) wiyāḍ, d-Ānyrobu(?), əd-Bāttānatān wiyāḍ, əd-Säqqāmarān wiyāḍ, nəssokəl (nəssokal?, cf. ^ɗnəssokal) nəkka bāren Āḡārew. Nosa ḡor Wəlləmmədān ȳllā-dd y-Āḡārew, nəqqim ḡor-sān, nəkkāneḍ wi n-Dāḡ-Yali əd-wəyyāḍ; Ānyrobu əd-Säqqāmarān əd-wiyāḍ əkkān Eḡārew. Nəkkāneḍ nəywär wāzzaḡ ḡor Wəlləmmədān əs-malṭe. Ānyrobu(?) əd-Säqqāmarān āywārān-d enäle dəy Āḡārew. Nəkka a yāḡḡēn dəy əsikəl; wār-nəkkul fāw; nordā 'əddunāt wār-əllozān, nəkkāneḍ nəzzoḍāh.

No. 85 (154) – Commerce (Dialogue 2)

Tirəkfen ti n-Ahəggar, ma mōsān həđan wi dəy takkānāt Tāwat?
Ihəđan n-āmāwan a dəy takkānāt Tāwat. As in-osānāt Tāwat, ed-
āywārnāt teyne.

Ma tawāynāt əs-Tāwat?

Tawāynāt udi, əd-san n-udadān, laggāynāt imuġar wi nazzānen,
əggatnāt ehāre.

As ədd-əy-asināt, əmōsnāt terākəft əyyāt, mey əmmīzzāynāt?

Dəg-Yali d-Aġoh-ən-Tāhle əddəwān; Isəqqāmarān ak-wiyəđ Ƴas-
nāsān.

Zaňhen teyne s-azrəf mey samāskalān-tāt?

Azrəf, kāla wā-t-len; ku hin-əzzəňhān teļļāmen d-ulli s-azrəf,
hakkān-t dəy teyne. Kud wā-hin-əzzəňhān hārāt, ed-āywārān
udi-nāsān, e-t-səmməskəlān ət-teyne.

Manek-k āyāwar wa taġġān?

Ed-āywārān əs-tāziwa mey tesānit.

Tesānit, hān-tāt mārāwāt təziwawen.

Ma zaňhen dəy, dəy māyrākān ət-tälāsse?

Ed-zəňhin malte (AJ malti) ta sətṭəfāt ət-ta mällāt, d-əbroyān,
ət-təbroyen, ət-txubay, d-əššašān, ət-taba, əd-sārəytāġān, ət-
tisaten, d-āsan, əd-ġəlham. Nāy warāy awa d-zaňhen dəy Tāwat.
Wā-d-zəňhin erəd mey timzen dəy Tāwat?

Kāla kāla, wā-tān-zəňhin. Lān-tān dəy Ƴarman-nāsān wi
n-Ahəggar, dəy Ābälāssa, ət-Tet, d-I-n-Āmāġāl, ət-Tāmānyāsāt,
ət-Tāyāhāwhawt(?) ət-Tāzruk əd-wi həđnen.

Ma s Ƴnazz Ƴor-wān erəd?

Ƴnazz sām mosāt təwəqqinen e-tāziwa; sānatāt təziwawen
y-āmātyal; mārāw mātyalān y-āssin mudhan; aġāġġi mey kārađāt
təmārwen n-āmātyal.

Teyne dəy Tāmānyāsāt, mas tənazz?

Tənazz hund erəd: tāziwa n-teyne tāziwa n-erəd.

Kudet ewāyāy ərrəyalān ən-sinku, e-tān-yawəy Ahəggar mey kāla?
Āyħālān-tān hullan. Kut tāred, zəňh-əd s-əsān imuġar, d-erəd,
d-ulli, d-udi, d-awa tāred (tārêd?) Ƴmdā.

Kut təkfed ayil n-ətuġ n-əmis azrəf, ayil malte, et-təġrəwəd amis
dəy Ahəggar?

Malte tənazz mərəw mätyalän e-täborit; täborit äkkožät təmərwen n-əyil (äyil?).

Teyse tənazz kərəđ mätyalän, emer iyän äkkož; tawəđnät ar sämmosät kudet əddərätnät.

Akrarän, əyyän eyəf d-ədəs, əyyän əssin yəfawän fəw.

No. 86 (158) – Commerce (Dialogue 3)

Mani t tawəyäm tikobawen?

Nətawəy-tänäd-d dəy Təwat. E-tänäd-d-nəzəñh s-eklan, d-əmnas, d-ulli.

Əyyät d-əsnät ma s tənazz?

Ta toləyät, sämmosät təmərwen n-ämätyal. Əngom nazzänät akəd s-əkli, zañhen-d təkoba ta toləyät s-əkli mey taklit.

Akli ynazz temeđe.

Taklit tənazz temeđe, emer iyän temeđe d-sənätät təmərwen; kudet təhösəy hullan tawəđ ar sənätät təmađ n-ämätyal.

Allayän mani tän-ət-təzañhem?

Nəzañh-en-d dəy Ayər. Wa yoləyän hullan hullan ed-yawəđ täborit; wa n-ğereğere sənätät təmərwen n-əyil (äyil?) mey mərəw əd-sämmos; akərmoy mərəw yallän mey əssa.

Iheđan, ğer-essän Imuhay zañhen-tän s-ulli, wa n-eyy kərəđ yəfawän, tunte äkkož yəfawän. Kel-Təwat zañhen-tän əs-malte (AJ malti), emer iyän hakkän d-əsän sənätät təboriyen, emer iyän täborit d-ədəs.

No. 87 (37) – Mesures et poids

Imuhay wər-len arđəl wa ywəhhänän. Əddunät wi n-Təwat, as ədd-ey-asin derəy, ewəyän azəwhən-nəsän (azwhən) wa s wəhhänän taba d-əssukär, zañhen y-əddunät.

Imuhay, ayəwar-nəsän əyyän: lân təziwa yəggärän sər-əs (sər-əs?) teyne, d-erəd, d-änäle, ət-timzen, d-allonän əmdän.

Təziwa, hân-tät kərəđ modatän. Moda, hânät-t sənät tnaqqasen. Tənaqqast, hân-tät əssin əžžənän. Ažžən, hânät-t äkkožät tibbaz.

Azrəf, Imuhay wər-əssenän awəhan-net fəw. Međan-net əssänän-t. Kudet taməđ tərâ 'et-təkən dəy azrəf-ənnət ihəbgan, mey

tizābaten, meḡ tesyen, et-tawəy azrəf-ənnət s-ānāḡ wa has-e-yāknin, et-tāqqaym ḡor-əs təswāḡ d-əs ad ḡsəfsəy azrəf, ḡffy-t, e-has-ḡkən d-əs awa tārá.

Orāḡ, timḡyad ḡānāt ahārik-ənnət; wā-t-təḡḡināt fāw. Tihāggaren wāl-lenāt orāḡ, foll- innin wār-āddobātnāt təla-nnet. Kudet təkfed orāḡ šet-ulli, e-t-səmməskəlnāt s-azrəf, e-d-əs-əkənnāt oḡnān. Kudet təkfed orāḡ tihāggaren, e-t-silḡnāt; bāššan dārūs ḡor-snāt, wā-tt-ḡlle fāw.

*No. 88 (pp. 12-13) – Asəkti n-əlkāra n-əmnas
– Tarif des transports à dos de chameaux*

Əlxāmdu-li-Llahi, Emāli əyyān.

Awarāḡ asəkri n-əlkāra n-əmnas, eret n-əttužžar. Yūf innin əssānān əttužžar tasāmkāta n-əlkāra n-əmnas animer wā-d-felān ikallān-nāsān. Ed-yumas əlkāra dəy āməḡdal wa n-Ahāggar, d-Ažžār, d-Āḡay (Āḡay?), hund awa ḡḡān dəy āməḡdal wa n-Tādekālt.

Əlkāra n-əmnas foll əssin:

Wa yāzzarān, ed-yumas əlkāra s-āzəwhən (āzwhən) n-əlqānḡar. – Əlqānḡar teməḡde n-kilo; teməḡde n-kilo sānāt təməḡ n-ārḡḡəl. – Ed-awḡyīn məssaw-əs n-əmnas əlkāra foll ādabu-nāsān; wa ḡrān ed-yāḡ aḡil n-əlqānḡar foll əmis-ənnət; wa ḡrān ed-yāḡ a yokāyān əssin akəd kāraḡ; məss-is n-əmis, ənta a ḡssānān awa he-yāḡ foll əmis-ənnət; məss-is ən-kaya wār-yākkul: ḡḡdāh-as yewāḡ kaya-nnet s-āməḡdal wa s ḡkra (Dict. ḡkrāy).

Was əssin, āddōben āddunāt wəyyāḡ ed-əkrun (Dict. ed-əkrəyān) imnas dəy. – Əllān-t āddunāt he-(ə)krunen imnas, səfsəsin-asān kaya, foll eret rān armoḡ. Əllān-t dəy wəyyāḡ wār-e-(ā)ḡin foll əmis ar aman d-āzzad; awendāy ak-ahāl ḡfannāz. Əllān-t wəyyāḡ he-krunen amis foll eret ən-tiḡra; e-foll-as-āḡin kaya fāsūsān, aḡrin-t.

Bāššan ere ḡkrān amis əs-man-net, wā-tt-e-ḡsəwār fāw; a yokāyān teməḡde 'ən-kilo əd-sāmmosāt təmərwən, awen kāraḡāt təməḡ n-ārḡḡəl. – Ere ḡrān (ḡrān?) ed-ḡkru amis wa he-yayār, aləs wa ḡmdān meḡ tamāḡ, tiḡre-nāsān foll əmis tasāmkāta n-əssahāt (AJ əssayāt) təmərwən ən-kilo əd-sāmmos; āwadəm wa n-āsābayi sāmposāt təmərwən ən-kilo; wa 'ānḡārrān sānātāt təmərwən ən-kilo 'əd-sāmmos.

Kaya wa yāmosān hund āssəndoqān wi n-sāyerān wiy olāyūnen, meḡ wa s yolyāt aḡāḡḡi-nnet a yāmos (yāmōs?), yāddōbāt māss-is n-əmis ed-ḡkru kaya wār-ḡwhen(?) fāw, ḡsəwār-t amis-ənnət; ed-yānn māss-is n-əmis e-māss-is ən-kaya ed-ḡsəntəḡm ḡsədw kaya-nnet, māss-is n-əmis əd-māss-is ən-kaya ānīmārḡdān awen.

Dāffār as nənna awarāḡ ḡmdā, ed-yumas əlkāra tasāmkāta 'ən-tāzzəḡrət n-ābārāqqa.

Əlkāra, ātuḡ-ənnət ed-yumas ākkoḡ santitān foll əlqāntar əyyān e-kilometra əyyān. Meḡ ed-yumas əlkāra sādīs santitān ḡ-əmis əyyān əd-kilometra əyyān.

[Temeḡe 'ən-santi frank (fārank?) əyyān. – Kilometra āssin ḡiman n-əḡil (āḡil?).]

Āddunāt ed-əfhəmin ahāl ən-tārākāft dāḡ āsikəl kāraḡāt təmārwen ən-kilometra meḡ ākkoḡāt təmārwen ən-kilometra. – Wa yoyārān amis əs-tārik, tasāmkāta 'ən-sāmmosāt təmārwen ən-kilometra ar əssahāt (AJ əssayāt).

Kudet māss-is n-əmis ḡḡmāy dāḡ māss-is ən-kaya abārāqqa iyān yohāzān abārāqqa wa yāmunān (yāmūnān?), yārḡa māss-is ən-kaya, bāriš, wārḡeḡ dāḡ āzūk; ātuḡ n-əlkāra foll ābārāqqa wa yāmunān (yāmūnān?).

Wa ḡkrān amis foll-innin ḡtakk foll-as seh əd-seh əd-seh, ḡyallāy amāḡal, əlkāra-nnet foll ātuḡ ən-kilometra wa nəḡa ḡ-əmis.

Kudet āmḡānnān māss-is n-əmis əd-māss-is n-əlkāra foll ābārāqqa, əyyān ḡnna 'awah, əyyān ḡnna-has: “Kāla!”, ed-ākkīn əlxakəm iyān, bāriš dāḡ I-n-Salāx, meḡ Tayāhāwhawt(?), meḡ tene-re; foll-innin əlxakəm yāḡḡāf meḡān ən-kilometra foll ak-əḡil (āḡil?) dāḡ amāḡal; ed-ḡsiḡən meḡān ən-kilometra foll ābārāqqa, e-hasān ḡlləḡət, e-hasān-ḡlləḡət (AJ yāllāḡāt) ātuḡ n-əlkāra.

Amiri n-āyāf ən-kilometra – Ātuḡ n-əlkāra

Quelques distances – Tarifs de location

		əlqāntar	amis
Tazruk – Tayāhāwhawt(?)	110 km	4f.50	6f.50
Tāmānyāsāt – Tayāhāwhawt	80 km	2f.	3f.
Tāmānyāsāt – Tet	45 km	1f. 80	2f.70
Tet – I-n-Āmāḡāl	80 km	3f.20	4.80

Tet - Abälässa	45 km	1.80	2.70
Tayähäwhawt - I-n-Saläx	700 km	28f.	42f.
Tayähäwhawt - Egädäh	725 km	29f.	43f.50
Tayähäwhawt - Timasinen	70 km	28f.	42f.
Tayähäwhawt - Ti-n-Zawatän	525 km	21f.	31f.50
Ti-n-Zawatän - Gäwgäw	560 km	22f.50	33f.50
Tayähäwhawt - Gäwgäw	1.085 km	43f.50	65f.
Tazruk - Egädäh	810 km	32f.50	48f.50
Timasinen - Tazruk	590 km	23f.50	35f.50
Timasinen - Ti-n-Taraben	640 km	25f.50	38f.50
Ti-n-Taraben - Egädäh	760 km	30f.50	45f.50
Ti-n-Taraben - Ifärwan	540 km	21f.	32f.
I-n-Saläx - Gäwgäw	1.460 km	58f.50	85f.50

(foll äbäräqqa n-I-n-Hihaw(?), d-I-n-Uzzal(?), əd-Kidal, ar Gäwgäw)

No. 89 (29) - Artisans - Inädän

Inädän wi n-äkal waräy wär-kənnin härät färôrän: ar älbarođ kud yäyhäd, mey tärük kut tärräzža, mey təkoba kut tärräzža; kannän ihəbgän wi n-qeden, ət-tzəbaten-näsnät; kannän əlmositän; kannän allay kud yärräzža; kannän teläq; kannän ikassän kud ärräzžän. Ihädän n-äfäras n-allon tağgähän iyärman; as ey-əddin äddunät allon, wəyyäđ ed-äqqaymin dəy yärman, wəyyäđ ed-əgin täbuhäk ġer äddunät, sadawän tiləmmaz-näsän.

Iwəlləmmədän län inädän äğgötten; bäsšan wär-əssenän tihorawen ti kannän näđän, äylâyän-asän hund eklan. Ak-aləs ylä enäd-ənnət wa d ytidaw abädah, ylaggäy-as ayəs-ənnət, yrammäs-as-ədd amis-ənnət, ytaqqän-as tärük-ənnət d-äläkef-ənnət, yfatay-as taftäqq-ənnət, ynaqq-as tilken dəy səlsa-nnet, yğabbäz-as eyäf-ənnət, yğabbäz-as idarän-net, ytidaw d-əs abädah.

No. 90 (32) - Poteries

Ikassän wi n-tälaq, kannänät-tän tzəggayen mey Šet-Äđay (İday?) dəy yärman wi n-Ahəggar. Ed-awynät tälaq ta häddigät, wä-tät-yhəy

ämäḍal, e-tāt-əbdəǧnāt s-aman, e-tāt-särtȳnāt əs-ɣarraǧān ən-tsita meɣ tälumt n-änäle, e-tāt-säxmärnāt ar kəraḍ həḍan meɣ əssa, e-d-əs-əkənnāt tiɣeren ət-tāqqälilen əd-kassān, e-tān-sāŋŋināt dəɣ tāmse.

No. 91 (42) – Colle

Inəḍān wi n-əkāl, kud əɣhālān amukən ən-titar ən-təkoba meɣ titar ən-telāq, meɣ asəraḍ ən-tera, meɣ asəlsi n-tārik s-älām, e-d-əkniin məḍɣar. Məḍɣar, e-tt-əkniin dəɣ əǧel n-erəd ləmməḍān, e-tt-ədrəziin s-aman, e-tt-ərwəyin s-äsəɣer, e-t-səwrin temse ad ɣwəs. As ɣwəs, e-tt-əkəkəsin.

Akəd kuhəmni, kannān d-əs məḍɣar. Kuhəmni, əwadəm ku t-təkma təsa, e-has-t-səswin əddunāt, ənnān ɣnfā təkmo n-təsa.

No. 92 (68) – Teinture

Ahəǧǧar wər-ɣssen teɣəme hullan. Ta n-səlsa, wə-tāt-ɣssen fəw. Ilāmawān, ɣssān azuzɣəf-nəsān(?); ɣssān amukən ən-tədəse; ilāmawān wi həǧǧaynen (həǧǧāɣnen ?) əd-wiy əraynen (ərəɣnen ?), ɣtawəy-tān dəɣ Ayər, wər-ɣssen azəhwəy-nəsān d-əsərwəy-nəsān.

No. 93 (157) – Usage et commerce des peaux

Eɣet wa n-əmaǧor əd-lāmawān wi n-ulli, wə-tān-in-nəzəñhi nəkkəneḍ; nər-ən hullan; nəkann d-əsān tihorawen. Ku tān-nəǧrāw dəɣ Təwat, nəɣhāl-tān, foll-innin nəmīxatār-tān. Ilāmawān, nəkann d-əsān ibyay, nəkann d-əsān iyərǧan, nəkann d-əsān tibwan, nəkann d-əsān ihəktan. Ilāmawān wi n-awa nənaqq dəɣ Ahəǧǧar wə-hanəy-əgdehān.

No. 94 (25) – Laine, poils et peaux

Kel-ulli lān ulli, lān tihatten. Ulli, taləsān-tānāt dəɣ təfsit; taləsān-tānāt s-əlmosi. Kannān əs-həfelān ihuyaf əd-həllumān; sawayān-tān s-Ayər, nazzān d-əs. Hakkān dəɣ həfelān ihəǧǧarən ət-thəǧǧaren. Tihatten, wə-tānāt-tilsin fəw, tayyān təḍuft-nəsānāt tərattək bānnan; wər-əssenān e-d-əs-əkniin hārāt. Təḍuft ta n-muǧar, wə-d-əs-kənnin

härät akəd ənta, ar isäywan ən-tlämen d-əbğa-näsnät əd-huhal-näsnät.

As e-tämmät teyse, eläm-ənnət, kannän d-əs abäyoy ət-täsufra ət-təmhitən, kannän d-əs ihəktan, kannän d-əs tibətyen n-eklan.

Ilämawän ən-thatten, kannän d-əsän igləmäñ, wiyäð lassän-tän, wiyäð fattäyän-tän.

Ilämawän wi n-hənkaç, kannän d-əsän isəlləngä, kannän d-əsän tiwləla, kannän d-əsän tiyunen, kannän d-əsän timäträgen.

Ilämawän n-udadän(?), kannän d-əsän igärwan a däy tağğän teyne d-allon.

Eyet wa n-muğar, kannän d-əs tihəttan, tağğän d-əsnät udi; kännän d-əs iyätəmän; kannän d-əs ahäğa 'a däy əggatän afəzo. Safalän ilämawän, saswen ihäräwän.

Eläm wa n-tesut, e-tt-idd-awyin däy Äday (Ǝday?), əd-wa n-əmdäy. Wa n-əmdäy, kannän d-əs iyätəmän zañhen e-kel-yärman. Wa n-tesut, kannän d-əs tihəttan ət-tefren n-əmnas əd-yätəmän.

Eläm wa n-äbäggi, wä-t-tähe tənfa tağğət. Emer emer naqqän-t äddunät. Eläm-ənnət, sarräçän d-əs tera n-əmnas; meddän wəyyäð sarräçän d-əs tera-näsän, gannen ynfä tähoç.

No. 95 (91) – Tesärke

Tesärke eläm ən-tesut yofälän, lämmêçän, yknâ tafəlt. Tisärkiwen, ägut Ayär a dd-yffal. Kel-Ahäggar salsen d-əs eyran-näsän, kannän d-əs tele däy äsikəl, salsen d-əs akəd kaya-näsän.

No. 96 (35) – Tannage

Tafəlt ta s safalnät çəçən ilämawän, näy tah: äla wa n-tämat, ət-täkormäst ta taräw tabärakkat, d-äğğar.

No. 97 (94) – Briquet – matière servant d'amadou

Äddunät n-Ahäggar, awa s əğğarän temse enäfäd əd-täfärest ət-təžžärt.

Enäfäd, kannän-t däy əlhänd; tafärest, däy ak-ädäg e-t-təgrəwäd däy səwlan (swlan). As yäyhäl äwadəm temse, ed-yəsəwär tazžärt

tafārast, e-tāt-yāṭṭəf əs-dāḍwan-net, e-tāt-ḡwət s-ānāfād, e-t-təḡmāḍ tāmsəy enāfād ət-tāfārast, et-təḡḡāh tazżārt. Tazżārt təkann dəy tāhāmmart ən-tāhle, esəm-ənnət eləf. Et-tāqqədād eḡlāl n-ānələ ad yumas eḡəd; eḡəd warəy, e-t-təḡād dəy aman, e-d-əs-təḡād eləf, e-t-tārbāzād ad yārtḡ; et-təkkəsād eləf dəy aman, e-t-təsənsād ad yāqqar. Et-təḡḡarād d-əs temse.

No. 98 (134) – Droit d'usage du territoire

Iyāhran wi n-Ahəḡḡar, ak-eḡāhār ḡlā məssaw-əs, dəy əmḡad əd-Sāqqāmarān. Tinaḍen n-āmāḍal ti n-āmānokāl. Ak-wiyāḍ dəy əmḡad əd-Sāqqāmarān xaddāmān dəy āmāḍal wa lān. Ihəḡḡarān, edəḡ dəy rān ālxādmāt, e-d-əs-āxdəmin dəy āmāḍal n-Ahəḡḡar ḡmdā. Imḡad əd-Sāqqāmarān, ak-wiyāḍ wār-e-(ā)xdəmin dəy āmāḍal ən-wəyyāḍ, kundāba ḡḡmāy əyyān ḡor məssaw-əs n-āmāḍal; kud ārḍān-as, ed-yāxdəm, kud wā-has-ārḍen, wār-e-yāxdəm: wārḡey hund ihəḡḡarān.

No. 99 (23) – Cultures

Ahəḡḡar ḡlā idəḡḡān wi dəy xaddāmān fārḡan, hund Edālās ət-Tāzruk, ət-Tāḡāhāhwawt(?), ət-Tāmānyāsāt ət-Tet d-Ābālāssa, d-I-n-Āmāḡāl əd-wəyyāḍ həḍnen. Xaddāmān d-əsān erəd, timḡen d-ānələ.

Imuhay wār-xəddəmin iman-nāsān, asāxdəm a taḡḡān. Wi hasān-xaddāmnən amāḍal izəḡḡayān ən-Tāwat d-eklan-nāsān wiyāḍ. Wəyyāḍ izəḡḡayān, tilāqqewen a (ā)môsān dəy Tāwat, wāl-len hārāt, e-dd-asin Ahəḡḡar, ed-əḡḡməyin e-d-əs-sudārān iman-nāsān. Dəy Ahəḡḡar ḡarrāwān allon, ḡarrāwān udi, kannān əlfətāt, tattān. Ed-əzzəyin dəy Ahəḡḡar, ed-siwyin āmahal e-ḍeḍen-nāsān, e-hasnāt-ānnin: “Kudet tāssōfmāt əlfətāt, āhəlmād-d serāy. Kudet tāssōfmāt teyne, ḡaymimāt deydāy. Nākkāneḍ kāla wā-kāmāt-nəkke; awa nəḡrāw derāy, kāla wā-tāt-nəḡrūw dəy Tāwat; as e-nāṭṭəf afārag, nəḡarrāw ālhəḡḡ-nānāy, nəḡarrāw tenāfāk-nānāy; awarāy wā-t-nəḡārrūw dəy Tāwat. Awendāy a hakmāt-nənnā.” – Ere yāssōkālān dəy Muhay əs-Tāwat, e-has-yānn əzəḡḡay wa has-yāxdāmān: “Ēlwəy-i-d tamāṭṭ-in.” – E-has-yānn Āmahāy: “Āḍmānāq-qāy, kudet tārdā; kudet wār-tārdə, ənta a ḡssānān.”

Izəggayān as əzzāyān dəy ākal, ed-ākkin ifālan; efāli, sədisāt tful a ȳtumas; ak-azəggay ed-yāṭṭəf əyyāt, e-tāt-yāxdəm y-Āmahāy wa tāt-ȳlān. Dəy təgrəst e-has-ȳsānyəl dəy āfārag-ənnət erəd ət-timzen; dəy əwelān enāle. Tenāfāk n-əzəggay yor Āmahāy məss-is n-āfārag: dəy təgrəst aḡāḡḡi, dəy əwelān teyāert. Āmahāy ed-yākf y-əzəggay aḡālhim ət-tāyfəst. Ifārgan, wiyāḍ lān-tān həggarān, wiyāḍ lān-tān kel-ulli, wiyāḍ lān-tān Sāqqāmarān.

Tallit ta n-mayyu a dəy ȳfarrās erəd dəy Tāmānyāsāt. Ewa d ȳfarrās erəd, ak-ahāl ed-əddukkəlin zəggayān, ed-əfrəsin erəd yor əyyān; as əfrāsān, ed-ākknin ikəmmusān windəy n-əḍhanān, wi s yāddobāt (yāddobāt ?) aləs aggay-nāsān, e-tān-səddəkkəlin dəy ādāg əyyān. Ed-farrāsān s-əmrāh (CF əmrīh, i.e. əmrəh?); wār-ȳfarrəs erəd ar meddān, wārḡey tiḍeḍen. Ed-əyyin erəd sənātāt təmārwen n-āhād ad yāqqar; ed-əddukkəlnāt tzəggayən dəy təyāryārt, ed-ārzināt erəd, ārummu (CF arəmmu ?), e-tt-āndw̄nāt ȳll-āhin e-tāyāryārt, tihəmmaren, e-tānāt-əddukkəlnāt ammas ən-tāyāryārt. Ed-yahəl əzəggay, məss-is n-allon, ed-ȳsəddəkkəl izəggayān, e-dd-asin, ak-əyyān ȳwāy ādanə-nnet, ed-əddin allon, ed-sənkərin teyārit foll-as, ad ȳkən tidawt. Ed-sənkərin tizəggayən; e-hasnāt-ənnin: “Zuzzārmāt! Zuzzārmāt əs-tsəyyen!” Ed-zuzzārnāt, abət e-tt-yawəy aḍu, allon ed-yāqqaym dəy təyāryārt, e-t-zəzzəḡnāt; a həddiḡān (həddiḡān ?), e-tt-āḡin dəy əbroyān. Ed-uḗanān allon foll sām̄mosāt tful, əyyāt ti n-əzəggay, ākkoḗāt ti n-məss-is n-āfārag. Məss-is n-āfārag ed-ȳtwār allon-nnet dəy ḡārwan wi n-udadān, e-tān-yaw̄y s-ədrar, e-tān-ȳffār, e-tān-ȳsəwār iblalān məqqōrnen.

Asəggəfār(?), wā-tt-yāḍes āwadəm wa wārān-t-ȳle; ak-āwadəm wār-e-yāḍəs asəggəfār ən-wa həḍān. Kundāba āwadəm yāssōkālān (yāssōkalān?, cf. ^Dyāssokal) a tt-yānyə laḗ yosa asəggəfār n-ānyə-s, ȳkkās d-əs awa he-yāks; ed-ȳḡəl, e-has-ȳlləyət (AJ yāllāyāt), e-has-yānn: “Nāk, kāla wār-okerāy; oseḡ-ədd əlləyey-ak as əkkāsāy awa 'əkšey dəy əsəggəfār-ənnāk; bāššan, kāy, əḡəl, āyləy asəggəfār-ənnāk; tək̄yədād hārāt-ənnāk; uksaḍ e-hi-yāhrəy āwadəm əyyān həḍān, ed-yakār.”

No. 100 (122) – Puits – Unan

Äddunät kud äyhälän eyeh n-anu, ed-äddukkälän, ed-armin anu dāy ädäg wa dāq q-ordän; ed-äkkın ewa d ənmaragän yāhran, mey atāram-as. Ed-äqqahän əs-tāzoli yĥ-ēt əsäyer, esəm-ənnət clāwäg, mey allay, mey agälhim kudet yll-e (yll-ê ?). Ak-iyän ed-yāyāh əssayät əyyät; ed-yġmäđ, yġġāh əyyän; ed-äġın tesänıt mey ahāġa, e-d-əs-äġın exmal mey ihəllumän, e-tt-ätṭəfin əssın meddän, ed-rakkābän amāđal əssınkārän teyārit; wıy äđđāhnen, e-hasän-ätṭəfin wı hāđnen. Kudet əġrāwän atrum, ed-äyhın; ku tən-yewāy d-əs əsäli, mey efärtäs, e-tt-äyyın; wäl-len tāzoli ta s e-(ä)rızın esäli.

Kudet edähi a dāy äqqahän anu, näyän-t yṭıbrəzzıt, e-dd-awıyın ifəġġagän ət-tullult, e-t-taqqänän äqqahän-t; taġġän ifəġġagän sawarän-tän tullult; ad ykən anu, ad yawāđ uyun emı-nnet. E-has-äġın afolän, sassän, saswen.

Unan wı n-Ahäggar ġäzzülän, wär-həġrətän. Ere yāyhälän eyeh-näsän e-tän-yāyāh. Unan wı n-Ahäggar, äġut-näsän äzēdän; hund əyyän əyyän aman-näsän səməmän(?) mey kusāmän.

Ahäggar wär-yəsāyləy ıġudar y-unan; e-tän-yāyy älخال-dıh, mey e-tän-səwrın ifəġġagän foll mawän, äksôđän e-d-əsän-uđun muġar. Kudet yođa ämaġor dāy anu a tt-ıdd-osän äddunät yämmüt d-əs, ed-zuġhın eklan mey erk-aytadəm anu, e-d-əs-əkkəsän tamäysoyt, e-tt-əskəwän, ed-sänyəlin aman dāy tənere, e-d-əs-takkäsän amāđal ad ızzaġän aman.

Ahāl wa yāzzarän, kud äbokän (äbökän ?) äddunät ed-äyhın anu, ed-äktın y-änəsləm iyän, ed-äyhın; as ewāđän aman, kud amāzzay ı yäġġên, ed-äyrəsın e-tələmt takute, kudet äddunät dārūsnen, ed-äyrəsın y-ulli. Anəsləm wa yämmütän as əkkatän, wa yddärän e-has-awıyın takute, e-has-tät-äkfın.

No. 101 (135) – Interdiction des vallées

As yġa äkäsä dāy Ahäggar, amänokal ed-yäqqən amāđal wa yksän; iyāhran wıy äqqännen, wä-tän-e-yġġāh ämaġor wäləyyän kundāba ’ämāzzarug; wä-tän-d-e-yymmäy ämāzzay, ad awđın əşkan-näsän, ad yāññ äfāzo-näsän, a tt-äwtın äddunät. Näy warāy a s yṭahawal “uyun” n-amāđal. İyāhran a wärän-yäqqen, ere yāyhälän uġuh-

nāsān e-tān-ŷġġāh. Wiy āqqānnen, as ewāḍān əškan-nāsān, ȳwāt āfāzo-nāsān, e-tān-yar āmānokāl. Amānokāl as yāqqān iyāhran, ed-yānn y-āddunāt: “Iyāhran windāy āqqānān. Ere tān-ŷġġāhān yādłām. Kud oscy tēla tādān d-əsān, kudet tellāmen, ed-āyrsāy y-əyyāt, kudet ulli, ed-āyrsāy e-sāmmosāt mey mārawāt.”

Akəd häggarān wār-təġġəhin eḡāhār wa yāqqānān (yāqqānān?), wā-t-təmmərin wāla umur(?). Kud ȳmmār āwadəm eḡāhār yāqqānān, as t-yohāz, ed-ȳstāy tēla-nnet, a tt-ȳžžār, yāksōḍ e-tt-ānyin āddunāt.

As yāmēra (yāmēra ?) āyāhār, ere yāyhālān uġuh-ənnēt(?) e-tt-ŷġġāh: yolā 'ere tt-ȳlān d-ere wārān-t-ȳle.

No. 102 (7) - Graines diverses

Āddunāt wi n-Ahäggar tamādān afāzo; ed-awyin ahāġa, ed-səwrin (e-t-səwrin ?) ifaddān-nāsān, ed-ārməsin ašək wa n-āfāzo, e-tt-āwtin əs-tāborit ad yābbākbāk allon dāy āhāġa, ed-ākkin ašək iyān hādān; as yātkār āhāġa s-allon, e-tt-awyin, e-tt-ənfərin(?) dāy əbroy.

Ullul, ed-ākkin tullult ta ȳha (ȳhā ?) ullul, ed-āknin abroy əs-malṭe (AJ malṭi), e-tt-āqqənin dāy erawān-nāsān, ed-ārməsin amrāh (amrəh ?), et-talāsān ullul, e-t-tagġān dāy əbroy ad yātkār; ak-āwadəm ȳlā 'abroy-ənnēt. Ed-ākkin tullult iyāt māqqārāt e-tāt-takakalān əs-ḍarān-nāsān at tēlkəs, tilmaḍ; ed-əfsərin foll-as ullul, ad iyār; as yāqqor (yāqqōr ?), e-tt-āġin dāy əbroy, e-tt-āwtin əs-tboriyen, abət e-tt-ānḍəwin, ullul e-tt-āġin dāy ġārwan.

Ġammāyān tayāṭtuft edāg wa tāha (tāhā); ġammāynāt-tāt təklaten, āqqahnāt-tāt. takkāsāt d-əs allon.

Ullul, taddān-t dāy tende, kannān d-əs tarāwayt; mey sartayān-t ət-teyne, kannān d-əs tarkyt (tarkit ?).

No. 103 (45) - Jusquiamme - Efālāhlāh

Ašək wa n-āfālāhlāh ȳtagġ tetṭawen tiyāḍ ti häggāyānen, tiyāḍ ti māl-lūlnen. Tattān-t hənkaḍ d-ulli, ȳsādārat-tān; ku tt-ȳkša āwadəm, e-tt-ŷġġāh alhin, mey ed-yāmmāt fāw. Bāššan asāfar-ənnēt udi: ku t-təsəswād āwadəm hik dendāy d ȳkša efālāhlāh, ȳnf-ê; kud wā-tt-ȳlle 'udi, isan. Tidəḍen təyyāḍ tattānāt d-əs a-(ā)nḍārrān foll-innin ed-āddārānāt. As t-əkšānāt, əswānāt udi; kud wāl-lenāt udi, wā-t-təttināt fāw.

No. 104 (93) - Oseille sauvage - Tanäsmimt

As yġa əng̃y (CF əng̃i) dəy Ahəggar, e-d-əs-əd-wəlin əškən; awa yəğğən dəy əškən-net tanäsmimt; ed-umasən ədrarən i həggāyən əs-tāwəryalt. Wā-tāt-təttin əddunāt; imuġar d-ulli tattən-t, sadərat-tən hik. Tenbe-nnet təzzā a-(ə)ndərrən. Kud əğrəwən-tāt əmnas d-ulli, ed-əknin tadənt.

No. 105 (99) - Aḡəllaššəm

Aḡəllaššəm, ənta 'ašək kəwālən ȳlā ihəggarən olānen d-aharən hānāt ḡayen; ġannen əddunāt aḡəllaššəm ȳnfā torna ta n-təsəmḡe. E-t-tənkāḡād, e-t-təffārad y-aḡu, e-t-təfsārad dəy əḡāg ȳhā efi, ad yəqqar; e-t-tərməsād, e-t-təğād dəy teyne, mey dəy əliwa, mey dəy əsink, e-t-tākšād, et-təbrubərud, tuksāḡād aḡu, e kəy-təğməḡ tide; et-tāhwəyād s-udi. Aḡəllaššəm, e-t-təğrəwəd dəy Ātəkor; wan Ātəkor ar Arak ȳh-ê. Imnas wā-təttin.

No. 106 (163) - Baies du jujubier sauvage

Ašək wan təbəkāt ytarāw teyne həggāyāt esəm-ənnət ibəkātən; ibəkātən əkrōrəyən (əkrūrəyən ?), i məḡrōyən, naḡḡən dəy əməwan, e-tən-amdin əddunāt, e-tən-əddin; eḡel-nəsən ȳnuffūw ibəraḡən wi məḡrōyən (məḡrōyən ?) kud ohālnāt tsatten-nəsən. Eḡel warəy sartayən-t əddunāt d-əḡel wa n-ənāle, tattən-t. Ibəkātən, e-tən-amdin erk-aytadəm, e-tən-sədwin, e-tən-ətwərin dəy ġərwan.

No. 107 (53) - Chiens - Iyāḡan

Əddunāt wi n-Ahəggar karrāhən iyāḡan (əyyāḡan ?); wiyāḡ wāl-len wāləyyən; wiyāḡ lān əyyən; wiyāḡ lān əssin; dərūs ere ȳlān kəraḡ. Iyāḡan tiwsaten-nəsən kəraḡāt: wiyāḡ ibərḡah, lān imzadən; wiyāḡ oskatən, wāl-len imzadən fəw, surādən; wiyāḡ ixumay, wər-əmosən oskatən, wər-əmosən ibərḡah. Əddunāt ġaddālən s-əsən əmdān, taḡəzən ulli əd-hānan əmdān. İlāmawən-nəsən təššəm i həggāyən;

wiyäḍ d-əsän i mällôlnen, wiyäḍ i zäryâfnen. Naqqän udadän, naqqän ibäggan; oskatän naqqän inerän əd-hənkaḍ. Iyăḍan wiy oläynen hullan hund wi n-Əššäyanba d-Arabän wär-hen Ahäggar. Iyăḍan wi n-Ahäggar, wiyäḍ tagäzän ehäre dəy äbäggi, wiyäḍ wätän-tähe tənfa fāw, ar tattän äddunät. Iyăḍan, naqqän-asän məssaw-sän ihulelän, zakšen-tän d-əsän. Hakkän-tän teyne, hakkän-tän äsınk, hakkän-tän ax, hakkän-tän isan əd-yasan. Awadəm kud yra eydi, yzañh-e yor wiyäḍ; bəššan ğannen wiyäḍ xărām ätuġ-näsän; wiyäḍ ğammäyän aykar yor äddunät, e-tt-əkfeḍin yor man-näsän ad ydwəl.

No. 108 (83) – Antilopes

Äkal waräy n-Ahäggar, tawäqqast ta s ytahawal edäri wä-t-tähe; taməllalt təh-ê dəy dāggän wəyyäḍ; tidäraten əd-tməllalen, äġut Aḍay d-Ayär. Axxu (CF axu) täwnafed a yāmos (yāmôs ?), ikallän wi n-Äḍay (Əḍay?) a yha; äkal n-Ahäggar dărūs d-əs axxu.

Inerän hân Ahäggar; Atäkor n-Ahäggar wä-t-hen fāw, wär-təzzəyın ar edäġ wär-täha təmat d-əbsäy; tazzaýän dəy Tähälyə, əd-Wa-Hälläġän, ət-Täfädäst, d-Immider. Äddunät wi länen älbəroḍän tayäsän-tän, naqqän d-əsän a yäġġên; eydi wa n-älelli yrammäs-tän, wiy äbbuddälne wär-rəmməsin härät.

Ezäm, ənta 'a dəy kannän çyran dəy Äḍay (Əḍay?) d-Ayär; sattäyän-tän dəy äwelän; eläm wa n-äner wä-d-əs-ykənn äyär, wä-d-əs-kənnin ar aġlem meý tamhit; eri-nnet, kannän d-əs tefren.

No. 109 (85) – Gazelle – Ahənkäḍ

Atäkor, hân-t hənkaḍ dărūsnen; dəy äbada elwân. Dəy äbada, emer emer et-təhannäyäd ihənkaḍ tumasän sām mos, meý səḍis, meý əssa; as nəyän äddunät, ed-ärwəlin dəy ämäḍal fărôran, ed-awnin dəy ilyi. Tawäqqast ta s ytahawal tedämit, Ahäggar wä-t-tähe; təhâ Aḍay d-Ayär, d-Äġärew. Eläm n-ädämi iy äräyän dəy təhoýe; iskawän-net wär-olen d-iskawän n-ähənkaḍ, äzzälän, wär-äkränbəyän ar a-(ä) nḍärrän.

No. 110 (84) - Moufton - Udadän

Udadän elwân däy Ätäkor, foll-innin tamäzzoq-näsän adrar; wiyäq ogdân əd-heçän; iskawän-näsän hund wi n-akrarän, bäsšan həğrətän huhârän (huhârän ?). Gaddälän-tän äddunät. Atäkor, hân-t kähman, tağğähän-tän udadän əs-häçän ən-təfsit, tayäsän-tän äddunät, naqqän-tän; wiyäq lân ikähman-näsän; ak-äwadəm wär-ynäqq däy äkähäm wa wär-yle. Kud yos-ädd äwadəm yänya 'udad däy äkähäm ən-wiyäq, wä-tt-e-yräh; wär-e-yräh ar eçäf ət-täğəhot d-adanän; eläm əd-san, e-tän-yräh məss-is n-äkähäm. Kud məss-is n-äkähäm yssenkär əyyän, yinna-has: "Əgəl, äny udadän däy äkähäm-in", ed-yäny udadän, e-tän-yawəy əs-məss-is n-äkähäm, ed-užanän, ak-əyyän ylâ ayil. İyähran wi n-Ätäkor əd-wi n-ämäçal n-Ahəggar ymdâ, d-ədrarän ət-tnariwen əmdän, naqqän d-əsän äddunät tawäqqast; ere yänyan härät, i-nnet, kundäba 'ikähman, widi wä-tt-yllëy ar əs-məssaw-sän.

No. 111 (90) - Pièges

Əlxənəyyät, təzoli a däy təkna; rammäsän d-əs ahdal (CF ahädal) d-äbäggi d-əxorhi.

Tändärbat təkna (təkna ?) däy äläm n-ähənkäç wärän-yofel. E-has-äknin teçt, ed-əttəlin foll-as härät n-əsor, e-tt-äğin ammas n-äbäräqqa; e-has-äknin tāborit məqqärät, e-tät-äqqənin d-əs; ed-äknin härät n-anu ändärrän, e-has-tät-səwrin afälla, e-tät-səwrin härät ən-yärrağän, e-tät-äyyin; ad yas ähənkäç e-tät-yäkakäl (= -yökukəl) s-äçär mey tayət, e-t-tärməs, ed-yahəl, tāborit təgğat-t däy ärori mey idarän, mey eçäf, ad yuçu.

No. 112 (57) - Taskomt "Crochet à lézard"

Taskomt, e-tät-äğin äddunät däy tāborit sädîdät, wär-təhuhär, təzçal hund allay. Taskomt et-təkən əs-təzoli; təkîränbäy, ymsäd (ymsäd ?) ämi-nnet; e-tät-yəsəntəm änäç foll tāborit s-ənəsmər. Taskomt e-tät-yawəy ere yğammäyan igəzzäramän hund eklan əd-bäraçän. Ed-asin agəzzäram yhä anu mey täyayit, ed-zuğhin taskomt, ed-ärkəbän agəzzäram.

No. 113 (96) - Phacochère - Āzobāra

Kut təkkeḍ Aḍay, et-tānyād axxu (CF axu) wa s ȳtahawal āzobāra; ənta 'i bāzāwān, timāzzuḡen-net olānāt ət-ti n-āyhed; ȳtatt tālaq, ȳtatt ikewān n-əlkād; tihālaten-net i hāḡrōtnen hullan, əḡmāḍān dāy āmi-nnet. Āddunāt ḡannen āzobāra xārām, wār-ȳtəməkši. Meddān n-Āḍay (Ēday?) wā-t-ḡəddəlān fāw; wār-tāqqənān tānḍārbaten-nāsān ar e-hənkaḍ əd-nerān, d-udadān, əd-dāman.

No. 114 (82) - Autruche - Anhel

Eḡəḍeḍ iyān hāḡrēn, ȳlān eri hāḡrēn, ȳlān iḍarān hāḡrōtnen, ḡannen-as āddunāt anhel. Inhal hān Aḍay, hān Ayār, rammāsān-tān āddunāt, takkāsān ifrawān-nāsān, zañhen-tān, āylān; kaffāḍān-tān āddunāt wi n-Ayār.

Ȳrū (AJ yārū) 'āddukkālān əḡḍaḍ əmdān. Ēnnān: "Kud ȳra Māss-ināy, tufat en-nəggəd." - Ekāhi d-ānhel ənnān: "Ȳrā (ȳra ?) Māss-ināy wāla wār-ȳre, en-nəggəd!" - Tufat igḍaḍ əmdān əggādān: wār-yāqqim ar ākāhi d-ānhel, wār-əggedān. Ȳnna ānhel: "Ē Māss-ināy, kāy wa hi-tāt-ȳkkāsān dāy ta n-əfrawān a hi-tāt-ȳḡān dāy ta n-ḍarān!" - Māss-ināy ȳkfa anhel azzal yārñā ak-hārāt, yārñā amis, yārñā ayəs. Ekāhi wār-ȳtter əs-Māss-ināy fāw, wār-ȳḡrew hārāt asāled cwet n-āyore, wār-ȳḡrew tegget, wār-ȳḡrew azzal.

Ākal n-Ahāḡḡar, wā-t-hen ənhal. Iwətyan wiyāḍ ərūnen (AJ ārwanen), nāyān āddunāt inhal wiyāḍ dārūsnen dāy Tāfādāst. Atākor n-Ahāḡḡar, anhel wā-tt-ȳhe fāw; akəd axxutān (CF axutān) āḡḡōtnen wā-t-hen; ihulelān hān-t.

No. 115 (81) - Hérisson - Tékānesit

Axxu (CF axu) iyān s ȳtahawal tekānesit ȳhā Ahāḡḡar; imzadān n-ālām-ənnnet isənnnān a (ā)mosān; as t-yārmās āwadəm, wā-has-e-yāyrəs kundāba ȳḡ-ē dāy aman, ed-ȳḡmāḍ āyāf-ənnnet, e-has-yāyrəs. Tekānesit tinkəmmut dāy man-net at tumas hund takrikāra; ku tāt-tənāyād, et-tānnād tāmmūt. Wiyāḍ tattān-tāt, ḡannen isan-net ənfān tazzaq; ḡannen wəyyāḍ ənfān akəd tākma kut tāha tāsa.

No. 116 (92) – Porc-épic – Emäyāy

Axxu (CF axu) s ȳtahawal emäyāy yogdā (CF yogda) d-teyse meḡ daw teyse; wār-ȳhēy Ahāggar, ȳhâ Aḡay d-Ayār, yelwâ d-əsän. Ku tt-ȳstāy āwadəm, e-has-ȳwār ayil əyyän, wā-has-ȳləkkəm ar ȳwâr-as ayil əyyän ad ȳġġāh anu-nnet. Ku t-tärmäsād, hân-t san āžēdnen. As t-əssärmäyän äddunät, yohâl, ȳġġar-tän əs-sənnanän; ak-ahäl ȳtiyəddur s-əsän äddunät, olân d-allayän. Isənnanän wi n-ämäyāy taġġän-tän äddunät dəy triken; asənnan iyän n-ämäyāy kud ȳha tärík, ənnän tärík wār-e-tärrəzz. Wiyəḡ ġannen: kud ȳha tärík, ȳtawäy-d tiləmmaz.

No. 117 (86) – Gerboise – Eḡāwi

Axxu (CF axu) iyän s ȳtahawal eḡāwi, oġārän ḡarän-net tihiw-ənnet, wā-tt-ȳrəmməs ar eydi wa yolāyän; eḡāwi yāḡarrän seh əd-seh; ȳtagġād, ȳtisbəkkit foll ämällāwäy-ənnet. Ȳkann anu-nnet dəy əsāwāl, ȳkann emi n-anu kārrožän, e-tt-ȳnḡəl, e-d-əs-yäqqaym; ku tt-ȳssärmäy hārät əyyän, e-tt-yäyy, ed-ȳkən əyyän hāḡän. Emer iyän ȳtumas i mällän, emer iyän ȳtumas i häġġāyän, emer iyän ȳtumas i bāžāwän, bāššan tāsa-nnet ti mällät abādah. Eyāf n-ämällāwäy-ənnet i sätṭāfän, ȳlâ imzadän häġrôtten; ilagġän-net häġrôtän, akəd zimzimän-net.

No. 118 (79) – Souris – Ākotäy

Ākotäy, ənta iy ändārrän; eläm-ənnet i dälāyän; ȳtatt isumad; ȳtaġġāh ikəbran (AJ ikəbran?) əd-hānan; ȳkann anu-nnet dəy ammas n-ähän; ȳsanxar isəlsa kud ȳsräy d-əsän aḡu n-āġel. Äddunät kannän-as əlxənəyyät dəy təzoli, e-d-əs-āġin hārät n-ämākši, e-has-äqqənän, ed-yas ȳor əlxənəyyät, ȳtagġād wāla a foll ȳssän, a d-əs-tänn “säqq”, yättärmäs. Emer iyän təzoli tərəmmäs-t dəy eri, emer iyän tərəmmäs-t dəy äḡār, emer iyän tərəmmäs-t dəy täyət (təyət?), emer iyän tərəmmäs-t dəy ämällāwäy.

No. 119 (123) - Tarente, gecko - Temätäqqäšt

Temätäqqäšt axxu (CF axu) iyän ytağğähän ifəğğagän d-əblalän ət-tyähmen əd-kəbran (AJ ikəbran?); tolâ 'ət-tämäkalkält, bəššan toğâr temäkalkält; täsa-nnet ti mällät mey ti bähäwät, tetṭawen-net äzîrəggätñät; as tənäy əwadəm, emer iyän et-tağğ “dgl, dgl”. Temätäqqäšt wär-təddid äddunät.

No. 120 (88) - Tewant

Yll-ê axxu (CF axu) iyän ändärrän, yolâ d-ägäleh wa (ä)ndärrän, ənta 'i mällän, ylä idarän häğrötñen, ylä iskawän hund wi n-ägäleh, esəm-ənnət tewant. Kud yewän əwadəm, ğannen: “Ed-yäyyawän dəy täsa-nnet”. Kälä wär-yəddid äddunät.

No. 121 (78) - Loups peints d'Afrique - Cynhyène - Taysit

Axxutän (CF axutän) wiyäq s ytahawal tiyəss, yrü (AJ yärü) hânät Ahəggar. Sattäynät äddunät, tattänät imuğar. Kud näynät əwadəm ystäf tākoba, e-tt-awäqñät ewa d yllâ. Kud näynät iyät d-əsnät yğmät-ṭ-idd əhni (ähni?), e-foll-as-äqçəlnät, e-tät-äksinät. Ku tənät-yñäy əwadəm wa wärän-tänät-yzzey, ed-yänn: “Awarəy iyäqan”. Kudet yäqqim yñabbäs-asnät amäqal, e-tt-äyyinät, ed-əgəlnät; kud yssəlfäy d-əsnät, e-has-äylänät, ed-äyhəlnät e-tt-äksinät faw. Ahäl iyän əksänät ulli n-Säqqamarän äxräkñen; ahäl iyän əksänät ässin muğar n-Ätisi(?) ägg-Äməllal. Ahäl iyän əstäynät Älxaz-Buya(?) ägg-Älxaz-Xamma; Ysisäğğäl imuğar-ənnət äxräkñen a tənät-yosa; kälä wä-tt-ykkes d-əsnät ar amis-ənnət; yos-enät (CF yos-ənät) əs-tərut dəy əwelän, dəy Täfädäst; wä-tt-əsteynät hullan foll-innin täkkûs täfuk.

Iyän dəy häggarän yähorät (CF yhorät) tiyəss ad yosa anu-näsnät, hânät-t ärtäynät əd-məddan-snät; yäqqäl-d, yñna y-äddunät: “Əndawät! E-tänät-näkk!” - Ənnän-as: “Mani d əllänät?” - Yñna-hasän: “Hânät Tizäləyen.” - Ənnän-as äddunät: “Wä-tänät-e-nas; bahu-nnäk!” - Äqqimän äddunät, oyyän-tänät.

Atäkor n-Ahəggar, dimardəy wä-tt-osenät tiyəss faw; Tefädäst a tağğähñät; ğannen akəd Wa-Hällägän emer əyyän. Aridal d-äbäggi elwän dəy Ahəggar ymdâ. Ebäggi 'ytatt ulli abädah.

Awätay iyän Emäyāy äg-Sidi-Moxämmäd yässôkäl (yässokal?, cf. ^Dyässokal) dāy Tāfādāst ta mällät, ad yosa dagg Āġälch, yāmhāyyāt ət-təyəss äkkozāt, kāradāt tuntawen, əyyān eyy. Ĕkkānāt-t-id. Yġgād amis-ənnēt, yġkās aḡār-ənnēt (aḡər-ənnēt?) yolāy tārik; yāzzār-əd sār-əs (sər-əs; CF rare = s-əs) äysi, ywāt-t Āmäyāy əs-teffart n-äyet dāy udəm, yāznāhlām, ystāf Āmäyāy tākoba, ywāt-t dāy ārori, yoḡa; ārwalnāt təyəss. Ynkād eḡāf-nnet, yewāy-t-id s-āmāzzay wa n-Āhîtaḡāl dāy Tzālayen. Eḡāf-ənnēt i māqqārān; hund wa n-eydi, bāššan yoġār wa n-eydi; emiy i sātṭāfān, ynsār, yāmēra hullan; timyas-ənnēt hund əsāmmahəd; tihālaten-net ti māqqōrnen äkîrānbāynāt, əmsādnāt; timāzzuġen-net hund ti n-karuš; teṭṭawen-net hund ti n-eydi, ti māqqōrnen; izimzimān-net hund wi n-eydi; elām-ənnēt iy ārāyān dāy tāroye ta häggāyāt; tiyād d-əsnāt, hānāt-tānāt tətəbāqqa mällōlnen wār-āmunnāt hullan; imällāwāyān-nāsnāt wārān-tān imzadān hund wa n-ābāggi; askarān-nāsnāt hund wi n-eydi, akəd ādārih-nāsnāt, bāššan yoġār wa n-eydi; tāhut-nāsnāt “vuh, vuh, vuh”, wārġeḡ hund ta n-eydi “rrr, häb, häb, häb”. Ytahawal-asnāt tiyəss, ytahawal-asnāt tihānšiten; esəm-nāsnāt wa n-tidət tiyəss; esəm wa n-thānšiten awal n-eklan (tehātīt); esəm-n-eydi dāy awal-nāsān ahānši (AJ ehānši); äṭṭāfān-t Muhay, ġān e-tyəss esəm tihānšiten. Tiyyəss wār-olenāt əd-ridalān fāw; āridal foll man-net; tayšit foll man-net.

No. 122 (27) – Minéraux

Imuhay əmdān taġġān tazolt e-teṭṭawen-nāsān; meddān taġġān-tāt emer emer, tiḡeḡen abādah. Tazolt tāhā 'Ahāggiar; tāhā Tāzōlāt, dāy āyāhār wa n-I-n-Āsānġāl; wiyād tawāyān-tād-d dāy Āḡay (Ĕḡay?), ənnān ta n-Āḡay (Ĕḡay?), ta tāhāt eḡāhār wa n-I-n-Abalān, a yūfān. Tazolt ezed a taġġ; äddunāt wiyād zikmuhān-tāt (= zukmuhān-) foll əblal.

Ahāggiar, yġh-ê oksəm, d-āzarif, d-āwāḡis (AJ?), ət-tāmāġhoyt ta təzahwayāt ihəktan.

Oksəm, taġġān-t dāy taba wi ġammānnen əd-wi sarrāyenen.

Āzarif, taġġān-t e-tākmu (= tākmo) n-teṭṭawen, safalān d-əs eyet; ilāmawān wi häḡnen, wā-tān-sifilān s-āzarif.

Awāḡis (AJ?) asāfar n-āhəyyoḡ (āh̄yoyḡ ?) ən-muġar. Ahəyyoḡ as yġhā āmaġor, e-tt-āhwəyin s-udi meḡ āhatim, ed-səwrin ahāway

awāḍis; meḡ ed-āḡin awāḍis dāy āx wa ḡslāyān, e-t-səlsin ahəyyoḍ. Awāḍis ḡhā 'adrar wa n-Ilaman.

Tesəmt ta tāhosāyāt, Amāḍyor a tāhā. Ahāggar tāh-ê tesəmt dāy dāggān wəyyāḍ; bāššan wār-tāhosāy. Ta n-Sālboroq(?) tāḡôḍāy, wār-toley. Amāḍyor, ənta a tawāyān Kel-Ahāggar s-Ayar.

Tamāḡhoyt, zahwayān s-əs ihəktan; wār-kənnin s-əs ar awendāy.

Tefātəst tamôš hund ablal; ənta ti hāggāyāt, ləmməḍ. Ġarrāwnāt-tāt ḍəḍen foll səwlan (səwlan ?); e-tāt-ətkəlnāt, e-tāt-awḡnāt; e-tāt-zukməhnāt (CF zəkməhnāt) foll əblal, e-tāt-salsenāt y-udmawān-nāsənāt; ḡannenāt tənḡā tāfuk.

No. 123 (62) - Eaux de l'Atākor-n-Ahāggar

Ahāggar, ḡh-ê 'āyāhār esəm-ənnət I-n-Dalaḡ, i hāḡrēn., hān-t aman āḡḡôtnen. Aman-net wi hānen Atākor, esəm-nāsān Āfilal; ohālān, əmôšən tegārt, wā-tān-e-ḡtiba fāw. Kud əmməndān aman wi hāḍnen dāy Ātākor, wi n-Āfilal wār-təməndun fāw, əllān-t abādah. Kud ihāḍan wi n-āwelān ḡfāl āwadəm Tamānyāsāt, ḡkka aman wi n-Āfilal ar ed ḡnsa, ḡkl-in (CF ḡkl-în) əs-tārut. Ġer Āfilal d-Ilaman ahāl yolāyān. Ġer Āfilal əd-Tāyāhāwhawt (?) ahāl yolāyān, meḡ yokāy s-a (ā)ndārrān. Wār-āddôben āddunāt ed-āknnin ifārḡan dāy āḍāḡ wendāy, təkārze a ḡḡa, yāylāy-as āzāru ayil wah d-āyil wah.

No. 124 (98) - La soif dans le désert

Kud āddunāt hān (hān ?) tenere a tān-yānyā d-əs fad, kud lân (lān ?) tellāmen, e-tānāt-āzzəḡin, ed-āswin ax yākkūs, ed-əbrubərun dāy tele, ed-ānsin; as əy-ənkərin, wār-e-(a)frəyin e-fad fāw. Ax yākkūsān ḡnfā fad. Kud wāl-len tellāmen, wāl-len ar imnas, ed-āyḡəsān y-iyān d-əsān, ed-ārməsān ahni, e-tt-āḡin dāy ābāyoḡ; ed-āzmun esāk, e-tt-āḡin dāy āššāš meḡ xayki, e-tt-āzmun, e-tt-āḡin dāy ābāyoḡ; ed-silyin abāyoḡ dāy tele, e-tt-āyyin ad yismaḍ, e-tt-āswin, ed-āttəsān.

As əy-ənkārān dāy eḍəs, ed-ismaḍān ulawān-nāsān; kudet əswān-t yākkūs, e-tān-yāqqəd hund temse. Kud amis yāynāy s-aman, ed-yātkār əssin əbyay ḡer əsāk d-āhni; kud amis ḡkka a yāḡḡēn wār-ḡswe, wār-e-yātkār wāla 'abāyoḡ əyyān.

Kud wāt-tələd ibyay, tækkêd äkal iyän yuğóğän (CF yúğægän, AJ yuğägän), tələd imuğar, et-tärməsäd iyän d-əsän, as e-täwräd anu, e-t-təsəswäd ad Ƴkən tesäse, e-t-tärməsäd, e-has-tədbäyäd, et-təmhələd. As käy-e-yawäd fad, e-has-täyrəsäd, et-tækkəsäd aman wi hänen täsa-nnet, täğät-tän dəy əbyay-ənnäk, e-tän-tasäd häddiğän; wär-täkkuläd ahni faw, foll-innin aman hân täsa-nnet äğğötne. Et-tədbäyäd y-əmis foll-innin wär-e-yärr ağli. Āwadəm as yäffūd hullan, ed-siwəlnät tmäzzuğen-net, ed-änninät “zūu, zūu”; ed-iba as Ƴhannäy hullan. Kud yäqqīm, ed-yiğal ənta yärrigäh; kud yärrigäh, e-t-təgrw təmätättäyät, ed-Ƴhannäy tisarrağ ti mällolnen əd-t-ti häggaynen ət-ti sättafnen; kud Ƴswäd dəy äğənnə, ed-Ƴhannäy hund itran əs-tərut; kud Ƴswäd dəy əməğal, e-has-yumas əməğal i häggäyän Ƴmdā.

No. 125 (47) – Astronomie – Guide

Emäner, yūf wa Ƴsänän itran ehäd, ad yifaw Ƴzzây-tän; as e-Ƴnəy aməğal, Ƴzzây-t s-ehäd wär-yäkkul tihay wəla äfa n-əyor. Emäner, äddunät ənta 'as lakkämän; kud yäxräk, ənta; kud yäzzäl, ənta. Emäner Ƴmdā, Lənkəšəm as Ƴtazzäl s-ehäd. Äddunät əmdän əssänän Lənkəšəm, əd-Šet-Āhäd, d-Āmänar, d-Eydi, d-Walät.

Tasarreğ ta mällät təhät ağənnə s-ehäd, esəm-ənnət Mahəllaw.

Ƴrū (AJ yärrū) tənkar täräkəft dəy tækkā Tinbuktu; teräkəft wär-təla emäner ar aləs iyän dəryälän. Eglän äddəwän d-əs. Ak-ahäl e-has-abzın aməğal, e-has-t-äkfin, e-tt-Ƴsräy; e-hasän-yänn: “Əmhələt, nəzzäl.” – Ad əkrähän dəy əsikəl məraw həğdan əd-səmmos, ənnän meddän wiyäd: “Nəlmədet waräy emäner e-hanäy-Ƴsəxrək mey e-hanäy-yäzzəl dəy tənəzroft taräy.” – Ārməsän härät n-əməğal, əkməsän-t, ewäyän-t. Ad Ƴğa ähäd wə-has-t-əkfen. Tufat əssokälän (əssokälän?, cf. ^Dəssokälän), əmhälän. As ğa tədəggat, əkfän-t aməğal wa n-ənd-ahäl. Ƴsrəq-q. As t-Ƴsräy, Ƴnna-hasän: “Näkkəneğ nəxräk. Kudet aməğal waräy a nəha (CF nəhā), fad a hanäy-e-yänyin.” – Eddəwen, əlmädän as yäzzäl. Tärməs-tän təkunt. Obəğän aməğal wa foll əbdädän, äzzälän-as-t. Ƴnna-hasän: “Ayoo! təzzäläm. Nəy waräy aməğal wa 'əzzäyäy!”

No. 126 (72) - Le temps (dialogue 4)

- Ahäl waräy i yolâyän.
- Ahäl waräy häddîg.
- Ængom ən-dat-ämud aǧənna ywâr.
- Ordêy as aǧənna ed-ywət ahäl waräy animer wâr-yǧa əlmáz.
- Hannäyāy essam, bāššan yuǧǧǧ (AJ yoǧǧǧ, yoǧǧǧ).
- Sallāy y-cǧǧǧǧ ytagǧǧǧ.
- Aǧənna ywâr dənnəǧ ədrar.
- Zuǧāh kaya-nnāk, dimardäy ed-ywət aǧənna wendäy yǧǧǧən.
- Eṭṭabän wiya əzzarnen wätän. Tiṭṭab (Teṭṭab ?) huhärnen, ogdänät ət-ti n-äyāres.
- Et-təddäwem s-aǧənna waräy; ənnär ywät ad yǧa ähäl, ed-yumas ämädal i käwälän s-əškan, en-nəkräh tallit mey sänatät nəzakša.
- Wâr-toyyed ihänan-nāk dāy täyāzzit; uksaq anǧi e-tän yawy.
- Ahäl waräy ahäl yakkūs, yoǧǧǧ wa n-ənd-ahäl tukse.
- Təǧmäd täfuk ǧer ǧənnawän, et-tännäd temse.
- Ahäl yakkūs, bāššan as e-yǧǧ ähäḍ ed-yismaḍ.
- Ehäḍ sämməd; e-d-əs-təmxitaräd (= -təmxutaräd = -təmxutäräd) telässe.
- Ænnän-anäy yǧa 'äyāres dāy Täfädäst, eyāres yogdän ət-tsädalen ən-käkkāmazän. Yor Säqqāmarän ämmutän kärwatän əd-yäydän äǧǧǧötne, yäny-en (CF yäny-ən) äyāres waräy. Ænnän a wän wärneyän eyāres yogdän əd-waräy.
- Ordêy as aḍu e-dd-yīhi bären foy ihädan wiräy.
- Nəlä kərəḍ hädan ähoḍ yqqād-anäy, yakkūs, yewây ehäḍ, yewây ahäl. Äddunät äffüdän əmdän, wâr-təyəwinän aman faw.
- Ibyay əmdän äqqōrän. Kud wä-d-əsän-əngéy aman, ed-ərrəzzin.

No. 127 (74) - Le temps (dialogue 5)

- Ahäl wäräy tənkar foll-näy təǧent məqqārät, tärza iǧəttän (AJ iǧəttän), təǧǧəllät (təǧǧəllät ? < *təǧǧəḍlät?) ihänan. Nənsa dāy tänere nəbrabärät s-əbroyän, nəksôḍ aḍu, 'e-hanäy-yǧǧāh amädal teṭṭawen.
- Dimardäy, təmayt e-Mäss-inäy, aǧənna häddîg; itran äsīmäqqen dāy aǧənna.

- Tufat animer tuǧǧǧ (CF tǧǧǧ, AJ toǧǧǧ), ed-ənsit hārāt n-cḏəs.
- Ȳǧl-anāy āhāl; en-nāqqəl ihānan, tufat en-nənkār hik.
- Āyor yāsīmāqqāt.
- Hannāyāy aləs yuǧǧǧān (AJ yoǧǧǧān, yoǧǧǧān), yoǧār amis hāǧǧāyān, ȳlā ayār mällān yāsīmāqqen.
- Tukse təssəǧrāw-i torna. Ahāl ȳmdā tārtām-i tide. Ȳbdāǧ ālām-in hund abāyoǧ ȳššāḏān. Āddunāt a wārān-ȳssen tukse 'āksôḏān ewelān dāy āǧāma.
- Ihāḏan wirāy āyor ȳǧammāḏ-əd dāy āǧənna animer wār-yāzun āhāḏ.
- Ahāl warāy āyor ȳǧmāḏ s-əlmāz (= s-almāz). - Āyor, chāḏ wa n-āhāḏon, as ədd-e-ȳǧmāḏ, yāmôs tesāyt. - Āyor yāsīmāqqāt chāḏ ȳmdā, hund ahāl a ȳǧān. - Āwadəm wār-e-ȳxrək dāy ābārāqqa, ȳssāy āyor hund ahāl.
- En-nawəy chāḏ, en-nəsikəl ad yuḏūw āyor.
- En-nəñhȳ dendāy ət təǧmāḏ tāfuk.
- Kud nāssokāl (CF nāssôkāl, cf. ^Dyāssokal) dāy təǧyayt hund tarāy, wār-e-nəǧrəw abārāqqa. Wār-nəhənnȳ tadrāq wāla adrar wāla esāwāl en-nəlməd abārāqqa.
- Wār-nəhənnȳ wāla āǧənna, tāǧǧāl foll-nāy təǧyayt tarāy amāḏal ȳmdā.
- Dāy təǧrəst e-hanāy-yāny āsāmeḏ hullan dāy ədrarān əs-tufat, d-əlmāz, d-āhāḏ ȳmdā. As tāṭkāl tāfuk, et-təsukəs āwadəm.
- Āǧənna ȳwāt foll ədrarān. Tanyaren ənǧāynāt; ahāl ȳmdā anǧi yohāl d-əsnāt. Eȳāhār yāṭkār ad ȳfāl seh əd-seh, yewān ənǧȳ esāwāl; anǧȳ ȳkkās tibārākkaten tindāy māqqôrnen, yewāy-tānāt.
- En-nawən tadrāq tarāy ənta a dāy təǧā (CF təǧā) tāḏārot. Ed-dam ȳǧa 'ənd-chāḏ, yāzlahwāḏ iškan ad āqqorān.
- Iškan, as tān-d-yāffo, ābbubbāǧen.
- Eddam yābbubbāǧāt iškan.
- Təǧrāw-i tāhkāḏkāt (CF tāhākāḏkāt); esāmeḏ a hi-yānyān; āhikāḏkāḏāy.

III
Histoire et Hiérarchie
Sociale

No. 128 (115) – Langage des Iwəlləmmədān, des Kel-Āday, des Kel-Ayār, des Kel-Ahāggar, des Kel-Ažžār et des Taytoq

Iwəlləmmədān, təmahāq-nāsān wār-tole 'ət-ta n-Ahāggar; ġannen y-əyəs (iyəs? əyyəs?) “cbāge”, ġannen e-heḍan “išḥḍan”, ġannen y-əmis amnəs, ġannen y-ədrar “adḡay”, ġannen e-tāmātt “tamṭuṭ” (^{ww} = tamṭuṭ? = ^{WE}tamṭuṭ), ġannen e-teyṣe “taḡat” ġannen e-tesut “täss” (^{DNww} = ^{WE}tast), ġannen y-āyāhār “ayāšār” (^{DNeyāšār} = ^{WE}yāzār, ayāzār), ġannen e-tākəməst “tekāḍkāt”; wār-e-ylməd āwadəm awal-nāsān ar wa yāqqimān ḡor-sān a yāğğēn.

Awal n-Ahāggar wār-yole d-wa n-Āḍay (Āḍay?); awal n-Āḍay (Āḍay?) wār-yole d-wa n-Ayār; awal ən-Wəlləmmədān wār-yole d-wa n-Kel-Āḍay (Āḍay?) əd-Kel-Ayār; ak-ākal ət-təmahāqq-ənnət. Ahāggar əd-Taytoq d-Ažžār, təmahāq-nāsān tolā; awal-nāsān əyyān. Kel-Āḍay (Āḍay?) ġannen e-tesut “tewitt” (? cf. ^Diwan = ^Htisita), ġannen y-āyāhār “āruğ”, ġannen y-ədrar “adḡay” (= aḍay), ġannen y-ābāraḍ “alyaḍ”.

Kel-Ayār ġannen y-ābāraḍ “arraw”, ġannen y-əmis “alām”, ġannen e-tesut “taš” (= tašt), ġannen e-tāmātt “tamṭuṭ” (erreur pour tamṭuṭ), ġannen y-aləs “eləs”.

Telässe n-Wəlləmmədān wār-toleḡy ət-ta n-Ahāggar. Wār-ləssin ar tekəməst əyyāt, d-ākərbāy, ət-tāğulmust; ibroyān wā-tān-ləssin; xaykitān wā-tān-ləssin; ibārnah wā-tān-ləssin. Isan n-āmağor wā-tān-təttin, erəd wā-tt-əzzeyān. Lān imnas, lān əyyəsan āğğōtnen, əssōfān əyyəsan imnas; wiyāḍ əyyəsan-nāsān iy āhōsāyenen, wiyāḍ iy əššāḍnen. Iwəlləmmədān əssānān tiḡra n-əyyəsan; kud əğğāhān amğār, ak-iyān ylā ayār-ənnət, e-d-əs-yagāz ayəs-ənnət, e-d-əs-yagāz iman-net; kud ḡra 'ed-ḡsəğğərəffət ayəs, e-tt-yāḍās (yāḍəs?) əs-ṭyātəmen dəy faddān, ed-ḡḡrəffət.

No. 129 (103) – Anecdotes sur les Iwəlləmmədān

Awəlləmməd iyān as ədd-yosa 'Ahāggar, ḡnāy Ilaman, ḡnna: “Hārət warāy yāṭkālān s-āğğənnā ma yāmos?” – Ēnnān-as: “Ablal warāy hāğren (CF hāğrēn), Māss-ināy a tt-ḡğān foll ədrar.” – Ȳnna-hasān: “Māss-ināy ahāl wa d ḡswār ablal-hendāy adrar, yāḍḍāh hullan.”

Wiyāḍ dəy Wəlləmmədān osān-d Ahāggar, ənsān ḡor əmḡar

n-Ahäggar, yässewäy-asän-d aġädod ən-teyne. Ɛkšän-t ymdâ, 'akəd äläm-ənnət. As yäffo, 'osän-tän-d äddunät, ənnän-asän: "Aġädod, ma yġa?" – Äblisän Wəlləmmədän, yinna 'iyän d-əsän: Man-əmmək-ənnət aġädod?" – Ɛnnän-as: "Awa dəy käy-ət-tosa teyne, ma yəmos?" – Ɔnna-hasän: "Näk wär-neyäy aġädod, wär-neyäy ar a lämmêdän yəzêdän."

Iyän dəy Wəlləmmədän yos-äd yor iyän dəy häggarän, yžžän yor-əs; wär-yłey ar tärikk-ənnət d-äyär-ənnət. Ɔkn-as ähäggar tarkit, yässewäy-as-tät. Ɔtatt d-əs ad yəyyəwän. Awa yäqqimän dəy tärkit, ykmäs-t dəy ähänfus ən-täkəməst-ənnət; yġla, ässofädän-t äddunät; näyän udi yäsitätkä; ənnän-as: "Ma yämôs awa?" – Ɔnna-hasän: "Adiy amänsu-hin wa n-ənd-ehäd; awa d-əs yäqqimän, əkmäsäq-q." Dəzzän.

No. 130 (155) – Les Isäbätän – Anecdote sur l'un d'eux

Isäbätän äddunät wiy ərəwnen (AJ ärwänen), wäl-len tayətte hullan, wär-əssenän awal hullan; awal-näsän tämahäq wärät-təzzel. Dimardäy wä-tt-əllen. Äddunät əzhälnen a (ä)mosän (CF môsän); wär-əssenän ännislam. Ikassän-näsän kannän-tän dəy kədewän. Amänokal-näsän əyyän, esəm-ənnət Akkar, änyän-t dəy Ätäkor n-Ahäggar, azäkkə-nnet yll-ê akəd dimardäy.

Aləs iyän dəy Säbätän yinna yädäg. Yos-e-hin äñña-s, yssəstän-t, yinna-has:

- "Tädägäd?" – Ɔnna:
- "Ewälla, dägäy." – Ɔnna-has äñña-s:
- "Yas-ənnäk as tädägäd?" – Ɔnna-has:
- "Dägäy yas-in."
- "Tələd təkoba?"
- "Lêq-qät."
- "Tələd allay?"
- "Lêq-q."
- "Tələd tärük?"
- "Lêq-qät."
- "Tələd äzzad?"
- "Lêq-q."
- "Tələd abäyoq?"

- “Lêq-q.”
- “Təlêd a təlsêd?”
- “Lêq-q.”
- “Təlêd ayâr?”
- “Təlêd enăfăd wa s e-tăgrăd temse?”
- “Lêq-q.”
- “Təlêd amis?”
- “Amis yas a ’əttəwăy!”

No. 131 (20) – Esclavage

Kudet akli ət-təklit, məss-issän əyyän, hân chän-net, e-tän-ÿsədəw, ed-yawəy əkli taklit, e-tän-yăkf məss-issän taytəst teÿse, e-tăt-änÿn emer wa d e-ÿkrəs ähän-näsän. Kud aləs ȳla akli-nnet ad yäÿhăl taklit ən-wəyyăd, ȳgmăy-tăt, məss-is wă-tt-e-yăkf härät; ed-ÿgmÿ taggalt-ənnət foll man-net, meÿ yăqqaym. Taggalt ta n-təklit mărəwăt ulli. Taggalt ta n-təklit, məss-is ən-təklit a tăt-ȳlän; bəššan ȳtayy-et e-təklitt-ənnət.

Eklan wiÿ ädđannen tələwen, məssaw-sän tayyän-tän foll man-näsän; wăr-äkkulän məssaw-sän ädobänän wăla wăr-ädobänän; äğut n-eklan wiÿ ädđannen tələwen wăr-ädobänän făw, ğammăyän tiləmmaz-näsän dăÿ təklaten ət-təmyad tiÿ əššăđnen. Kudet terăw təklit askiw wa xărămän, e-tăt-sədwəlin məssaw-əs ən-təklit, ed-yumas akli.

Taklit ku tăt-yewăy əkli, ȳkrăh d-əs iskiwän, əmdân i n-məss-is ən-təklit, akli wă-d-əsän-ȳkărrah härät; məss-is ən-təklit, iskiwän wirăy, kud ȳra, ȳzəñh-en e-wiyăd, kud ȳra, yătţəf-tän (CF yătţăf).

Tamăt kud wăr-tăddew, təsrây, at təssəmrăw asəmrw xărămän, et-tarw dăÿ tănere, a terăw, e-t-tăny. Əÿyar, kudet terăw tamăt wa xărămän (CF xărămän), təssədwəl-t. Kut tăny-e (CF tăny-ê) dăÿ tănere, äddunăt-ənnət wă-has-ännin härät, bəššan ed-äqquššəmin.

Kudet tamăt terăw abərəd wărən-ȳle ti-s, et-tänn: “Mändám a tt-yerăwän dăÿ-i”, e-has-yänn aləs: “Bahu-nnäm! Takkän-käm meddän säled năk.” – Wăla ku t-năyän äddunăt ȳtakk-et, wăr-e-yăÿbəl innin ara-nnet.

Awa yăğğen dăÿ äddunăt aratan wi xărəmnen wi n-təklaten.

Kud yerăw Ämahäy dăÿ təklitt-ənnət, ənta ed-yänn ror-es;

äddunät wi n-seh əd-seh e-has-ännin akli, foll-innin ma-s taklit. Kud yämmut ti-s, äddunät e-has-ännin: “Käy akli, wär-tələd təkasi.” Näy wendäy as ytahawal äboyälli. Äboyälli wär-yāmos ahäggar, wär-yāmos amäyid, wär-yāmos akli: foll man-net, hund azəggay.

No. 132 (121 + 140) – Äboyälli – Käšeda

1. Kud askiw iyän teräw-t təkli, ti-s iyän däy Muhay, yämôs i n-häggarän mey i n-kel-ulli, ġannen-as Kel-Ahäggar “äboyälli”. Äboyälli akəd wa teräw tälellit, ti-s akli.

2. Käšeda täfert ən-Wənnanän tällä yor Muhay.

As äbokän (CF äbökän) ed-ännin y-äwadəm:

- “Wär-ğed härät waräy!”, e-has-ännin:
- “Käšeda! Wär-təğed awaräy!”.

No. 133 (66) – Esclaves pris au Soudan

Yrû (AJ yârû) ‘Ahäggar yädəğ Iwəlləmmədän, ytahäy d-əsän eklan äğğötne, emer iyän temede, emer iyän sänatät təmađ; wiyäđ eklan i mäqqôrmen, wiyäđ ġereğere, wiyäđ i mədrôynen, wiyäđ nakkäsän fäw, eklan ət-təklaten. Kud lân (CF lân) təla, e-tän-siyrin; kud wäl-len təla, e-tän-äyyin ärrîğähän a dd-asin Ahäggar; wiyäđ e-tän-äyyin yor hānan, wiyäđ e-tän-əlwəyin əs-Təwat, e-tän-zəñhin e-Kel-Təwat əs-teyne əd-malte (AJ malti) d-əbroyan. Əngom Ahäggar yğhâr əd-Wəlləmmədän, dimardäy yğâ d-əsän əlyafyät.

Äddunät wi länen härät däy Ahäggar karrähän eklan kərəđ mey äkkoz mey sām mos, eklan ət-təklaten; äđdanän tellämen, äđdanän ulli, tiyäđ kannänät amäksi e-məssaw-snät, tiyäđ harräğnät.

Eklan as əksänän məssaw-sän, ed-yğəl əkli ad yas amis n-iyän, e-tt-yäytəs, foll-innin e-tt-ykräh, mey ed-yfrəs taməzzuk n-əyəs (əyyəs ?) kud yll-ê, foll-innin e-tt-ykräh məss-is n-əyəs. Kud məss-is n-əmis mey məss-is n-əyəs yra akli, e-tt-ykräh. Kud wä-tt-yrēy, ed-yänn e-məss-is n-əkli: “Äzl-i-dd amis-in!” – Məss-is n-əkli ’e-tt-ywət mey e-tt-yzəñh.

No. 134 (142) - L'esclave Ewäteti

Aləs iyän ytidaw d-əkli-nnet abādah, esəm n-əkli Ewäteti (CF Dict. Ewteti). Näyän äddunät mäss-is yr-ê hullan; ənnän-as: “Yaym tidawäd d-ayətma-k, täyyäd akli.” - Ȳnna-hasän: “Wär-e-tidawäy ar d-əkli-hin.” - Tidawän ənta d-əs, ar ahäl iyän yokär d-əs härät n-azrəf. Ȳgmäy-t, wä-tt-yose. Ȳnna y-əkli: “Ewäteti, azrəf-in ma ȳga?” - Ȳnna əkli: “Ma (ə)ssänäy?” - Ȳgla əkli, ȳzañha yor äddunät s-azrəf, yäffukkär-d yor-əs azrəf. Ȳgla aləs, ȳkka əlžāmat n-ayətma-s, ȳnna-hasän: “Akli akli, wāla kud yāmōs Ewäteti.” - Ənnän-as ayətma-s: “Ma käy-ȳgrāwän? ma ȳgrāwän Ewäteti?” - Ȳnna-hasän: “Awa hi-ȳgrāwän (hiy-ȳgrāwän ?), ənta a hawän-əncey!”

No. 135 (143) - Sang d'esclave

Tamät̄t̄ iyät terāw tabāraṭṭ-ənnēt, təssənkäs-as-tāt təkliṭ əssin həḍan yās. Tədwäl tābāraṭ; tabāraṭ tāhōsāyāt; cre dd-yosän ȳgammäy-tāt, e-has-tāt-təkufār ma-s. As tād-d-yosa aləs iyän yolāyän ȳgammäy-tāt, tənna-has ma-s: “Wät-täddobed e-foll-as-täzzäydäräd.” - Ȳnna-has: “Äd-dōbeq-q.” - Tənna-has: “Yäll-e, e-d-əs-ədd-ȳgmäd härät iyän ȳššādän.” - Ȳnna-has aləs: “Wär-äkkuläy.” - “Wär-täkkuläd?” - Ȳnna: “Wär-äkkuläy.” - Tənna-has: “Əktəb-iy innin wär-täkkuläd, wä-hi-tāt-e-tärräd.” - Ȳktəb-as. Ȳkräs ähän-näsän. Yäzläy-tāt. Əkkän chän-näsän, äqqimän d-əs, ar ahäl iyän osän-t-id mägarän. Ȳkn-asän əsīnk, ȳzzəñh-ädd isan; äqqimän mägarän s-äyil əyyän dəy ähän; täqqim tamät dəy ädäg-ənnēt; təssəñḡa əsīnk, isan təkš-en (CF təkš-ən); täzzäl-asän əsīnk. Ȳnāy aləs əsīnk wä-t-werän san. Ȳnna-hasän e-mägarän: “Surfāt-anāy ahäl waräy, wä-hawän-nəzzəñha isan.” - Əkšän əsīnk-näsän, əglän. As əglän, yärmäs imnas-ənnēt, ȳnna e-tämät: “Ənkär, äqqəl äddunät-ənnäm.” - Əglän ənta d-əs, äddewän (äddēwän ?). As tän-näyän äddunät, ənkädän-asän-d; tewäy ma-s ən-tämät terāwt-ənnēt tohāl, tənna-has: “Älxer yās?” - “Älxer yās.” - Tənna: “Ma ȳgän?” - Ȳnna: “Wär-ȳge ar awaräy, tokär isan ən-mägarän [əm-mägarän], təkš-en (CF təkš-ən).” - Tənna-has ma-s ən-tämät: “Terāwt-ənnäk, näy tah!” - Ȳnna-has aləs: “Kälá; wāla ar äṭṭəf yäll-em!” - Tənna: “Terāwt-ənnäk, näy tah, äkf-iy əššəreya!!” - As ȳnāy terāwt, yässosäm, yäqqäl-d ənta ət-tämät̄ṭ-ənnēt. Tənna ma-s ən-tämät: “Wär-e-taləs; wāla ar äqqəl!”

No. 136 (106) – Jeunesse de Mosa ägg-Ämastan – Mort de ses frères

Mosa 'ənta amyār n-Ahäggar dimardäy; ti-s esəm-ənnət Ämastan, ayraf-näsän Ikärrämoyän; ti-s aləs a yāmos, s-ul-ənnət ət-tyorad-ənnət. Ma-s ən Mosa 'esəm-ənnət Tabhawt wälät-Xämäydu, ayraf-ənnət Iboglan. As yāmmut Ämastan, yewäy-tät Īmdäy ägg-Ämmu; tämmut Təbhawt; ykräh d-əs Īmdäy abäraḍ esəm-ənnət Mähämmäd ət-täbäraḍ esəm-ənnət Fənuki(?). Mosa ylä ayətma-s käraḍ wi d yohär ti-s akəd ma-s, iyän Yotman, iyän Ämäššähawi, iyän Bällo(?), ämmütän ikkärdän (əkkärdən ?) ämôsän meddän. Dimardäy wä-tt-ylle ar Mosa ət-tämäqqart-ənnət Rāxma, tamät n-Änaba.

Awätay iyän Mosa yäḍäğ, ənta amyār n-ägän; egän yämôs sänatät təmaḍ; ykka aləs iyän ən-Kel-Fäday s ytahawal Älkabus ägg-Wa-n-Ägoḍa, [yämôs amyār-näsän], yğa äğäzzar ġer-es əd-Mosa. Ynna Mosa y-Ahäggar: “Näkkäneḍ, ar əmme sawayän-anäy imahalän, okälän! Īndawät-anäq-qän!”

Īglän, əkkän-tän, a tän-ewäḍän däy äkal-näsän. Ohäyän-d teḷlämen d-eklan d-ulli ət-tsita, änyän meddän wəyyäḍ. Äqqälän-d, ar deh iyän ewäḍän-tän-d həngä, ynkär d-əsän Ahäggar, yärz-en, ärwälän həngä. Yğla 'Ahäggar; ar ahäl iyän, tärwäl təklit ən-Mosa əd-Bällo äḥḥa-s. Mosa d-Bällo əstäyän taklit-näsän ta tärwälät; äyilän (CF yilän) ihəngä ugğəän (AJ ogğəän? ogğəän?); əntäneḍ əlyāsän. Mosa d-Bällo əlkämän e-təklit ad näyän äkkoḍ meddän tän-d-əkkänen, əyyän d-əsän Älkabus. Ynna 'Älkabus e-Mosa: “Näkkäneḍ newäḍ-əd!” – Ynna-has Mosa: “Tewäḍäd-d; näk təzzâyäd-iy əngom.” – Yssəlfäy d-əsän Mosa, yoḍa 'əyyän. Ynna Bällo e-Mosa: “Nəggədet!” – Ynna-has Mosa: “Kälá!” – Təğğäh täwafa 'amis ən-Bällo, yohäl. Älkämän ässin e-Bällo; yäqqim Älkabus yor Mosa, 'yğär Mosa s-allay, ad yosäy taymiwen-net foll tärik; Mosa yğmäy tegget, yğğəllät (yğğəllät ? < *yğğəḍllät) iman-net däy ämäḍal; yssəlfäy däy Älkabus, Älkabus yärwäl. Äqqimän ässin yor Bällo, äqquddärän-t s-allayän əd-tkobawen, ärmäsän amis, əlwäyän-t d-əs ənta yoyâr wär-yoḍe, a dd-ohäzän Mosa. Yğär Mosa ayəs wa n-Älkabus, yäny-e. Älkabus yäslänkäm-t iyän däy midiwän-net, ärwälän. As ysła äğän y-ätu, oyärän-d meddän, ewäḍän-d, a dd-osän Mosa əd-Bällo. Äṭkälän Bällo, əkkäsän allay däy Mosa, ässoyärän-tän imnas-näsän, əmhälän. As əkkän ässin həḍan, yāmmut Bällo.

Äŋŋa-s ən-Mosa iyän häđän, Ämäššähawi, yġla ykka Ayär, yäddew d-əs, yewäy tamät esəm-ənnet Īnnəfisa wält-Īššix; yäzläy-d tamät-ənnet, ykräh sämmos wətyan, yämmut. Tamät-ənnet, as yämmut (CF yämmût), ykf-et Mosa 'ibroyan əd-malçe (AJ malți) d-əmnas, yŋna-has: "Yaym yor-i deräy." – Təŋna-has: "Wä-tt-äddobey; ärēy ed-äqqäläy äddunät-in. Wärgēy innin wär-rey yor-ək täyimit, bāššan ässôfäy imärāwän-in." – Yŋna-has Mosa: "Ässoräfäy-am, ässoräfäy-am." – Təgla.

Yotman ənta wa mäqqārān dəy ayətma-s ən-Mosa; yämmut ənta 'a yəzzarān; täny-e torna dəy Ahəggar.

Mähämmäd, amäđray ən-Mosa, yeräw-t Īmdäy, täny-e torna ġer Ahəggar d-Äđay (Īđay?) wär-iġe chän animer.

Đäffär as yämmût (yämmut ?) Bällo säđisät tilil, yŋna Mosa: "Näk e-tän-äkkäy, ed-äzläy eya-hin, ed-sənkäräy sār-sän eġän. Kud änyey temedce n-aləs d-əsän, wär-e-yismađ ul-in foll-sän; edet aləs wa dəy-iy änyän yûf-en; edäg wa hi-yättaş Bällo, wä-he-tt-ättaşfin fäw." – Yġla äġän wa n-Mosa, ad yewäđ Azäway, yänya meddän; äddukkälän Wəlləmmədän əd-Kel-Fäday äġġötneŋ, änmänyän d-äġän wa n-Mosa, yärz-en äġän wa n-Mosa, yänya d-əsän temedce n-aləs d-əssa; eġän wa n-Mosa, ämmutän d-əs kərađ yas, yohäy tellämen ət-tsita d-eklan ət-təklaten, yäqqäl-d. Yŋna Mosa: "Dimardäy ed-äġäy eđəs yäzədän."

As ykräh tilil təyyäđ, Mosa yäđäġ İbarbohəyän. Đäffär awen wär-yäđeġ abädah.

Liste des amānokals de l'Ahəggar (succession matrilineaire):

1	Yunəs äg-Sidi	1790
2	Äg-Mama 'äg-Sidi	1830
3	Älxaž-Äxmäd ägg-Älxaž-İlbäkri(?)	1860
4	Ähîtayäl äg-Moxämmäd-Biska	1877
5a	Moxämmäd ägg-Orzeg	1900
5b	Ätisi ägg-Ämöllal	1900
6	Mosa ägg-Ämastan	1905
7	Axämok ägg-İhämna(?)	1920
8	Mäslay ägg-Ämayas	1941
9	Bay ägg-Äxämok	1950-1975

No. 137 (108) – Sidi 'ägg-Äkäraži

Sidiy ägg-Äkäraži aləs mäqqārān, wā-tt-ylle a wār-ḡssen. Ḳssān tarabt, ḡssān tāmahaq, ḡssān teḡāre, ḡssān tisiway, ḡssān əššāreḡa ta n-āḡān. Ḳlā tiklaten, tamāḡ wā-tāt-yle dimardāy; ḡlā tiklaten sām mosāt meḡ sādīsāt. Ibāraḡān, kāla wā-tān-yle, tuntawen wāla cyyan, wār-yle 'əyyān fāw. Ḳlā əyyəsan, ḡlā tellāmen; Taytoq, āḡut-nāsān təla n-Sidiy a s əddārān. Tāh-ē tumast n-aləs. Kud yāqqim dāy əlžāmat, ḡssān edāwānne wa hasān-e-yāḡ; ḡssān tamāzzult, ḡssān tafrāq, edet ḡnkās-t-id dāy mārāwān-net; ägg-ādāḡ a yāmos (CF yāmōs). Ḳkammās azrəf, ḡkammās orāy. Ḳssān tiḡra n-əyyəsan, ḡssān təla n-əmnas āhōsāyenen; ḡh-ē əmḡār, ḡḡrāw-t dāy ul-ənnet, ḡḡrāw-t dāy əḡil-ənnet (əḡil?); ḡlā (CF ḡla) 'āḡḡābāl.

As ənsān ḡor-əs māḡārān, e-hasān-ḡkən iḡlalān māqqōrnen, hān-tān māksān əmdān; ḡh-ēn āsīnk, ḡh-ēn kāskāsu, hānāt-tān txāmmāzen, tāh-ēn təḡəlla, hān-tān san wi n-ulli, tāh-ēn tālābāḡḡat, tāh-ēn tārkit, ḡh-ēn āḡādod, tāh-ēn tālya; wirāy əmdān ḡh-ēn udi; e-tt-awḡnāt təklaten, ak-əyyāt ət-tālāsse-nnet: əyyāt təlsā təmōlle, əyyāt təlsā tāhoḡe, əyyāt təlsā tāzzəfe, əyyāt təlsā tāddalāt; as əssewāḡnāt iḡlalān imāḡārān, ed-āqqəl nāt ehān, ed-ənkār nāt təyyāḡ dāy, ed-awḡnāt ikassān wi n-āx ət-tsufrawen.

Sidiy əḡōm ḡsankar eḡān s-ak-ākal ak-emer; Tāwat ḡtazār-tāt hullan. Ahāl ārmāsān-t Kel-Tāwat dāy tāramhe, əlwāyān-t-id s-In-Salāx. Wiyaḡ ābōkān e-tt-ānyin fāw. Ädukkālān Kel-Yāzzi, əkkān Arabān; ənnān-asān: “Nəḡmāy d-əwān udəm; et-tāyyim aləs warāy, wā-t-tānyem.” – Ənnān-asān Arabān: “Tāddōbem et-tāḡmənām wā-hanāy-d-e-yāqqəl?” – Ənnān-asān Kel-Yāzzi: “Nāḡmān-awān-t.” – Ənnān-asān Arabān: “Ed-yāhāḡ!” – Ḳnna-hasān Sidi: “Äḡmānāq-qāwān (CF erreur pour Äḡmānāy-awān-t?) əs-tāhoḡe.” – Ənnān-as: “Ənkār, sirəd!” – Yāssorād, ḡlsa isəlsannet, ḡkka ḡer ḡārman, yāhāḡ ārrāwḡāten ət-tmāzzidawen (AJ tmāzzədawen) as: “Ġēḡ d-əwān əlyafyāt tendāy n-ānḡəl-tākoba (AJ ənbəl-?).”

Ġān-as ālxerān Kel-Yāzzi akəd Arabān; wiyāḡ əkfān-t ibroḡān, wiyāḡ əkfān-t malḡe (AJ malḡi), wiyāḡ əkfān-t ibārnah wi hāḡḡaynen (CF hāḡḡaynen), wiyāḡ əkfān-t teyne, wiyāḡ əkfān-t əssukār d-əškan. Ḳfāl-tān, ḡḡla, yāqqāl-d Ahāḡḡar.

Awaräy yġa đaffär tämättant n-Älxaž-Äxmäd əs-kärađ wətyan meŷ äkkož.

No. 138 (130) – Dassen wält-Ihämna

Dassen wält-Ihämna (-Ihəmna ?) wälätma-s n-Äxämok, täddew d-aləs iyän esəm-ənnət Aflan. Däy Ahäggar wä-t-təlle tämät tûfät Dassen. Tamät hägrêt; ti mällät, yäggälät a-(ä)ndärrän; udəm-ənnət i yähösäyän; tetṭawen-net ähösäynät, sawalnät, dazžänät; isenän-net i mällôlnen, əssäyunen; täwila-nnet(?) tähösäy. Təssän imžad hullan; yĥ-êt ädäwänne yäžêdän. Tələ tayətte täğğêt; därûsän meddän wi länen tayətte hund Dassen däy Ahäggar, meŷ wä-tt-yille fäw. Tamänokal a tämôs. Ewa d animer wär-täddew, wär-təkkin meddän ar ənta. Akəd dimardäy, e t täddêw (täddew?), rân-tät däy man-näsän; bäššan wä-tt-yillëy äwadəm yslän as təğa 'a yššādän fäw: täksôđ əlyar. As animer wär-täddew, Mosa 'ägg-Ämastan yĥ-êt, yġa foll-as; yĥä 'Ađay as ysla 'innin täddew. Yäyhäl iyät däy Foŷas tähösäyät, Lalla wält-Illi(?), ti-s amänokal ən-Foŷas; as tät-yäyhäl, ənta täddêw əngom, yewây-tät Äṭṭəyyub.

No. 139 (107) – Yabidin äg-Sidi-Əlkunti

Yabidin iyän däy Dägg-Əššex a yāmos (CF yāmôs). Ti-s esəm-ənnət Sidi-Əlkunti; Sidi-Əlkunti äba-t yor ayətma-s däy Ađay (Əday?). Yabidin yzzäy däy Ađay (Əday?), ad yknäs d-ayətma-s, ykk-ädd Ahäggar, yzzäy d-əs. Ynna y-Ahäggar: “Ađəğ Ađay, tahäyäd, naqqäd!”

Ässewäyän-as-ədd ayətma-s əmahal, ənnän-as: “Kut təled (CF təlêd) udəm däy Ahäggar, awäq-q foll-näy. Ahäggar yäxl-anäy, yäny-anäy, yġğäh ihānan-nänäy. Käy äŋŋa-knäy; yndär-ak et-tawyəd foll-näy Ahäggar? Kudet wär-täkkuläd d-ənäy, təlləyud-anäy!” – Ynna-hasän: “Awa käwän-sakney: täyiläm wäl-leŷ ihəngä.” – Ənnän-as: “Kud wär-täkkuläd d-ənäy, näkkäneđ wi n-meddän, täkkuläd däy äššetma-k (Dict. uniquement šetma-k) ti s ytagğäh Ahäggar ihānan-näsnät, erk-aytadəm tazžäfän tiđeđen, safäyken ihānan.”

Yabidin yässewäy-asän əmahal, ynna-hasän:

“Ahlād-d serāy, e-hawān-āġāy əlyafyāt ġer-ewān d-Ahāggar.”

Osān-t-idd, ewāyān ihəktan, əlwāyān tisakayen, ewāyān orāy; yġa 'əlyafyāt ġer-esān (AJ ġer-essān) d-Ahāggar. Yġla, 'yġka tāhhuġġāġa (təhuġġāġa ?), yāqqāl-d; ytakk Aḍay, ytaqqāl-d Ahāggar, a dd-osān Kufar Tāwat. Yġġəlāt, yzzāy Aḍay, wā-dd-yāqqel Ahāggar abādah.

No. 140 (166) – Bākkāta 'āgg-Ibrahim

Bākkāta, ti-s Ibrahim, akəd ənta anəsləm. Tašrrayān yor-əs əddunāt dəy Ahāggar. Yāyrā; anəsləm a yāmos (CF yāmôs); yāyra yor Əlkānata, yāylāy ikallān āġġōtnen bāren Ġālatān, yāqqāl-d Ahāggar, yzzāy d-əs; wār-yāḍḍiġ, wār-ytətt awa xāramān, yāmôs talāqqe, yzamāzzay əddunāt s-əššəreya; ənta mey Yabidin āg-Sidi-Əlkunti a yzamāzzayān əddunāt s-əššəreya.

Yewāy iyāt dəy Taytoq, yġlā d-əs məddan-əs wi n-eyyan ākkoz, tuntawen sānatāt. Wār-ytəzzāy abādah dəy Ahāggar, emer iyān ytakk Aḍay.

Mulay-Ābdālla wār-yzəməzziy əddunāt s-əššəreya; wā-tt-yġlle ar s-udəm-ənnət yas as tān-yzamāzzay.

No. 141 (132) – Mulay-Ābdālla

Mulay-Ābdālla əššərif n-əlwāli, yzzāy ākal n-Ahāggar dəy Ti-n-Āmānsāy; yġlā ifārġan-net, āxdāmān-as zəggayān. Yāyhāl-t Ahāggar ymdā. Ənnār d-əs yġrāw Ahāggar, yzzāy afālla n-tākərkort n-Ahāggar, bāššan wār-yġrew awen; takkān-t dendāy d yġla. Yāttāf āzzawyāt, yhakk takute tilāqqewen; ere dd-yosān yġmāy yor-əs amārwas, e-tt-yġrūw, kud yġll-ê; ere dd-yosān yġmāy yor-əs asərḍal, e-tt-yġrūw, kud yġll-ê. Yzzāy yānikālwa. Ahāl wa n-Tet yinna Mulay-Ābdālla y-Ahāggar: “Anmānyī wār-ytəġġ dəy təllit (təllit?) tarāy.” – Bāššan emāššəxāw iyān esəm-ənnət Səlīman yinna y-Ahāggar: “Ahāl i-nnāk!” – Əlkāmān y-awal-ənnət.

No. 142 (p. 136 sans no.) – Combat de Tét (Ahäggar) – 7 mai 1902

Ahäggar ysla e-Kufar äggähän Tazruk, tahäyän, naqqän. Yäddukkäl Ahäggar däy Ähleheg(?). Osän-d Kufar Tayähäwhawt(?); äglän, äkkän Tamänyäsät. Ikufar gän abäräqqa wa yggəwäyän Näzzämät(?) yträmän Ti-n-Ğällät(?). Ahäggar yğa Tehe-n-Äsäwaq; as ädd-yohäz ayram ən-Tämänyäsät, ynäy Ikufar taqqädän d-əs allon däy färğan. Ənnän wiyäd: “Əndawät! E-tän-näkk ehäd waräy.” – Ənnän-asän wiyäd: “Käla käla.” – Ahäggar yewäy ehäd, ynasa däy Ägänar dagg ädrar. Ikufar gän dat-ämud däy Tämänyäsät, ənnəhəlän Tet, gän abäräqqa n-täräkäft; Ahäggar yğa abäräqqa wa yggəwäyän Utul. Ahäggar yträm Äsan; Ikufar əträmän Ämässära(?). As ädd-yosa 'Ahäggar yor Əblal-Ənmäyläyän-Meddän, ak-wiyäd näyän wiyäd. Ikufar əzzänän, wätän täğana daw tähort. Ahäggar ywät, yg-ädd ahälu. Ikufar əkfän-t ätu. Tuḍun əmnas, tuḍun meddän. As ädd-yohäz Ahäggar täğana ta n-Kufar, Ikufar ewänän tähort; härät däy Ahäggar ynğär iblalän; Däg-Yali əd-meddän wiyäd ənnəhəlän Iku-far. Əkfän-t Kufar ätu, ad yämmut a yäggən däy Ahäggar. Däg-Yali 'a däy toğär tämättant. Yärräzğa Ahäggar, əstäyän-t Kufar, hakkän-t ätu. Hik ywät ägənnä (əgənnä ?). Ikufar äqqälän täğana-näsän, Ahäggar yämôs əyyän-əyyän. Ikufar əsdäwän imnas wi n-Ahäggar ət-təzoli. Izəggayän wi n-Tet ənəbälän (AJ ənəbälän) awa yämmütän däy Ahäggar.

As e-tawyäd ibäräqqatän edes ən-Tet, et-tänyäd izəkwan äggötneñ ayil wa n-əyil (äyil?) d-əyil (äyil?) wa n-tähälge (AJ = tähalge).

No. 143 (139) – Caravane au Dämärgo (Hiver 1905-1906)

Nay-äḍan äglän Däg-Yali d-Ağoh-ən-Tähle əd-Säqqamarän a hin-osän Dämärgo(?), ewäyän-əd d-əs enäle, älhah-näsän tesəmt əd-malṭe (AJ malṭi); ämhäyyen d-əlqäbṭan wa yhan Dämärgo, ykkäs d-əsän təzoli, ynna-hasän: “As e-täglim, e-hawän-tät-ärräy; dimardäy äknät iman-näwän!” – Ahäl wa d äbokän ed-äglin, ägmäyän d-əs təzoli-näsän, ənnän-as: “Näkkäneḍ äddunät ən-Mosa.” – Yuğäy e-hasän-tät-yäkf. Awendäy a 'ənnän.

No. 144 (76) – Tentative d'assassinat près de Tamānyāsāt

Ihādan-āndin, dāy āwelān, hān əlyāskārān Tamānyāsāt, ādđanān bāren Tfugəgen(?), əgğəwāyān eḡāhār wa n-I-n-Zawwān. Ȳnkār iyān d-əsān əs-tufat, esəm-ənnət Yāllal, yosa azəggay, Ȳnna-has: “Ākf-i-dd eḡhed!” – Ȳnna-has əzəggay: “Ma tārēd eḡhed?” – Ȳnna-has Yāllal: “Ed-awyāy foll-as isāyerān.” – Ȳkf-e ’əzəggay eḡhed, yāqqān d-əs āruku. Ȳgla ’ar deh iyān, Ȳkrāf eḡhed, Ȳtayās ihənkađ. Nāyān-t hənkađ, ārwalān. Ȳgla, yāqqāl eḡhed, Ȳgmāy armus-ənnət, Ȳndār-as. Yooy-e, Ȳgla. Eḡhed yāqqāl-d ayḡəm Ȳor māss-is. Əlyāskāri ’Ȳgla, ad yosa ’aman wi n-Āzārze. Yāmhāyāt d-aləs iyān n-Azžār esəm-ənnət Mosa wa n-Ātukmas(?), tawsett-ənnət Imāqqeryəsān. Ȳnna-has Āmāqqeryəs: “Kāy wa Ȳlān ālbarođ, ihənkađ wiyāđ hān tenyārt-dih.” – Ȳglān, āddewān (āddēwān ?); ad ewānān hārāt n-āsāwāl. Ȳnna-has Mosa: “Izar, kāy; ihənkađ hān tenyārt.” – Yāzzar-as a-(ā)ndārrān, Ȳlkām-as Mosa. Yāssugda Mosa allay dāy āfus-ənnət, yāssewāl-as, dendāy d-əs-yāznāhlām, Ȳgār-t s-allay, Ȳgğāh-t allay dāy ədmarān, Ȳgmāđ dāy ārori. Ānnārmāsān; Ȳga ābobbar ġer-esān (AJ ġer-essān); ođān əssənān (AJ issənān); allay Ȳgmāđ, yārtāk, yākrānbāy. Yāllal yāssōlāy ālbarođ iḡerān-net. Ak-iyān Ȳtibrəgwil foll iyān; ak-iyān Ȳddad iyān. Wa n-Āmāqqeryəs Ȳdād Arab dāy tāmāzzuk, yəmmənkāđ hārāt dāy tāmāzzuk; Arab Ȳdād Āmāqqeryəs dāy āđāloy. Āqqimān āmmuqqāsān dendāy; Ȳgammāy Arab armus n-ālbarođ-ənnət; Āmāqqeryəs yārmās Arab əs-đarān, yāqqim foll-as Ȳrammās iblālān, Ȳggat-t s-əsān dāy udəm d-āyāf, Ȳga ’ađāđ-ənnət dāy tetḡ-ənnət, Ȳgammāy e-tāt-Ȳsəlfāy. Ad lāmmed Arab, sāmmed d-əs əhni (āhni?), āba as yāddobāt (yāddōbāt ?) hārāt. Ȳnkār Ātukmas, Ȳkkās foll Arab isəlsa, wā-has-yoyye ’a-tt-Ȳllān, yewāy ālbarođ-ənnət, yewāy tiḡunab-ənnət hānāt-tānāt tsənfār, yewāy irāswāyān āssin, yewāy abārnuh, yewāy āššāš, yewāy iḡallān wiyāđ ən-malḡe (AJ malḡi), yewāy takəmmust ən-taba, yewāy tāyallabt, yewāy tākunbut, yewāy ekārbāy, yewāy tibuhāgen, yewāy əlmosi, yewāy āssin ārrəyalān hān tāyallabt, yewāy tanwart, wā-has-yoyye hārāt, yooy-e ’Ȳnsā hund afəgğāg. Ȳnna-has Arab: “Wā-hi-toyyed wāla ekārbāy?” – Yoḡār Āmāqqeryəs, yārwal.

Ȳnkār Arab, yārrəgāh ar den, yāqqim. Ȳnāy āwadəm iyān yokāy, Ȳnna-has: “Kāy, hey! Āyāw, səs-w-i!” – Yuḡāy e-tt-idd-yas. Ȳnkār,

ȳgla, ȳnakkār, ȳtuđu. Ad yosa 'aman wi n-Āzārze. Yāqqim. Āhrāgnād-d təklaten ti n-Ākuməris(?); osānāt-t-idd yāndāw ȳor aman. Ohālnāt ad osānāt ihānan, əlləyātnāt e-məssaw-snāt. Osān-d məssaw-snāt ohālān; tos-ād təkliit iyāt tazzār-asān, təffāy aman e-Yāllal, təssəmlāl-as-tān; osān-d meddān wi n-Ākuməris; osān-d dāgg-Ākuməris əssin. Ror-es n-Ākuməris wa 'āndārrān yāqqim ȳor Yāllal. Ror-es wa məqqārān ȳswār-t afār-ənnət, yohāl əs-Tāmānyāsāt, ȳkka 'əlyāskārān. Ēnnān-as: “Ma kāy-ȳgrāwān?” – Ȳnna-hasān: “Ȳyyān d-əwān (CF d-āwān erreur?) a yāmmutān.” – Ēnnān-as: “Mi tt-yānyān?” – Yāny-e 'aləs wa tənāyām ənd-ahāl, n-Azžār, ȳlān amis wa əngālān; wār-ȳle hārāt dāy təzoli 'ar allay ȳas.” – Yos-ādd āgg-Ākuməris yārmāy hullan, yāksōd ed-ānnin āddunāt ənta 'a tt-yānyān. Ēnnān-as: “Āg-anāy isālan! Aləs yāmmut meȳ ȳddār?” – Ȳnna-hasān: “Ȳddār, bāššan yābōk e-tāmāttant.” – Ewāyān-as isəlsa, əkkān-t. Yārmās əlqābṭan ārrəyal, ȳkf-e 'Ākunni(?), āgg-Ākuməris wa məqqārān; wa 'āndārrān, esəm-ənnət Dali. Ȳnna əlqābṭan y-Ākunni: “Tanəmmert-ənnāk! Kāy aləs yolāyān!” Ȳglān ad osān Yāllal. Ȳswārān-t amis, ewāyān-d ehād āqqālān-d, osān-d Tamānyāsāt s-ammās n-āhād, āddunāt āṭṭāsān.

No. 145 (67) – Rixes

Ahāggar, wā-d-əs-ȳtəgğ ākənnas foll āmākši n-təla d-aman, edet aman elwān, amākši dāy yelwā. Wār-ȳtəgğ ākənnas ar foll dēden, meȳ foll hārwan (CF hārāwān erreur?), kud āwadəm yāllil iyān amārwas, e-has-yānn wa ȳhā amārwas: “Bahu; wā-hi-tāllilād fāw!” – Ȳtəgğ ākənnas foll awendāy emer iyān a d-əs-tāg tāmāttant.

Aləs wa yānyān iyān, emer iyān e-tt-ārməsin āddunāt, e-tt-əlwəyin s-āddunāt wi dāy yānyā 'āwadəm; e-hasān-ānnin: “Teȳse-nāwān dah!” – Kud rān (CF rān), e-tt-ānyin; kud wār-ren tenāye-nnet, ed-ānnin e-meddān wi tt-əlwāyən: “Tanəmmert-nāwān, noyy-e foll udəm ən-Yālla d-udmawān-nāwān. Bāššan ānnāt-as wār-ȳtəkk ihānan-nānyā fāw.” – Kudet Asāqqāmar yānyā amāyid meȳ Asāqqāmar, kud ȳla chāre, amānokāl ȳrammās d-əs əddəyāt, e-tāt-yākf y-āddunāt wi dāy yāmmut āwadəm.

No. 146 (73) – Meurtre d’Ewānzāg āgg-Ākānesi par Amdāy āg-Buhəyya

Āssin meddān takkān tamāṭ esəm-ənnēt Lalla wālt-Ābbah(?). Ēyyān, esəm-ənnēt Amdāy, əyyān Ewānzāg. Ȳnna Ēmdāy y-Āwānzāg: “Wār-tāqqimād takkāt-tāt, nākkunan takkāq-qāt!” – Ȳnna-has Āwānzāg: “Wā-hi-tāt-e-təkkəsād, edet wārgey aggay a tāt-ğed! (CF ġêd!)” – Ȳnna-has Ēmdāy: “Təmmaz təkkêt-tāt! Kudet tənned (CF tənnêd) e-tāt-təkkād, əndaw-anāy, nākk tenere!” – Ȳğa awal ġer-esān (AJ ġer-essān) ad ākkusān. Ȳnna-has Āwānzāg y-Ēmdāy: “Ēndaw-anāy!” – Ēglān, əkkān tenere, ak-iyān yewāy tāzoli-nnet. Ēnnān əddunāt: “Awṛāt-tān!” – Ēnnān wəyyād: “Āyyāt-tān, awendāy tağğān-t əngōm.” Ēglān oṛārān, əmhālān ar deh-iyān. Ewānzāg yāzzār dāy ābārāqqa. Amdāy ȳlkām-as; Amdāy yāyḍār Ewānzāg, ȳssəlfāy d-əs yoṛār amis, yoḍa. As t-ȳnāy yoḍa, ȳggād Ēmdāy, yos-e-hid, ȳnna y-Āwānzāg: “Ēnkār, tablalt wār-təğğeh ar isan ṛas!” – Ȳsl-asān əməyid iyān, yohāl-d, yos-en-d; əslān-asān akəd əddunāt wi n-hānan, ohālān-d. As ȳnāy Ēmdāy əddunāt əglān-d, yoṛār amis-ənnēt, yār-wāl. Osān-d əddunāt, nəyān ələs ȳnsā yāqqūddār, ənnān: “Hah! Aləs āba-t! (ābā-t?)” – Ȳnna-hasān əməyid: “Kāla kāla; wār-yāmmut, ȳddār.” – Āṭkālān-t, ewāyān-t əs-hānan. Amdāy ȳgla, yewān adrar. Ȳnna dāy man-net: “Dimardāy e-hi-dd-awḍin meddān.” – Yāqqim dendāy, yāqqəmmār ālbaroḍ-ənnēt, ȳğbās; ad ȳğa āhād. A ȳğa āhād, ȳtayās ihānan, ed-ȳssən Ewānzāg ȳddār mey āba-t (ābā-t). Yos-e ’ȳddār, yāqqāl amis-ənnēt, yāqqim ȳor-əs. Ar tufat, ȳswāḍ, ȳnāy əddunāt āqqahān azākka; yoṛār, ȳgla. Ȳnkād e-tlāmen, ȳssəstān akli; ȳnna-has əkli: “Ewānzāg yāmmut. Meddān wi kāy-əkkānen, oyyeq-qān tayārān ġammāyān-kāy.” – Ȳnna-has: “Āyy-en, as i-dd-ēy-asin, e-d-əsān-yuḍu əyyān.”

Yāybār amis-ənnēt, ȳgla. Yos-in ihānan wiyāḍ. Ȳllāyāt-asān, ənnān-as: “Āssin meddān ku kāy-d-osān, wā-kāy-e-nāyy; əyyān, ġer-ek d-əs.” – Hik nəyān meddān əkkān-tān-in. Amdāy ȳnkār, yārmās tāzoli-nnet, ȳğmāḍ ihānan, yāqqim foll āsāwāl. Meddān osān-in ihānan; ġān-asān isālan. Ēnnān-asān meddān wi n-hānan e-wi dd-osānen: “Āṇṇa-s n-Āwānzāg, ma ȳğa?” Ēnnān-asān: “Āṇṇa-s wā-tt-ȳlle, yāssokāl (yāssokal, cf. ^D), wā-dd-yāqqel animer.” – Ēnnān-asān:

“Äyyät-tän ġer-esän (AJ ġer-essän).” – Ȳnna-hasän aləs iyän: “Sukät ämahal Mosa [ägg-Ämastan]; wär-nässen a he-yäġin as ädd-e-yas Mosa.” – Ȳässewäy-asän Mosa ämahal, Ȳnna-hasän: “Dukkäläd-d sär-i (sär-i ?) tämdäm däy Tämänyäsät, wi n-kel-ulli akəd häggarän!” – Ȳglän a tt-idd-osän däy Tämänyäsät. Ȳnnän e-Mosa: “Ma he-yäġin?” – Ȳnna-hasän: “Ed-yämmät foll-as, mey ed-ȳġmäđ äkal.” – Ȳnna Mosa: “Aləs ma ȳġa?” – Ȳnnän-as: “Ȳllä ȳor Kel-Yäzzi.” Ȳlwäyän-t-id Kel-Yäzzi, osän-d; ənnän: “Nəġmây udəm.” – Ȳnna-hasän Mosa: “Ȳlwäyät-t-id! kälä wär-e-yämmät.” – Yos-ädd, yäqqim. Ȳnna Mosa e-meddän: “Ärməsät-t!” – Ärmäsän-t, əkkäsän foll-as isəlsa, əkkäsän d-əs älbarođ ət-təkoba, əkrädän-t, oyyän-t ȳnsä ’edes ən-täxyamt ta n-Mosa. Ȳnkär äñña-s ən-wa yämmutän, esəm-ənnət Kərukär, yäbök e-d-əs-ȳsəlfäy. Ȳnnän-as: “Muss! Ȳngom, e d yättäf täzoli-nnet, wä-t-təkked, dimardäy d ȳnsä ȳkräd, täyhäläd e-t-tänyäd.” – Oyyän-t ar tufat, orän-t, ənnän-as: “Ȳġəl, əġmäđ äkal!” – Ȳnna-hasän: “Äkfät-i täzoli-hin!” – Ȳnnän-as: “Wä-hak-kät-e-näkf.” – Ȳġla, yäqqäl amis-ənnət, yäqqän tärikk-ənnət, ȳmhäl. Yosa ma-s, yärmäs amis iyän, ȳlwäy-t, ȳgla. Yämhäyyät d-aləs iyän, yärmäs d-əs allay; yämhäyyät d-Äfayis iyän, ȳnna-has: “Zəñh-i-dd älbarođ, e-käy-äkfäy d-əs amis waräy.” Ȳzzəñh-as-t Äfayis, yärmäs Ȳmdäy älbarođ ət-tsənfär. Ȳġla, a dd-yosa aləs iyän, yärmäs ȳor-əs təkoba. Yäqqäl-d ȳor ma-s, ȳnna y-äddunät: “Näk, as täbokäm e-hi-tänyim, wärġeç Kərukär yänya ’amäđray-in awätay-ändin?” – Ȳnnän-as: “Hullan, tidət.” – Ȳglän, əkkän Kərukär, ənnän-as: “Et-täkfäd temede n-täsakayt, et-təġrəwäd teyse-nnäk. Akəd käy, awätay-ändin, tänyed äñña-s: tämxällasäm dimardäy. Temede n-täsakayt, wä-tät-tələd. Kut tənneđ: bahu, äkk-e, näy wen!” – Ȳnna-hasän Ȳmdäy: “Ku hi-dd-yosa ’aləs wa hi-ȳnaqqän, e-tt-änyäy iman-in. A (ə)kkéy ättäfäy älbarođ-in, wär-əy-äyyäy iman-in y-äwadəm!”

Awätay-ändin ȳfäl äġän Ahäggar, yäđäġ bären Ayär; əklän meddän deh-iyän. Yätkäl Kərukär älbarođ, ȳsaġr-e ȳtassän yäqqimmär mey kälä, ȳlfäy ämi əyyän, yärmäy Kərukär, yändaw älbarođ däy ämäđal, ȳlfäy akəd ämi wa häđän; təġġäh təblalt Biska äġ-Buhəyya, amäđray n-Ȳmdäy, yämmut.

No. 147 (124) – Assassinat d'un homme des Kel-Yāzzi à Tamānyāsāt

Yäbdəlqadir äg-Xännanummu, ənta u-Yāzzi, yäxdām dəy Tamānyāsāt, yäxdām äyuded, a tt-idd-osān häggarān ässin, iyān Guffa(?) ägg-Äkotāf(?), iyān Ȳššād äg-Xābbi(?), äbokān e-d-əs-ahyin imnas-ənnət, äyhälān e-tān-səwrin allon-nāsān ad awđin ihānan-nāsān, imnas-nāsān äđđāhān. Ohäyān d-əs härāt ən-kayannət. Ȳnna-hasān: “Äkfāt-i-dd imnas-in!” – Ənnān-as: “Wār-nābok e-hak-kān-nārr.” – Ȳnna-hasān: “Nāk wāl-ley ar imnas wiräy.” – Uğäyān, ğān d-əs tiwit, əlwäyān imnas, əglān. Ȳlkām-asān. Ärmāsān amis iyān n-u-Tet̄t̄ ət-tələmt; yos-en u-Tet̄t̄, ȳnna-hasān: “Foll Yällä, 'äkfāt-iy imnas-in!” – Ärmāsān tələmt, äsoyälān-as-tāt; əlwäyān yor-əs amis. Ȳlkām-asān u-Yāzziy-ängam (AJ -əngam), ad yāmhäyyāt d-u-Tet̄t̄, ȳnna-has u-Tet̄t̄: “Äqqəl dəffār häggarān, nāk iman-in amis-in ȳgla.” – Ȳnna-has u-Yāzzi: “E-hiy-ānyin foll əmnas-in!”

As tān-d-yewəđ, ğān-as ahəllum dəy eri, əhoben-t dəy əməđal ad yānyälāf; oyyān-t, əglān. Ȳnsa (Ȳnsā ?) 'at tokäy tānyälift. Ȳnkār, ȳlkām-asān dəy. Yewät-tān ässīysārān. Ənnān-as: “Mani s anäy-təlkāmäd?” – Ȳnna-hasān: “Imnas-in a s əlkāmäy (əlkāmäy ?).” – Ənnān-as: “Awa foll hanäy-təlkāmäd (təlkāmäd ?), dimardäy a t-e-tānyäd!” – Ənnān-as y-äzəggay iyān: “Äzd-anäy allon!” Ğān ahəllum dəy eri n-u-Yāzzi, əlwäyān-t ar den, ywät-t Guffa s-tākoba, ywät-t dəy elyan issənān (TP əssənān), oyyān-t yändāw. Əksān tağəllanāsān, äguğğān, əmhälān. As təğa tädəggat, yāmmut u-Yāzzi. Änbälān-t (AJ Ənbälān-t) zəggayān.

Ğannen zəggayān, foll-innin yāmmut əs-təzoli, ehäđ ymdā ysayərat dəy äzəkka (äzəkka?). Äddunāt wiy ämmutnen dəy Ahäggar əs-təzoli, ehäđ ymdā sawākwakān (TP sawäqwaqān), sabälbalān. Kudet äddunāt əmmārān-t-id s-ehäđ mey ənsān edes-ənnət, ed-äslin e-täyərīt ət-täbilbīt.

No. 148 (145) – Meurtre du fils d'Əlbəyəl à Tamānyāsāt

Akli iyān yäxdāmān dəy Tamānyāsāt, esəm-ənnət Mähawa, yknās ənta d-ägg-Əlbəyəl(?), əknāsān foll aman n-äfərəğ, ak-iyān ȳğanna: “Ahäl waräy aman i-nnu!” – Ȳgla Mähawa, yora tihəmt, ysaswa. Yos-ädd äzəggay, yewäy aman. Yos-ädd əkli yohäl, ȳğār-t s-allay, ȳğğäh-t

allay yor tābutut, yǧmāḍ yor tǧzəlt, yoḍa. Akli yǧla. Əlkāmān-as əddunāt; kel-ulli 'oyārān imnas a tt-ewāḍān; ərrān-t-idd ykrād (ykrād? ykrād?) yor Mosa [əgg-Āmastan].

No. 149 (165) – Dispute entre Kel-Ahnāt et Ifoyas dans l'Adyay (été 1906)

Fälān-d sālan Aḍay, əknāsān d-əs əssin meddān, əyyān i n-Taytoq, əyyān i n-Foyas. Əknāsān foll ḍeḍen. Aman dārūsān dəy anu; əknāsānāt ḍeḍen foll aman; taməṭ ta n-Kel-Ahnāt təwāt ta n-Foyas əs-tāborit; əknāsān meddān əssin, i n-Kel-Ahnāt d-i n-Foyas, foll ḍeḍen tirəy: ak-iyān ynkār foll wālātma-s. Āfayis ywāt əgg-Ahnāt əs-tākoba ǧer əzer d-eri. Ənnān Foyas e-Kel-Ahnāt: “E-kāwān-nākf ahni-nāwān tələmt.” – Ənnān-asān Kel-Ahnāt: “Wā-tāt-näre.” – Oyyān-tān əddunāt əknāsān; wār-nəssen a he-yāǧin dəy awen.

İsālan wirəy, Bākkāta [əgg-Ibrahim] wa n-ənəsləm a tən-d-yewāyān.

No. 150 (61) – Voleurs

Ahəggar, ku d-əs-yokār əwadəm ylān hārāt, e-tt-ərməsin əddunāt, e-tt-əlwəyin s-əmyar n-əkāl, e-has-yānn: “Ākf əddunāt hārāt-nāsān!” – E-has-yānn: “Wā-t-leṭ.” – E-has-yānn: “Tələd, edet tokārād; tikra 'a yššāḍān a tāmos (CF tāməs). Nāk ənnəy-ak: əkf əddunāt hārāt-nāsān wa tokārād.” – E-has-yānn: “Wāl-leṭ hārāt!” – E-has-yānn əmyar: “Hāḍəy-ak Yālḷa, kud wār-təkfed əddunāt hārāt-nāsān, dimardəy et-təyyāwānəd tiwit, ed-ahyəy ehəre-nnək ymdā, 'e-d-əs-əkfəy y-əddunāt wi tokārād, ed-əksəy awa yəqqimān ymdā.” – Wa yokārān as ynəy awendəy, ed-yərməy, ed-yəkf əddunāt hārāt-nāsān.

No. 151 (102) – Vol de bosse

Erk-əwadəm, akli mey elelli yəbbūddālān, emer iyān ed-yərməs amis wa yddāren, e-tt-yłwəy, e-d-əs-yākk edəg iyān, yffār iman-net, ed-yəqqən amis, ed-yah tuhe-nnet, ed-ynkāḍ tadənt, ed-yāǧ dəy ədāg-ənnet amāḍal, ed-yərr eṭet, e-tt-yasəy əs-hārāt iyān, ahəd mey azzāmi, e-tt-yar, e-tt-yəyy yǧəl. Məssaw-əs n-əmis wa s təmmukkās

tuhe-nnet wā-has-γārrəsān, e-tt-āyyin ad ȳzzȳ; amis, tuhe-nnet wār-dəggəl hund ta n-əngom; as ȳddārāt, et-tumas ti fāltāyāt, et-tābullāy foll ārori, wār-dəggəl.

No. 152 (170) – L'épreuve du feu

Ȳnkār aləs iyān yokār hārāt iyān, nāynāt-t təguhawen, ȳnna-hasnāt: “Bahu-nākmāt, təswärmət-i bahu!” – Ȳnna-hasān əmȳar-nāsān: “Ed-yāhəḏ innin wār-yoker; kudet yāhəḏ, adi wār-yoker; kudet wār-yāheḏ, adi yokār.

– Mey tāḡim-as taḏəft dəy tāmse at tukas, ȳllāq-qāt; ku t-tāqqād, adi yokār; kud wā-t-tāqqed, adi wār-yoker.

– Mey təsāryim-as temse, təkṛəfām-t e-d-əs-γārrāḡāh; ku t-tāqqād, adi yokār; kud wā-t-tāqqed, adi wār-yoker.

– Mey tāṭkərim(?) eȳer aman, təsəwrīm[-t] temse ad ȳkna ewes, tānḏəwim hārāt iyān dəy āder-ənnet, tānnim-as e-tt-idd-γāṭkəl; ku tt-idd-γāṭkəl, adi wār-yoker; ku has-ȳndār, adi ənta 'a yokārān.”

Nāy tarāy əššəreȳa ta n-Muhay.

No. 153 (46) – Pèlerinage

Ahəggar, āddunāt wi tihəḡḡuḡnen dārūsān d-əs; wā-tt-ȳlle ar wiyāḏ dəy Sāqqāmarān d-ässin dəy Dāg-Yali, əyyān yāmmut, əyyān ȳddār; wa yāmmutān Ālxaž-Āxmadu, wa ȳddārān (CF ȳddārān) Ālxaž-Āmud; Ihəggarān wāləyyān d-əsān.

No. 154 (51) – Instruction arabe

Ihəggarān, dārūs d-əsān ere ȳssānān tarabt. As e-siwlin ȳor-sān āddunāt tarabt, taqqān-asān eȳāf. Wiyāḏ əssānān awa ȳtahawalān əs-tarabt, wār-əssenān asuȳəl-ənnet.

Isāqqāmarān əssānān tarabt, foll-innin ȳrû (AJ ȳrû) lân əlfāqqitān wi n-Tāwat sayrin-asān ibāraḏān-nāsān.

Ihəggarān d-əməȳad wāl-len əlfāqqitān. Wiyāḏ əssānān əlxāmdu as timuhudān, wiyāḏ wār-əssenān hārāt ar nakkārān taȳymen, ḡannen: “Ē Mäss-ināy, surf-anāy-əd!”

No. 155 (44) - Succession

Kudet yāmmut aləs dəy Ahəggar ʔlā tamāṭṭ-ənnət, ʔlā ibəraḏān, tākasitt-ənnət, tafolt ta s əttamāt ti n-tāmāt; tiful ti həḏnen eḏ-uzannāt foll məddan-əs: abəraḏ ʔlā sənātāt tful; tabəraṭ təlā 'əyyāt. Kud məddan-əs eyyan əmdān, tiful-nəsən ogdānāt; kudet tunta-wen, ogdānāt. Kudet aləs əba-t, ʔla tamāṭ, wər-ʔle ibəraḏān, tamāṭ et-təkrāh tafolt ta s əkkozāt dəy əhäre.

No. 156 (52) - Offrandes aux marabouts

Ahəggar, əššərifān wə-t-hen; ar wi n-kallān tasān-t-idd əffalān-t. Mulay-Əbdəllā ʔzzāy, ʔknā ifərgān dəy Ti-n-Əmənsəy. Əddunāt n-Ahəggar rān-t, hakkān-t; Dəg-Yaliy a tt-ʔhakkān hullan; hakkān-t imnas, hakkān-t iheḏan, hakkān-t ulli, hakkān-t udīy ət-tkəmmaren əd-wəlsan; as yəmxatər hərāt iyān, e-tt-ʔgṃy s-əddunāt. Əddunāt tawəyān-as, yəqqīm dəy ədāg-ənnət.

No. 157 (72) - Sentences

- Kut təkkatād e-tləqqewen, et-təgrəwād emärked dəy Əlaxrət.
- As tənəyād əṅṅa-k yozārān, ilal-as; ku has-tällilād ahəl warəy, as kəy-e-ʔnṃ tufat tozārād, e-hak-yilal akəd ənta.
- Kut təléd ehäre, et-təkrāhəd imidiwān əgğōtnen; kud əba 'ehäre, təməsəd taləqqe, wər-e-tənyād əmidi wələyyān.
- Uksaḏ et-tələkkämäd y-awal n-əddunāt əs-mawān-nəsən, əswād dəy təyāra-nəsən.
- Wər-təsweḏād dəy təlässe n-əddunāt, əswād dəy gitan-nəsən.
- Əlxer wa d-ək-ʔga 'əwadəm wər-təttəwād, bəššan əlxer wa tağğād kəy wər-təqqimād təsinəqqusāt-t.

No. 158 (36) - Présages

Əssin ʔalğıwān, ku d-əsən-təmhəyyed əs-tufat, i yoləyān, mey kəraḏ hənkaḏ, mey ebəggi. Awa ʔššəḏān: Kut təmhəyyed əd-səḏis hənkaḏ, mey kəraḏ ʔalğıwān.

Kud näyän aǧənna 'emer iyän ed-yawən, emer iyän ed-ŷgəl, mey boyəl i yǧǧĕn, ǧannen awarəy ahāmol; kud āksodān (CF āksodān) ihəŋga, ǧannen: "Nāy warəy ahāmol-nāsān!" – Kud saggādān e-məssukal, ǧannen: "Nāy warəy ahāmol-nāsān!"

No. 159 (126) – Rêves

Āddunāt wi n-Ahəǧgar, kudet ŷtahərgat iyän d-əsān yärtāk d-əs əsen mey tamyəst, adiy āwadəm a yāmmutān dāy āddunāt-ənnet, mey hārāt a yāmmutān dāy təla-nnet. Kud ŷtahərgat təməlle, ed-ŷgrəw ax mey ehäre. Kud ŷtahərgat teyne, e-tt-ŷǧməd əhni (əhni?), mey e-dd-ŷǧməd āddunāt-ənnet. Kud ŷtahərgat ahni mey təzzəfe, ed-yärmäy. Kud ŷtahərgat ti-s mey ma-s ämmûtnen mey anəsləm yāmmûtān, as yāffo (CF yāffō), wär-e-ŷlləyət (AJ -yälläyät) təharǧitt-ənnet, ad ŷkət təzzar, ed-ŷlləyət (AJ -yälläyät). Kud ŷtahərgat innin ŷzurhu, ed-yāddāwāt. Kud ŷtahərgat innin yāqazz, ed-ŷzurhu. Kud ŷtahərgat aǧənna, as yāffo, ed-ŷǧməd tayəzzit, ed-yāǧ chän-net foll əsāwāl, ed-yuksad anǧi. Kud ŷtahərgat innin ŷkš-e 'āmali, anǧiy a tt-idd-e-yasin. Kud ŷtahərgat innin ŷkrās ehän, adi tasnit a he-yātṭəf. Kud ŷtahərgat tamyərt, adi wä-tät-ŷhe (ä)lxer, təharǧit taydäy. Kut tahərged innin təkš-ik taššəlt, adi tāhoṭ. Kut tahərged innin tewānād adrar s-afālla, amis bāydāǧān a he-təkrähād. Kut tahərged innin toded dāy anu, et-təknəsād d-āwadəm iyän mey e-käy-yāǧǧällät (yāǧǧällät ? < *yāǧǧädlät?) əmis. Kut tahərged innin təǧǧähād eǧān, adiy et-təsiklād s-ākal əyyän. Kut tahərged innin təfränād, wär-e-təkrähād amānsi s-ehād. Kut tahərged innin tämmutād, adi taməddort-ənnäk ti həǧrēt animer. Kut tahərged as iman-nāk təməsād eyheṭ, adi taməṭṭ iyät a he-täkkād e-käy-tənkəl. Kut tahərged innin āwadəm ŷkkās aħbəǧ dāy āfus-ənnäk mey tisəq dāy āqad-ənnäk, adiy et-tämmätād hik. Kut tahərged imnas wāfnen, adi təla 'a 'ohäyän hənǧa. Kut tahərged amäksī, adiy əssuk, e-hin-təzəñhād mey et-təmzəñhād d-āwadəm. Kut tahərged āwadəm məllän yämös i səṭṭāfän, ed-yiran. Kut tahərged innin təhəd əhal iyän, adiy et-täkkād əyyän hədän.

No. 160 (59) – Consultation des esprits

Tiḍeḍen takkānāt edābni, ḡammāynāt d-əs isālan wi n-məḡḡəna meḡ wi n-məssukal. Ed-əkənnāt iman-nāsñāt, ed-ālsināt isəlsa ‘āynāynen, ed-sirədnāt s-aman, ed-ākkināt edābni; wār-tiwḡñāt tāzoli, wāla stānfus, wār-tiwḡñāt tera; wār-təḡḡināt bismilla ‘as nassāñāt foll āḍābni; ed-āṭṭəsnāt foll āḍābni, ələs wa n-ḡabbarān wa ḡhān edābni e-hasñāt-yāḡ isālan. Tiḍeḍen takkānāt-t əmdāñāt; meḍḍān wā-tt-ākkin.

No. 161 (26) – Amulettes – Tera

Imuhay əmdān kattābān tera. Wiyāḍ kattābān-tāñāt foll torna; wiyāḍ kattābān-tāñāt foll tāhoṭ; wiyāḍ kattābān-tāñāt foll ḍeḍen; wiyāḍ kattābān-tāñāt foll tāzoli; wiyāḍ kattābān-tāñāt foll tləmmaz; wiyāḍ kattābān-tāñāt foll əḡlaf; wiyāḍ kattābān-tāñāt foll taššəlen; wiyāḍ kattābān-tāñāt foll ḡāfawān-nāsān ḡer-esān (AJ ḡer-essān) əd-Māss-ināy; wiyāḍ kattābān-tāñāt foll kel-əsuf.

Āwadəm kud ḡra (CF ḡrā) ‘ed-ḡktəb terəwt ta n-tāməḡrewt, ed-yākk ənəsləm iyān, e-has-yānn: “Ēktəb-i tāməḡrewt n-a-māñdam!” – Ālāk wa n-ākātab ən-tāməḡrewt, awa hakkān āḍḍunāt y-ānəsləm, teḡse, meḡ sāḍis māṡyalān, meḡ allon, meḡ malṡe (AJ malṡi).

As yəktāb ānəsləm tera, māss-isñāt e-tāñāt-yawḡ s-āñāḍ, e-tāñāt-yāḡ ḍāy əlqāšmun; wiyāḍ e-tāñāt-āḡin ḍāy daroḡ; wiyāḍ e-tāñāt-səlsin əzrəf; wiyāḍ e-tāñāt-āḡin ḍāy hārki; wiyāḍ e-tāñāt-əsrāḍān ḍāy ālām n-ābāḡḡi; e-tāñāt-silyin ḍāy erawān-nāsān. Wiyāḍ e-tāñāt-āḡin ḍāy ḡāfawān-nāsān, wiyāḍ e-tāñāt-āḡin ḍāy fassān-nāsān, wiyāḍ e-tāñāt-āḡin ḍāy tkobawen-nāsān; wiyāḍ e-tāñāt-āḡin ḍāy ālbaroḍāñ-nāsān; wiyāḍ e-tāñāt-āḡin ḍāy triken-nāsān; wiyāḍ e-tāñāt-silyin y-əmnas-nāsān əs-tāsāssārt ta n-tāzoli, foll-innin ed-agāḡñāt imnas foll āhəyyoḍ ət-tāhoṭ.

As āba ‘āwadəm ḡlān tera, kud ḡla (CF ḡlā) məḍḍan-əs, e-tāñāt-uḡzāñān ḡer-esān (AJ ḡer-essān); kud wā-tān-ḡle, ‘e-tāñāt-uḡzāñān ayəṡma-s. Tiyāḍ, e-tāñāt-silyin y-āhāles n-āḡākka-nnet (āḡākka ?). Abāraḍ wa ‘āñḍārrān, wā-has-silyin ar terəwt əyyāt, foll təzzaq, meḡ tākmo (= tākmu) n-təṡṡawen.

No. 162 (43) - Superstitions

Ku käy-əkšānāt tiñhar-ənnāk, äddunāt wi mädroynen ġannen: “Et-təmmullud y-ere tārēd.” – Äddunāt wi mäqqōrnen ġannen: “Et-tākšād isan.”

Ku käy-təkša tām-art-ənnāk, et-tākšād udi.

Ku käy-γkša ädekäl-ənnak, e-hak-t-γzukmäh (-hak-k- ?) äwadəm wa hān suf, et-təgrəwād tiləmmaz; kud wā-t-hen suf, ku hak-[k]-yāzzukmäh, wār-e-təgrəwād hārāt.

Kudet tässewāl tāmāzzukk-ənnāk, ġannen äddunāt: “Et-täslād e-sālan ən-tāmättant n-äddunāt ohāznen meγ uğóğnen (CF úğóğnen, AJ oğáğnen).

No. 163 (110) - Sortilèges - Ikəlwan

Kud ylla (CF yllâ) ähare ġer ässin meddān, yāyhāl iyān d-əsān ed-yāmmāt ämidi-nnet, ed-γkrāh chäre γas-ənnet, ed-yākk äwadəm yssānān ikəlwan, e-tt-yākf chäre, e-has-γkən ikəlwan, e-has-γktəb, meγ e-has-yāğ hārāt iyān. As yāyhāl iyān ed-yāmmāt iyān, foll-innin ohārān chäre, meγ rān tamāṭṭ əyyāt, meγ a yāmôs (yāmos ?), e-has-yāğ ikəlwan. Wiyād kannān ikəlwan dāy ämätäytäy, ed-äğin tāhoγe taydāy n-äyāf-ənnet dāy teγne, meγ dāy äx, meγ dāy ämäksi iyān, e-tt-äydərin(?) sār-əs (sār-əs ?), e-tt-yākš meγ e-tt-γsū (AJ -γsu) wār-γssen foll-as. As t-γkša, ed-yāqqān äyāf-ənnet, e-has-yaf-rəy ynaqq-e dāy täsa. Ġannen äddunāt: ikəlwan n-Ahäggar näy windāy. Meγ ed-zəkšin äwadəm efälāhlāh, e-tt-γğğāh alhin.

Kudet tamāṭ tārā aləs, ənta wā-tāt-γre, e-has-tāğ hārāt iyān foll tāt-e-yāyhəl. Kudet təğ-as-t, wār-əy-ämmāzzāyān abādah, ənta e-tāt-yāyhəl hullan; e s yhāl e-tād-d-yāqqəl hik; ed-umasnāt dēden ti hādnen sār-əs (sār-əs ?) ti sātṭāfnen hund eğāleh; e-tānād-d-γmmār, ed-yāğ eğādel ġer-es d-əsñāt; ed-γksən ma-s, ed-γksən äsšetma-s (Dict. uniquement šetma-s); kud γkrāh tabāraṭ, e-tāt-γksən foll-innin tunte; esəm ən-tunte təmdā, e-tāt-γksən; ed-γksən akəd täylamt-ənnet.

Aləs iyān n-Äwəlləmməd yāyhāl tamāṭṭ iyāt, ənta təkšan-t. Yğla, γkka Ihātan; yğa γor-sān išāxāwān foll-innin e-t-tāyhəl tamāṭ. Yewāy-tān-d, γkf-as-tān; təsw-en meγ təkš-en; tārin fāw; tārin abādah, at təkka 'a yāğğēn, tämmut.

Əllân-t wiyäð dâý nêslêmân kattâbân dâý âfus n-âwadəm, ed-yäkk tamät, e-tät-ywät dâý äzer s-âfus-ənnet, e-has-təlkəm abâdah tohâl dâffâr-əs; kud yäqqim (CF yäqqîm) dâý əlzâmat, e-has-tänn: “Ənkâr!” – Wâr-e-täddubət aməzzÿ-nnet wâla kud yäqqîm yor ti-s; kud yäqqim (CF yäqqîm) yor ti-s, e-t-təsənkâr.

Tamät kut täyhäl aləs, e-has-təktəb teräwt, foll tät-e-yäyhəl. As tät-yewäy, et-täyräh teräwt dâý äyrəğ-ənnet; kud yässokäl (yässokal?, cf. ^oyässokal) aləs, yhäł seh-iyän, yäzzây, wä-dd-yäqqel hik, et-təkkəs teräwt-ənnet, e-tät-yäğ dâý äyäf-ənnet; as e-täğ ihâdan dârûsnen, et təmäl, e-täd-d-yas hik.

No. 164 (160) – Malédiction des proches parents

Ġannen Kel-Ahäggar: “Ere hi-yättaşfân Temse yässoräf-i!” – Ti-k, meý ma-k, meý äbabah-ənnäk käy-yoğârän, meý äñña-s ən-ti-k, meý wälätma-s ən-ma-k, meý amäqqar-ənnäk, ku käy-əkfân Temse, aydäy a yššâdan (yššâdan? yššâdan ?) ; äddunät wi häðnen wâr-täkkuläd.

No. 165 (127) – Amies portant bonheur – Lieux hantés

Meddän as dâğän, wiyäð ed-əğrəwin ihəddän yor tiyäð, wiyäð ed-əğrəwin stänfassän yor tiyäð, wiyäð e-hasän-təwät tamät imzad əs-dat-ämud, ahäl wa d e-(ä)dğin. Wa dd- yäqqälän ylâ ‘ağlaf, yslâm, ed-ännin äddunät e-tämidditt-ənnet: “Käm tärzäyäd.” – Wa dd-yäqqälän yämmut-in əmis-ənnet, meý yğrâw-t härät iyän, meý wär-yle ağlaf, ed-ännin äddunät e-tämidditt-ənnet: “Käm wâr-tärzeyäd.”

Ġannen äddunät idäggän wiyäð dâý Ahäggar, ak-emer kel-äsuf sattäyän d-əsän äddunät, əğğarän-tän s-əblälän; sallän e-täzänyərecht (AJ täzänyəraht), sallän y-äyran, sallän e-tmännasen, hannäyän temse, sallän e-tlämen, d-ulli, d-iyâdan. As äy-awðin edäg ən-tämse, ed-iba awendäy ymdâ.

Edäg əyyän dâý yänmänya ‘Ahäggar d-Ažžär, esəm-ənnet Tañhärt, ere tt-idd-yimmärän s-chäð ysall e-tyäraten ət-täbilbilt. Edäg waräy yämmut d-əs hund kərədät təmärwen n-âwadəm d-əssa dâý Ahäggar, hund märaw dâý Ažžär. Äñbälän-tän (AJ Ənbälän) dâý Täñhärt, ak-iyän azäkka-nnet. Awätay-didäy, Älxaz-Äxmäd a yämosän (CF yämösän) amänokal n-Ahäggar.

No. 166 (129) – Oiseau appelé mula-mula

Egāḍeḍ iyān sāṭṭāfān, ānḍārrān, eḡāf-ənnēt i māllān, emāllāwāy-ənnēt i māllān, ʔtaggād foll əškan, foll tāyāhmen, foll hānan, ḡannen-as “mula-mula” (? Oenanthe leuco-pyga). Ku hak-ədd-ʔnkād, ʔḡ-ak kāraḍ nākādān, əlməd as isālan wiyāḍ a hak-ʔtagg, hik as e-tahyād isālan.

No. 167 (86) – Hibou et chouette – Buhan, tāwik

Buhan, ḡān d-əs Muhay ahārik; as yāsbāwwāt s-ehād edes ən-hānan-nāsān, ed-ānnin: “Buhan yāsībāwwāt, ʔhannāy tamāttant n-āwadəm iyān; aydāy a foll yāsībāwwāt.” – Imuhay asəbbəwwi n-buhan wā-t-ren dāy ihāz ən-hānan-nāsān. Asəbbəwwi n-iyāḍān akəd ənta, ḡān d-əs Muhay ahārik: hund buhan: as əslān y-āsəbbəwwi n-cydi meḡ buhan, ed-ānnin: “Dāy ākal warāy ed-yāmmāt āwadəm.”

Tāwik egāḍeḍ iyān yolān əd-buhan, ənta iy ānḍārrān, wār-ʔsiwil ar s-ehād ʔḡanna: “Wik, wik!” Suksuḍān (CF Siksuḍān, cf. ^{DN}) d-əs āddunāt inuba; ḡannen-asān: “Tāhori nāy ten! uksaḍ e-kāy-tākš!”

No. 168 (15) – Le mois noir – Tallit sāṭṭāfāt

Tallit sāṭṭāfāt, āddunāt wā-d-əs-tidawān; ḡannen tallit tarāy təššād, hān-tāt alhinān, ḡān ahārik-ənnēt. Meddān wār-fārrənān d-əs. Tallit ta n-āzūm ət-ta n-tāməssāḍək, wār-əḍḍiḡān d-əsnāt; ḡannen āddunāt as e-yāḍəḡ āḡān dāy tāməssāḍək meḡ āzūm, e-tt-ʔḡr w hārāt iyān ʔššāḍān.

No. 169 (Ø) – Nombres heureux

Kut tāssokālād (CF tāssōkālād; tāssōkālād?, cf. ^Dtāssokālād), sikəl dāy litni, meḡ əlyāmis, meḡ tadwit n-əlžəmət (= əlžāmāt), meḡ əlxād, asikəl yolāy dāy hilan wirāy.

As e-təsānyəlād, sānyəl ahāl wa n-əlxād; as e-təfrəsād, əfrəs ahāl wa n-əlxād.

As e-tidawād, idaw ahāl wa n-əlyāmis, e-kāy-yufu dāy āhān-nāk tufat n-əlžəmət, meḡ idaw ahāl wa n-əlxād, e-kāy-yufu dāy āhān-nāk

tufat ən-litni; idaw dāy ādaḍ wa ġer tāḍaṭ əd-wa n-ġereġere; ənta a foll ədd-e-yas meḍan n-əssin tallit, d-əssa, əd-māraw d-əssin, əd-māraw d-əssa, əd-sānatāt təmārwen d-əssin, əd-sānatāt təmārwen d-əssa; nəy wirāy ihilan wi n-tādiwt akəd əsikəl.

Ihilan wiy olāyenen dāy ādubān olāyān akəd dāy əsikəl.

- Ku kāy-d-osān sām̄mos aytadəm, mey əssa, mey kāraḍ, mey tāz̄za, mey māraw d-əyyān, mey awa yha baledḍ; awa yha baledḍ ymdā yolāy.

No. 170 (48) - Eclipses

Ahəggar as ȳnāy tāfuk tāmēhāy, ed-əġmāḍnāt ḍeḍen əd-bāraḍān, ed-əggatān ġāngatān əd-yerān ət-tmānnasen, ed-sayāren foll-innin ed-yārmāy āyor, ed-yāyy tāfuk; ġannen āyor ənta a yohāyān tāfuk. Kud yāmehāy (CF yāmēhāy) āyor s-chāḍ, e-has-āġin awa taġġān e-tāfuk; ġannen tāfuk a yohāyān āyor. As yāmehāy (CF yāmēhāy) āyor mey tāfuk, əddunāt əmdān ed-ārməyīn ed-ānnin Ālaxrət a dd-yosān.

No. 171 (63) - Etoiles

Atri wa ytuḍun, as t-nāyān əddunāt yoḍa, ġannen ayil wa s yoḍa ed-yāmmāt əm̄yar n-ākal.

As tənāyād aġənna yāmōs iy ārāyān mey i hāggāyān s-āyil wa n-āġāḍāl ən-tāfuk, ġannen əddunāt wiyāḍ ahāmol ən-həngā.

No. 172 (75) - Nouvelle lune

Imuhay, as təbdād tāllit (təllit?), ed-əttārān əs-Māss-ināy, ed-səlfāyān ātu e-tāllit (təllit?), ed-ānnin: “Ê Māss-ināy, təkfed-anāy anġi; təslāmād-anāy təlawen-nānāy; sulud tanaṭ-nānāy; təkfed-anāy ahāl foll hənġa-nānāy a (ā)mosān (CF mōsān); təkfed-anāy ālmistar dāy əddunya akəd dāy Ālaxrət. Ȳġ-im Yālla tallit ən-tāmbarāk. Wa kām-ȳġān dāy tihay-ənnet, ȳssəġmāḍ-kām s-āfa-nnet. Ȳssəġmāḍ-anāy dāy əddunya wā-d-əs-əngēy a ȳššāḍān. Ê Māss-ināy, təġced hārrayāt-nānāy tūf tizarāt-nānāy. Nānḍāw-ak tezewt tāqqôrāt, ānḍəw-anāy ti təbdāġāt!” - Ed-ārməsin tezewt, e-tāt-ānḍəwin bāren āyor.

No. 173 (132) – Pluie et soleil

As ywät äğənnə, təfuk təgməd ġer tğäräken, ed-yänn Ahäggar:
 “Härät ən-ğuhelän wiyəd a yəmməkšän.”

As ywät äğənnə, tarut täkkús, təfuk təsíməqqät, ġannen äddunät:
 “Ehän n-äbäggi a ytagğän.”

No. 174 (87) – La génie de Šiši (TP Šišši)

Iyän dəy häggarän, yrû (AJ yärû), esəm-ənnət Šiši, wär-əssenäy a yämôs dəy häggarän, wi n-Ahäggar wäla wi n-Ažžär, yässökäl (yässökäl?, cf. ^Dyässokal) yas-ənnət, ad yğa ähäđ. Təgməd-əd sər-əs (sər-əs ?) təmət məqqārät, təla (tələ ?) ’abroy məqqārän, toğär aləs, aləs as ybdäd, eɣf-ənnət yor zərän ən-təmät. Yžžän aləs, tamät təkkäs-as tärük; aləs ykkäs təzoli, tamät təkkäs abroy; aləs yora ’asärġo, tamät tärkəb ähayəf; aləs yssənsa tärük dəy äməđal, tamät təkkäs isətfar, təswär-tän tärük; aləs yärmäs amis ykräf-t, tamät təkkäs-as tayant; aləs yomäd-ədd isäyerän, tamät tomät-tän-d akəd ənta; aləs yssärya temse, tamät tätkäl, təswär-tän temse; aləs yärmäs tabälbot, ykkäs d-əs eġel, tamät täqqän tabälbot; aləs yđarrəz tağəlla, tamät tağğ-as aman; aləs yğa tağəlla dəy təmse, tamät tərmäs tezewen, təyrəw-as tağəlla; aləs yässoka ’eben-net, tamät təswär-as temse ’eben; yəqqim ad yäsämär, täsyämär akəd ənta; ynkär aləs, tənkär təmət; aləs ykkäs tağəlla dəy təmse, ytiləlləwit-tät, tamät tağğ-as aman a tät-ylləlləwät; yärmäs tayant-ənnət, ykka amis-ənnət, yäsräyyät amis, tamät tor-as teffart; ylwäy-d amis, äddewän (äddewän ?); yžžän amis, yärmäs-ədd isətfar, yswär-tän amis, tätkäl tärük, təswär-tät amis; yəzzoğäh ähayəf, täqqän-as tärük; yärmäs təzoli yässoläy-tät, tewäy ayrəğ tässoläy-t; yätkäl abroy yswär-t tärük, tərmäs tamhit ta n-əzzad tässoläy-tät amis; yärmäs tamännast tāh-êt tağəlla; ykkäs äššaš, yärmäs emämmäl yğ-e dəy äɣf-ənnət, tərmäs əyyän akəd ənta, təğ-e dəy äɣf-ənnət, tətträmə təsīwəkwək (TP təsīwəqwəq), aləs yğğəwäy; dəffär adi wä-tät-yney abədəh.

Ynna təhösäy, təhösäy, təhösäy; ynna wär-yney tamät ti t tolä tihusay.

Näy taräy tanəqqest (AJ tenəqqest) ta s ytahawal “talhint ta n-Šiši”.

Ere näyän äddunät a yġga iyän, e-tt-yäġ akəd ənta dəy əttəläl-ənnət, e-has-ännin: “Talhint ta n-Šisi”.

No. 175 (167) – Conte de Ġəlwan (AJ Ġilwan), la génie aux cent bouches

Tənnā tānāqqest: ələs iyän yṛəwän (AJ yärwän) n-Āmahäy, yoṡār amis-ənnət yässökäl (yässökäl?, cf. ^Dyässokal), ad yosa eṡähär iyän s-ehäd, ynäy d-əs temse, ykk-et, yžžän edes-ənnət, tos-e-hid təmət, təġ-as “man-äwen”, təqqäl edäg-ənnət. Ələs yäyil tamät təmösät äwadəm. Yäqqim, yäqqäl y-ämäġaru, ad ykkäs ätṡāma n-härät; yġla, yġmäy amis-ənnət; ad ynäy təmət tənyā amis, ysla 'e: “Näk, näk, näk!” yäġġên. – Yṡwäd, ynäy tamät təlät temeṡe n-ämi, eläm-ənnət ymdā imawän, ənta tatt əs-mawän əmdän; emi dəy ġa (CF ġâ) 'isan, ed-yänn ämi wa həṡän: “Näk!” – Imawän əmdän ġannen: “Näk, näk, näk!” – Yṡna-has: “Käm-ak, ma təmösäd?” – Tənnā-has: “Näk Ġəlwan (AJ Ġilwan), wält-äsuf.” – As ysla y-awal-ənnət, yärwäl.

No. 176 (137) – Le chacal et la brebis

Tehäle iyät təwār amis; amis, əlwäyän-t äddunät. Ebäggi ynsä dagg əšək, yäkokäl-t əmis. Yṡna äbäggi 'e-tähäle: “Häm, häm! ê tehäle! Kämmanan a hi-yäkokälän (CF -yäkökälän).” – Tənnā-has təhäle: “Käla wärġey näk a käy-yäkokälän (CF -yäkökälän), amis.” – Yṡna-has äbäggi: “Äzuk-ənnäm a s yofräy (TP yfräy, cf. ^w) ämis, aydəy a foll hi-yäkokäl.”

No. 177 (141) – Le chacal pasteur

Yṡkär äbäggi, yos-ädd ələs iyän, yṡna-has: “Käy, tərèd amäṡan?” – Yṡna-has: “Rêq-q.” – Yṡna 'äbäggi: “Äġ-iy äläk-in, e-hak-äṡnäy ehäre.” – Yṡna 'aləs: “Hullan!” – Yṡk-e sänatät təməṡ ġer ulli ət-thatten. Yġla 'äbäggi, yäṡän-tänät, yṡtatt-enät; ad əmməndänät; yäqqim ytaräġah foll man-net.

Ämidi-nnet yṡssəstän d-əs, ar ahäl iyän ämhäyyen ənta d-əs. Yṡna-has: “Ehäre, ma yġga?” – Yṡna-has äbäggi: “Osän-i-d sälan innin tämmutäd, əkätäy (= kätäy) foll-ak temeṡe; äqqimäy; osän-i-d sälan

innin tæddârad, ækfey temeɖe dāy tādāwit innin tæddârad. Ālāk-in ỹllā yor-æk animer.”

No. 178 (169) – Conte de Wa-nnās et de Ta-nnās

Tænna tănāqquest ta n-Wa-nnās æt-Ta-nnās (? ^D-ənnēs (Kəl-Āssuk) = -ənnēt): Meddān āssin dāy Ayār ægmāyān tiɖɖen dāy āhāl əyyān; ādobānān dāy āhāl əyyān; æggāhān ihānan-nāsān, āhērāgān dāy ādāg əyyān, ad əssəmṛāwnāt ɖɖen-nāsān; əzzāyān dāy ādāg əyyān ar ahāl wa d erāwnāt. Erāwnāt dāy āmer əyyān; əyyāt terāw abāraɖ, əyyāt terāw tabāraɖ. Ānnān-asān āddunāt: “Esəm wa hasān-e-tāgim, ma yāmôs?” – Tənn-asān təmyart iyāt: “Abāraɖ ed-yāg esəm Wa-nnās, tabāraɖ et-tāg esəm Ta-nnās.” – As e-yumas ābāraɖ aləs, et-tumas tābāraɖ tamāt, e-tāt-yaww; aydāy a foll asān-gēy ismawān Wa-nnās æt-Ta-nnās.”

Ādwālān; Wa-nnās yewāy Ta-nnās. Ānmāyḥālān hullan, hullan, hullan, ak-iyān wār-yāddobāt aməzzw d-iyān. Nāy tarāy tănāqquest ta n-Wa-nnās æt-Ta-nnās.

No. 179 (12) – Exclamations

1. Adih
2. Ayoo, ayoooh!
3. Wook, wook! (= Uk!)
4. Āñhēy-ak!
5. Tšš, tšš! (pour faire accroupir un chameau)
6. Huy tsg! (implosif) (pour faire lever un chameau ou lui faire accélérer le pas)
7. Kš, kš, kš, kš, huy tsg! (pour faire courir un chameau [ou une chèvre])
8. Hoy, ehehehehehehe, ehehehehehehe! (pour faire marcher des chameaux en les poussant par derrière)
9. Kš, kš, kš, kš, kš! (pour faire éloigner des chameaux)
10. Sāw, sāw, sāw! (pour faire tenir immobile un chameau)
11. Qšššš, kš, kš, kš, kš! (pour faire marcher des chèvres ou des moutons)

12. Səği sen! (< səğəğ-i sen, səğğ-i?) Va-t-en! Coucher! (se dit aux chiens)
 13. Muss!, huss! Houste! (se dit aux chiens)

No. 180 (13) – Formules

1. Sälam äyläy-kom. – (Äy)läy-kom əssälam.²
2. Man-äwen-näk? – Älxeɾ ɣas.
 Man-äwen-näm?
 Man-äwen-näwän?
 Man-äwen-näkmät?
3. Ma t tolêd? – Älxeɾ ɣas.
 Ma t tolâm?
 Ma t tolâmät?
4. Ma täxlâkäd ahäl waräy? – Älxeɾ ɣas.
5. Ma t tolâ takällawt-ənnäk? – Älxeɾ ɣas.
6. Ma t tolâ tufatt-ənnäk? – Älxeɾ ɣas.
7. Wäla a käwän-d-yäyläyän ənd-ehäd? – Älxeɾ ɣas.
8. Wä-d-əwän-yärin äwadəm? – Käla.
9. Äddunät, ma d olân?³ – Äğôḍäyän.
10. Ȳsläm-käy Yällä! (à un voyageur)
 E-käy-ȳsləm Yällä!
 Ê Yällä, [a] käy-ȳslämän!
11. Əlxämdu-li-Llahi foll ässälamät!
12. Ämbaräk! Ȳğ-ê Yällä, 'ämbaräk!
 Ämbaräk! E-tt-yäğ Yällä 'ämbaräk!
13. Yätkäl Yällä foll-ak torna taräy!
 Ê Yällä, [a] foll-ak-yätkälän torna taräy!
 Ed-yätkäl Yällä foll-ak torna taräy!
 Tanəmmert!
14. Yäymär-käy Yällä!
 Ê Yällä, [a] käy-yäymärän!
15. Tanəmmert-ənnäk, tanəmmert-ənnäk, yässot-ak Yällä älxer!

1. AJ non pas coucher!

2. AJ on répond əssälam! seulement

3. AJ corr. ma d olân?

16. Tanəmmert-ənnək akəd kāy!
 17. Ê Yälla, [a] hak-yässotän älxer!
 E-hak-ysit Yälla älxer!
 18. Ykn-ak-kät Yälla dəy äddunya d-Älaxrət!
 E-hak-kät-ykən Yälla dəy äddunya d-Älaxrət!
 19. Ykkäs Yälla imiksänän-näk!
 Ed-ykkəs Yälla imiksänän-näk!
 20. Yğa Yälla ihəngə-nnək daw ɟarən-näk!
 Ed-yəğ Yälla ihəngə-nnək daw ɟarən-näk!
 21. Adi, 'ar əssayət!
 22. Ar əssayət iyät!
 23. Ar əssayət!
 24. Adi, 'ar əssayət-ənnək!
 25. Adi, 'ar emer iyän!
 26. Ar emer iyän!
 27. Adi, 'e-hin-tawɟəd!⁴ – Ewälla dab!
 28. E-hin-tawɟəd!⁵
 29. S-älxer!
 30. Täqqimäd s-älxer!
 Et-täqqaymäd s-älxer!
 31. E-tt-yärxəm Yälla!
 Yärxəm-t Yälla!
 32. Təwār-käy tilyant ta təggarät eyhed!
 Təwār-käy tilyant ta təggarät eyhed!
 33. Təwār-käy tilyant ta təggarät eydi!
 Təwār-käy tilyant ta təggarät eydi!
 34. Yäqqäd-käy Yälla dəy Tämse!
 35. Yäsmäntäs-käy Yälla dəy Tämse!
 36. Täyränyəred d-əs s-udəm-ənnək!
 37. Ihôd! (= Ihûd!)⁶
 38. Äqqânnät-ak təmyaren!
 39. Täqqân-ak tämändám!

4. AJ corr. a hin-tawɟəd!

5. AJ corr. A hin-tawɟəd!

6. AJ uniquement Ihôd!

No. 181 (153) - Voyage

1. Tāddôbed et-tumasād emāner-nānāy derāy ar Tazruk?
2. Təssānād abārāqqa hullan?
3. Īssānāq-q. Āddôbey ed-awyāy tasārreṭ n-ābārāqqa s-chāḍ.
4. Isikilān-nāk sār-əs (sār-əs?) man-eket?
5. Wār-əssenāy ma d ogdān sikilān-in. Āmôšāy iy āndārrān əffalāy-əd Tazruk takkāy-əd Tamānyāsāt, əffalāy Tamānyāsāt takkāy Tazruk.
6. Īnnār əgrāwāy d-ək, tāḡād d-ənāy abārāqqa wa yārḥāḡān adrar.
7. Abārāqqa warāy yolyāt hullan. Ȳh-ê 'aggan d-āres. Ed-yawən əmis s-āmāllāwāy-ənnət, ed-yrəs s-āyāf-ənnət. Īllān-t əmnas wiy əssānnen adrar.
8. Man-eket ḥāḍan foll en-nəzzār adrar?
9. Wār-e-nidaw d-əmnas wiy ewāynen āzuk.
10. Ihilan sāmmeḍān dāy Ātākōr, mey kāla?
11. Ahāl animer yākkūs. Bāššan s-chāḍ ȳh-ê 'āsāmeḍ hund taḡrəst.
12. Eyāhār warāy yrāsān dāy āmāḍal, hānāt-t təbrākkaten, ma yāmôš?
13. Abārāqqa kārrôz derāy hullan.
14. Izar, kāy. Nākkāneḍ, e-hak-nəlkəm; ak-iyān ed-ȳlkəm y-iyān.
15. Īggəḍāt imnas-nāwān, wār-tuḍunet!
16. En-nəsufu a-(ā)ndārrān dāy tele n-āwāle; en-nəmhəl ad ȳḡa āḥāḍ.
17. Tafānsot tarāy, esəm-ənnət?
18. Kud-nāyāḥ dāy āyāhār warāy, e-d-əs-nəgrəw aman, mey kāla?
19. Aman ohāzān d-əs; hān⁷ udəm n-āmāḍal; as təbrākād a-(ā)ndārrān, et-tasād aman.
20. E-t-nawāḍ animer wār-ȳḡe əlmāz?
21. Kud-nəmhāl, e-t-nas animer wār-ȳḡe əlmāz.
22. Anu yuḡḡāḡ-anāy⁸. Nāyhāl e-t-nawāḍ animer wār-toḍe tāfuk.
23. Səḡnāt-anāy. En-nāns derāy.
24. Imnas-nānāy āḍḍāhān, ābbuddālān; āqqādān-tān ḍarān, ȳffāy d-əsān əhni (āhni?).

7. Aj corr. wārān.

8. CF yuḡḡāḡ; AJ yoḡḡāḡ; yuḡḡāḡ n'existe pas, mais a pu exister aux temps de CF; KGP la forme (y)uḡḡāḡ (int. (y)uḡḡāḡ!) existe en tadghaq.

25. Āḍnāt imnas dāy ihāz, wārgēy dāy igāḡ. Uksaḍāt ed-uḍun dāy ḡruḡas (əḡruḡas ?).
26. Nākkāneḍ nāxrāk y-ābārāqqa⁹. Wār-nəḡrew tasārreḥḥ-ənnet. Imuḡar wi hin-āqqimnen ḍāffār-nāy wā-hanāy-d-ēy-awḍin fāw.

No. 182 (57) – Imāsāknan

– Āddunāt sadwalān iblalān afālla n-tfənsa, ḡannen-asān imāsāknan. Kud āwadəm yāxrāk-as anu, ed-ynəy emāsāknī, ed-ḡgrəw anu. Taḡḡān imāsāknan akəd dāy bārāqqatān ewa d wār-yāmun ābārāqqa dāy āsāwāl mey itāyrān¹⁰.

No. 183 (pp. 19-25) – En voyage (dialogue 6).

1. – Təḡed tikawen āḡḡōtnen dāy Tāmānyāsāt s-In-Salāx¹¹, mey kāla?
2. – Man-eket hāḍan ḡer-esān¹² (AJ ḡer-essān)?
3. – Ma yūfān asikəl, dāy təsəmdə mey dāy tukse?
4. – Ma mōsān dāggān¹³ wiy ufānen s-āmākšiy e-muḡar?
– Idāggān wi ha ākāsa a yūfān. Əsley Teḡāhārt a ḡksān¹⁴; akəd Arak ḡksa.
5. – Ma mōsān əškan¹⁵ wi t-hānen?
6. – Ma mōsān əškan¹⁶ wiy ufānen dāy əddāren əmnas?
7. – Ma mōsān əškan-nāsān¹⁷?
– Adārāylal, taynast, tahāra, d-əslay, ət-tāhənnā (AJ tahənnā ?), d-āḡəmmud.
8. – Hān abārāqqa 'əškan wi māqqōrnen mey wā-t-hen?
– Əllānāt-t təbārākkaten, d-əbsāy, d-āna, akəd təborayen hānāt abārāqqa.

9. AJ corr yāxrāk-anāy ābārāqqa
 10. AJ corr. etāyrān; CF donne les deux Dict. 1754.
 11. AJ corr. ḡer Tāmānyāsāt d-In-Salāx
 12. AJ: non existant! CF: forme alternative de ḡer-essān.
 13. AJ corr. Ma mōsān, idāggān ...
 14. AJ corr. ḡksān
 15. AJ corr. Ma mōsān, iškan ...
 16. AJ corr. Ma mōsān, iškan ...
 17. AJ corr. Ma mōsān, iškan-nāsān?

9. – Ewa t tässôkäläd (tässokaläd?, cf. ^Dtässokaläd) dâÿ äwelän, et-têgrêwäd iŝkan a dâÿ təkalläd mey kâla?
 – Əllânät-t təbäräkkaten tâhâ tele tağğêt. Ȳil-ê 'əbsäÿ, bāŝšan tele-nnet wär-tole t-ta n-täbäräkkat; tûf tele n-täboraq.
10. – Abäräqqa ğer deräÿ ət-Tawat färôr mey kâla?
 – Deh-iyän yolyât; deh-iyän tenere mällät, kut täred, tawyäd d-əs çâđ. Əllânät härät ən-tanyaren edes n-I-n-Ămäğäl, olyâtnät a-(ă)ndârrän.
11. – Əllân-t mäzzayän wi n-Muhay dâÿ äbäräqqa, mey kâla?
 – Kud ȳksa 'ämäđal, e-tän-tammäräd dâÿ äbäräqqa. Ihäggarän akəd əmyad əd-Säqqamarän, e-tän-təğarräwäd. Ak-tenÿärt hân-tät ässin hănan əd-kärađ. Wi n-häggarän widiy äddêwän, wäl-len ulli hund imÿad, wäl-len ar tellâmen.
12. – Aman wi hănen abäräqqa, ma môsän, unan mey ibənkâr?
 – Deh-iyän et-tasäd iğəlmamän, deh-iyän itäfalatän, deh-iyän et-tasäd unan; wär-həğrətän, ğäzzûlän. Unan wiräÿ, wi häğrotnen d-əsän hânät-tän äkkožät təhədd.
13. – Tawäqqast tâhâ 'abäräqqa?
 – Əllân-t hənkađ əd-nerän ət-tmärwälen; deh-iyän et-tasäd udadän ammas n-ədrarän.
14. – Əsley innin Arak hânät-t taŝşəlen äğğôtnen əd-ÿatan.
 – Taŝşəlen äğğôtnen ak-ăkal hânät-t; In-Ămäğäl ənta 'a hânät hullan; ak-emer tattänät aytadəm.
15. – Äwadəm, kudet təkš-ê taŝşəlt, ma has-tağğän?
 – Kud təkš-ê dâÿ äfus mey ađăr, ed-sənxərin täsa n-eydi, e-d-əs-äğin äfus mey ađăr n-äwadəm; kudet ȳrđa Mäss-inäÿ, ed-ÿzzÿ, kudet wär-ȳrđe Mäss-inäÿ, wär-e-ÿzzÿ.
 Äwadəm, kudet təkš-ê täzerdəmt, tağğän-as tiğğah e-tänäd-d-ÿğmäđ əhni (ăhni?).
16. – Əsley innin imnas as e-siklin dâÿ ədrar s-äwelän, e-tän-äqqədin đarän.
 – Amis wa ȳzzäÿän tăhunt, wă-tt-e-(ă)qqədän đarän; amis wa ȳzzäÿän eğede (AJ eğedi), ȳtidukul dâÿ ədrar. Kud yădokäl əmis, e-has-äğin tadənt ət-tesəmt d-ăhəÿÿuf n-əkli dâÿ tädekält, e-t-səslin eyet, e-tt-ăzməÿän əs-răwatän n-ăÿet.
17. – Ma yûfän, et-təsəğnäd foll äsăwäl mey dâÿ äÿähăr?

- Eɣähär, wär-närëy e-d-əs-ənsəğən fāw. Nāksôḍ anği d-axxutän. Abādah nəsağan foll əsawäl.
18. - Kud nəžžän s-əzällawaz, nəddôbät en-näyy təla et-täḍən s-a yuğəğän¹⁸? Wār-nāksôḍ imākārän?
- Waräy ākal, kāla, wä-t-hen mākārän. Äddunät wi n-ākal wār-tikrin; wä-tt-ɣlle ar kud yos-ädd äğän n-ākal iyän.
19. - Abārəqqa waräy, təh-ê təfləst, meɣ wä-t-tähe? Ed-sikläy wāla təzoli?
- Äkal-nänäy, wär-e-siklin d-əs meddän wāla təzoli; äksôḍän ihənğa.
20. - En-näyhəl ibyay äğğôtnen dəy əsikəl, meɣ kāla?
- Ewällə, e-tän-täyhələm. Wärgəy ak-ahäl əllän-t aman; et-täğim əssin həḍan əd-kəraḍ, et-tasim aman. Ak-aləs ed-ɣkräh kəraḍ əbyay.
21. - Ma mōsän, ibyay wiy ūfänen?
- A yūfän, wi n-ulliy ofälnen (CF ofälnen) s-əwfär; yūf əbäyoy wa n-teɣse əholay¹⁹; eläm n-əholay wär-ɣbəddəğ hik, wa n-teɣse ɣbaddəğ hik.
22. - Ed-əğrəwəy təsufra toläyät sasmaḍät aman?
- Nāhıl äğərəw-ənnət. Et-təğrəwäd tisufrawen äğğôtnen ɣor kel-ulli; kut täred, e-hak-zəñhäy iyät ɣor aləs n-ämidi-hin.
- Ma d yogdä ätuğ-ənnət?
- Kut täred ta toläyät, e-tät-təğrəwäd s-ämätɣal d-ädes.
23. - As e-təsakaläm, manek-k awa tağğäm dəy əsikəl?
- Kudet tağrəst, ed-ənsikəy eddam, nəsikəl ar takkəšt. Asikəl n-əwelän, en-nəñhıy, nəkəl əs-tərut, nadəw ar ehäḍ.
24. - As tadāwäm, ma yämōs, emer wa s tadāwäm?
- En-nadw ɣor tezzar; en-nəsikəl ar əzällawaz.
25. - ɣor-wän, ed-əğrəwəy məraw əmnas n-äğigği, d-ässin wi n-triken oläyenen?
- E-tän-təğrəwäd; nəhılän, ku d-əsän-təkfed ätuğ tän-yässıksänän məssaw-sän.
- Ärəy imnas əssôhätnen wiy əzzäyenen təhünt, wä-tän-tähe təfade, iroryawän-nəsän əslämän. Ärəy emäner yoläyän,

18. CF a yuğəğän; AJ corr. e yuğəğän

19. AJ corr. y-əholay (cette correction semble superflue)

ÿssânän abäräqqa hullan. As t-e-sastanäy d-ismawän ən-yährañ d-ədrarän, ÿssân-tän, ÿzzây-tän.

26. – Kud əzzəñhäy telļämen, äddöbätñät agäggi (ägiggï?) hund imnas, meç kälä?
- Ellänät-t tiyäd olänen d-əmnas s-ägiggï; bäššan kud əgräwäy imnas, ässöfäy imnas. Amis yûf tələmt s-ässahät.
 - Ärêy imnas ässin, iyän i bäydağan, iyän iy ängälän yġâ tämməngəlt (tämməngält?) ta n-azrəf. Ärêy innin onänän, äqqîtäsän däy tunnunt, lämmêdän yäfawän-näsän hullan, ed-ägnin tamägint ta täred. Ärêy tarik tähösäyät, tämêrät, tälä ähayəf-ənnət d-ähəllum wa n-əhwewrän (əhwewrän?).
27. – Ma tässöfäd, taçant ta n-äläm meç ahəllum?
- Näkkəneç wi n-həggarän, wär-e-nəsəreyyut ar däy ta n-äläm²⁰.
28. – Ma yosâr əmis ed-ÿsəmdüw arromän-net?
- Awa foll əmdän: tarik, d-ähayəf, ət-tmäträgen, ət-təyunen, ət-tähawt, d-äyrəg, d-äsärgu, d-ähəllum wa n-əhwewrän (əhwewrän?), əd-sätfar.
- Sədəw iman-näk, tufat nəġâ foll äsikəl: en-nägägg əs-dat-ämud. Əssən tixiwa, əknänät meç kälä. Əssən awa hanäy-yġdähän däy əxmal ət-tefren əd-säywan.
29. – Ma yûfän, exmal wi n-həllumän, meç wi n-äsän?
- Imuhay əmdän wär-təggin ar wi n-äsän. Exmal wi n-həllumän wär-ähmerän y-aman d-ämädal.
30. – Täxawit taräy karrôz foll əmis waräy; näksôd et-təsəffidəy amis; əgməy eläki yämêrän a-(ä)ñdärrän. Ənkär, əndaw-anäy, en-nəggäh ta n-ägiggï; ahäl yäbök ed-yätkəl; asikəl, ahäl wa yäzzarän yärna (yärnä?) wiy ähräynen; nără 'en-nas anu dat ämäyri, ed-äyyawänän əmnas-nänäy animer wär-yġe əlmáz.
- Äqqən imnas, səntəm-tän, en-nägägg iy yknän amukən, uksad ed-yuðu kaya. Ağäggï wa n-əmis wendäy wär-yänmäkna, ta n-əyil (äyil?) tällây däy ta n-tähalge. Siləy abäyoç s-əyil (äyil?) wa n-tähalge, ed-ÿnməknüw ağäggï.
- Waräy amis, uçu a yġa, kälä wär-yäddobät ağäggï waräy, yäzzây foll-as hullan. Ağäggï waräy, səwər-t amis wen zäryäfän; əssən ağäggïy iyän fäsüsän, səwər-t waräy yäçdähän.

20. AJ corr. əs-tan äläm

Amis wendäy, səwār-t ayil iyän teyərert n-erəd, ayil wa häḍän teyərert n-ässukār; taswärt, äġ-as tamhit n-äġel.

Äġ y-əmis sälkəm, uksaḍ et-təmry tuhe-nnet, e-tät-ymrəy äxāmil.

Anu wa foll e-nāns wā-t-hen säyerän; äṭkəlät isäyerän deräy; ak-aləs yäknet takärrut, yṣəwār-tät amis-ənnet. As e-nakṣ dendäy, en-nəġrəw isäyerän däy ak-ädäg.

Imnas əmməzzäyän, sədwät-anäq-qān!

Arät imnas wiy äqqānnen; ed-äġin amāhal iyän. Änn-asān y-eklan: – “äwtät təla!”, näyhāl asikəl; amäksi yuġöġ; wār-nəssen e-t-nämmändär mey käla.

Ässəndoqān wiräy wā-tän-təswäräd (täswäräd ?) amis waydäy, tunnunt a wār-yġe, näksôḍ e-hanäq-qān-yärz. Awät-t təsäysäräd-as, e-has-nəsəmməskəl aġäġġi, e-tt-ənsəwār amis wa häggäyän, ənta a yknān tunnunt.

Awyät tasärreṭ n-äbäräqqa, wār-täqqeläm ayil wāla tehälġe.

Äzzəlät əs-tədraq ten mallät tuġöġät (CF tüġöġät; micux tüġöġät?).

31. – En-nəžžär taräy tenere; ti häġrēt mey ti ġäzzülät? Nəġġäh ammas n-ilyi; asikəl yolṣāt. Zəmməzizärät imnas; ak-iyän ylkəm y-iyän; äġät sollān, awyät abäräqqa wa nähilän. “Abäräqqa wāla yäylāy, amānokal wāla wäššār.”

32. – Eyähär waräy ən-təbäräkkaten, esəm-ənnet? – Teläq.

E-d-əs-ənkəl tadəggat; en-nawəy abäräqqa. Ed-ənsəġən daw təbäräkkat ta məqqärät, təh-êt tele. En-nəkkəs tiriken foll əmnas; säysärät kaya foll əmnas wi n-täräkäft²¹; äyyät-tän əfrädän.

Əswaḍ, eqqar ġer äzlan win; äġ-i härät ən-tullult deydäy d änîməhaläy²².

Əñhēy-ak, dimardäy hēy tele. Äba as osäräy härät. Änn-asān y-äddunät ed-ämmäklāwän əmdän. Äġ teḍaf aləs iyän foll

21. AJ corr. säysärät kaya n-əmnas wi n-täräkäft “déchargez les bagages des chameaux de la caravane” (AJ foll ne peut pas signifier “de sur”, mais donne le sens opposé)

22. AJ corr. änîməhaläy

tədraq ten; kudet ʔnāy əddunāt wiyəd okāynen, e-hanāq-qān-yāllāyāt.

Hannāyāy aləs yuǵǵǵān (yûǵǵǵān? AJ yoǵǵǵān), yoyārān amis bāydǵǵān, yāttāfān allay s-āfus-ənnet; yässōlāy ayār yāynāyān, ʔǵā egārway häggǵāyān, ʔǵā esässār dəy eri n-əmis-ənnet.²³

Səǵmǵd əssin meddān, e-has-ənkədān, e-tt-idd-əlwəyān scrəy; səyləf-tān wā-tt-əggitān, wā-t-sərmiyān.

Sədw imnas, təǵǵǵǵād-asān hund ənd-ahāl, wā-hasān-təsmāttāyād aǵǵǵǵi. En-nəǵəl hik; ākal wa nəkkā yuǵǵǵ.

33. – Aman wi n-Tāsno uǵǵǵān mey kāla?
– Aman, e-tān-tasād dagg əsāli wen yāmosān hund taylalt tābbūnbāyāt.
34. – Aman ətbātān dəy Tāsno dəy həḍān wirəy, mey kāla?
– ʔtbātān. Ibənkār-ənnet ātkārān. Ihəḍān wi d ʔggat əǵənnā, ʔtahāy əǵəlmam-ənnet; dəy anyārān wi tt-idd-āqqālnen en-nəǵrəw aman dəy əsāli²⁴, sāl wi n-tāhala.
35. – Akātab warəy ʔhān²⁵ iblalān, ma yāmōs?
Akātab warəy, tiffinay n-əddunāt wi n-ʔrū (AJ yārū). Tiffinay tirəy ərʔāt (AJ ārwanāt)²⁶
36. – Wirəy imuǵār d-axxutān əknānen foll kədewān. ma mōsān?
– Iyān d-əsān amis yoyār-t aləs, yässōlāy ayār, yāttāf s-āfus-ənnet²⁷ allay; edes-ənnet, amis iyān həḍān ʔwār-t əǵǵǵǵi, ʔlkām-as əwadəm yātkālān ifassān-net, e-tt-ʔmhəl, ed-yārrǵǵāh. Edes-ənnet tesut, e-tāt-təzzəyād s-iskawān-net. Edes-ənnet ener, ʔtatt āla; et-təzzəyād ener s-iskawān-net, əmīnānnāḍān. Axxu warəy huhārān hannāyāy s-əyil wan əyil, wā-tt-əzzeyāy. Əddunāt wi nəynen egārew ǵannen awarəy elu; Wār-əssenāy tidət mey bahu. Aləs wār-e-ʔsəlləkən ar awa ʔnāy əs-təttawen-net.
37. – Temākalkālt tarəy nəyāy foll əblal, ma has-ʔtahawalān?

23. AJ: il suffit de dire: s-āfus et eri n-əmis (-ənnet est une redondance)

24. AJ corr. foll əsāli

25. AJ corr. ʔwārān

26. CF əru (ed-iru, pf. iru, əruən, ərunət) qu'il faut probablement interpréter comme əru (ed-ʔrū, ʔrū, ərəwān, ərwnāt) comme en tadghaq, peut-être ārū. AJ donne une forme contractée ārwan avec un fém. ārwanāt tout à fait inattendu (KGP)

27. AJ: s-āfus suffit

- Imuhay ġannen-as emätäytäy. Əswäð d-əs; Ƴswâð d-ənäy, Ƴðakkäl eƳäf-ənnet, Ƴsans-e. Ənnän, iwətyan windin ärwänen, osän-d həngä, əkkän Tufut-nänäy, äbökän e-tt-änyin; Ƴwâr ämätäytäy ablal, Ƴðakkäl eƳäf-ənnet Ƴsans-e, Ƴänn-as e-Tufut-nänäy: - “He käy! Ihəngä!”
38. - Hannäyäy ässin hənkað wârän d-ənäy ayil wan ayil; wâr-näre e-tän ənsəwəf, en-nəssən kud wâr-e-näy iyän d-əsän; ənlä məraw həðan wâr-nəkše isan.
- Əyləyäy tadrəq foll-innin wâr-e-wtin aðu-nänäy. Äddunät-nänäy ed-äddäwen ahäl waräy; e-hasän-nuzan isan.
39. - Tänyed ahənkäð s-älyämarät iyät?
- Teğere ta täzzarät tokäy, foll-innin yoğâğ ähənkäð hullan. Yewän dəy älus wen Ƴllä-hin (= Ƴll-ähin)²⁸ y-äyähär. Äqqimäy täyäsäq-q sollän sollän, ġäräq-q dəy tayma; yohäl a-nðärrän, ohäläy ðäffär-əs, as t-ewäðäy, äyräsäy-as.
- Käy, ağändäy ämağdal a tämôsäd!
Dimardäy wâr-äyqqim ar innin e-hanäy-təsirmäd isan n-äner. Kud Ƴra Mäss-inäy, e-t-nas dəy äyähär tufat; hân-t əbsäyän äğğötten; yhä mihi e-d-əs-nas ener, foll-as Ƴh-ê äla, täh-ê tähəngärt.
40. Ašək waräy käwälän yäyläyän y-əğəlmam, ma yämôs?
Näy tendäy awas Ƴtahawal tahle; wâr-təmmil ar ewa əllän aman; tağğäh iyähran n-Ahəggar wi hän aman abädah. Ul-ənnet ewad məllül, tattän-t äddunät; ikewän-net, ġannen-asän Kel-Ahəggar inähän. Däy mäna, takkäsän-tän äddunät, e-tän-äyyin ad äqqarin, e-tän-äddin, e-d-əsän-äknin tağəlla mey äsink. Tahle taräy, kannän d-əs zəggayän tikäbren dəy Ƴärman əmdän win Ahəggar, d-äddunät wiyäð wiyäð.
Nos-ädd ibənkär win Selät; ənḥälän; Ƴwâr-anäy e-tän-näyäh. Äyyät wiy ärwänen, äyhät-anäy wiyäð äynäyenen; en-näyäh ässin Ƴallän, en-nawäð aman həddiğnen səmməðnen.
- Ƴkna äwäzlu.
- Äðnəyät ibyay, uksäðät et-täyhədim aman.
Äknät tafärawt s-əblälän, e-d-əs-ənsəsəw imnas. Ihəðan äkküsän, imnas äffüdän.

28. AJ: Ƴll-ähin seul existe

Yaym togâzâd imnas, uksað ed-uḍun dâḡ anu.

Uksað ed-âġin əmnas taznak foll tāfārawt, awāq-qān, äyy äkkoḡ äkkoḡ.

Ækkəs tiḡunen dâḡ əmnas; uksað ed-äffāñhārin.

41. – Adrar wen yoġâġān yolān d-āḍaḍ, mas yāmōs?
 – Wendâḡ häġren, wa dd-ġġmäḍān dâḡ boḡəl, ənta as ȳtahawal Ilaman. Wār-ȳhe 'Ahäġgar e tt-yoġārān. Wār-yäddobāt äwadəm e-tt-yawən s-afālla, foll-inninn yāmōs hund aḍaḍ; ġannen wiyäḍ hān-t alhinān. Ilaman yānimāhal ət-Tāhat. Äkal wa ȳha Ilaman yolyāt; hānāt-t tanȳaren äġġōtnen, wār-yäddobāt e-d-əsñāt-ȳsikəl äwadəm yoḡâr, wā-tt-ȳlle ar ȳlwāy amis-ənnət²⁹. Kud ȳra äwadəm e-tt-yārähäġ ayil waräḡ ar ayilhen, ed-ġġmēy esässerw n-äkal wa ȳssānān ibārāqqatān n-ədrar d-əmnas äddinkāyenen adrar.
42. – Äkal waräḡ, ak-ahāl tāh-ê kunbāt, hund ahāl waräḡ? meḡ wā-tt-ȳlle ar ahāl waräḡ ȳas?
 – Kunbāt taräḡ, as tät-tənāyād, təlmədəd as emer n-äkāsa wan Äḍay. Emer iyān, kunbāt taġġ kārāḍ häḍan meḡ äkkoḡ, kud ȳllā 'äwadəm edes-ənnäk, wā-t-hənnəyād.
43. – Ikādewān win äddūkkālnen afālla n-ədrar, ma mōsān?
 – Awendâḡ izəkwan n-äddunāt wiy ärwānen; ġannen-asān idābnan. Wār-nəssen äddunāt wi d-əsān-əñbālnen. Izəkwan wiy äynaynen, wā-hasān-təġġin ar ablal iyān ȳor äḡäf, iyān ȳor ḍarān; taġġān y-aləs tamāžžəda tanāmāhla n-udəm-ənnət; taġġān e-tāmāṭṭ akəd ənta tamāžžəda; tiḍeḍen tiyāḍ tiyāḍ ȳas.
44. – Axxu wen äräḡān, ȳlā³⁰ emällāwäy häġrēn, ȳragġāl dâḡ ammas n-ədrarān, ma yāmōs?
 Nākkāneḍ nəġann-as äḡata: wā-tt-nəřəmməs, nākkāneḍ win häġgarān, äñġātma-knāy; äddunāt wiy ärwānen awendâḡ a ġannen. Kud nəñäy eklan naqqān-t, e-d-əsān-nəknəs, e-tān-nəwət; kud äñān-t wiyäḍ, en-nämmäzzäy d-əsān, wār-e-swin dâḡ kassān-nāñäy.

29. AJ: ȳlwāy amis suffit

30. corr. ȳlān

45. – Ašək warəy məqqārən ȳlân ifrawän kăwâlnen, ma has-ğannen?
 – Ğannen-as äğar.
 – Ma foll takkäsän d-əs äddunät tasəngəfa?
 – Äddunät wiȳ ärwänen nogâz-t-id ȳor-sän; as e-klin daw-əs äddunät, ed-ärməsän ablal meȳ əlmosi, ed-äğin abuyəs dəȳ äğar, ed-äklin daw-əs.
46. – Ašək wan taharen ȳhâ äkal-năwän, meȳ kăla?
 – Taharen hânät Tet, d-Äzəbräh ət-Tärhănanät, d-Ädălăs əd-wiyäđ idäggän. Tin Tärhănanät, hân-tănät kel-äsuf; äwadəm iyän wă-tănät-ȳtəkk ȳas-ənnet ȳtakkäs³¹ aharän, ar ässin meȳ kărađ; kel-äsuf-năsnät äğğarən äddunät s-əblalän.

31. corr. ȳtamäd

Supplément

Textes omis dans l'édition 1984

*TP pp. I – II**Dialogues Français-Touaregs**Dialecte de l'Ahagggar**D) Salutations – Temps – Nouvelles – Achats*

Sālam āylāykom – Āylāykom ässälam.
 Ma t tolêd? – Ālɣer ɣas. || (Ālɣer ɣas? ?)
 Mani d ɣllā āhān-nāk?
 Mani t tällā täyāhamt-ənnāk?
 Amāzzay-ənnāk yuǧǧ (AJ yuǧǧ) meɣ yohâz?
 Ma d olān məddan-ək?
 Ma t tolêd əd-wāzlan?
 Təǧrāz-ak täyāra?
 Ulli-nnāk, mani d əllānāt?
 Imuǧar-ənnāk, mani d əllān?
 Eɣāhār wa tāhêd, ɣh-ê 'āmākši meɣ kāla?
 Amākši ɣll-ê 'a tt-yohâzān? (a dd-yohâzān?)
 Aman əllān-t meɣ kāla?
 Təǧārt təll-ê?
 Ȳll-ê anu?
 Aman i hāǧrōtnen meɣ kāla?
 Anu ɣtabālat hik meɣ kāla?
 Amākši, iṣkan-net, ma (ā)mōsān?
 Amākši, ɣll-ê i yāǧǧên?
 Aǧənnna ɣwār ayil-hen əs tāhêd? Ȳwāt əǧənnna ayil-hendāy meɣ
 kāla?
 Eɣāhār ɣnǧāy?
 A yāǧǧên a ɣkka wār-ɣnǧey meɣ kāla?
 Tordêd hik ed-əǧməḍin əṣkan?
 Warāy aǧənnna, tordêd ed-ɣsəǧməḍ iṣkan meɣ kāla?
 Ulli-nnāk, ɣh-ênāt āx?
 Tīḍeḍen əknānāt udi?
 Tārêd e-hi-təzəñhād ax? Tārêd e-hi-təzəñhād udi?
 Ma s iɣ-e-təzəñhād hārāt warāy?
 Wārǧey nāk a hak-e-ɣlləyun (AJ yälläyen) ätuǧ-ənnet; läyt-i
 kāy awa tārêd; ed-əlməḍāy təzzālād meɣ kāla.

Yäylá hullan.

Äzzəl, käy-ak. Näkkäneç wi n-Färänsa wär-näre härät bännan;
bäššan wär-näre 'e-hanäy-äğin äddunät ätuğ yokäyan ätuğ.

Wä-hi-ğed awal wa wärän-yäzzel! Äğ-iy awal yäzzälän!

Əssänäy ätuğ wa yğa Mosa; ättäfäq-q.

Ykna! täzzäläd.

Ma tärêd e-käy-äkfäy däy härät-ənnäk, malte (AJ malți), mey
allon, mey azrəf?

Tässöfäd azrəf. Näy wah.

Ê 'ämidi-hin, əlməd as sordi (şordi?), əd-wa n-sänatät
twäqqinen, əd-färänk(?), əd-wa n-ässin färänkän, aydäy ymdä
chäre n-bäylek, yolâ d-sinko (AJ sinku). Wärgəy wär-e-
tärməsäd ar sinko yas.

Azrəf wä-tt-eweyäy deräy. Äkk älmäxällät, yor äkabar-in, et-
təğrəwäd chäre-nnäk.

Tələd amis ən-tārik ynazzan?

Səkn-i-t!

I yähôsäyan.

Wär-yəddärät.

Man-eket wətyan-net?

Səkn-iy isenän-net!

Wä-t-rey.

Tələd abäğoğ ynazzan?

Tələd teyse tənazzät?

Awṽ-t-id! (Awṽ-tt id ?)

Awṽ-täd-d!

Wär-yəddärät. Səkn-iy əyyän hədän!

Tələd isan äqqôrnen nazzänen?

Tələd tikämmaren nazzänen?

Ykna!

II) Avec un guide.

Aləs, wär-täksodäd, səğəd!

Ahṽ-əd!

Yaym deh!

Siwəl!

Abäräqqa wa n-..., mani-se?
 Esəm-ənnət, eḡāhār warāy?
 Esəm-ənnət, adrar warāy?
 Abäräqqa nāhīl?
 Abäräqqa i häğrēn?
 Təsədanād abäräqqa s-hādan wi n-tārākāft meḡ wi n-tārik?
 Kudet nəñhāy, e-hin-nas dat tərut meḡ ḡāffār-əs?
 Tārēd e-hi-tumasād emāner?
 Ma d yogda (yogdā?) 'awa tārēd foll e-hi-tumasād emāner?
 Siwḡ-i ..., et-təğrəwād ālak-ənnāk.
 Wāt-təzzeyād warāy ākal? Ma tāmōs tāwsett-ənnāk kāy?
 Təlēd imnas wi n-əl-kāra?
 Man-eket foll e-tawyād aḡāğḡi dāy ... s-... ?
 Təlēd ihəllumān wi s e-tāqqənād kaya?
 Abäräqqa, tāh-ē tuksāḡa?
 Wār-təslem i-sālan ən-həngā meḡ imākārān dāy bāräqqatān?
 Yāttwānāy ādārch iyān wār-təflesām?

III) Avec une femme

Ma t tolēd? – Ālxer ḡas. || (Ālxer ḡas ?)
 Isālan?
 Āndāba ālxer. Wā-tt-ḡlle ar ālxer d-əḡyafyāt. Āddunāt
 ānīkālwan.
 Ma foll taffārād udəm-ənnām? Tāksôḡād-i? Ēkkəs foll udəm-
 ənnām, hund təllēd ḡor āddunāt-ənnām. Wār-ḡtəffār udəm ar
 tiḡeḡen tiy əššāḡnen.
 Meddān wi n-āhān-nām asikəl a ḡān? wā-tān-neyāḡ fāw. Səkn-i
 məddan-əm!
 Məddan-əm i məḡḡōrnen, – i məḡrōynen – āhōsāyān.
 Warāy, eḡāf-ənnət yāmēra.
 Tarāy tabāraḡ, ordēy, as e-tədwəl, et-təhusy.
 Tasān-d ḡor-əm āddunāt āḡḡōtnen?
 Təlēd təsufra tāhōsāyāt. Mi tāt-ḡknān?
 Ēñhēy-am. Warāy hārāt i yolāyān, təssānād amukən hullan.
 Kāmmunan təzammāyād, təkannād idālaḡān āhōsāyān foll
 āsālso. Tārēd e-kām-ākfāy stānfassān? Tārēd ihəddān wi n-əl-

härer lân initän ähösäyenen? Ärêy e-hi-täknäd härät iyän ydlâğän
e-hi-tt-it-täkfäd foll e-käm-kuttuy abädah.

Hannäyäy imžad-ännäm. Tärêd e-hi-täwtäd a (ä)ndärrän, ed-
äsläy y-äzäl iyän?

Tanəmmert-ənnäm. Imžad i yolâyän. Yğrâz-i (Yğrâz-i?) hullan.

Ar ässayät. Tähûläd-in ... əd-... əd-... .

Yähûl-ak älxer.

IV) Avec un malade

Ənnän-i käy tärinääd. Osey-ədd ärêy ed-änyäy torna-nnäk. Kud
yra Mäss-inäy, et-təzzəyäd.

Əmme t tärinääd?

Torna tos-ik-əd dəy ähəl əyyän, mey rammäs-käy sollan sollan?

Mani käy-ğkmän?

Ğarrāw-käy tāmätättäyät?

Käy tūsud?

As tūsud, kummun-käy ədmarän?

Təğrāw-käy təzzaq?

Awy-dd äfus-ənnäk! || (Awy-ədd ?)

Səkn-iy iləs-ənnäk!

Tattäd hund əngöm?

Səkn-i s-äfus-ənnäk edäg wa käy-ğkmän! || (CF ğkmän ?)

Täsa-nnäk tohâl?

Sunfəs hund əngöm!

E-käy-äkfäy asäfar iyän; dəy ämi wär-yäzed, bäsšan əkräh
tayətte, äsw-e!

E-käy-äkfäy asäfar waräy, - qina, - tiḍayen tiräy, - asäfar waräy
yoḍâ dəy älkaḍ, - e-t-təlmäzäd almäz waräy n-ähäl waräy, - tu-
fat dendäy əd yäffo, - yor tezzar, - yor takkäşt.

E-käy-äkfäy isəfran, e-tän-tagzäd.

Asäfar wa yttälän dəy älkaḍän, ak-tufat ärwəy asäfar wa yhan
dəy älkaḍän dəy aman, e-t-täswäd. Aman, et-tägäd awaräy käy-
e-səknäy. Wär-təswed asäfar a yokäyän awa hak-ənnəy, kut
tässôtäd foll awa hak-ənnəy, e-käy-ğkmu.

Täh-îk tukse, näy taräy. E-tät-əftəkäy s-äsəmmahəd.

Ġey-ak utul waräy, äyy-e däy ädägg-ənnət, wä-t-tädesäd a käy-d-äqqäläy!

Ed-äqqäläy ahäl waräy əs-tädäggat, – tufat əs-tufat.

Sirəd tetṭawen-näk, – abuyəs waräy, – awah, – ak-ahäl sänat sänat tikkal s-äsäfar waräy.

Suḍəb (CF səḍəb erreur) däy tetṭawen-näk asäfar waräy ak-tufat.

Ġnney-ak e-hi-t-tasäd e-käy-äkfäy asäfar. Kud wär-ğed awa hak-ənnəy däy talya n-səfran təmdâ, wä-käy-əy-ənfun.

ÿnf-îk kut təsgädäd y-awa hak-ənnəy foll talya n-səfran, foll et-təzzəyäd, et-täqqäläd e-wäzlan-näk.

Torna taräy ti mäqqārät. Ti-ğänen ed-əftəkäy, e-tät-əkkəsäy s-äsəmmahəd. Bäššan e-hak-ägğäy asäfar iyän, et-tätṭəsäd, wär-e-tafrəyäd y-äfatak fäw.

Käy täqqimäd at tärinäd (CF tärinäd ?) hullan, tässokäd-i-d, ordēy as isəfran wä-käy-e-(ə)nfun hullan. Ed-ägğäy awa 'äddobey (CF äddôbey ?). Mäss-inäy, ənta a yzuzuyän äddunät. Ed-yägğäy awa yra Mäss-inäy.

Ma d yolâ 'awa s tofrəyäd ahäl waräy?

Udəm-ənnäk älxeɣ ɣas. Tädđôbed et-təbdədäd?

Tädđôbed tekle?

E-käy-ynfu kut təsässäd ax käfâyän; əsəw a yägğên däy äx.

Wär-təkšed ahäl waräy fäw.

Wär-təkšed hărät ar tezzar.

Wär-təzred. Yaym täzzîydăräd.

Inšällä, et-təzzəyäd sollan sollan, bäššan wärğey hik.

TP no. 71: Le mendiant et l'avare (anecdote arabe)

Āwadəm iyān ən-täläqqe yos-äd yor iyān yĥān chān-net, yĥna-has: “Ākf-i-d tağəlla s e-(ä)tkäräy täsa-hin.” Yĥna-has: “Kāla, wäl-leç tağəlla.” Yĥna-has: “Ākf-i-d tebbeçt ən-teyne s e-(ä)nyäç laç-in.” Yĥna-has: “Kāla, wäl-leç teyne.” Yĥna-has: “Ākf-i-d tawläqqet ən-täsändut s e-suksäy täsa-hin.” Yĥna-has: “Kāla, wäl-leç tasändut.” Yĥna-has: “Ākf-i-d tayärdamut n-aman s e-səsmäðäy ul-in.” Yĥna-has: “Kāla, wäl-leç aman.” Yĥna-has täläqqe: “Käy ma foll täqqimäd deräy? ənkar, ġammäy takute hund näk; käy toğäräd-i täğanzit.”

TP no. 104: L'hôte obstiné (anecdote arabe)

Eyyān däy Wəlləmmədān yos-ädd yəzzān yor iyān däy Hätan wi n-äğärew. Yäqqim yor-əs kərəð häðan, yəzzäy yor-əs. Täblis tämət n-Āhäti, tənna-has y-aləs-ənnət: “Waräy, ma ykann yor-näy?” Yĥna-has aləs: “Näk wär-äddobey e-tt-əstäyäy, əzzäyāq-q əngom. E-has äğäy tamkärä”. Yĥkär aləs, ybdäd däy ämi n-təflut, ykät äkkoç yallän däy ämäðal, yĥna-has y-Āwəlləmməd: “Näk taggädäq-qān əngom”. Yĥkär Āwəlləmməd, yğgäd a (ä)nðärrän däy äkəbär d-ammās, wär-yğmeç. Yĥna Āhäti: “Ma foll wär-təggedäd seräy?” Yĥna Āwəlləmməd: “Ayil əyyān däy äkəbär yuf äkkoç yallän ən-tänere.”

TP no. 105: L'homme et le pot de beurre (anecdote arabe)

Aləs iyān ən-täläqqe ykna tekäbärt däy Ti-n-Āmänsäy, yəzzäy d-əs wär-yłe häräti; takute a s yddär ġer äddunät. Ak-tallit, əššärif e-tt-yäkf erəd, meç enäle, meç teyne, e-tt-yäkf häräti n-udi. Ed-yäçəd erəd, e-d-əs-ykən tağəlla; udi wä-tt-ytətt, ykn-as häräti ən-täyert ən-tälaq, yässoläy-tät dənnəğ äyäf-ənnət däy takäbärt. Ehäd iyān ynsä däy ämäðal, yftäy tağlemt-ənnət, yättaş taborit-ənnət (taboritt-ənnət?) däy äfus-ənnət, teyert toläy dənnəğ äyäf-ənnət. Yäqqim yäsımäðrän däy man-net, yĥna däy man-net: “Teyert tätkär udi, udi yĥnazz, rān-t äddunät. Ed-zəñhäy udi waräy, ätuğ-ənnət, e-d-əs-zəñhäy teçse. Ed-əlwəyäy äholay yor äddunät, e-hi-tarəw eçäyd ət-täyädät, et-tatän, tarāwän iyäydän ət-tyidat, ad əkrähäy tahrut mäqqärät. Ed-zəñhäy tahrut e-kel-Təwat; ätuğ-ənnət, e-d-əs-zəñhäy

chäket mäqqārān, ed-zəñhäy taklit d-əkli d-əmnas, ed-əǵməyāy tamät tähösäyät däy Kel-Yāla, e-tät-awyāy. Ed-əkṛəsäy chān, e-d-əs-äddukkälān äddunät äǵǵōtnen. E-hi-tarəw abāraç n-eyy, wā-tt-ylle a d yola tihusay; e-t-sədwäläy tadāwla tolāyät; e-has-sitāy chäre-nnet, ed-əǵǵähäy eǵān, e-dd-ahyāy təla täǵǵēt däy Bārbohəyān. As ēy-ahyāy təla, e-tād-d-əwtāy s-ākal-in. Kut tewäç-i-d tähek, ed-zənnāhləmāy d-əsān, ed-āǵrāy amyār-nāsān s-allay. Īnta ytagǵ edāwānne warāy däy man-net, yātkāl tāborit, yǵmāy ed-ywət ihəngā, ywāt teçert, tārtāzça, yānyāl foll äyāf-ənnet udi, yāqqīm wār-ylle hārāt fāw, yāmōs emäǵǵānzū (ämäǵǵānzū? AJ amäǵǵānzū).

TP no. 136: Le chacal et l'agneau (fable française)

Ebäggi d-ākārwat sassān däy teǵärt; ebäggi s-āfälla, akārwat s-ätāram. Ȳnna äbäggi y-ākārwat: “Täyhādād-iy aman”. Ȳnna-has äkārwat: “Aman atrum a tagǵān, wārgēy aǵw̄y”. Ȳnna-has äbäggi: “Nāk ənnēy-ak, täyhādād-iy aman”. Ȳnna-has: “Wā-hak-kān-äyhedäy”. Ȳnna ’äbäggi: “Īsley nayādan tənned foll-i bahu”. Ȳnna-has äkārwat: “Nayādan wār-wey fāw; dimardäy nakkäsäy”. Ȳnna-has äbäggi: “Adiy āñña-k a ȳnnān foll-i bahu”. Ȳnna-has: “Wāl-leç āñña”. Ȳnna-has äbäggi: “Wā-tt-ylle ar iyān däy ayətma-k. Īsley y-awal yǵān. Nāk wār-e-(ä)yyāy eçā-hin. Käyunan d-äddunät-ənnāk d-ayətma-k, d-iyādan-nāwān (= d-əyyādan) əd-mādanān-nāwān, təmdām tolām, təššādām”. As ȳmda ’awal warāy, yǵgād foll-as, ȳkš-c.

TP no. 144: Le fenek et le corbeau (fable française)

Sawarān äddunät tikāmmaren foll əšək innin ed-äqqarināt. Yos-ädd äyaləǵ, yssikka əyyät, yǵgād. Yewān əšək iyān häǵrēn, yāttāf takāmmart s-ākuskum-ənnet. Ȳnāy-t äxorhal iyān, yāqqīm-as dagg əšək, ȳtamāl-t; ȳnna-has: “Sālam äyli-kom, anəsləm-nānāy, ma t toləd? man-āwen-nāk? Käy anəsləm-nānāy yāhösäyān; ifrawān-nāk iy āhösäynen, əǵrāzān-i; elām-ənnāk yāhösäy; eçāf-ənnāk yāhösäy; tikkal-ənnāk āhösäynāt; kud emäsli-nnāk yola d-älām-ənnāk, wā-tt-ylle a t toləd fāw, käy amānokāl n-əgçad əmdān”. As ȳsla äyaləǵ e-tmulawen, ȳkäf däy man-net, ȳssəmyār iman-net, yǵmāy ed-yar emi-nnet ed-ȳsəl äxorhal y-āsahäy-ənnet, tārtāk tākāmmart, yātkāl-tāt

äxorhal, Ƴkš-et. Ƴäqquššäm äƳaləǵ foll əšək. Ƴnna-has äxorhal: “Ƴsəl e-täfert ta hak-e-(ä)nnäy: äwadəm Ƴtamälän äddunät wär-Ƴǵəmməy ar e-d-əsän-Ƴddär; erəy Ƴžžädän y-awal-ənnet ed-yämmuǵrəz”.

TP no. 146: La mort et le bûcheron (fable française)

Äwadəm iyän ən-täläqqe wär-Ƴdder ar s-aggay ən-säyerän y-äddunät; Ƴkann ikärrudän Ƴtawäy-tän foll ärori-nnet, ad Ƴksän tamäddort. Ahäl iyän Ƴttär əs-Mäss-inäy, Ƴǵanna: “Näkkunan taläqqe, ak-ahäl tiləbbuđäy, wär-əǵrewäy a yäžədän abädah; ässôfäy tamättant. Ê Mäss-inäy, äny-i!” As Ƴnna ’awaräy, yos-e-hidd ängälos wa Ƴtakkäsän iman; Ƴnna-has ängälos: “Ma hi-täréd, as i-təƳarräd?” Ƴärmäy, yäsfälälläy teƳtawen. Ƴnna-has: “Wä-käy-rey əs-härät ar e-hi-tiläläd əs-täkärrut taräy, e-hi-tät-təsəwräd ärori-hin”.

TP no. 147: L’âne et les voleurs (fable arabe)

Aləs iyän Ƴlwäy eyheđ-ənnet, tähâ tähawt eri-nnet. Näyän-t ässin meddän ən-mäkärän, äƳhälän e-d-əs-akrin eyheđ-ənnet; əyyän d-əsän yohäz-t-in, Ƴkkäs tähawt dəy eri n-äyheđ, Ƴǵ-et dəy eri-nnet, Ƴlkäm e-mäss-is n-äyheđ, ənta yäyil eyheđ-ənnet a Ƴlwäy; emäkär wa häđän yoyär eyheđ, Ƴgla d-əs.

Đäffär ämer iyän Ƴbdäd ämäkär; yäznähläm mäss-is n-äyheđ; Ƴnäy äwadəm a Ƴbdädän; yärmäy. Ƴnna-has: “Ma tämôsäd käy?” Ƴnna-has ämäkär: “Näkkunan eyheđ-ənnäk. Təǵrāw-i tākunt iyät. Əngom ämôsäy äwadəm; ad əknäsäy əd-ma, äƳkäläy täborit, wätäq-qät; teƳtär dəy-i; ämosäy eyheđ, təzzəñhäd-i-d, täxdämäd foll-i. Ahäl waräy, anna, yärr-as Mäss-inäy tamälla-hin dəy ul-ənnet, teƳtär əs-Mäss-inäy hi-dd-yärrän älxal-in wa-ndin yäzzarän. Mäss-inäy Ƴsla ’e-tettert-ənnet (Ƴsla y-tettert-?), yärr-iy älxal-in wa-ndin foll ämôsäy äwadəm”. Ƴnna-has aləs: “Surf-i, wä-käy-əzzeyäy; äzžodähäq-qäy, siləbbuđäq-qäy, əggatäq-qäy əs-täborit”. Ƴnna-has ämäkär: “Ässôrafäy-ak”. Ƴgla foll man-net, yewäđ ämidi-nnet wa-nǵam n-äyheđ.

As yäqqäl aləs ehän-net, Ƴǵa isälan e-tämätə-ənnet, əkkatän foll-innin e-hasän-Ƴsurəf Mäss-inäy awa ǵän. Ƴäqqim aləs dəy ähän-net, wär-Ƴxəddəm härät, ar ahäl iyän tənna-has tämätə-ənnet: “Ê aləs, man-əmmək ən-täyimit taräy təǵéd? Ənkär, äkk ässuk, zəñh-ədd

cyhed foll e-täxdəməd. Ȳgla aləs, ȳkka ässuk, a dd-yosa edäg wa dāy nazzän heđan. Ȳsağra ihedān, ad ȳnäy cyhed-ənnət wa-ndin ȳbdād. Yāzzohāz emi-nnet e-tāmāzzuk n-äyhed, ȳnna-has sollan dāy tāmāzzuk: “Ȳlyān-kāy Yālla! təwätād ma-k animer! hādāy, hādāy, ku kāy-əzzəñhāy abādah!”

TP no. 162: L’homme et les œufs (fable arabe)

Aləs iyān ȳla ässin mətyalān (AJ mätyalān), ȳzzəñh-en tisādalen ən-tkähaten, ȳğ-enāt dāy təsānit, ȳnna-has ȳ-əyyān: “Awy-i tisādalen tirāy ar edägg-in, e-kāy-äkfāy d-əsnāt mārāwāt äläkk-ənnāk”. Ȳnna-has wa has-tānāt-yewāyān: “Ma tāréd tisādalen tirāy əmdānāt?” Ȳnna-has: “E-tānāt-awyāy, et-təğən foll-snāt tākähitt-in, e-hi-tānāt-təsədwəl. As ədwālnāt, e-tānāt-in-zəñhāy, zəñhāy-əd tehäle; tehäle et-tarəw akārwat; akārwāt e-tt-äyyāy ad ȳdwəl, e-tt-in-zəñhāy, zəñhāy-əd tələmt; tələmt et-tarəw awāra; ed-äyyāy awāra ad ȳdwəl, e-tt-in-zəñhāy, zəñhāy-əd tebäğāwt mey əyəs; ed-awyāy wält-ämānokāl, ed-äğāy foll əyəs-in bədəqət, bədəqət, bədəqət”. Ȳsakna əmīdi-nnet, ȳnna: “Awarāy a he-(ä)ğāy”. Yāhwār ȳddənkāy ablal, yođa, ȳğğəllāt (ȳğğəllāt?) əmīdi-nnet wa yewāyān təsānit; ärrāzzānāt tsādalen. Ȳnna wa tānāt-yewāyān: “Tārzed-i tisādalen ti n-äläkk-in mārāwāt”. Ȳnna-has: “Kāy, əkmānāt-kāy mārāwāt. Nākkunan təqqussār təbäğāwt-in, təqqussār tələmt-in, təqqussār təhäle-hin, yäqqussār əloki-hin, təqqussār wält-ämānokāl fāw”.

TP no. 171 (pp. 128-135)

Proverbes Tirés De L'écriture-Sainte (Livre Des Proverbes)

[Cette traduction est loin d'être parfaite, dans la grammaire aussi bien que dans le choix du vocabulaire touareg, mais on la donne ici pour être complet].

- I. - 7. Eyāf ən-təyətte tuksāḍa n-Mäss-ināy.
- II. - 3. Kudet təğanned e-təyətte "äyāw", meḡ täsyäyyed-as (täsyäyyid-as?) "äyāw". 4. Meḡ e-has-täğād aḡāmay wa ytagğ ere yğammäyän azrəf, meḡ aḡāmay n-ere yäqqahän amāḍal yğammäy d-əs orāy, 5. et-təlmədād tuksāḍa n-Ämäqqar, et-təğrəwād musnät ən-Mäss-ināy.
- III. - 5. Talyiwen-nāk əmdânät, ärr-enät foll Ämäqqar, wät-täzzəgzänäd foll təyətte-nnāk. 6. Äğ Mäss-ināy dat-ək dəy bäräqqatän-nāk əmdân: ənta a hak-kän-ysugdu. 7. Wār-täyiläd dəy man-nāk innin tələd tayətte; uksaḍ Mäss-ināy, nəməğğəğ əd-bäkkadän.
- 28. Wār-tənned y-äñña-k: "Əgəl, təqqəläd-d, tufat e-käy-äkfäy", kut tələd a təkfêd.
- V. - 15. Sass aman wi n-tihəmt-ənnāk; sass aman wi dd-əğməḍnen anu-nnāk. 18. Tûmaset təhala-nnāk tämbarāk; tûmaset tedäwitt-ənnāk tämət ta n-tämmäḍrüt-ənnāk. 19. Tenert ən-tära, tahənkät telwät əs-tämälla; umas a yänīyaläfän foll fäfan-net abādah, umas a yätīwätḥäfän əs-tära-nnet abādah.
- VI. - 6. Äkk tanəlluk, emässendəd; əkyəd ibäräqqatän-net, e-käy-täqqəl təyətte. 7. Wār-təle amyər, wāla ere foll-as-ybdādän, wāla mäss-is. 8. Sadaw dəy äwelän isudar-ənnət, sidəkkul dəy äfāras awa he-tatt. 9. Emässendəd, ar əmme täḥḥäsəd? Əmme d e-tənkäräd dəy eḍəs? 10. Härät n-eḍəs, härät n-änuddəm, härät n-äsəmməwār ən-fassän-net foll et-tännuddəmäd, e-käy-täydär təğanzit (teğanzit ??) hund täydärt ta n-ämākär, meḡ laḡ hund aləs yätḥäfän təzoli.
16. Säḍisät talyiwen a yksân Mäss-ināy, bärsey əssahät a yäkinahär. 17. Teḥḥawen äkkubbärnen, iləs ysawalän əs-bahu, äfus ysanyälän ahni n-ere wārən-yäyhed härät, wāla ysamāḍranän taḍləmt, iḍarän ärörädnen ohälnen s-äbäkkad, təğuhe n-bahu, əd-wa ysaknasän äññatän.

VIII. – II. Tayətte tûf oräy, tûf ätuğ a yläñ ätuğ. 13. Tuksäda n-Mäss-inäy, ənta kəssən n-äbäkkəđ. [Təñna təyətte:] ađhor, d-əkfor, d-äbäräqqa n-bäkkəđän, d-ämi yđallämän, näy wah awa (ə)k-sänäy. 14. Tanađ d-äsəmdu (musnät? anəğri, asəñnəğri?), näk a tän-yläñ; näk tayətte, tiyorađ ti-nnu. 15. Sär-iy as tanähəđän mänokalän, sär-iy as tagğän mänokalän tanađ täzzälät. 16. Sär-iy as tagəzän äddunät əmɣarän əd-wi məqqôrnən (məqqornən?) əd-zaməzzaynen əmdän. 17. Rêy wi hi-ränen; wi hi-ğammäyнен e-hiy-əğrəwin. 22. Mäss-inäy yl-iy əs-tizarät n-a dd-ykna ymdä, dat awa ykna dəy təzert. 23. Näkkunan əllêy, äyhäläy, dəy təzert, dat əsənti n-äməđal. 24. Ättwarəwäy dat əmel ən-ğärewän, dat əmel ən-tetṭawen n-aman. 25. Dat əntum n-ədrarän, dat əmel ən-lassän, ättwarəwäy. 26. Mäss-inäy animer wä-dd-ykne wäla aməđal wäla tinariwen, wäla a yəzzarän dəy äla n-äbilkəm n-äddunya. 27. As ykna aqqär, näk əllêq-q; as yssäyläy tesərreṭ äddunya. 28. As yässuğğa igəñnawän, äzyäknät tetṭawen ən-ğärewän. 29. As yğa tisəbdad e-ğärewän foll wär-e-(ä)wsin aman yll-ähin e-tsəbdad, as ykna tasəntit y-äməđal. 30. Əllêq-q, kannäy, äddəwäy d-əs, ak-ahäl tedəwitt-əñnet näk abədah taddäläy dat-əs. 31. Taddäläy foll äməđal-əñnet, əğrəwäy tedəwitt-in dəy aratan n-Adəm. 34. Ämbaräk ere hiy-e-yəsəğdin, ere he-yəbaddädän yor ämi n-ähän-in ytagəz igəm-əñnet! 35. Ere hi-yğrəwän yğrəw taməddort, ed-yğrəw eret yor Ämäli. 36. Wa yğän abäkkəđ dəy-i, iman-net a he-ykmu; imiksänän-in taməttant a rän.

X. – 4. Ere s yəundud äfus-əñnet yziğänzu iman-net; äfus wärän-yässundəd ytawäy-d tabəyort.

– 12. Ämməkəssən ytaräw-d akəñnas; tära nabḅäl ibäkkəđän əmdän.

– 13. İđlay n-aləs igrän tayətte; aläkkəđ i n-əröri n-ere wärän-igre.

– 19. Asğət n-awal wär-e-yäqqaym wäla abäkkəđ; ere yätṭafän idlay-əñnet tayətte.

– 20. İləs n-aləs wa yəzzälän əzrəf həddiğän; ul ən-wiy əşšəđnen kätşik.

– 25. Hund akkay wa n-täğent akkay n-änəsbäkkəđ; aləs yoläyän tasəntit täylälät.

– 26. Alkəđ dəy ämi, ähu dəy tetṭawen, aydəy emässendəd y-ere tt-yəzawəzlen.

XI. – 4. Ahäl wa ʔlkämän tabäyort wät-tənfe härät; tamäzzult ənta a ʔsallämän däy Tämse.

- 11. Ak-äkal ʔdakkäl s-əlbäraka n-äddunät wiy oläyenen; ʔtuðu s-ilsawän n-äddunät wiy əššäḍnen.
- 17. Ere tähâ tämälla, tənfa n-man-net; ere wät-tähe tämälla, tākma n-man-net.
- 20. Ere s ʔnkäl ul-ənnet, yäkînahär-t Mäss-inäy; ere s yäzzâl äbäräqqa-nnet ʔgrâz-as.
- 22. Tezäbit n-oräy däy tiñhar n-ädäwäydäway, tamät tähösäyät wät-təle tayətte.
- 24. ʔyyän ʔhakk hullan, yota ähare-nnet; əyyän yätṭâf wär-ʔhəkk, ʔfnäz. 25. Ere ʔhakkän ed-yäyyäwän, ere ʔsaswen ed-ʔsw.
- 28. Ere yäsfällän foll täbäyort-ənnet ed-yuðu; wiy äzzälnen ed-ähläggənin hund iškan.

XII. – 1. Ere yäyhälän tunnunt, ənta a ʔrân musnät; ere ʔksänän azuzəl enäbbeddəl.

- 4. Tamät täksôḍät Mäss-inäy oräy foll äyâf n-aləs-ənnet. Tamät n-ukšâf rufen däy ʔasan n-aləs-ənnet.
- 9. Yûf täläqqe ʔddârän s-älxädmät-ənnet y-Ämažy ʔkfärän wärän-ʔle a s ʔddâr.
- 10. Ere yäzzälän ʔtagäz təlawen-net, ul wa ʔššäḍän wä-t-tähe tämälle.
- 11. Ere yäxdämän afaräg-ənnet ed-yäyyäwän tagälla; ere ʔlkämän e-talyiwen ti n-bännan amänhoğ.
- 14. A ʔnna ämi däy a yolâyän, ed-yäyyäwän a yolâyän; ak-əyyän ed-ʔgrəw iğitän ən-fassän-net.
- 21. Ere yäzzälän wä-tt-e-təgrw tākma wäləyyät; wiy əššäḍnen et-tiğat foll-sän tākma.
- 22. Iḍlay wi dd-ʔgammäḍ bahu, yäkînahär-tän Mäss-inäy; äddunät wi-tagğänen iğitän wi n-tidət, ʔr-ên Mäss-inäy.

XIII. – 24. Ere ʔfnäzän aläkkod foll ror-es ʔksän-t; ere tt-ʔrân ed-ʔgməy e-tt-ʔsinən.

- XIV. – 2. Ere s yämôs äbäräqqa-nnet tamäzzult yäksôḍ Mäss-inäy; ere yewäyän ibäräqqatän wi n-färräy ʔlka (ʔlkâ?) Mäss-inäy.
- 29. Ere wärän-ʔtiblas hik ʔla (ʔlâ?) tayətte täğğêt; ere ʔtiblasän hik ʔsakna tumast n-ämänhoğ.
 - 31. Taḍləmt ən-täläqqe tälko n-ere tt-idd-yäxläkän; tamälla [n-] täläqqe semyar n-ere tt-yäxläkän.

- 34. Tamäzzult n-äkal aṭkul-ənnet; ibäkkadän n-äkal asərs-ənnet (asərs-ənnet?).
- XV. - I. Täfert täžédät sasmaḍ tanḍärt; täfert täkkûsät sablas.
- 8. Takute n-äddunät wiy əššäḍnen, yäkinahär-tät Mäss-inäy; tettert n-äddunät wiy äzzälnen təğrāz-as.
- 14. Ul wa ȳlän tayətte ed-ȳgmȳ musnät; imawän ən-mənhəğ alhin a rân.
- 17. Iškan təkšêd dăy ädăğ ən-tära ûfan isan n-esu ȳddären dăy ädăğ ən-kəssən.
- 18. Ahäfälfal ȳsankar akənnas; emäzzäydär ȳsasmaṭ-ṭ.
- 27. Emäri n-härät ȳzibrəzzit ehän-net; ere ȳksänän inuf ed-ȳddär.
- 29. Mäss-inäy yänimäğğäg əd-wiy əššäḍnen; ȳsall e-tettert ən-wiy äzzälnen.
- XVI. - 19. Yûf ere yämôsän taläqqe dăy tläqqewen ere ȳtužanän ağlaf ğer kel-əkfor.
- 32. Emäzzäydär yûf anəmməğär (enämməğär?); wa ȳnnəhädän dăy man-net yûf wa yärmäsän ikallän s-əyil.
- XVII. - I. Akfəl ən-təğəlla yäqqôrän dăy änməkni yûf ehän yäṭkārän isan dăy äkənnas.
- 5. Taḍäzza dăy täläqqe tälko n-wa tt-idd-yäxläkän. Ere täsidäwät tākma təğrāwät əyyän e-t-təğrŵ tākma ta n-Mäss-inäy.
- 10. Əyyät täfert et-täzzəl wa ȳlän tayətte; temede n-täwete wär-e-täzzəl ere wärän-ȳle tayətte.
- 12. Məhəyyət ət-täysit s ämêwäyän məddan-əs; wär-tämhäyyed d-ämənhog dăy ämer n-unhäg-ənnet.
- 13. Ere ȳtarähän tulluq s-uhuḍ wär-e-təğməḍ tākma ehän-net.
- 15. Ere ȳtayyän wa yäḍlāmän d-ere ȳrammäsän wa wärän-yäḍlem, issənän yäkinahär-tän Mäss-inäy.
- 16. Ma ȳnfâ ähare dăy äfus n-ämənhog? E-d-əs-ȳzəñh tayətte? Wär-ȳle tayətte s e-ȳzəñh tayətte.
- 17. Emäri, tära-nnet täyläl; ku käy-təğrāw tākma, äñña-k.
- XVIII. - 22. Ere ȳğrāwän tamäṭ täqqîret ȳğrāw ayruḍ ən-təbyar; tāhanint a ȳğrāw ȳor Mäss-inäy.
- XIX. - II. Ere ȳlän tayətte wär-ȳtiblas hik; sārho-nnet tātawt n-er-səkyad.
- 13. Enäbbeddəl tākma n-ti-s. Tamäṭ ȳhâ äğad aman taṭṭābnen dăy tāfātṭuyt dənnəğ-ək abādah.

- 14. Təla d-ähäre tatəğrawän dəy takasit ən-märāwän; tamät təlät tayətte, Mäss-inäy a tät-ḡhakkän.
 - 17. Tamälla dəy tələqqe asərđal e-Mäss-inäy.
 - 25. Əwət (CF Äwt) wa yḡahhädän yđazɣ, ed-ḡkräh erk-äwadəm tayətte. Äzɣəl wa ḡsanəğren s-awal, ed-ḡlməd.
- XX. - 4. Emässendəd wär-ḡsənyil foll-innin esämed; yor äfäras ed-ḡğməy a ḡfräs, wä-tt-ḡlle härät.
- 9. Ma yämôs ere he-yännin: “Näk ul-in häddîğ, wä-tt-ḡhe äbäkkad wäləyyän”?
 - 13. Wät-täyhələd eđəs, et-tumasäd aməğğanzu (CF eməğğanzu?); ar tetḡawen-näk, et-täyyäwänäd tağəlla.
 - 17. Tağəlla n-bahu, tetäte-nnet təzêd; dəffär tätäte emi ed-yätkär aməđal.
 - 19. Wär-tärteyäd d-ere s yämêra ämi-nnet s-awal abädah.
 - 22. Wär-tənned: “Ed-äzläy eḡa-hin”. Ärr talḡa Mäss-inäy, e-hak-yäğ əmmək.
 - 24. Mäss-inäy ənta a ḡzahälän äwadəm seh əd-seh; äwadəm mani d yäddöbät ed-ḡlməd təhəl-ənnet?
- XXI. - 13. Ere yänḡän timəzɣuğen-net foll təyuyet ən-tələqqe, akəd ənta, as e-ḡsäqqəyyət, wär-e-ḡğrḡ tesäle.
- 19. Tuf təməzzoq ən-tänəzroft e-təyimit ən-tämät ən-tämässəğat ən-tänablast.
 - 21. Ere ḡlkämän e-täməzɣult ət-tulluq ed-ḡğrḡ taməddort ət-täməzɣult əd-sārho.
 - 31. Äwadəm ḡkann ayəs-ənnet y-ähäl n-änmäny; ässälamät ti n-Mäss-inäy.
- XXII. - 1. Tisällät toläyät tuf tabəyort.
- 2. Ämhäyyen änäsbəyor ət-tələqqe: Mäss-inäy a tän-yäxläkän issənän.
 - 9. Ere s yämôs äsäwađ-ənnet tulluq, e-tt-yäḡhəl Mäss-inäy, foll-innin tağəlla-nnet ḡhakk d-əs tiləqqewen.
 - 13. Emässendəd ed-yänn: “Ahär iyän(?) a ḡhän tenere; kud əğməđäy, e-hi-yäks”.
 - 14. Emi n-tämäsroyt anu häğrên; ere foll e-yiblas Mäss-inäy e-d-əs-yuđu.
 - 15. Alhin yännîrmäs d-ul n-äbərəđ; aläkkod a-tän-ḡzaməzzayän.
 - 24. Wär-tärteyäd d-änablas, wär-täddewäd d-ähäfälfal.

- XXIII. – 4. Wār-tozzeräd iman-näk foll tära n-äsiti n-ähäre; tayəttennäk wä-tät-təğed dendäy. 5. Tärêd et-täsyälläläd asäwaḍ-ənnäk a yggädän? Ehäre-nnäk ykarräh tifakfaken, ytaggäd s-əğənnahund ehädär.
- 6. Wār-təkšed tağəlla yor ämankaz, wä-hak-yğarräzet ämäksi-nnet yäzêdän.
- 9. Wār-täsdäwänned d-ere wärän-yŕle tayətte; tayətte n-awal-ənnäk, ylk-êt.
- XXIV. – 21. Ere yğannen y-änäḍḍalim: “Täzzäläd”, äddunät e-tt-əlyənin, ikallän e-tt-əlyənin (alyənin?). 25. Ere yggatän anäḍḍalim foll təḍləmt (täḍləmt ?), e-tt-amlin, ed-yğrəw eret yor Mäss-inäy əd-tāhanint.
- XXV. – 16. Kud təğrəwäd torawät, wä-d-əs-təkšed ar a hak-yğdähän; uksaḍ e-d-əs-täyyäwänäd, tuqqud. 17. Wār-təsğətäd idarän-näk dəy ähän n-ämidi-nnäk; uksaḍ e-käy-yäyyäwän, yksən-käy.
- 21. Ämiksän-näk (Emiksän-?), kud yällöz, səks-e; kud täffûd, səsw-e.
- 25. Hund aman sämmêḍnen y-ere yäffûdän isälan oläynten əd-fälnen äkal yuğəğän.
- 28. Ayərəm əğğähän həngä, äba as ylä äğader has-yäyläyän, ere wärän-yñnəhäd dəy ul-ənnet.
- XXVI. – 1. Eyäres dəy äwelän, ewet n-əğənnahäḍän n-äfäras, särho ywäran amänhoğ.
- 3. Aläkkod y-əyəs, ayäba y-əyəs (y-äyhed?), täborit y-ärori n-ere wärän-yğre.
- 12. Ere ykfän iman-net tayətte yûf-e ämänhoğ.
- 20. As äba isäyerän, temse et-täysy; as äba i n-tinawen, akənnas ed-yäysy.
- 27. Ere yäyhän anu n-täydärt e-d-əs-yuḍu; ere yäsyäraräwän ablal dəy aggan e-foll-as-yäqqəl.
- XXVII. – 1. Wār-təğed abärag foll ähäl wa n-tufat, wär-təssenäd a dd-e-yarəw ähäl.
- 3. Ablal i yäzzäyän, amäḍal yäzzäyän, tayära n-ämänhoğ toğär-tän äzuk.
- 6. Ibuysän n-ämäri asəlləkən ən-tära; timulla n-ämiksän tikarras.
- 7. Ere yäyyiwänän(?) ed-yäkakäl torawät; ere yällözän, a səməmän yäzêd yor-əs.

- 8. Āwadəm yuǧǧǧǧǧ (CF yǧǧǧǧǧ) ākal-ənnət hund egǧǧǧǧǧ yuǧǧǧǧǧ (CF yǧǧǧǧǧ) āssuk-ənnət.
- 9. Āhatim d-aǧutǎn āzēdnen əǧrǎzǎn e-man; amətǎr(?) n-āmǎri i yǎzēdǎn.
- 10. Wǎr-toyyed emǎri-nnǎk d-āmǎri n-ti-k. Wǎr-təǧǧǧǧǧǧ chǎn n-ǎǧǧa-k ahǎl ən-tǎkǎrǧe. Anǎrǎǧ yohǎzǎn yǧf ǎǧǧa-k yuǧǧǧǧǧ (CF yǧǧǧǧǧ).
- 15. Tafǎtǧuyt tǎsītǎkkt abǎdah ahǎl n-əǧǧǧǧǧ ət-tǎmǎt ǧhǎ āǧǧǧ əyyǎn hǎrǎt. 16. Ere tǎt-ǧtawǎǧǧǧ hund ǧtawǎǧ aǧu meǧ ǧǧbǎz āhatim.
- 20. Amǎǧdal wǎr-e-yǎyyǎwǎn inəmmuttan; eǧǧǧǧǧ wǎr-e-yǎyyǎwǎn aman; teǧ n-ara n-Adəm wǎr-e-tǎyyǎwǎn.
- 22. Kud tǎddēd amǎnhǧǧ dǎǧ tende s-ǎhǎǧǧǧ hund tǎddēd tǧdayen, wǎ-tt-e-tǧzəmməzzəyǎd d-unhǧǧ.
- 23. Ēzzǧ tihatten-nǎk s-əyyǎt əyyǎt, aǧǧ tǧlawen-nǎk. 24. Tabǎǧort wǎr-e-tǎǧlǧl, orǎǧ wǎr-e-yǎǧlǧl. 25. Iǧkan wi he-tǧfrəsǧd dǎǧ fǎrǧǧǧ [hund ǎlkǧǧǧ (ǎlkǧǧǧ?)] dagǧǧǧǧ-d, iǧkan wi he-tǎmǧdǧd dǎǧ ədrarǎn wǎ-tǎn-e-ǧtǧba. 26. Ikǎrwatǎn e-kǎy-sǧlsin, ihulǧ e-hak-zǎnhin afǎrǎǧ. 27. Ax n-ulli e-kǎy-ǧsudǎr, d-ǧddunǎt-ənnǎk, ət-tǧklaten-nǎk.

XXVIII. - 4. Ere wǎrǎn-yǎksǧǧ Mǎss-inǎǧ ed-yamǧl wa ǧǧǧǧǧǧǧ; ere yǎksǧǧǧ Mǎss-inǎǧ e-has-yǎǧǧǧ adkǎr.

- 6. Talǧǧǧǧ yǎzǧǧǧǧ yǧf ǎnǧsbǎǧor ǧfrǎǧǧǧ.
- 12. Aǧkul ən-wiy āzǧǧǧǧ tǎhanint y-ǧddunǎt; aǧkul ən-wiy əǧǧǧǧǧǧǧ ǎlǧyas n-ǧddunǎt.
- 15. Ahǎr ǧnuǧǧǧǧ, tǧysit tǎllǧzǧt, hund aydǧ amǧǧ ǧǧǧǧǧǧǧ fǧll tǧǧǧǧǧ.
- 19. Ere yǎxdǧmǎn afǎrǎǧ-ənnət ed-yǎyyǎwǎn tǧǧǧǧǧ; ere ǧlǧkǧmǎn y-awa n-bǎnnan ed-yǎyyǎwǎn laz.
- 23. Wa ǧzuzulǎn ǧddunǎt ed-ǧǧrǧw tǎra tǧǧǧǧǧ ta n-ilǧs wa tǎn-ǧtamǎlǎn.
- 24. Ere ǧtakǎrǎn hǎrǎt ən-ti-s əd-ma-s ed-yǎnn: “Wǎrǧeǧ abǎkkǧǧ”, hund ere ǧyattǎsǎn abǎrǧǧǧǧ.
- 27. Ere ǧhakkǎn tǧlǧǧǧǧǧ wǎr-e-ǧnǧ laz; ere yǎnǧǧǧ fǧll-sǎn teǧǧawen-net, e-t-tǧwǎr tǧlǧǧǧ.

XXIX. - 5. Ere ǧtamǎlǎn ǧddunǎt hund ere yǎqqǧǧǧǧ tǎndǧrǧbaten dat ǧarǎn-nǎsǎn.

- 12. Amānokāl kud ȳsāḡad e-bahu, wār-e-yāqqaym ȳor-əs ar wiy əššādnen.
- 19. Awal wār-ȳzuzul akli; wāla kud ȳlmād, wār-e-ȳsəḡəd.
- 25. Tuksāḡa n-āddunāt tändärbat; ere yāzzəḡzānān Mäss-ināy e-has-yāḡ əmmək.
- 27. Inaḡlamān ākīnahārān-tān wiy āzzālnen; wiy āzzālnen ākīnahārān-tān naḡlamān.

XXX. - 18. Kāraḡāt ȳndār-īy e-tānāt-əlmədāy fāw, ta-s-ākkozāt ənta hullan: 19. Adārih n-āhādār ȳggādān s-əḡənnā; adārih n-aššəl foll əsāli; adārih ən-torəft dəy āḡārew; adārih n-aləs ȳor tāmāḡ āndārrāt.

*Proverbes de L'Ahäggar***Origine des proverbes: et des commentaires:**

AJ	=	Äxmädu Jakal
CF	=	Charles de Foucauld
Ha.	=	A. Hanoteau
Mas.	=	E. Masqueray
B.	=	Maurice Benhazera
Ø	=	Charles de Foucauld

1. (Ha.) Ere käy-yrân, kud yämôs (yâmos ?) abäykor, e-t-täyhöläd aköd käy.
2. (Ha.) Wâr-e-yärz äwadäm äkus wa däy ysass.
3. (Ha.) Ämättakat, wä-tt-e-yġġäh härät asäled täkat.
Var. – Emässewəl, wä-tt-yhe 'ar täkat.
4. (Ha.) Abuyəs ən-täzoli 'ytazzäy, abuyəs n-iləs wâr-ytəzzäy.
5. (Ha.) Yûf tænsed d-ædkär tænsed æt-tämaġrezt.
6. (Mas.) Imedranän teffart n-ämälÿon. Aləs wa n-aləs [wä-] t-kärrəfin.
7. (Mas.) Wa yoyyän amidi-nnet ytamättat, ma yrâ kartəba?
8. (Mas.) Almud däy tæmmäḍrit
Tesärreḥ däy äsäli.
Almud däy tæmäyre
Tesärreḥ foll ädähi
9. (Mas.) Tulluq, æġär-tät ḍäffär-ək, et-tihi dat-ək.
10. (Mas.) Äfus, ḡaym tæhakkäd, et-təġarräwäd.
11. (Mas.) Tulluq wâr-tähel sen, seräy a s æt-tähâl.
12. (Mas.) I-n-Äġäymäl, ere dd-yosän yllâ e ymäl (CF ymäl; yllâ e e-ymäl?).
13. (Mas.) Elelli as hak-yġa uhuḍ, äġ-as tulluq, ed-yäqquššəm.
14. (Mas.) Ämidi, äġ wa käy-yufän (CF yûfän), wärġey wa tufäd (CF tûfäd)
15. (Mas.) Äġmÿ tärnu 'æn-meddän, et-tulud d-əsän.
16. (Mas.) A yhän awal yhâ asusəm.

17. (Mas.) Yûf imāran e-kāy-əzzəyān. Ahāl iyān et-tāysəlād sār-sān.
18. (Mas.) Awəl ālxal, iləs āmaydar.
19. (Mas.) Təyyət dəy ādəyās;
Tidət dəy ālelli wa n-āyās.
20. (Mas.) Ma dd-ýtakkās? wār-ŷyārrāh.
Ma ȳlammād? wār-ŷsəstin.
Ma ȳhannāy? wār-ŷsəggād.
Ma ȳlass? wār-ŷzəmmȳ.
21. (Mas.) Ālāk ȳzahal anābdon.
22. (Mas.) Aləs iyān yāyāh anu ad yewād aman; yokāy aman;
yewād ezād.
23. (Mas.) Asikəl əyyān tayətte, əyyān chäre.
24. (Mas.) Ak-ahənkāç d-ākal-ənnət.
Dəy mānna-nnet d-el-ənnət.
25. (Mas.) Elelli, yûf wa yārrāzzān dəy tayma wa yārrāzzān dəy
iləs.
26. (Mas.) Əyyān āfus kud wār-ȳle āḡḡa-s,
A ȳḡa, wār-e-yar sānat tkārras.
27. (Mas.) Tālokit tattāt imawān ən-tələggit.
28. (Mas.) Sassānāt timzen dəy udəm n-crəd.
29. (Mas.) Əlyar, tərəggāl-as (tāraggāl ?) Tāmse.
30. (Mas.) Elelli as hak-ŷftāy afār-ənnət, wā-d-əs-tāqqimād d-ammās.
31. (Mas.) Hārat fārōrān wār-ȳhe aləs yewāyān tamāt wārāt-tələ
āzzābu.
32. (Mas.) Awa nāk Façimāta wālt-Oḡənis(?);
Aḡəbber-ənnət wār-ȳtəwəçis;
Taggalt-ənnət māraw əyyəsan əd-sāçis.
33. (Mas.) Āmamāllān(?) ȳnna y-Əlyas: “Gafa ere ȳhakkān yāll-es
dəy ādāg wa dəy tāt-ȳsalsa.”
- Ȳnna-has Əlyas: “Bāriš; āddunāt a təsata.”
34. (Mas.) Wāššār ārəḡḡān s-erk-wāçlan.
35. (Mas.) Ȳnna Māss-ināy: ere wārān-hi-yāksod ȳswāçet dəy
ḡitān-in.
36. (Mas.) Ȳnna Māss-ināy:
Ḡeç-asān iman, əḡān-tān aman;
Əttəwān tamāttant, ārān (= rān) tāra-n-man.
37. (Mas.) A ḡa tāḡle, tāqqāl ewa s ət-tāha.

38. (Mas.) (Säyänin: -- | ~ - | - ~ - | --)
 Bahu ere tt-ynnän, wāla 'a ykna;
 Teṭ tæddārät amnəy a təla (CF təlā)
39. (Mas.) Näkkāneḍ nässôf amis wa bāyḍāḡän;
 Kel-Ayār ässôfän wa zäryāfän.
 Näkkāneḍ nārâ yor-sän cyran;
 Īntāneḍ rān yor-näy ālbarodän.
40. (Mas.) Tiḍeḍen, tūf-enät ta tāhosäyät;
 Meddän yūf-en wa yolāyän;
 Teḷḷāmen, tūf-enät ta yha äx;
 Imnas, yūf-en wa yha azzal;
 Inəsləmān, yūf-en wa yäyrän Īlqoran.
41. (Mas.) Ynna ānhi n-āhār: tetāte dāy ātunkəl; tesäse dāy ātunkəl;
 Kud näffukkār, wār-nākkul.
42. (Mas.) Īnnēy-awän a ynna ānhi n-tudat:
 "Adrar təfālād, tākfād əyyän dat."
43. (Mas.) Eyheḍ yāhrāḡ anu; ynäy tiyəss wārnat-t; ynna: āba as
 äffūdäy fāw.
44. (Mas.) Taḍāzḡa tifəllas; iba-nnet akənnas.
45. (Mas.) Yūf ere ylān sānatāt tkəmsen ere wārən-yəle ar əyyät.
46. (Mas.) Yärtāk ālāwāḡ-in, əllān-t luḡan.
47. (Mas.) Ere s tənned e-hak-yänn.
48. (Mas.) Tiddas azəḡḡəzzi. Kud wār-təzḡəzzād, et-tənkār ma-k
 d-āḡāḡḡi.
49. (B.) Tākat d-āḡəddel(?) wār-tidawän.
50. (B.) Ere ykkän ebästāw ynsā (ynsa ?) d-əs,
 e-tt-yākš äyheḍ meḡ ykukəl-t d-əs.
51. (B.) Yūf a foll oḡḡän a hasän-yttəmälän.
52. (B.) Āwadəm tewāyād foll deran-net hund təkšed chäre-nnet.
53. (B.) Āssin mulay wār-təḡḡāhän tazāḡga.
54. (B.) Īyyät təffār, əyyät tohār: adi wār-ykne.
55. (B.) Yābbikāt, ārori 'yḡmāḍ.
56. (B.) (Säyänin: -- | ~ - | - ~ - | --)
 Ere ykkän esāk d-äsāmmayrəs,
 Ġārän kel-āsuf äṭṭāma d-əs.
57. (B.) Tamāt təkñäs, chäre ywāf, teyheṭ täytäs, teyert təwäs.
58. (B.) Sānatāt tsokalen wār-təḡḡāhnät emi.

59. (B.) Ere yǧän ahëllum dāy eri-nnet, e-tt-yäkf Yälla 'ere tt-e-yrkəbin.
60. (B.) (Säyänin: -- | ˇ - | - ˇ - | --)
Tayətte ewa has-äba eǧärri,
Wär-neyäy at tulüw ar xayki.
61. (B.) (Säyänin: - ˇ | ˇ - | - ˇ - | --)
Əkəl täfuk, (e-)hak-tızad tele;
Sit ehäre, kud yra 'yıl-ê.
62. (B.) (Säyänin: -- | ˇ - | - ˇ - | --)
Sikəl dāy ämer wa s wär-täred,
E-hin-tasäd emer wa s tärêd
63. (B.) Yûf uzuf n-ere yäqqîmän [wa] n-erëy ybdädän.
64. (B.) Älxal amänokal; a ğän sälan, e-t-täğ tänaṭ.
65. (B.) Äfus wa wär-nəkkäḍäd, mullət-as.
66. (B.) Yıl-ê 'äfärkätot as ykann äğa.
67. (B.) Erk-äwadəm, kut tämzäksäm ykšäf-käy, kut tämsälsäm yzzäf-käy.
68. (B.) Äkal-ənnäk izärwan, äkal wär-led iläššan.
69. (B.) (Säyänin: -- | ˇ - | - ˇ - | --)
Tära n-tämät wär-täre budät(?);
Yaym takkäd-in foll-as ässayät
Dāy iǧəǧ a käy-tawihalät.
70. (B.) Tulluq təǧêd y-älelli
Akätab foll äsäli.
Tulluq təǧêd y-erk-äzar
Akätab foll ädähi.
71. Ere ylan (ylan ?) sänatät tkəmsen, wä-tt-e-(ä)ksinät tilken.
72. Yıl-änäy Yälla: -- | ð -- || -- | ˇ --)
Näkkunan, ul-in emäkkänehär:
Wär-səssäy ax kud as yäzzäğ yskär.
Bärsey äwadəm a yğa d-əs eskär.
73. (Yıl-änäy Yälla: -- | ð -- || -- | ˇ --)
Ässin abalän, yûf-en ärəǧǧan.
Asənnəkəlwÿ d-ämukən ən-man.
Ku has-tagäǧǧed, yärrä(?) aǧläh, yǧän;
Wär-ynäḍḍw isəlsa-nnak dāy eddam.

74. Awa täred (CF täred), äkk-e; awa wär-täred suk-e.
 75. Ālxal yārnā anfəlulu tasile.
 76. Edāwāne ġer ässin, ku has-əslān kāraḍ, ed-umasān sāḍis;
 ku has-əslān sāḍis, ed-umasān māraw d-ässin.
 77. Ȳnna ānhi wa n-əġlāh n-udad:
 ku tt-ässotāfāy, tārrəza (^Ytərrəza);
 ku tt-əlmāzāy, tāra n-tāsa.
 78. Āfus ȳlān asämmantəs wär-ȳtäqqəd.
 79. Eġārew ȳtawāy foll uġuh, wär-ȳtiwāy foll əġmoḍ.
 80. Ihannāy əmyar ȳnsān a wär-ȳhənnəy u-tāhəkkoṭ yoġġān.
 81. (Sāyānin: -- | ˘ - | - ˘ - | - -)
 Wār-təttāy agəzzāram, edet
 Ȳlā aḍu ȳššādān, ȳlā cyet;
 Ȳksānāy wāla adārih-ənnet.
 82. Tāfuk wā-tāt-yāher ādekāl.
 83. Ikəlwan, a yāzēdān a dəy taġġān.
 84. Eġāleh ȳor ma-s ahənkāḍ.
 85. Aġdal yārnā imnas azzal;
 Kud yārrāzza dəy əġhal,
 ed-ȳsis māss-is adrar.
 86. Kud amis bārgāl, nāywāl,
 Wāt-təlkemād y-a d yārwāl.
 87. Deran wa n-tābāġāwt bāzāwāt (bāzāwāt ?), ȳha azzal,
 təddārāt, wā-tətt timzen.
 88. Awa yāzedān, ȳssān-t āmi s-ehāḍ.
 89. As ədd-ȳġmāḍ Āmānar,
 Ed-yāyyāwān āmāġar.
 90. As ədd-əġmāḍnāt tāttāsād,
 Ȳġmȳ tabāyoq dəy sassād;
 Ku dd-əġmāḍnāt tokāyād,
 Ȳġmȳ tebārḥāk lassād.
 91. Abārāqqa wāla yāylāy;
 Amānokāl wāla wāššār.
 92. Ahāġġar yāġġōlen
 Ti-k əd-ma-k äddēwnen.
 93. Ere wārān-ȳġmeḍ əs-tāfuk e-d-əs-ət-təġġāh.

94. Imyad inəffullas;
Tiḏeḏen-nāsān wār-tiyārnāt imnas;
Wār-tiyārnāt
Ar ibāhnāwān d olānāt.
95. Yōyār ere ylwāyān.
96. (Sāyānin: -- | ˘ - | - ˘ - | --)
Āḡ y-āṅṅa-k a wā-hak-yḡce; || (iy-āṅṅa-k? NB manque une syllabe)
E-hak-yāḡ Yālla a wā-has-yḡce. || (Yālla 'a wā- donne une syllabe de trop)
97. (Sāyānin: -- | ˘ - | - ˘ - | --)
Ākf y-āṅṅa-k a wā-hak-yḡkfe; || (iy-āṅṅa-k? NB manque une syllabe)
E-hak-yākf Yālla a wā-has-yḡkfe. || (Yālla 'a wā- donne une syllabe de trop)
98. (Sāyānin: -- | ˘ - | - ˘ - | --)
Wār-ḡced dāy āṅṅa-k ti tāhkāket;
Wār-tāssenād ti hak-təbbəkət.
99. I n-āzəhhəššəl (āzāhhəššəl ?)
ed-yḡəkš ma-s aššəl.
100. He kāy! wār-təḡḡehād
Ġer tāhūnt d-āzzəd!
101. (Sāyānin: -- | ˘ - | - ˘ - | --)
Eyheḏ wār-yīle ar kāraḏ wāzlan;
Ahāl n-āsəmməttī mey aman,
Ed-yāmmāt āhrirwin-t bāggan. || (āhrirəwin-t? NB manque une syllabe)
102. Tāsa tāṭkārāt wār-tāssen əs-ti tāllōzāt.
103. Ere wārān-yīle ākus,
E-tāt-yārməs dāy āfus,
Tākkūs.
104. Sənnəməḡḡḡḡāt ihānan-nāwān,
Zənnəmiḡzāt ulawān-nāwān.
105. Kut təḡced a wār-yḡce ti-k,
Et-tānyād a wār-yney ti-s ən-ti-k.
106. (Sāyānin: -- | ˘ - | - ˘ - | --)
Ere yḡkkān ākal wār-yḡkke a ywa,

- Ad yāxrāk āylāynāt-as tǧuda,
 Yǧ-ādd (CF Yǧā-dd) āhoḍ, abāyoḡ yāqqôr,
 Ma tənnām ar əlxāla tosa?
107. As tənāyād āyor yfrāǧ, amānokāl a d-əs-yässokālän (CF
 yässôkālän)
108. (Yl-ānāy Yālla: -- | ˘ -- || -- | ˘ --)
 Ālxeḡ wa māllän ax a tt-yāmosän (CF yāmôsän)
 Kudet āba ax, aman a yāzedän (CF yāzêdän)
109. Ynna ānhel (ənhel ?):
 Tāfuk ta n-ǧer ǧənnawän
 Tärnā allay ǧer əfrawän.
110. Akārwat yhā tihatten.
111. Ahāway foll tilken wār-yñfe hārāt.
112. Gafa n-gafa n-gafa
 Wa ymmārän anu wār-yssəswa.
 Gafa n-gafa n-gafa
 wa yāhrāǧän anu wār-yŕle āǧa.
 Gafa n-gafa n-gafa
 wa yāhrāǧän anu wārän-yāyeh.
 Gafa n-gafa n-gafa
 Wa yñāyän āmāssakul wār-yəsəstin.
113. Yûf ufur akufār.
114. (Yl-ānāy Yālla: -- | ˘ -- || -- | ˘ --)
 Uksaḍ elelli ku t-tāsmāḍrāyād;
 Uksaḍ erk-āzar ku t-təssəmyārād.
115. Erk-āwadəm ku t-tāhwāyād, e-hak-yŕlgəm.
116. Ere tāyred, e-kāy-yāyār; ere wār-tāyred, wā-kāy-e-
 yāyār.
117. (Sāyānin: -- | ˘ - | - ˘ - | --)
 Ālxeḡ, maruhāt-ənnət ālxeḡ;
 Emārked, yûf wa d-əs-yāzzarän.
 Āššār, maruhāt-ənnət āššār;
 Taḍləmt tāqqāl wa d-əs-yāzzarän.
118. Kudet yāmôs āmidi-nnāk torawāt, wā-t-təlleḡād ymdā.
119. Kud awal aḡrəf, asusəm orāy.
120. (Sāyānin: -- | ˘ - | - ˘ - | --)
 Tayotte tāyārd as tāmos (CF tāmôs) afrar, || (Taytte ?

- NB une syllabe de trop)
 Däy aləs, a yġa, wär-e-yifrar.
121. Tayətte tolá d-ăġărew; a yġa dăy aţkor, yġa asiti.
122. (Săyănin: -- | ˘ - | - ˘ - | --)
 Ăġg-adəm əmme d yămôs ylk-îk,
 Tăzihărarăt-kăy-in, yoyy-îk,
 Yăzzînhăl-ak terk-ăfert ən-hik.
 E-t-tăyyăd ənnăr yămôs dăy ti-k.
123. (Yġ-ănăy Yăllă: -- | ˘ -- || -- | ˘ --)
 (Ăġ-Mama Ăġ-Sidi 1810)
 Ăġg-adəm, isəfran-net tăzode
 əd-semyar, sălleyăt, edăwănne;
 Ul kudet yġall y-a wăr-yre, || (iy-a ? manque une syllabe)
 Ed-yġġuñhət, tiġəmt a wăr-yġe.
 Ed-yăls imzadăn, tawăn-t tăyule.
124. Aləs wărăn-ytisəm wăr-yġe ul.
125. Ăġ tanaţ ta tăzzălăt, wărgəy ta tămhălwayăt.
126. Emărzi n-təfləst yûf-ê 'eydi wa ytakărăn.
127. Aləs ytamălăn iman-net hund tesut tallăyăt udəm-ənnət
 s-iləs-ənnət.
128. Yġibəggut iləs, wăr-ytəbəggut əlxal.
129. Ăġ awa kăy-ywărăn, wăr-tăġed a wărăn-kăy-ywer.
130. (Săyănin: -- | ˘ - | - ˘ - | --)
 Kud red (CF rêd) təla, bännəsib taġġ-e;
 Et-tăswăd ax mey əhu (AJ əhu, ^{DN}ăho) n-tămse.
131. (Săyănin: -- | ˘ - | - ˘ - | --)
 Hărăt fărôrăn wăr-yhe əŋŋa-k,
 Yşşák awa yăţţăf yşşám-ak;
 Ūfăn-t măran-năk, ūfnăt-t ulli.
 Ūfăn-t kărađ yallăn ən-malţe (AJ malţi)
132. (Săyănin: -- | ˘ - | - ˘ - | --)
 Tayəttəy, ynf-êt əzəġġəzzi;
 A təġrăwăd d-əs yġa asiti.
133. Azəġġəzzi teməde, anăkađ əyyăn.
134. Ăwadəm kud yġa a yolăyăn, eġăf-ənnət a s t-yġa; kud
 yġa a yşşădăn, eġăf-ənnət a s t-yġa.
135. Tañhit hik əs-tufat:

- Ere təstāyād tewāḍāt-t,
 Ere kāy-ȳstāyān təǧmāḍāt-t.
136. E (ə)kkān ānmāknān,
 Kāy əswāḍ d-əsān.
 Kud ānnuṭṭāfān,
 Ǧǧməy c-kāy-āṭṭəfān,
 Kāy wa ȳǧǧārtāttāfān.
137. Ere ȳklān, wā-tt-ȳkayyāḍet ere ȳglān.
138. (ȳl-ānāy Yāllā: -- | ʕ -- || -- | ʕ --)
 Daggāl tāra 'at tumas tafāǧa,
 umasān-as er-səkyāḍ tutāla.
139. (ȳl-ānāy Yāllā: -- | ʕ -- || -- | ʕ --)
 Tāra temāsmāst, kəyyoḍāt aman;
 Iblis amāḍray ən-kəssən ən-man.
140. Tūf tāmeḍe n-ākotāy əs yāmōs amȳar-nāsān āhār
 temeḍe n-āhār s yāmōs amȳar-nāsān ākotāy.
141. Tamāṭ wārāt-təkrukuḍ tolā d-āsink wāt-tāhe tesəmt.
142. Āššil ȳzarāǧah aššəl əs-tāsa.
143. Tiḍeḍen, tākunt-nāsnāt tākunt: ǧabbāsnāt s-aššəl ȳddārān.
 Taǧǧānāt tisāynas əs-tzurdam (tzordam ?) əddārnen.
144. Tamāṭ as kāy-d-tosa təǧammāy, ākf-et, ānn-as: “əǧəl!”
 Aləs as kāy-d-yosa, taǧǧād-as imāhlan. Eklan d-iyāḍan
 As kāy-d-osān, əstāq-qān, wā-tān-toyyed ed-ānmin
 edāǧ-ənnāk.
145. Ȳnna i-n-āḍār c-taššəlt: Kāmmunan kut təkšed,
 Ed-ānnin: “Awyād-d asāmmahəd!”;
 nākkunan kud əkšey,
 Ed-ānnin: “Awyād-d aǧālhim!”
146. Tāmāndam tolā d-āhəggar (Dict. & āhiggar):
 s-afālla yāzēd;
 d-ammas yässōhāt, səmóm.
147. Tāmāndam tolā d-stānfus: ȳzammāy ak-hārāt, ənta
 wār-ȳlse hārāt.
148. (ȳl-ānāy Yāllā: -- | ʕ -- || -- | ʕ --)
 Tāra, tamāddort a dəy tanākfa.
 Maruhāt wā-t-təlle ȳor āzākka,
 Ar ta n-əblalān d-āǧut n-āwārra.

149. (Țl-ânăy Yăll̩a: -- | Ț -- || -- | Ț --)
 Kudet tăra-nnăm tără tăra-hin,
 Akəd tăra-hin tără tăra-nnăm.
 Kudet tăra-nnăm wăr-re tăra-hin,
 Akəd tăra-hin wăr-re tăra-nnăm.
150. (Mètre ancien inconnu: - Ț - | - Ț - | -- | Ț -)
 Hullan, hullan, hullan, ê Tayăya(?)
 Kud wă-kăm-hen əşkan, Țh-êm əla.
151. (Săyănin: -- | Ț - | - Ț - | --)
 Ere wăr-ăyrey wă-hi-Țyarret;
 Ere s wăr-ənney, wă-hi-Țğannet (= Țğannahet)
152. Ămahăy yămehăy. - Ma d-əs-yămehăyăn? - Tayətte.
153. Kukayăd Țstây Ŝet-Ăhăd;
 Ahăl wa dăy tănăt-e-yawăd
 Et-tənkăr Ălaxrət.
154. Alkum wa n-Kukăyăd e-Ŝet-Ăhăd hund tăra n-ăyheđ e-tesut.
155. Bahu Țsaswa, wăr-Țsəməswi.
156. AȚwəs(?) wăr-Țsiti
 Emiksăn (AJ əmiksăn) wăr-Țsătşi.
157. Ahăggar as Țlsa elăm n-udad,
 Wă-tt-Țnfe hărăt ar ənməğğăğ.
158. Azăhălăğ 2 (-- | -- | -- || -- | Ț --)
 Ađay-Țteğarăn(?) wăr-Țteğarăt (= wăr-Țteğaret)!
 Təzzâq-q təmyart [ta ndin] ta n-Ăzzakarăt(?) (ou:
 Ălmăsalăt)
 Təggar dăy əddunya, təggar s-Ălaxrət.
159. Ănarağ-ənnăk wa yohăzăn
 Yûf əŋŋa-k wa yuğəğăn (AJ yoğăğăn)
160. (Țl-ânăy Yăll̩a: -- | Ț -- || -- | Ț --)
 Kudet Țğhăr-kăy ənarağ-ənnăk,
 Səmməttəy emi n-tăyăhamt-ənnăk.
161. Wa Țsassăn dăy Țămăke wăr-e-Țtumas emăner.
162. (Săyănin: -- | Ț - | - Ț - | --)
 (ƏlȚaləm əgg-Ămăğor, 1870)
 Terezət n-ăzanzar, ma s e-tənfu
 Ere s tāmôs teysəy amănsu?

163. (Säyānin: -- | ˇ - | - ˇ - | --)
 Tamāṭ wārāt-le āzzābu təkšāf
 Taḷəmt wārāt-le abāgo tenkas.
164. Imāḡarān, wā-tān-ṽsəgli āmalālu;
 Wā-tān-ṽsəgli ar amāgaru.
165. A ṽḡa āhād ən-təḡrəst dəy tāzzəḡrət, e-has-təlkəm tāfuk.
166. (Yl-ānāy Yālla: -- | ˘ -- || -- | ˇ --)
 Tanfust tārā ebet, mäss-is ṽrā elek;
 Aləs n-āmālyon, wāllahiy ṽḡ-ét.
167. Azākka wa n-Tāsrakānt, takyāt-t, et-tāmmāt ma-k,
 təmmārāt-t, ed-yāmmāt ti-k.
168. Təswā ti tāhrāyāt s-āylal.
169. (Yl-ānāy Yālla: -- | ˘ -- || -- | ˇ --)
 Āddunāt, ere togāz (togāz ?) təmudre (= tamāddort, cf.
 Ntəmmudre);
 Āmud mey āzum, tūf-en tāhāke (Dtehākke).
170. Təḡmāyād imukānna ad yāxrək (CF yāxrək) awa
 ṽknān.
171. Tūf tide n-aggal ti n-azzal.
172. Aləs, e-t-təḡrəwād, təlkut-t; āba-hak-k, təktut-t.
173. Āzzəl āfus-ənnāk, əlkəm-as; zəḡhəl āfus-ənnāk, ənkāt-ṭ.
174. Eyāyd n-əmzāḡ.
175. Eydi māzzāḡān
176. (Rythme ancien inconnu: -- | ˇ - | - ˇ - ? corrompu)
 Ahāl [tāfuk lā] ifruḡān;
 Ehād [tallit lā] ifruḡān;
 Foll Yāllawāt, ināragān, || (Foll Yālla, 'ināragān, NB
 une syllabe de trop)
 Īkrəfāt a ṽggorāḡān.
177. Ere wāššārān as [ət-]tāssoyārād (CF tāssōyārād), wā-
 has-tənned “āṭṭəf iman-nāk”. Yēssān.
178. Wār-ṽləmməd tāhanint ar u-tāhanint.
179. As tārgāmād eydi, e-t-tānyād.
180. As tāddiwed eydi, ed-yakār.
181. Effad wār-ṽtəkkəs fad.
182. Adrar, awən-t sollan.

183. Ere ȳtawāyān āḡaḡ ən-tāmāṭ ȳhâ, hund ȳḡbāz āhu (AJ əhu, ^{DN}āho)
184. Ere ȳtallāyān tamāṭ eḡ-ȳllāy ror-es.
185. Ākal təzzāy taššəlt, eḡ-ulun eḡlām.
186. Ǝttəlāl, ənta a yānyān ti-s ən-Bəlāl.
187. Kəssən foll kəyyoḡāt wā-tt-ȳtiba.
188. Taḡāzḡa ta n-āyāf ȳḡḡān.
189. Tadāwla təlā ālāk-ənnet.
190. Ax wa n-teyheṭ.
191. Ȳnna āwāḡ: ənnār as ayāba 'a hi-ȳhān (CF -ȳhān) emi, āddāy ad awḡāy akəlkel.
192. Tamāddort awəlawaḡ(?) a tāmos (Cf tāmōs)
193. Tənna teyṣe: wār-əssenāy, ḡer tārmisān, wa dāy e-(ā)zzəḡāy əd-wa dāy e-(ā)ȳrəsāy.
194. Wa yāqqimān bānnan ȳḡla bānnan.
195. Talhint ta n-Šiši.
196. Ȳkša emāllāwāy n-āhənkāḡ.
197. Tāra hund ta n-Wa-nnās ət-Ta-nnās (? ^D-ənnəs (Kəl-Ǝssuk))
198. Eyer ȳrā ayuzzār.
199. Ǝlkūw eydi, eḡ-ȳlkūw iman-net.
200. Wār-ȳhəkk wāla āwas amāḡal.
201. Eri 'ȳhâ aḡənna, itoȳāsān hān aman.
202. Taḡəmt wār-tənnim dāy āheray.
203. Tamāṭ n-aləs,
Ayṣṣḡ n-aləs,
Wā-tān-ȳtihār d-aləs.
204. Ȳnna əblal: “nəbdāḡ”. Ȳnna əblāy: “nəlyām”.
205. Āḡḡ-ākkoḡ, ḡāḡḡ-as; āmāssāḡis, adr-as.
206. Ere ȳkšān a wār-ȳle
Eḡ-ȳnəy a wār-ȳre.
207. Tamȳəst ukus,
Tamāṭ uluf.
208. Ǝḡḡat tāzəlīy ewa t tākkus (CF tākkūs)
209. Ǝlmāsalāt akəḡ tkunen
Āzaḡāh hānāt təmyaren

210. Imäṭṭawān ən-mošš foll äkähi.
 211. Isəlləkinān wi n-tämäṭ y-ädubān.
 212. Tasäkmot ta n-tämärwält y-əngi: tiyəbbut, sanyal foll äsäwāl.
 213. Yûf kəbət-t (= kəbəttət-t) äba-t.
 214. Eydi yḥannäy təsikkit, wär-yḥənn̄y tasətteq.
 215. Isālan wi y oläyñen äzzâyān, wi y əššäḍñen fäsûsān.

Enigmes Populaires de L'Ahəggar

1. Afälla iman,
 Eres iman,
 Ğereğere esäyer yämmân.
 2. Azzəd i n-kəbba
 Ybâḍān əssa.
 3. A həğrên wärän-ytəğğ e-mäss-is tele.
 4. Oğğân-anäy; kudet wärğey Yällä, änyin-anäy.
 5. Afälla sefat(?); atāram sefat;
 Ğer-essän iskawān ən-tädämit toğğât.
 6. Teḡyädätt-in wär-e-tədwəl ar toğây; kudet oreq-qät, et-tämmät.
 7. Ahənkäḍ den ykkän den:
 Yəzzâr əyyän y-ässin,
 Ylkām əyyän y-ässin,
 Yllâ əyyän ğer ässin.

Table des Matières

par ordre alphabétique des mots français
(renvois aux numéros des textes)

- Äboçälli, 100
Achats (dialogue), p. 113
Açyaç, 74
Açøllaššøm
Agneaux, 63
Alarme, 73
Amadou de briquet, 97
Amänokals de l'Ahäggar (Liste), 136
Amis portant bonheur, 165
Amulettes - Tera, 161
L'âne et les voleurs, TP 147, p. 120
Anecdote sur l'un des Isäbätän, 130
(Anecdote arabe) L'hôte obstiné, TP
104, p. 118
(Anecdote arabe) L'homme et le pot
de beurre, TP 105, p. 118
(Anecdote arabe) Le mendiant et
l'avare, TP 71, p. 118
Anecdotes sur les Iwøllømmødän, 129
Änes en liberté - Ihulelän, 66
Animaux, Vocabulaire relatif aux, 67
Antilopes, 108
Apprentissage des armes, 82
Arabe, Instruction en langue, 154
Armes, Apprentissage des, 82
Artisans - Inäçän, 89
Assassinat d'un homme des Kel-
Yäzzi à Tamänçäsät, 147
Assassinat près de Tamänçäsät,
Tentative d', 144
Astronomie, guide, 125
Attaque d'une caravane près de l'Ayr
dans l'hiver 1905-1906, 70
Autruche - Anhel, 114
Ayr, 70, 84
Ayr, voyage dans l', 84
Baies du jujubier sauvage, 106
Bäkkäta 'agg-Ibrahim, 140
Barbe, 42
Beauté de la femme, 40
Beurre, 9
Biens individuels, 51
Blé, Mouture du, 13
Blessures, 47
Bøeufs et vaches, 65
Bonheur, Amis portant, 165
Bornes - Imäsäknan, 182
Bosse, Vol de, 151
Bracelets, 18
Briquet, matière servant d'amadou,
97
Cachettes - Asägçəfär, 11
Caravane au Dämärgo (Hiver
1905-1906), 143
Caravanes de dattes, 83
Castration des chameaux, 56
Le chacal et l'agneau, TP 136
Le chacal et la brebis (Conte), 176
Le chacal pasteur (Conte), 177
Chameaux de selle, Bons, 57
Chameau (Méhari)
Chameaux, Castration des, 56
Chameaux, Maladies des, 62
Chameaux, Marques des, 55
Chameaux dans l'Atäkor, 54
Chameaux en voyage, 61
Chameaux, Tarif des transports à dos
de, 88

- Chamelles de selle, 59
 Chevaux, 64
 Cheveux, Couleur des, 41
 Cheveux et ongles, 43
 Chevraux, 63
 Chiens - Iyāḍan, 107
 Chouette, 167
 Colle, 91
 Combat de Tet (Ahāggar), 7 mai 1902
 Côtes, Don des, 21
 Caravane au Dāmārgo (Hiver 1905-1906)
 Commerce (1-2), 85, 86
 Commerce des peaux, 93
 Consultation des esprits, 160
 Conte de Ġalwan, la génie aux cent bouches, 175
 Conte de Wa-nnās et Ta-nnās, 178
 (Conte) Le chacal et la brebis, 176
 (Conte) Le chacal pasteur, 177
 Corps humain, 44
 Couleur des yeux et des cheveux, 41
 Courtisan, 24
 "Crochet à lézard"
 Cultures, 99
 Cynhyène - Tayṣit, 121
 Dassen wālt-Ihāmma, 138
 Dattes, Caravanes de, 83
 Défauts physiques et moraux, 45
 Défense contre l'ennemi, 72
 Dernier, Le Petit, 32
 Deuil - Tasnit, 39
 Dialecte (Iwəlləmmədān, Kel-Āḍayay, Kel-Ayār, Kel-Ahāggar, Kel-Ažžār, Taytoq), 128
 Dialogue avec un guide, p. 114
 Dialogue avec une femme, p. 115
 Dialogue avec un malade, p. 116
 Dialogue 2, 85
 Dialogue 3, 86
 Dialogue 4, 126
 Dialogue 5, 127
 Dialogue 5, 183
 Dialogues français-touaregs, dialecte de l'Ahāggar, p. 113-117
 Disette, 14
 Dispute entre Kel-Ahnāt et Ifoṣas dans l'Adṣay (été 1906), 149
 Divorce, 37
 Don des Côtes, 21
 Droit d'usage du territoire, 98
 Eaux de l'Atākōr n-Ahāggar, 123
 Eclipses, 170
 Education du garçon, 34
 Education de la fille, 35
 Enigmes Populaires De L'ahāggar (1-7), p. 143
 Épées - Tikobawen, 77
 Épées, jeu des, 78
 Epreuve du feu, 152
 Esclavage, 131
 Esclave, Sang de, 135
 L'esclave Ewäteti, 134
 Esclaves pris au Soudan, 133
 Esprits, Consultation des, 160
 Essai des fusils, 81
 Etoiles, 171
 Exclamations, 179
 "Extra!", 29
 (Fable arabe) L'âne et les voleurs, TP 147, p. 120
 (Fable arabe) L'homme et les œufs, TP 162, p. 121
 (Fable française) Le chacal et l'agneau, TP 136, p. 119
 (Fable française) Le fenek et le corbeau, TP 144, p. 119
 (Fable française) La mort et le bûcheron, TP 146, p. 120
 "Fameux!", 29
 Le fenek et le corbeau, TP 144, p. 119
 Feu, L'épreuve du, 152

- Feux (Marques) de Chameaux, 55
 Formules, 180
 Fumée pour annoncer l'arrivée de
 l'ennemi dans l'Adḡay des Ifoyas,
 74
 Fusils, Essai des, 81
 Yabidin āg-Sidi-Ālkunti, 139
 Gazelle - Ahənkāḡ, 109
 Gecko, 119
 La génie de Šiši, 175
 La génie aux cent bouches, 175
 Gerboise - Eḡāwi, 117
 Graines diverses, 102
 Guide, Dialogue avec un
 Guide (astronomie), 125
 Hanté, Lieu, 165
 Hérisson - Tekānesit, 115
 Heureux, Nombres, 169
 Hibou et chouette, 167
 L'homme et le pot de beurre
 (anecdote arabe), TP 105, p. 118
 L'homme et les œufs, TP 162, p. 121
 Hospitalité, 30
 L'hôte obstiné (anecdote arabe), TP
 104, p. 118
 Imāsāknan (Repères, Bornes), 182
 Instruction arabe, 154
 Interdiction des vallées, 101
 Isābātān, 130
 Iwəlləmmədān (dialecte), 128
 Iwəlləmmədān, Anecdotes sur les,
 129
 Javelot dit takārmoyt, 79
 Jeu des épées, 78
 Jeux des hommes, 25
 Jeux des enfants, 26
 Jujubier sauvage, Baies du, 106
 Jusquiame - Eḡālāhlāh, 103
 Kāšēda, 132
 Kel-Ahāggar (dialecte), 128
 Kel-Ayār (dialecte), 128
 Kel-Ažžār (dialecte), 128
 Kel-Ādyay (dialecte), 128
 Laine, poils et peaux, 94
 Lait, 9
 Langage (Iwəlləmmədān, Kel-Ādyay,
 Kel-Ayār, Kel-Ahāggar, Kel-
 Ažžār, Taytoq), 128
 Lieux hantés, 165
 Lit -Tadābut, 3
 Loups peints d'Afrique (Cynhyène)
 - Taysit, 121
 Lune, Nouvelle, 172
 Lutte - Timsal, 27
 Malade, Dialogue avec un, p. 116
 Maladies, 46
 Maladies des chameaux: Toza et
 talākmāt, 62
 Malédiction des proches parents, 164
 Marabouts, Offrandes aux, 156
 Marques des chameaux, 55, 54
 Mariage - Ādubān, 36
 Méhari, 58
 Méharis des femmes, 60
 Le mendiant et l'avare (anecdote
 arabe), TP 71, p. 118
 Mesures et poids, 87
 Meurtre d'Ewānzāg āgg-Ākānesi par
 Amdāy āg-Buhəyya, 146
 Meurtre du fils d-Ālbəyəl à
 Tamānyāsāt, 148
 Migration des tribus, 52
 Minéraux, 122
 Mois noir - Tallit sāṭṭāfāt, 168
 Mort - Tamāttant, 38
 La mort et le bûcheron, TP 146
 Mosa āgg-Āmastan, Episode d'un
 rezzou de, 69
 Mosa āgg-Āmastan, Jeunesse de, 136
 Mosa āgg-Āmastan, mort de ses
 frères, 136
 Mouflon - Udad, 110

- Mulay-Ābdālla, 141
 Moustache, 42
 Mouture du blé, 13
 Naissance des enfants, 31
 Niger, Voyage au Fleuve, 84
 Nombres heureux, 169
 Nouvelle lune, 172
 Nouvelles (avis) - Isālan, p. 113
 Nourritures, 6
 Occupations des hommes, 4
 Occupations des femmes, 5
 Offrandes aux marabouts, 156
 Oiseau appelé mula-mula, 166
 Ongles, 43
 Oseille sauvage - Tanāsmimt, 104
 Peaux, Usage et commerce des, 93
 Peaux, Laine et Poils, 94
 Peaux, Tannage des
 Peaux (Tesārke), 95
 Pèlerinage, 153
 Le petit dernier, 32
 Phacochère - Āzubāra, 113
 Pièges, 111
 "Le pleutre"
 Pluie et soleil, 173
 Poète, Récompense du, 23
 Poids, 87
 "Poignard" (Azāgiz), 80
 Poils et peaux, 94
 Porc-épic - Emāyāy, 116
 Poteries, 90
 Poux - Tilken, 48
 Présages, 158
 Proverbes de l'Ahāggar (1-215), p.
 130-142 ss.
 Proverbes tirés de l'Écriture Sainte
 (Livre des Proverbes), TP 171
 Puits - Unan, 100
 Récompense du poète, 23
 Repas, 7
 Repères - Imāsāknan, 182
 Rêves, 159
 Rezzou, 68
 Rezzou de Mosa ägg-Āmastan,
 Episode d'un, 69
 Rezzous de Rāsku 'ägg-Yähya en mai
 1906, 71
 Rhume, 49
 Rixes, 145
 Salutations, p. 113
 Sang d'esclave, 135
 Sauterelles - Tahwalt, 10
 Savons, 16
 Scarifications, 33
 Sécheresse, 14
 Sentences, 157
 Sidi 'ägg-Ākāraži, 137
 "Signe de connivence", 28
 Soif dans le désert, 124
 Soleil, 173
 Sortilèges - Ikəlwan, 163
 Souris - Ākotāy, 118
 Succession, 155
 Superstitions, 162
 Tabac - Taba, 19
 Takāḍort, aḡlāh, 8
 Tambourins - Gāngatān, 76
 Tannage, 96
 Tarente, gecko - Temātāqqāšt, 119
 Tarif des transports à dos de
 chameaux, 88
 Tāsālit - Isutal, 12
 Taytoq (dialecte), 128
 Teinture, 92
 Temps qu'il fait, p. 113
 Temps qu'il fait (1-2), 126, 127
 Tentative d'assassinat près de
 Tamānyāsāt, 144
 Tentes - Ihānan, 1
 Tesārke, 95
 Tet, Combat de, 142
 Tewant, 120

Troupeaux envoyés loin des tentes, 53	Violon, Fabrication d'un, 22
Usage et commerce des peaux, 98	Vocabulaire relatif aux animaux, 67
Usage du territoire, Droit d', 98	Voile des hommes, 17
Ustensiles de la tente, 2	Vol de bosse, 151
Vaches, 65	Voleurs, 150
Ver de Guinée - Atləb, 50	Voyage, 181
Vêtements, 15	En voyage (dialogue 6), 183
Veuvage, 37	Voyages dans l'Ayr et au Niger, 84
Violon - Imzad, 20	Yeux, Couleur des, 41

Table des Matières

par ordre alphabétique des mots touaregs
(selon les consonnes radicales – renvois aux numéros des textes)

- Taba, 19
Āboḡalli, 132
Bākkāta 'āgg-Ibrahim, 140
Tadābut, 3
Ādubān, 36
Udad, 110
Adḡay, 74, 149
Tadḡart, 29
Dāmārgo
Dassen wālt-Ihāmma, 138
Eḡāwi, 117
Afādawa, 24
Ifoḡas (sg. Āfayis), 74, 149
Efālāhlāh, 103
Asāggəfār (< əffār), 11
Aḡlāh, 8
Ġəlwan (génie), 175
Gāngatān (sg. gānga), 76
Yabidin āg-Sidi-Īlkuntī, 139
U-tāylamt, 75
Aḡallaššəm, 105
Taysit, 121
Ahāggar, 123
Ihulelān (sg. āhulel), 66
Ihānan (sg. chān), 1
Ahənkāḡ, 109
Tahwalt, 10
Tikobawen (sg. tākoba), 77
Takāḡort, 8
Kel-Īdḡay, 128
Kel-Yāzzi, 147
Kel-Ahāggar, 128
Kel-Ahnāt, 149
Kel-Ayār, 128
Kel-Ažžār, 128
Ikəlwan (sg. ekālāw), 163
Imāsāknan (sg. Emāsākni), 182
Tekānesit, 115
Takārmoyt, 79
Kāšeda, 132
Asəkti (< əktu) n-əlkāra n-əmnas, 88
Ākotāy, 118
Tallit sātṭāfāt, 168
Īlbəḡəl, 148
Tilken (sg. tillik), 48
Talākmāt, 62
Tāsālit (< alī), 12
Amdāḡ āg-Buhəyya, 146
Emāḡāy, 116
Mula-mula, 166
Mulay-Ābdālla, 141
Tamānyāsāt, 144, 147, 148
Amānokāl, 136
Mosa āgg-Āmastan, 69, 136
Imāsāknan (sg. Emāsākni)
Timsal (pl.), 27
Temātāqqāšt, 119
Tamāttant, 38
Tamātart, 28
Imḡad, 20
Unan (sg. anu), 100
Ināḡdān (sg. enāḡ), 89
Anhel, 114
Tanāsmimt, 104
Tera (sg. terāwt), 161
Rāsku 'āgg-Yāhya, 71
Isābātān (sg. Esābāt), 130
Sidi 'āgg-Ākāraži, 137

Asāggəfār (< əffār), 11
 Taskomt, 112
 Isālan (pl.), p. 113
 Tasnit, 39
 Tesārke, 95
 Šiši (NPH), 174
 Tet, Combat de, 142
 Atākor n-Ahāggar, 54, 123
 Isutal (sg. āsatəl, < əttəl), 12
 Atləb, 50
 U-tāylamt, 75
 Iwəlləmmədān (sg. Awəlləmməd),
 128, 129

Tewan, 120
 Wa-nnās et Ta-nnās, 178
 Ewānzäg ägg-Ākānesi, 146
 Ewäteti (NPH), 134
 Iyāḍan (sg. Eydi), 107
 Ayār (dialecte), 128
 Taytoq (dialecte), 128
 Azāgiz, 80
 Toza, 62
 Āzubāra, 113
 Ažžār (dialecte), 128

General guidelines

The Academy invites original papers that contribute significantly to research carried on in Denmark. Foreign contributions are accepted from temporary residents in Denmark, participants in a joint project involving Danish researchers, or those in discussion with Danish contributors.

Instructions to authors

All manuscripts will be refereed. Authors of papers accepted for publication will receive digital proofs; these should be returned promptly to the editor. Corrections other than of printer's errors will be charged to the author(s) insofar as the costs exceed 15% of the cost of typesetting.

Authors receive a total of 50 free copies and are invited to provide addresses of up to 20 journals to which review copies could profitably be sent.

Manuscripts can be returned, but only upon request made before publication of the paper. Original photos and artwork are returned upon request.

Manuscript

General

Book manuscripts and illustrations must comply with the guidelines given below. The digital manuscript and illustrations plus one clear printed copy of both should be sent to the editor of the series. Digital manuscripts should be submitted in a commonly used document format (contact the editor if you are in doubt), and the illustrations should be sent as separate files. Please do not embed illustrations within text files.

A manuscript should not contain less than 48 printed pages. This also applies to the *Mat.fys.Medd.* where contributions to the history of science are welcome.

Language

Manuscripts in Danish, English, German and French are accepted; in special cases other languages too. Linguistic revision may be made a condition of final acceptance.

Title

Titles should be kept as short as possible, preferring words useful for indexing and information retrieval.

Abstract, Summary

An abstract in English is required. It should be of 10-15 lines, outline main features, stress novel information and conclusions, and end with the author's name, title, and institutional and/or private postal address. – Papers in Danish must be provided with a summary in another language as agreed between author and editor.

Manuscript

Page 1 should contain title, author's name and the name of the Academy. Page 2: Abstract, author's name and address. Page 3: Table of contents if necessary. Consult a recent issue of the series for general layout. Indicate the position of illustrations and tables. A printout must accompany manuscripts submitted electronically.

Figures

All illustrations submitted must be marked with the author's name. It is important that the illustrations are of the highest possible quality. Foldout figures and tables should be avoided.

References

In general, the editor expects all references to be formally consistent and in accordance with accepted practice within the particular field of research. Bibliographical references should be given in a way that avoids ambiguity.

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab
The Royal Danish Academy of Sciences and Letters

Historisk-filosofiske Skrifter, HfS

Hist. Filos. Skr. Dan. Vid. Selsk.

VOL DKK

- 31** Peter Oluf Brønsted (1780-1842). *A Danish Classicist in his European context.*
Edited by Bodil Bundgaard Rasmussen, Jørgen Steen Jensen, John Lund & Michael Märcher. 2008. 322 pp. Ill. 300,-
- 32** Vagn Fabritius Buchwald: *Iron, steel and cast iron before Bessemer.* 2008. 416 pp. Ill. 400,-
- 33** David Bloch og Sten Ebbesen: *Videnssamfundet i det 12. og 13. århundrede. Forskning og formidling.* 2009. 179 pp. Ill. 300,-

Historisk-filosofiske Skrifter, HfM

Hist. Filos. Medd. Dan. Vid. Selsk.

VOL DKK

- 103** Karsten Friis Johansen: *The Aristotelian Form. Particular or Universal?* 2008. 51 pp. 48,-
- 104** *New Approaches to the History of Late Medieval and Early Modern Europe.* Selected Proceedings of Two International Conferences at The Royal Danish Academy of Sciences and Letters in Copenhagen in 1997 and 1999. Edited by Troels Dahlerup (†) and Per Ingeman. 2009. 486 pp. Ill. 320,-
- 105** *L'Italie dans l'imaginaire romantique.* Actes du colloque de Copenhague 14-15 septembre 2007. Édités par Hans Peter Lund en collaboration avec Michel Delon. 2008. 320 pp. Ill. 280,-
- 106** *The Question of Resilience. Social Responses to Climate Change.*
Edited by Kirsten Hastrup. 2009. 362 pp. Ill. 300,-
- 107** Charles de Foucauld & A. de Calassanti-Motylnski: *Textes touaregs en prose (Dialecte de l'Ahaggar).*
Retranscription complète par Karl-G. Prasse. 2010. 176 pp. 150,-
- 108** Charles de Foucauld: *Poésies touarègues I-II (tahaggart).*
Retranscription complète par Karl-G. Prasse. 2010. 280 pp. 240,-

Priser ekskl. moms / Prices excl. VAT

Printed in Denmark by Special-Trykkeriet Viborg a-s
ISSN 0106-0481 ISBN 978-87-7304-353-0

ISBN 978-87-7304-353-0

9 788773 043530